

**ПЛАН ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ
НА ОБЩИНА РАЗГРАД
ЗА ПЕРИОДА 2021-2027**

Приет с Решение № 255 по Протокол № 20 от 27.04.2021 г. на Общински съвет - Разград

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ВЪВЕДЕНИЕ	7
1.1. Обща характеристика на плана за интегрирано развитие на община Разград	7
1.1.1. Обхват	7
1.1.2. Цели и задачи.....	7
1.1.3. Очаквани резултати.....	8
1.2. Структура и съдържание на ПИРО Разград	9
1.2.1. Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на община Разград	10
1.2.2. Стратегически цели, приоритети и мерки за развитие за периода 2021-2027 г.	11
1.2.3. Описание на комуникационната стратегия, на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност.....	11
1.2.4. Определяне на зони за прилагане на интегриран подход за удовлетворяване на идентифицираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие и на възможностите за сътрудничество с други общини	11
1.2.5. Програма за реализация на ПИРО и описание на интегрирания подход.....	12
1.2.6. Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия.....	12
1.2.7. Необходими действия и индикатори за наблюдение и оценка на плана	13
1.3. Предпоставки и изисквания за разработването на ПИРО Разград	13
1.3.1. Законодателна рамка.....	14
1.3.2. Стратегическа рамка	15
1.4. Отговорности на институции и партньори за разработването и приемането на ПИРО Разград	19
2. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ И АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО И ЕКОЛОГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ, НУЖДТЕ И ПОТЕНЦИАЛИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РАЗГРАД	21
2.1. Обща характеристика на община Разград	21
2.1.1. Географска характеристика.....	21
2.1.2. Населени места	24
2.2. Историческо развитие и културно наследство	25
2.2.1. Историческо развитие.....	25
2.2.2. Недвижимо културно наследство	26
2.2.3. Обекти на недвижимото културно наследство в град Разград	28
2.3. Състояние на местната икономика	31
2.3.1. Обща характеристика.....	31
2.3.2. Отраслова структура на икономиката	33

2.3.3. Приоритетни икономически дейности	36
2.4. Развитие на социалната сфера	41
2.4.1. Демографска характеристика	41
2.4.2. Пазар на труда	46
2.4.3. Образование	49
2.4.4. Здравеопазване	55
2.4.5. Социални услуги	58
2.4.6. Култура	63
2.4.7. Спорт	73
2.5. Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност	74
2.5.1. Транспортна инфраструктура	74
2.5.2. ВиК инфраструктура	81
2.5.3. Електроснабдителна инфраструктура	86
2.6. Екологично състояние и рискове	88
2.6.1. Състояние на компонентите на околната среда	88
2.6.2. Отпадни води	91
2.6.3. Отпадъци	93
2.6.4. Защитени територии и зони	95
2.7. Административен капацитет	99
2.7.1. Обща характеристика на общинската администрация	99
2.7.2. Административна структура и организация на общинската администрация	99
2.7.3. Човешки ресурси	101
2.7.4. Политики, програми, проекти и инициативи	102
2.8. Големи инфраструктурни проекти	109
2.9. SWOT Анализ	110
3. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ ЗА ПЕРИОДА 2021-2027	115
3.1. Обосновка на целите и приоритетите	115
3.1.1. Стратегически насоки за развитие на база силните и слабите страни, възможностите и заплахите	117
3.1.2. Насоки от националните и регионалните стратегически документи	120
3.1.3. Насоки от проведените анкетни проучвания	124
3.2. Визия и цели за развитие на Община Разград	126
3.3. Приоритети	130
4. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ЗОНИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ИНТЕГРИРАН ПОДХОД	139
4.1. Обосновка на определените зони	139
4.2. Описание на зоните за интегриран подход	143

5. ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ И ПРИЛАГАНЕ НА ИНТЕГРИРАН ПОДХОД.....	145
5.1. Описание на прилагания интегриран подход.....	145
5.2. Приложение №1 – описание на предвидените мерки и дейности в Програмата за реализация.....	147
5.3. Приложение №1А – Индикативен списък на важни проекти.....	170
5.4. Индикативна финансова таблица.....	179
5.5. Примерни концепции за Интегрирани териториални инвестиции.....	180
5.6. Програма за развитие на туризма.....	184
5.7. Програма за устойчива градска мобилност.....	186
6. МЕРКИ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА И МЕРКИ ЗА АДАПТИРАНЕ КЪМ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ И ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РИСКА ОТ БЕДСТВИЯ.....	188
6.1. Специфика и проблематика на измененията на климата.....	188
6.2. Национални действия по отношение на климата.....	188
6.3. Законодателна рамка по отношение на климата.....	189
6.4. Общи хоризонтални мерки, свързани с изменението на климата.....	190
7. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ И ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПИРО РАЗГРАД.....	193
7.1. Действия за наблюдение и оценка на пиро.....	193
7.1.1. Доклади и оценки за изпълнението на ПИРО.....	193
7.1.2. Годишно планиране на изпълнението на ПИРО.....	194
7.2. Индикатори за наблюдение и оценка на ПИРО.....	195
8. ОПИСАНИЕ НА КОМУНИКАЦИОННАТА СТРАТЕГИЯ, НА ПАРТНЬОРИТЕ И ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ И ФОРМИТЕ НА УЧАСТИЕ В ПОДГОТОВКАТА И ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПИРО ПРИ СПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ ЗА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ.....	202
9. ПРИЛОЖЕНИЯ.....	203

Таблицы

Таблица 1. Обекти на културното наследство в селата в община Разград.....	27
Таблица 2. Културно наследство с категория „национално значение“ в община Разград.....	29
Таблица 3. Ключови икономически показатели за периода 2014-2018 г.....	32
Таблица 4. Отраслова структура на икономиката през 2018 г.....	34
Таблица 5. Основни демографски показатели за периода 2014-2019 г.....	41
Таблица 6. Разпределение на населението по населени места.....	46
Таблица 7. Основни показатели в сферата на образованието.....	50
Таблица 8. Детски градини в община Разград.....	51
Таблица 9. Училища в община Разград.....	53

Таблица 10. Основни показатели в сферата на здравеопазването	56
Таблица 11. Социални услуги в община Разград	59
Таблица 12. Читалища в община Разград.....	64
Таблица 13. Общински пътища в община Разград	75
Таблица 14. Водоснабдителни групи в община Разград.....	81
Таблица 15. Източници на водоснабдяване в община Разград.....	82
Таблица 16. Основни замърсители на КАВ в община Разград	88
Таблица 17. Защитени територии и зони в община Разград	95
Таблица 18. Кадрова осигуреност на Община Разград в периода 2014-2019 г.....	102
Таблица 19. Комбиниране на четирите квадранта на SWOT анализа (TOWS анализ)....	117
Таблица 20. Стратегически насоки за развитие от ИТСП на Северен централен район .	122
Таблица 21. Индикатори за резултат и продукт	197

Фигури

Фигура 1. Разлики в системата от документи за стратегическо планиране след изменението на ЗРР за новия програмен период	14
Фигура 2. Глобални цели на устойчивото развитие (ООН)/ Трансформиране на нашия свят: Дневен ред 2030 за устойчиво развитие.....	16
Фигура 3. Динамика на общинската икономика в периода 2014-2018 г.....	33
Фигура 4. Разпределение на произведената продукция по сектори за 2018 г. в хил. лв.	34
Фигура 5. Основни икономически отрасли през 2018 г.	36
Фигура 6. Разпределение на приходите от дейността за сектор „Индустрия“ през 2018 г.	37
Фигура 7. Разпределение на приходите от дейността за сектор „Услуги“ през 2018 г.	39
Фигура 8. Възрастова структура на населението в община Разград през 2019 г.	43
Фигура 9. Коефициент на демографско заместване за периода 2016-2019 г.....	44
Фигура 10. Възрастови характеристики на населението за периода 2016-2019 г.....	44
Фигура 11. Коефициент на естествен прираст за периода 2014-2019 г.....	45
Фигура 12. Коефициент на механичен прираст за периода 2014-2019 г.....	45
Фигура 13. Равнище на безработицата за периода 2014-2019 г.....	47
Фигура 14. Състояние на пазара на труда в област Разград за периода 2014-2019 г.....	49
Фигура 15. Заетост на детските градини за периода 2014-2019 г.....	51
Фигура 16. Брой учители на 1000 ученика в общобразователните и специалните училища	53
Фигура 17. Брой болнични легла в МБАЛ на 1 000 души за периода 2014-2019 г.	57
Фигура 18. Брой души на един ОПЛ/дентален лекар през 2018 г.	58
Фигура 19. Рехабилитирана и изградена водопроводна мрежа за периода 2014-2019 г.....	84
Фигура 20. Загуби на вода във водопроводната мрежа за периода 2014-2019 г.....	85
Фигура 21. Структура на Общинска администрация – Разград	100

Фигура 22. Подход за обосновката и формулировката на стратегическата част на ПИРО Разград	116
Фигура 23. Анкетно проучване – кои са най-важните проблеми в община Разград	124
Фигура 24. Анкетно проучване – кои са най-важните мерки	125
Фигура 25. Структура на стратегическата част на ПИРО Разград	129

1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПЛАНА ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РАЗГРАД

1.1.1. Обхват

Планът за интегрирано развитие на община Разград (ПИРО) 2021-2027 г. е основополагащ стратегически документ и важен инструмент за управлението на общината през следващите седем години. Пространственият обхват на ПИРО включва цялата територия на общината – землищата на град Разград и всичките 21 села. Определени са зони за прилагане на интегриран подход при осъществяване на инициативи и проекти за преодоляване на съществуващите дефицити; за подкрепа на наличните потенциали; и за рационално използване на възможностите за създаване на партньорства за развитие на конкретни територии. Планът за интегрирано развитие на общината е със средносрочно действие, като времето за неговото изпълнение съвпада със следващия програмен период на ЕС до края на 2027 година.

ПИРО, като част от пакета стратегически документи, интегрира регионалното и пространственото развитие и служи за определяне на актуалните проблеми, нуждите и потенциалите за развитие на общината, които се отчитат при разработването на инвестиционни програми и финансови инструменти, включително съфинансирани от фондовете на Европейския съюз. В унисон с тях е и планирането и изпълнението на интегрирани подходи за териториално и градско развитие и на местни инициативи, допринасящи за постигане на националните цели и приоритетите за регионално и местно развитие.

В спецификата на община Разград се съдържат аргументите за очертаване на нейната визия за развитие до края на програмния период. Тези аргументи произтичат от комплексните анализи на природните дадености, историята и мястото на общината в регионален и национален план от гледна точка на нейното икономическо, социално, екологично, културно и управленско ниво на развитие; наличните потенциали и съществуващите проблеми и предизвикателства. Последователността на проучванията, направените анализи и изводи в процеса на работата по плана са основната предпоставка за формулиране на аргументирана стратегическа част и като краен продукт на една конкретна програма за действие.

1.1.2. Цели и задачи

Планът за интегрирано развитие на община Разград интерпретира и конкретизира общата законодателна и стратегическа рамка на регионалното развитие в България и Европа, за да изяви местната специфика и да предложи аргументирани решения за социалните, икономическите, екологичните, културните и управленските предизвикателства по пътя към устойчивото развитие на общината.

Основната цел на Плана за интегрирано развитие на община Разград е да предложи обща рамка и последователност от конкретни действия за устойчиво и интегрирано развитие на местно ниво, обединени в конкретна програма за действие. ПИРО на Разград е оперативен документ, обединяващ целите и начините за тяхното

постигане, при задължително съответствие с Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северен централен район от ниво 2 и действащите устройствени планове.

За успешното постигане на основната цел е необходимо да бъдат решени следните задачи:

- комплексно управление на процеса по разработването на ПИРО, включително разпределение на дейностите и отговорностите между отделните експерти, общинските звена и всички заинтересовани страни;
- предварително извеждане на ясна и последователна методология за разработването на ПИРО;
- определяне на структура на ПИРО, отчитаща разпоредбите за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие, вкл. Методически указания за разработване и прилагане на Планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027;
- информационно обезпечаване чрез събиране, обработка и синтез на данни от разнообразни и надеждни източници на информация;
- проучване на основните законодателни и стратегически документи и извеждането на изводи от тях;
- извършване на комплексен анализ на съвременната ситуация в общината;
- поставяне на обобщена оценка за проблемите и потенциалите в общината, заедно със синтезен SWOT анализ;
- приложение на подход за формулиране на изпълними стратегически предложения;
- очертаване на визия за развитие и формулиране на цели, приоритети и съпътстващите ги мерки и дейности;
- разработване на поредица от инструменти за реализацията на плана, съобразени с Методическите указания;
- успоредни публични дискусии и анкетни проучвания, ориентирани към различни целеви групи и представляващи основно средство за генериране на идеи.

1.1.3. Очаквани резултати

Разработването на ПИРО Разград ще създаде следните резултати в подкрепа на местното развитие:

- приет от Общинския съвет средносрочен планов документ с хоризонт 7 години за управление на общината в периода 2021 – 2027 г., осигуряващ единство в социално-икономическото и пространствено развитие на територията и местната общност;
- ясно формулирани средносрочни цели и приоритети за устойчиво развитие на общината и връзките ѝ с други общини, в съответствие с националните и регионални документи за планиране, които съдържат мерки и конкретни

инициативи, дейности и проекти за развитието на територията и планират ресурсната обезпеченост на изпълнението;

- практически осъществено основното изискване към ПИРО за прилагане на интегриран подход на развитие, т.е. подход на тясна координация на различните публични и секторни политики на базата на местните специфики;
- приемане на ПИРО като рамка за разработване на секторни програми и бизнес планове за координиране на съвместните инициативи и проекти за развитие на общината.

1.2. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ПИРО РАЗГРАД

Структурата на плана за интегрирано развитие на община Разград е изцяло съобразена с разпоредбите на чл. 13 от ЗРР и методическите указания за разработване и прилагане на ПИРО 2021-2027 г., публикувани от МРРБ. Тя е изцяло в синхрон с най-добрите практики на стратегическото планиране на териториите.

Структурата на плана следва използвания методически подход при изготвянето му. Документът започва с представянето на резултатите от проведените социално-икономически и пространствени анализи на територията, които представят ситуацията в общината и очертават тенденциите в развитието ѝ. След това продължава с оценка и изводи от аналитичната част. На тяхна база е формулирана визия и са отправени стратегически предложения (цели и приоритети за развитие на общината). Накрая са разписани основните инструменти за успешната реализация, вкл. наблюдението и оценката на плана. Неразделна част от документа са съпътстващите го приложения, изготвени в процеса на неговото разработване.

Избраният подход обуславя основните точки (съдържание на плана), които са както следва:

- Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на община Разград;
- Описание на взаимовръзките на анализа с резултатите от проведения хоризонтален социално-икономически анализ на районите на национално ниво;
- Връзка на общината със съседните територии, които имат потенциал да повлияят върху развитието ѝ;
- Синтезен SWOT анализ;
- Цели и приоритети за развитие за периода 2021-2027 г.;
- Описание на комуникационната стратегия, на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност;
- Определяне на приоритетни зони за въздействие;
- Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия;

- Необходими действия и индикатори за наблюдение и оценка на ПИРО;
- Индикативна финансова таблица;
- Приложения.

1.2.1. Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на община Разград

Анализът на икономическото, социалното и екологичното състояние, на нуждите и потенциалите за развитие е изготвен за територията на цялата община. Подробното описание на отделните аспекти от общинското развитие завършва с обобщени изводи, комбинация от проблеми и потенциали. Идентифицираните проблеми и потенциали са основа за извеждането на синтезен SWOT анализ, чиято цел е да открие най-важните моменти в историческото и съвременното развитие на общината. Обобщени са положителните и отрицателните характеристики в рамките на община Разград и прилежащия ѝ пространствен контекст – тенденциите на регионално, национално и европейско ниво.

Анализът поставя акцент върху географската, историческата и културната характеристика, проследени са закономерностите във функционално-пространственото развитие, социалното, икономическото и екологичното състояние в границите на община Разград. Подробно проучена е транспортната система, количествените и качествените измерения на електроснабдителната, водоснабдителната и канализационната системи. Административният капацитет на общината е представен като единство на възможности и ограничения за приложение на политики и изпълнение на проекти при взаимодействие между община Разград, неправителствения сектор и бизнеса.

Аналитичната част включва още описание на взаимовръзките с резултатите от проведенния хоризонтален социално-икономически анализ на районите на национално ниво. В табличен вид са открити взаимовръзките между двата анализа – на местно и на регионално ниво, позволяващи бързото им сравнение и показващи доколко община Разград се развива с темпото на региона.

На последно място, но не по важност, е представена връзката на община Разград със съседните територии, които имат потенциал да оказват влияние върху местното развитие. Акцент в тази част са възможните общи проекти, които имат надобщинско ниво.

Изброените аспекти покриват разнообразието на общинското развитие и напълно съответстват на Методическите указания за разработване и прилагане на Планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г.

Разработването на анализа се базира на официална статистическа информация, становища от институции и стратегически документи в общината и региона, заедно с изводите от проведените публични дискусии и целеви анкети.

1.2.2. Стратегически цели, приоритети и мерки за развитие за периода 2021-2027 г.

Стратегическите предложения обхващат очертаването на визия за развитие до края на плановия период, формулирането на цели, приоритетни области и мерките към тях. Основно предизвикателство е формулирането на аргументирани, изпълними и съответстващи на местните ресурси и специфика предложения. Използването на интегриран подход за планиране на регионалното и пространственото развитие изисква целите и приоритетите да бъдат съгласувани и да предвиждат взаимодействието с факторите, условията и потенциала за специфичното развитие на общината, мрежата от населени места и отделните сектори (индустрия, транспорт, екологична инфраструктура, туризъм, аграрни дейности и др.), залегнали в устройствените планове за развитие на територията. Към подхода се присъединяват и проследените обществени потребности и препоръки, заедно с насоките на стратегическите документи от по-високо ниво. Разгледаните аспекти са използвани за синтезирането на ключови теми. По този начин се постига синергичен ефект между резултатите на отделните приоритетни области, като за осъществяването на дадена цел допринасят повече от един приоритет.

1.2.3. Описание на комуникационната стратегия, на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност

Важен фактор при разработването на ПИРО е да се осигури прилагането на принципа за партньорство и сътрудничество.

В тази част от ПИРО се описва цялостния процес по разработването му – от определянето на заинтересованите страни и ангажирането им до създаването на активна комуникационна среда, в която да се обменят идеи и опит между хората.

Приложиха се и се предвиждат подходящите средства за споделяне на информация, представяне на ПИРО и съвместно действие между община Разград, кметовете на селата, културните институции, неправителствения сектор, представителите на бизнеса и експертния екип. Положителните контакти и комуникация, формирани по време на разработването на плана, следва да бъдат съхранени и продължени през следващите седем години.

1.2.4. Определяне на зони за прилагане на интегриран подход за удовлетворяване на идентифицираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие и на възможностите за сътрудничество с други общини

На база на анализа на силните и слабите страни на общинската територия, както и на потенциалите за развитие, са определени приоритетни зони за въздействие на територията на общината, в които основно ще бъде съсредоточено изпълнението на мерките, предвидени в програмата за реализация на плана. Това са пространствено обособени територии с определена характеристика и състояние на физическата среда, социална структура на населението и характер и структура на основните фондове. Те

са определени на базата на общи характеристики на определена територия или общи проблеми и потенциали за развитие. Целта на определянето на приоритетни зони за въздействие е постигане на максимален ефект с ограничените ресурси.

1.2.5. Програма за реализация на ПИРО и описание на интегрирания подход

Програмата за реализация на ПИРО има за задача на основата на целите и приоритетите за развитие на общината, залегнали в плана, да осигури вътрешната и външната съгласуваност на факторите на развитието и ресурсите за реализация на плана, като оптимизира възможностите за финансиране, институционална подкрепа и техническа помощ за изпълнение на плана. Програмата за реализация е финалният елемент от структурата на ПИРО и представлява конкретния начин за осъществяване на неговите стратегически предложения. Централно място заема списъкът с проекти, където са изброени, описани и обосновани отделните обекти и връзките между тях. Извършена е оценка на ориентировъчната им финансова стойност, избрана е управленска структура и са посочени заинтересованите партньори в реализацията на всеки проект. Включена е възможността за актуализация на Програмата за реализация, като част от цялата система за наблюдение, оценка и актуализация на плана. Основни компоненти на програмата за реализация са:

- Описание на прилагания интегриран подход и предвидените мерки и дейности за реализация на плана (по какъв начин са комбинирани отделните елементи на секторните политики на местно ниво, така че да доведат до постигане на целите, определени в стратегическата част);
- Индикативен списък на важни за общината проекти, които се разработват и изпълняват в рамките на програмата;
- Индикативната финансова таблица, която представлява общата финансова оценка на необходимите ресурси за реализация на най-значимите общински проекти. Прогнозираният общ финансов ресурс е разпределен между отделните приоритетни области от стратегията на плана и поетите ангажименти по неговото изпълнение от страна на всички партньори в местното развитие при водещата роля на органите на местното самоуправление, подпомагани от общинската администрация.

Адекватното планиране на финансовата таблица е предпоставка за успешно и ефикасно управление на финансовите ресурси на общината. За тази цел бъдещите финансови средства са реалистично предвидени на основата на потенциала на община Разград да привлича и управлява средства от Оперативните програми. Приложени са методи за оценка и прогнозиране на предполагаемите средства за реализация на проектите, част от различните приоритетни области.

1.2.6. Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия

Климатичните фактори – глобалното затопляне, природните бедствия, както и рисковите територии, заемат важно място в разработваните концепции и стратегии за пространствено планиране на държавите в ЕС, върху управлението на водите, земята и природните ценности. Адаптирането на подходите в планирането на регионалното и

пространствено развитие към глобалното затопляне на климата ще осигури запазването на екологичния комфорт в урбанизираните територии и намаляването на рисковете от природни бедствия. В тази част от ПИРО Разград е описана връзката между идентифицираните в анализите рискове и проблеми, формулираните цели и приоритети в стратегическата част на документа и посочените в програмата за реализация мерки за ограничаване на изменението на климата и за адаптация към вече настъпилите промени. Изпълнението на тези мерки е ресурсно обезпечено и обвързано със система от индикатори, позволяващи оценка на напредъка за периода на действие на плана, както и при извършване на междинна оценка или актуализация.

1.2.7. Необходими действия и индикатори за наблюдение и оценка на плана

Индикаторите за наблюдение и оценка са дефинирани съобразно смисъла и съдържанието на стратегическите цели и приоритетните области на стратегията. Системата от индикатори обединява два основни компонента – индикатори за продукт, проследяващи степента на изпълнение на целите, както и индикатори за резултат, измерващи ефектите от изпълнението на мерките в рамките на приоритетните области. Два вида индикатори са въведени вследствие на предписанията от „Методическите указания за разработване и прилагане на Планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г.“

Индикаторите са избрани в синхрон с наличната и регулярно поддържана информационна основа в България и наличните данни в община Разград. Така могат да бъдат посочени техни начални, междинни и целеви стойности. Инструментът ще бъде основно средство за изготвяне на годишните доклади за изпълнението на ПИРО, междинната и последващата оценка на плана.

По отношение на наблюдението и оценката на изпълнението на плана е разработена система за наблюдение, оценка и актуализация, обвързваща функциите на участващите звена и времеви график за действие. Подробно описани са отговорностите и компетенциите на отделните звена, посочена е логическата и времева обвързаност между отделните функции. Идентифицирани са ключови събития от процеса за наблюдение, оценка и актуализация на плана и конкретното участие и принос на въвлеченото звено. Ключовите събития са точно разположени във времето за да се въведе управляема система от последователни и конкретно разписани стъпки. Посочен е начинът за интегрирането на индикаторите в отделните стъпки на наблюдението и оценката. Отбелязан е подходящият момент за изготвяне на междинна и последваща оценка, както и на актуализация на ПИРО, когато това е необходимо.

1.3. ПРЕДПОСТАВКИ И ИЗИСКВАНИЯ ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА ПИРО РАЗГРАД

Планът за интегрирано развитие на община Разград е със срок на действие 7 години. Той е съобразен с нормативните документи, свързани с местното самоуправление, териториалното устройство, опазването на околната среда, и в съответствие с целите на кохезионната политика на Европейския съюз за периода 2021-2027 г. – „Европа по-близо до гражданите чрез насърчаване на устойчивото и интегрирано развитие на

градските, селските и крайбрежните райони и на местните инициативи“. В него са определени средносрочните цели и приоритети за устойчиво развитие на общината и връзките ѝ с други общини. Осигурена е пространствена, времева и фактическа координация и интеграция на различни политики и планови ресурси за постигане на дефинираните цели за трайно подобряване на икономическото, социалното и екологичното състояние на общинската територия.

1.3.1. Законодателна рамка

Изготвянето на плановете за интегрирано развитие на общини (ПИРО) е регламентирано в **Закона за регионалното развитие** с неговата редакция от март 2020 година (изм. и доп. ДВ. бр.21 от 13 Март 2020 г.), както и в **правилника за неговото прилагане**. В новия програмен период 2021-2027 г. ПИРО обединяват в рамките на един стратегически документ елементите на общинските планове за развитие (ОПР) и интегрираните планове за градско възстановяване и развитие (ИПГВР), които се изготвяха в периода 2014-2020 г.

Фигура 1. Разлики в системата от документи за стратегическо планиране след изменението на ЗРР за новия програмен период

Съгласно ЗРР плановете за интегрирано развитие на община са част от системата от документи за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие. Той е в йерархична съподчиненост на документите от по-горните нива – интегрирани териториални стратегии за развитие на регионите от ниво 2 и актуализираната Национална концепция за регионално и пространствено развитие. ПИРО се изготвят с хоризонт от 7 години и очертават средносрочните цели и приоритети за устойчиво развитие на общината в съответствие с интегрираната териториална стратегия за развитие на региона от ниво 2 и общия устройствен план на общината (чл. 13 от ЗРР). В този смисъл ПИРО следва да отчете и предвижданията на общия устройствен план

на общината, ако такъв е изготвен към момента на разработването му или двата документа да се изготвят паралелно, ако е възможно.

Към момента на изготвяне на ПИРО Разград, за община Разград има проект на ОУПО, който е в процес на съгласуване с отговорните институции. В този смисъл отчасти ПИРО е синхронизиран с предварителния проект на ОУПО Разград, разработен от Националната агенция за териториално устройство ООД, София.

ПИРО се приема от общинския съвет по предложение на кмета на общината, според чл. 13 от ЗРР.

Изменението на **Закона за туризма** от 2020 г. (ДВ, бр. 17, 2020) изисква в програмата за реализация на плановете за интегрирано развитие на общините да се включва раздел, който съдържа общинската програма за развитие на туризма (чл. 11 ЗТ).

При изготвянето на ПИРО са взети предвид и редица закони, които имат пряко влияние върху управлението на територията и нейното финансиране. По-важните от тях са:

- Закон за административно-териториалното устройство на Р България;
- Закон за местното самоуправление и местната администрация;
- Закон за администрацията;
- Закон за достъпа до обществена информация;
- Закон за общинската собственост;
- Закон за общинския дълг;
- Закона за публичните финанси;
- Закон за местни данъци и такси;
- ЗУСЕСИФ;
- Закон за водите;
- Закон за горите;
- Закон за концесиите.

Освен изброените закони има и други специализирани административни актове, които определят дейността на общините в различни сектори и от които произтичат конкретни права и задължения на общинска администрация. Тук следва да се добавят Международните конвенции, ратифицирани от правителството на Р България, с които е свързана работата в конкретен сектор например права на човека, културно наследство и др.

1.3.2. Стратегическа рамка

Действащото законодателство задължително изисква осигуряването на съгласуваност на ПИРО с основните стратегически документи на европейско, национално и областно ниво. Тези документи са:

Дневен ред 2030 за устойчиво развитие

Фигура 2. Глобални цели на устойчивото развитие (ООН)/ Трансформиране на нашия свят: Дневен ред 2030 за устойчиво развитие

Всички 17 цели са свързани помежду си и имат срок за постигане до 2030 г.

Те са насочени към преодоляване на глобалните предизвикателства, пред които сме изправени. Новите цели предвиждат изкореняването на крайната бедност във всичките ѝ форми, ликвидирането на глада и помощ за устойчивото развитие на селското стопанство, поощряване на здравословния начин на живот и съдействието за благополучието на всички хора, осигуряването на всеобщо и качествено образование, рационална употреба на водните ресурси, всеобщ достъп до екологично чиста енергетика и др. За постигането на целите ще трябва да бъдат изпълнени общо 169 производни задачи в областта на социално-икономическото развитие. Напредъкът по изпълнението на Дневен ред 2030 ще се обсъжда четири пъти годишно на форум на високо равнище под егидата на Общото събрание.

Документ за размисъл „Към устойчива Европа до 2030 г.“

Този документ замества действащата до сега Стратегия „Европа 2020“ като интерпретира отношението на страните от ЕС към глобалния Дневен ред 2030 за устойчиво развитие. В Европа е направено много - приоритетите за устойчиво развитие са включени в основни хоризонтални програми, както и в секторните политики и инициативи. ЕС е сред водещите сили за приемането на Програмата на ООН относно устойчивото развитие до 2030 г. и нейните цели за устойчиво развитие (ЦУР). За да постигнем целите до 2030 г. е необходимо всички страни да съблюдават тези цели в цялостната система на стратегическото и програмно планиране от националното ниво, през регионалните планове до плановите за интегрирано общинско развитие. ПИРО Разград е структуриран и целенасочен в рамките на документа „Към устойчива Европа до 2030 г.“

Програма за развитие: България 2030

Националната програма за развитие „България 2030“ е програмен документ, поставящ рамката и насоките за подготовка на останалите стратегически документи в страната. С тази програма се адаптират приоритетите на документа „Към устойчива Европа до 2030 г.“ към нашата национална специфика в границите на България. Документът определя три стратегически цели: ускорено икономическо развитие, демографски подем и намаляване на неравенствата, за реализирането на които са предвидени целенасочени политики и интервенции, групирани в пет взаимосвързани и интегрирани оси на развитие – Иновативна и интелигентна България; Зелена и устойчива България; Свързана и интегрирана България; Отзивчива и справедлива България; Духовна и жизнена България. За постигането на стратегическите цели са дефинирани 13 национални приоритета, като с решението на правителството са определени водещите ведомства по отделните приоритети.

Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022

Въпреки че времето на действие на този документ е ограничено до 2022 г., Националната стратегия за регионално развитие се фокусира върху балансираното, равнопоставено и устойчиво развитие на регионите в България през периода до 2022 г. и очертава начините и средствата за намаляване на неравенствата между отделните региони, области и общини в страната. Стремещът за постигането на баланс продължава общата Кохезионна политика на ЕС на национално ниво. НСРР е интегрирана стратегия за развитие, осигуряваща координация между управлението на различните сектори и условия за реализация на НПП БГ 2030.

Фокусът на стратегията е постигането на полицентрично, балансирано и устойчиво развитие на регионите в България. От друга страна тя осигурява координация между отделните секторни политики и стратегически документи на национално ниво и подпомага тяхното синхронизиране на по-ниските нива на планиране (NUTS 1, NUTS 2 и NUTS 3).

Целите и приоритетите на НСРР подчертават значението на малкия и среден бизнес, формирането на устойчиви туристически дейности и подобряването на социалната и техническата инфраструктура при съхраняване на природното и културно наследство.

Актуализирана национална концепция за пространствено развитие 2013-2025

Устройството и управлението на националната територия до 2025 година се регламентира от Национална концепция за пространствено развитие, която е актуализирана през 2019 г. и с нея се полагат основите за Оперативна програма за развитие на регионите 2021-2027 г. Концепцията съдържа средносрочни и дългосрочни насоки за устройственото планиране и опазването на териториалните ресурси. Тя осигурява и подходяща основа за териториална насоченост и израз на секторните политики и стратегии, като се подчертава, че желаният модел за умерен полицентризъм (поддържане на мрежа от равномерно разпръснати градове, които са предпоставка за по-балансирано развитие и съживяване на селските и периферните райони) все още е на дневен ред. Актуализираният документ има няколко много важни

нови елемента: отразени са новите насоки в европейската кохезионна политика и политиката за пространствено развитие; стратегическата ѝ част интегрира в още по-силна степен регионалното планиране с пространственото такова; и идентифицира конкретни територии със специфични характеристики, потребности и потенциали.

Интегрирана териториална стратегия за развитие (ИТСП) на Северен централен район за периода 2021-2027

Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северен централен район от ниво 2 е стратегически планов документ, определящ общата политическа, пространствена, икономическа и тематична рамка за развитието на региона в годините на новия програмен период 2021-2027. Тя е разработена в съответствие с Националната концепция за регионално и пространствено развитие за периода 2013-2025 г. (Актуализация 2019 г.) и отчита предвижданията на секторните стратегии на регионално ниво в областта на икономическото развитие, здравеопазването, образованието, науката, социалните услуги, транспорта, водния сектор, енергетиката, широколентовите комуникации, туризма и околната среда.

Стратегическата рамка за развитие на общините от Северен централен район (в частност община Разград) произтича от Интегрираната териториална стратегия за развитие. Приетата визия, която определя рамката за реализация на ИТСП на Северен централен район, поради своя дългосрочен характер, остава непроменена от заложената визия в Регионалния план за развитие 2014-2020 г., и е следната: Северен централен район преодолява същественото социално-икономическо изоставане и сериозните структурни и демографски проблеми чрез подходящи инвестиции в свързваща инфраструктура и укрепване на потенциала за растеж, създаващи предпоставки за догонващо развитие в национален и европейски мащаб.

Основните приоритети на Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северен централен район са следните:

- **ПРИОРИТЕТ 1: „Икономически подем и трансформация“;**
- **ПРИОРИТЕТ 2: „Развитие на човешкия потенциал и постигане на социален растеж“;**
- **ПРИОРИТЕТ 3: „Устойчиво териториално развитие и свързаност“.**

Определените приоритети съответстват на най-важните предизвикателства пред развитието на района:

- Нисък растеж и конкурентоспособност на района като цяло и на големите градски центрове в сравнение с европейските райони, което налага значителни усилия за постигане на изследователски, технологичен и иновационен растеж;
- Преодоляване на негативните демографски тенденции и недостатъчно ефективните ресурси на работната сила поради по-ниско равнище на образование и придобити качествени умения;

- Относително слабо териториално сближаване и недостатъчна вътрешна и териториална свързаност и достъпност, влияеща върху възможностите за икономическа активност и качеството на живот.
- Необходимост от повишаване на устойчивостта на пространствената структура към климатичните промени и прилагани мерки за екологична сигурност и стандарти.

1.4. ОТГОВОРНОСТИ НА ИНСТИТУЦИИ И ПАРТНЬОРИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО И ПРИЕМАНЕТО НА ПИРО РАЗГРАД

Общи изисквания към подготовката, съгласуването и приемането на ПИРО

Съгласно ЗРР и Правилника за неговото прилагане няколко са основните актьори в процеса на подготовка, съгласуване и приемане на ПИРО – кметът на общината, общински съвет, заинтересованите органи и организации, икономическите и социалните партньори, както и с физически лица и представители на юридически лица, имащи отношение към развитието на общината.

Функцията на организатор при изготвянето и съгласуването на ПИРО има кметът на общината, който осъществява координация и контрол по процесите. Съгласно Методическите указания с негова заповед се сформира работна група по подготовка, изготвяне и одобрение на ПИРО. Останалите заинтересовани лица трябва да имат постоянен достъп до информация за процеса и възможност за даване на становища и предложения при изготвянето на ПИРО, а в последствие и при неговата реализация.

По преценка на кмета изготвянето на ПИРО се възлага на външен изпълнител (при спазване изискванията на ЗОП) или със собствен капацитет. Кметът е този, който организира и публично обсъждане на проекта на ПИРО и на ЕО по реда на чл. 20 от Наредбата за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми в случаите, в които такава оценка е била изисквана.

Общинският съвет е органът, който приема ПИРО на общината и контролира осигуряването на съответствие на общия устройствен план с плана за интегрирано развитие.

Заинтересованите лица имат право да дават аргументирани предложения при изготвянето на ПИРО и да получават информация при поискването ѝ.

Одобреният план за интегрирано развитие на община се представя от кмета на общината пред съответния областен съвет за развитие в срок до три месеца от неговото приемане от съответния общински съвет. ПИРО и решението на общинския съвет за неговото приемане се публикуват на страницата на общината в интернет, както и на портала за обществени консултации на Министерския съвет.

Изменение и актуализация на ПИРО

Актуализация на плана се допуска при условията, посочени в ППЗРР, в т.ч.:

- при съществени промени на икономическите и социалните условия в общината;
- в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС;

- при съществени промени в секторни стратегии и програми, влияещи върху изпълнението на плана.

Същевременно, изменение на програмата за реализация на плана може и се насърчава да бъде извършвана периодично въз основа на изводите и препоръките в годишните доклади за наблюдение с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението му и постигане на целите и приоритетите за развитие. Периодичната актуализация на програмата за реализация и приложенията към нея се извършва с цел включване на нови мерки, дейности, проекти или източници на финансиране.

Изготвеният актуализиран ПИРО се приема при условията и по реда за изработване и приемане на плана.

Наблюдение и оценка на ПИРО

Наблюдението на плана се осъществява, в съответствие с разпоредбите на ППЗРР. Кметът на общината организира наблюдението на изпълнението на ПИРО чрез разработване на годишен доклад за всяка година от действието на плана. Съгласно изискванията на ЗРР, за изпълнението на всеки ПИРО се извършва междинна (в средата на периода на действие) и последваща (не по-късно от една година след изтичането на периода на неговото действие) оценки. Последващата оценка включва:

- 1. оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите;
- 2. оценка на общото въздействие;
- 3. оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;
- 4. изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие.

Финансирането на процеса на изработване, съгласуване с партньорите и актуализиране на ПИРО се осъществява от бюджета на община Разград.

2. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ И АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО И ЕКОЛОГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ, НУЖДТЕ И ПОТЕНЦИАЛИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РАЗГРАД

2.1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ОБЩИНА РАЗГРАД

2.1.1. Географска характеристика

Разположение

Община Разград се намира в североизточния квадрант на националното пространство на България, Дунавската равнина и историко-географската област Лудогорие. Общинският център град Разград е на 35 км северно от град Търговище, 50 км северозападно от Шумен, 65 км югоизточно от Русе и 130 км северозападно от Варна. Общината има важно разположение по оста Варна-Шумен-Русе и връзката между Черно море и Дунав, осъществявана от републикански път I-2 Русе-Варна, част от международния път E70, както и от жп линията Русе-Варна. Транспортната ос Варна-Шумен-Разград-Русе-Гюргево-Букурещ осигурява и връзката между Черно Море и Река Дунав и между трансевропейските транспортни коридори №7 по поречието на река Дунав и коридор №8 (Дурас-Варна).

Общината попада в Северен централен район – един от шестте, района за планиране на регионалното развитие в страната, който обхваща областите Разград, Русе, Силистра, Велико Търново и Габрово. Общинският център Разград е административен център и на едноименната област, в която попадат още общините Исперих, Завет, Кубрат, Самуил, Цар Калоян и Лозница.

Релеф

Общината се характеризира от предимно хълмист релеф с надморска височина между 162 м (най-ниската точка в поречието на река Бели Лом и в близост до село Дряновец) и 481 м (най-високата точка в обхвата на Разградските височини и недалеч от село Островче). Долината на река Бели Лом разделя територията на града и общината на две приблизително равни части, като южно и югозападно от нея са Разградските височини, а на север и североизток са Самуиловските височини, както и разградският дял от Лудогорското плато.

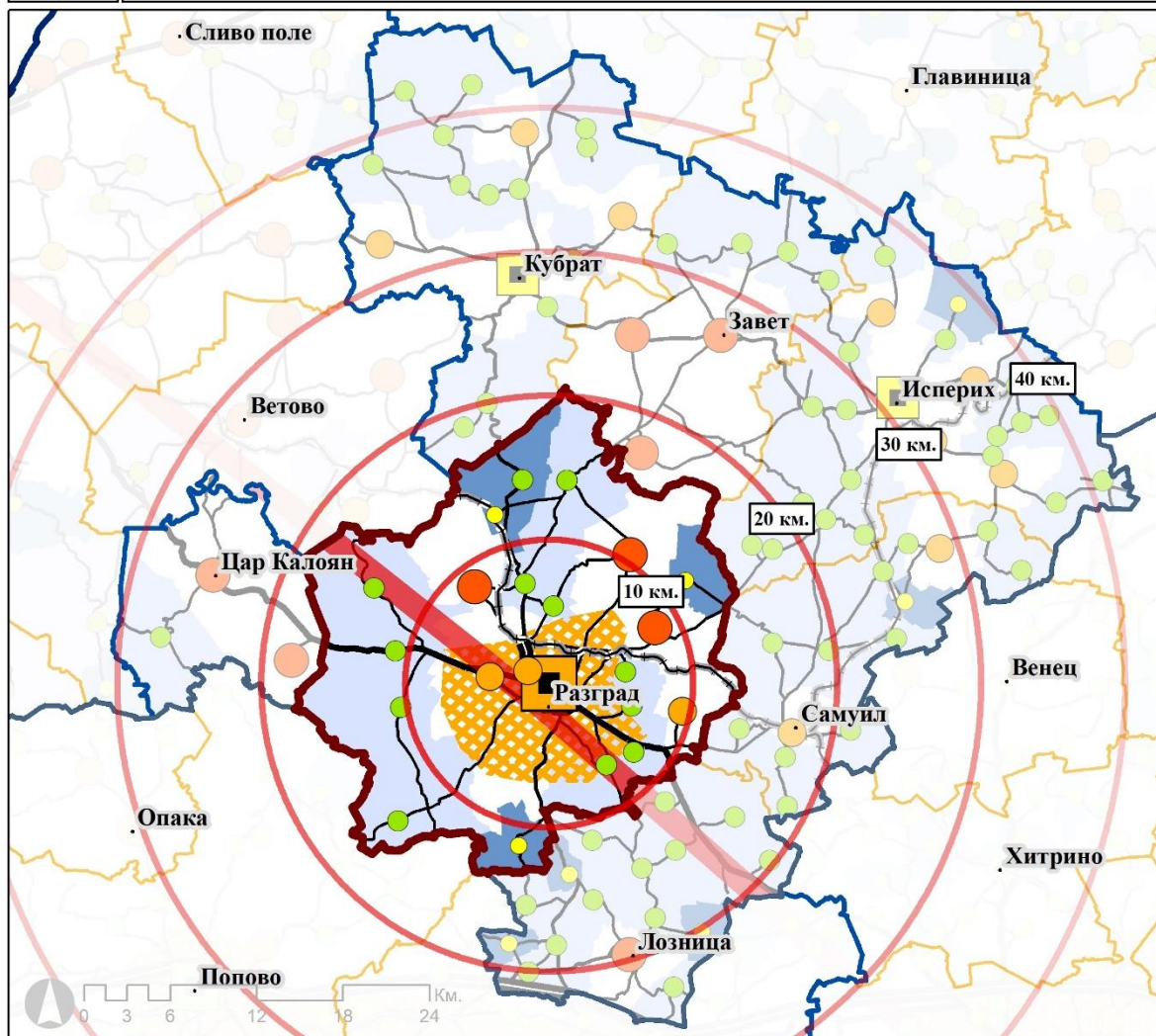
Почви

Почвеното многообразие на общината отразява нейното разположение в природогеографската област на Дунавската равнина и включва черноземни, тъмно сиви горски и наносни почви. Огромният дял от почвената покривка на общината е зает от черноземните почви – най-плодородните и с най-голям потенциал за развитие на устойчиво земеделие.

ПЛАН ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РАЗГРАД 2021-2027 Г.

ГЕОГРАФСКО ПОЛОЖЕНИЕ И ДОСТЪПНОСТ

ЛЕГЕНДА

Граници

- Граница на разработка
- Държавна граница
- Граница на област
- Граница на община

Пътяща

- Автомагистрала
- Пътяща I-клас
- Пътяща II-клас
- Пътяща III-клас
- Общински пътяща
- Железопътни трасета

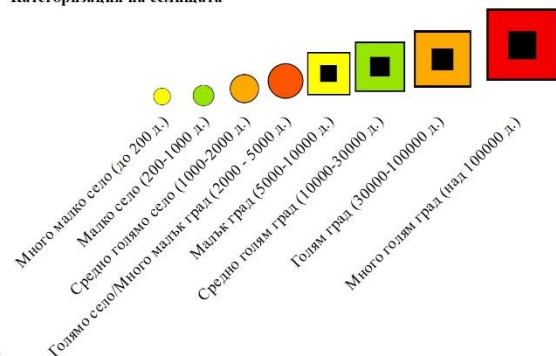
Оси на развитие

- Оси на развитие от национално значение

Обезлюдени територии

- Силно обезлюдени територии с население под 200 д.
- Обезлюдени територии с население под 1000 д.
- Агломерационни образувания

Категоризация на селищата

Климат

Общината се отличава с умереноконтинентален климат, характерен за цялата Дунавска равнина. В комбинация с релефните особености, климатът в община Разград е представен от студена зима и горещо лято при силно изразен контраст между двата сезона и краткотрайни пролет и есен. Минималната измерена температура за общината е $-26,8^{\circ}\text{C}$, докато максималното показание е $39,5^{\circ}\text{C}$. Всичко това предопределя и значителните температурни амплитуди на годишна основа – в община Разград е регистрирана най-високата средна годишна температурна амплитуда от 26°C .

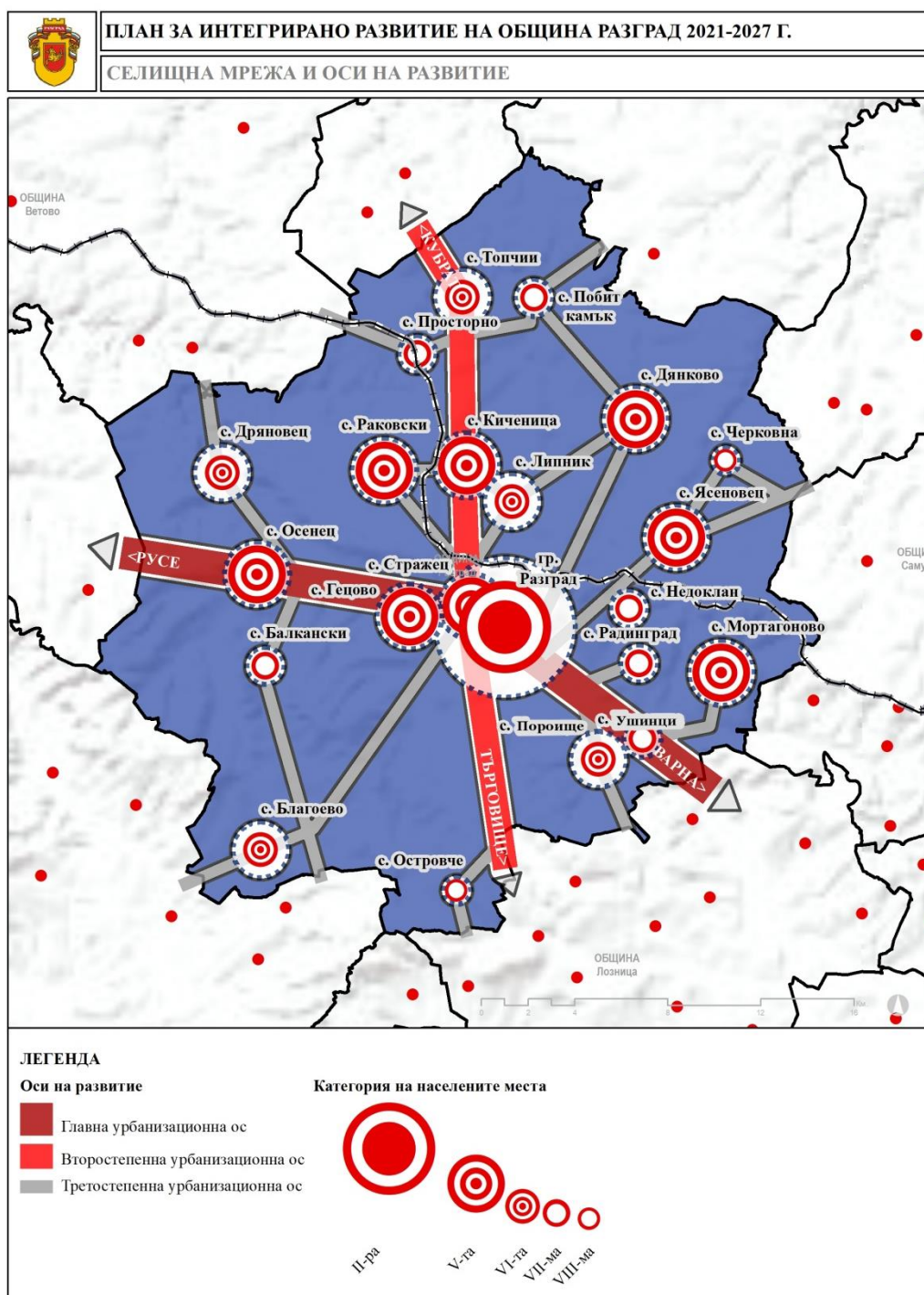
Води

Водните богатства на общината са изразени преди всичко от река Бели Лом. Тя извира в близост до село Островче в най-южната точка на общината, навлиза в южно направление в община Лозница, където е разположен язовир Бели Лом, след което прави завой на северозапад и пресича в това направление територията на града и цялата община Разград. На поречието на реката, което преминава през централната част на град Разград, през 60-те години е направена /около 2000 м. от общата дължина в регулацията на града – 4000 м./ корекция от бетонови конструктивни елементи, които вече са силно амортизирани и компрометират основното си предназначение, нарушават облика на прилежащите територии и не способстват за създаване на подходяща градска среда. Долината на реката е широка, а поречията ѝ са заблатени и мочурливи. В общината извират още Топчийска река и река Чаирлък.

В общината съществуват и няколко изкуствени водоеми с местно значение – язовир „Пчелин I“ и язовир „Пчелин II“, намиращи се в землището на град Разград, язовир „Осенец“ – в землището на село Осенец, язовир „Липник“ – в землището на село Липник, язовир „Балкански“ – в землището на село Балкански и язовир „Островче“ – землището на село Островче.

2.1.2. Населени места

Община Разград включва в състава си 22 населени места, вкл. гр. Разград с 66% от общото население, 5 села с население над 1000 души (с. Дянково, с. Ясеновец, с. Раковски, с. Гецово, с. Стражец), 5 села между 500 и 1000 души (с. Мортагоново, с. Осенец, с. Киченица, с. Дряновец, с. Благоево), 9 села между 100 и 500 души (с. Липник, с. Топчии, с. Пороище, с. Ушинци, с. Радинград, с. Балкански, с. Побит камък, с. Недоклан, с. Просторно) и 2 села, с по-малко от 100 души – Островче и Черковна.

2.2. ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ И КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

2.2.1. Историческо развитие

Земите на община Разград стават част от римската провинция Мизия през I век пр. Хр. От тогава започва епоха на забележителен просперитет, потвърждение за която са градоустройствените мащаби и архитектурните достижения на античния град Абритус, днес разположен в близост до югоизточните индустриални терени на град Разград до поречието на река Бели Лом. Предполага се, че Абритус е приемник на по-старо тракийско селище, като първоначално е римски военен лагер, построен по характерната градоустройствена схема с квадратна форма и с четири порти по четирите страни. През следващите векове, лагерът прераста в град с развито стопанство и разнообразна социална структура. Абритус съвместява военното и цивилното предназначение, като в града до късната античност са настанявани римски военни части. Същевременно са били развити земеделието, като до западната порта на града е имало и много голям склад за зърно, както и занаятите с множество ковачници, каменоделски и керамични работилници. Градът е и оживен търговски център, като множество от стоките за населението са се доставяли от съседни провинции. Най-забележителната разкрита сграда е голяма жилищна сграда с вътрешен двор, който е бил обграден от колонада, докато по външната фасада на сградата са били долепени и няколко магазина.

През 250 г. нашествието на готите разорява Мизия и Тракия, включително богатия град Филипополис и лично император Деций Траян решава да ги спре, докато се изтеглят към река Дунав. Решителната битка е през юни 251 г. недалеч от Абритус, когато римските легиони затыват в блатистите местности и са разбити. Императорът и неговият наследник Херений загиват – Деций е първият римски император, загинал по време на битка с варварските племена.

Съхранената до днес крепостна стена е изградена вероятно по времето на император Константин Велики през IV век и запазва квадратната форма на града. По интересна е източната крепостна стена, която не е правилна линия, а следва очертанията на река Бели Лом. Поради същата причина и източната порта е разположена в североизточния край, а не по средата, както са другите три порти. По това време се разпространява и християнство, в Абритус са построени няколко базилики, а през късната античност градът е и епископски център.

През Средновековието в определени периоди земите на община Разград са в пределите или на средновековната българска държава, или на Източната римска империя или пък под контрола на различни нашественици.

През следващите векове българите губят своята държавност (1396 година) и са трайно под владението на Османската империя през следващите близо пет века. В разградския край възникват множество малки села, докато религията на местното население се променя и мюсюлманите постепенно стават преобладаваща част. Животът на местните селища е свързан предимно с обработка на плодородните земи в региона за земеделие, както и със скотовъдство.

Разград е утвърдено средище на търговия и занаяти още от XVI век, а тогавашното му богатство се подсказва от монументалната Ибрахим паша джамия, завършена през 1616 г. Джамията е третата по големина на балканския полуостров, но впечатлява и със своето външно и вътрешно архитектурно и художествено оформление.

По време на просвещенският XVIII век идва времето на българското духовно и национално възраждане. Град Разград, център на кааза (окръг), е и център на борбата за възстановяване на българската църква и национална идентичност в Лудогорието, въпреки че българите в града са малцинство. През 1860 година е издигната църквата „Свети Николай Мирликийски Чудотворец“, преустроена през 1903 година, когато са добавени високата ѝ камбанария и елегантен купол. Малко след построяването на църквата, в една стая към нея, е уредено и първото класно училище в града. Разград е имал своя стара часовникова кула, вероятно от XVIII век, заменена през 1864 г. от съществуващата и до днес и една от най-интересните архитектурни забележителности на града.

През 60-те години на XIX век Разград е свързан с железопътен транспорт и има улеснена транспортна връзка по стратегическото направление Варна-Русчук (Русе), Черно море-река Дунав. Жп гара Разград е по трасето на жп линията Варна-Русе – първата жп линия по българските земи. Станцията е и част от най-първия маршрут на знаменития „Ориент Експрес“, свързвал Париж и Константинопол.

Мечтаната развръзка на българското национално възраждане е възстановяването на българската държава, постигнато през 1878 г. след 482 години османска власт. Идва времето на вдъхновеното обновление на град Разград и целия окръг, неразделно от общата модернизация на страната и изграждането на стопанство, образование и култура по европейски образец. Град Разград се сдобива с красиви сгради от края на XIX и началото на XX век като сградата на старата мъжка гимназия и днешна езикова гимназия „Екзарх Йосиф I“, сградата на бившия военен клуб, които заедно със запазените къщи от предосвобожденската епоха днес формират архитектурното наследство на града.

Големият български подем е прекъснат от дългите войни в периода 1912-1919 година, завършили с Ньойския договор и последвани от тежка социална и икономическа криза. Въпреки трудните години, скоро след Първата световна война град Разград отново подновява активна строителна дейност. През 20-те и 30-те години са изградени нови сгради. Този подем на свой ред е прекъснат от Втората световна война, а след нейния развой, България преминава към комунистическия период в историята си. Радикално се променят социалните, икономическите, урбанистичните и архитектурните модели, Разград се разраства и индустриализира като се формират обширни индустриални зони с изявена фармацевтична промишленост.

2.2.2. Недвижимо културно наследство

Многообразното недвижимо културно наследство е материалният израз на многовековното историческо развитие на общината и цялото Лудогорие. Историческите сюжети от античността и времето на Римската империя „оживяват“

сред руините на археологическите обекти, докато българското възраждане през XIX век и смелата модернизация от Освобождението до Балканските войни се виждат по фасадите на достолепната стара архитектура в града. Сред запазеното културно наследство се отличават римски град, много църкви и монументална джамия, възрожденска архитектура, паметници, свързани с Освобождението на България, както и елегантна сецесионна архитектура от началото на XX век.

Според Закона за културното наследство, историческите обекти с най-голяма историческа, културна, научна и социална стойност са с категория „национално значение“, като в община Разград има 3 такива обекта, и трите разположени в землището на общинския център. Останалите са с категория „местно значение“, като редица обекти са само декларирани и за тях не е обявявана окончателна категория и режими на опазване.

Според наличния списък с обекти на културното наследство, включително трите обекта с национално значение, в общината са разположени общо 237 културни ценности, като 108 от тях са разположени в землището на град Разград и са представени в следващата точка. Културните ценности в селата са разпределени както следва:

Таблица 1. Обекти на културното наследство в селата в община Разград

Населено място	Обекти
Село Балкански	14 обекта, включително 2 обекта с актуално предложение за отмяна на статута като културно наследство. Всички обекти са архитектурни, с изключение на паметник на загиналите през Балканските войни и първата световна война, който е исторически според научната си и културна област.
Село Благоево	17 обекта, включително 5 обекта с актуално предложение за отмяна на статута като културно наследство. В землището на селото са декларирани общо 6 археологически обекта - 5 селищни и надгробни могили, както и римска станция.
Село Гецово	7 обекта, включително 1 обект с актуално предложение за отмяна на статута като културно наследство.
Село Дряновец	15 обекта, включително 2 обекта с актуално предложение за отмяна на статута като културно наследство.
Село Дянково	6 обекта, сред които църква и джамия.
Село Киченица	2 обекта, сред които джамия
Село Мортагоново	7 обекта, включително 1 обект с актуално предложение за отмяна на статута като културно наследство. Сред културното наследство на селото се открояват археологическият обект – средновековно селище, както и църква и две джамии.
Село Недоклан	1 обект
Село Осенец	15 обекта, включително 1 обект с актуално предложение за отмяна на статута като културно наследство. Сред обектите се открояват 6 археологически обекта – праисторически и антични селища.
Село Побит камък	10 обекта, включително 1 обект с актуално предложение за отмяна на статута като културно наследство. Сред тях се откроява църквата „Свети Архангел Михаил“ с нейната

Населено място	Обекти
	елегантна камбанария.
Село Пороище	10 обекта, включително 1 обект с актуално предложение за отмяна на статута като културно наследство. Сред тях се откроява възрожденската църква „Свети Атанасий“.
Село Радинград	1 археологически обект с категория „местно значение“
Село Раковски	3 археологически обекта
Село Стражец	1 архитектурен обект
Село Ушинци	6 обекта по списък, един от които вече е съборен
Село Черковна	7 обекта
Село Ясеновец	7 обекта по списък, един от които вече е съборен

Опазването на културното наследство в цялата страна се среща с голямото предизвикателство за осигуряване на ефективно взаимодействие между собственици, общински администрации и Националния институт за недвижимо културно наследство (НИНКН), на достатъчно финансови средства и на експертна техническа помощ.

Базов проблем е липсата на актуална и систематизирана информация за собствеността и физическото състояние на обектите, вкл. идентифициране на тези, за които има висока степен на застрашеност от щети и дори разрушаване. Не случайно в няколко от селата на общината са отбелязани сгради, вписани в списъка на културното наследство, но вече несъществуващи. Същевременно е нужно да се идентифицират сгради с историческа и архитектурна стойност, които имат потенциал да бъдат добавени като културни паметници. Първа стъпка в подобряването на опазването на наследството трябва да бъде цялостната актуализация на списъка с културни ценности в община Разград, вкл. завършване на цялата процедура по обявяване на сградите и археологическите обекти, които към момента са само декларирани, без категория и конкретен режим на опазване. Необходимо е да се направи и ревизия на състоянието и качествата по отношение на декларираните археологически обекти. На този етап, вместо вписването на нови обекти и разширяване обхвата на защитените ценности, има единствено намерения за отписване на обекти, често поради крайно влошено състояние и изгубена възможност за реставрация. Това води до трайна загуба на материалното културно наследство в общината.

Следваща стъпка е приоритизирането на обекти от списъка – определяне на тези, които са едновременно най-ценни и с най-голям риск от загуба на автентичен вид или разрушаване на конструкцията. Те следва да бъдат обект на активно взаимодействие със собственици и институции в търсене на средства и подходящи технически и финансови решения за обновяване.

2.2.3. Обекти на недвижимо културно наследство в град Разград

Град Разград закономерно концентрира големия дял от културното наследство в общината. И трите обекта с категория национално значение се намират в общинския център:

Таблица 2. Културно наследство с категория „национално значение“ в община Разград

Обект	Епоха	Описание
Археологически резерват „Абритус“	Античност	Резерватът съхранява античния римски град Абритус. Градът впечатлява с голямата си площ и големината на крепостните си стени, обществени и жилищни сгради. Античният град е разположен частично под днешните фармацевтични заводи на Разград. Разкритата му част включва фрагменти от крепостните стени, жилищни постройки, базилики и сграда с обширен атриум (вътрешен двор, обграден с колонада). Актуален проект за развитието на обекта като туристическа атракция позволи изграждането на модерен интерактивен музей. В рамките на резервата може да се посети и традиционен археологически музей, където са експонирани артефакти от Абритус и ареала му.
Античен некропол в м. „Съртекенли“, гр. Разград	Античност	Археологическа културна ценност (паметник на културата), вписана в списъците през 1970 г.
Джамия Ибрахим паша	Османска епоха	Историята на джамията започва още през първата половина на XVI век, когато по време на управлението на Ибрахим паша (1523-1536) е построена първоначалната сграда. През 1616 г. получава и съвременния си архитектурен образ. Със своята застроена площ от 540 кв. м. и извисяващи се купол и минаре, джамията е трета по големина на балканския полуостров. Четирите стени на сградата имат по четири реда прозорци, които създават външния образ, но и вътрешното оформление със неговите стенописи.

Безспорно най-значимият обект е античният град Абритус, разкрит първоначално през 1950 г. при строителството на първия фармацевтичен завод в града. За съжаление, значителна част от римския град остава под индустриалните терени. Към днешна дата за разкрити и консервирани основно фрагменти от северната, източната и южната крепостна стена, заедно с главните северна и южна порта. Вътре в града могат да се видят руините на голяма жилищна сграда с вътрешен двор и колонада, както и значима по размерите си християнска базилика. Въпреки вече дългогодишните проучвателни дейности, все още голяма част от античния град остава неразкрита и скрита, което определя нуждата от проекти за експонирането на града и през следващите години.

Централната градска част на Разград се отличава с интересно разнообразие от архитектурно наследство от различни епохи и с различен стил. Макар, че Абритус е безспорната най-значима културно-туристическа атракция, туристическите посещения там следва по-ефективно да се „отклоняват“ и към центъра на града. Там са съсредоточени стари църкви и възрожденски къщи, възрожденска часовникова кула и джамия, архитектура от последните и първите десетилетия на XIX и XX век, по протежението на само няколко стотин метра.

Общият брой на културните ценности е 108 обекта, включително 6 обекта с актуално предложение за отмяна на статута като културно наследство. Според научната и културната стойност, преобладават архитектурно-строителните обекти – сгради с историческа и естетическа стойност от възрожденския и следосвобожденския период. Други обекти като джамията „Ибрахим паша“ са архитектурни и художествени – представляват и високо достижение на изящните и приложните изкуства. Срещат се и исторически обекти, свързани с конкретна личност или събитие като родната къща на композитора Димитър Ненов на ул. „Антим I“. Сред по-интересните обекти се открояват следните, подредени хронологично:

- археологическият резерват „Абритус“;
- джамията „Ибрахим паша“ на площад „Независимост“;
- часовниковата кула на площад „Независимост“;
- възрожденските къщи в кв. „Варош“, разположен между улица „Раковски“, улица „Антим I“ и улица „Венелин“;
- църквата „Свети Николай Чудотворец“ на улица „Априлов I“;
- сградата на етнографския музей на улица „Раковски“;
- мавзолеят на Освобождението през 1878 г.;
- старата мъжка гимназия „Екзарх Йосиф I“, построена по проект на бележития австрийски архитект Фридрих Грюнангер;
- момината чешма на едноименния площад;
- бившият военен клуб на улица „Св. Св. Кирил и Методий“;
- музикалният дом на хор „Железни струни“ на булевард „Бели Лом“.

Специфичните проблеми, представени при опазването на наследството в селата, са характерни и за града. Тук обаче са повече както предизвикателствата, така и възможностите за опазване. Важно е освен тенденцията за отписване на обекти, при една цялостна актуализация да се идентифицират и сгради за получаване на статут като архитектурно наследство от по-късните исторически периоди и по-точно 20-те, 30-те и 40-те години. Специален приоритет трябва да бъде опазването на старата архитектура по улиците, по които са разположени по-горе представените най-интересни обекти и забележителности. По този начин ще се създадат предпоставките за създаване и благоустрояване на градски културно-туристически маршрути, които ще бъдат предмет на Стратегията за развитие на туризма, неразделна част от ПИРО Разград.

2.3. СЪСТОЯНИЕ НА МЕСТНАТА ИКОНОМИКА

2.3.1. Обща характеристика

Общата икономическа характеристика за община Разград разкрива състоянието и тенденциите в развитието на местните предприятия в периода след 2014 година. Анализът обхваща ключовите икономически показатели за нефинансовите предприятия, вкл.:

- Брой предприятия – всички нефинансови предприятия, активни през цялата или част от референтната година и представили годишен отчет за дейността си в НСИ или НАП. Това са всички предприятия, които са реализирали приходи от продажби или имат поне един зает;
- Произведена продукция – стойността на оборота, намалена с балансовата стойност на продадените активи, без тази на собствените дълготрайни активи. Тук се включва и изменението на запасите от продукция и незавършено производство, а също и направените разходи за придобиване на активи по стопански начин;
- Нетни приходи от продажби – приходи от продажби на продукцията, стоки и услуги, вкл. приходи от продажби за износ;
- Приходи от дейността – сбор на 1. нетните приходи от продажби; 2. увеличение на запасите от продукция и незавършено производство; 3. разходи за придобиване на активи по стопански начин; 4. други приходи, вкл. приходи от финансираня, - продажба на суровини и материали и продажба на дълготрайни активи.

Броят на предприятията в общината бележи увеличение от 6,60% за периода 2014-2020 година. Така към края на 2018 г. в общината развиват дейност 2375 броя предприятия, които са създали произведена продукция с финансов еквивалент от 1 221 206 хил. лв. Това се равнява на 69,93% от общата произведена продукция в рамките на областта – безспорно доказателство за ролята на град Разград като **регионален икономически и най-вече производствен център**. На общината принадлежи дори още по-голям дял що се отнася до нетните приходи от продажби – 76,79%. Нетните приходи от продажби се увеличават с близо 40% само за период от 4 години – от 1 472 097 хил. лв. до 2 055 330 хил. лв. Икономическият растеж в общината се потвърждава от изменението на **всички икономически показатели, бележещи значимо увеличение**, като най-голям ръст се наблюдава при разходите за придобиване на дълготрайни материални активи (ДМА) – от 74 085 хил. лв. до 115 751 хил. лв или +56,24%. Най-малко е увеличението при наетите лица в нефинансовите предприятия от общинската икономика, които през 2014 г. са 11 130, а през 2018 г. – 11 367. Фактът, че броят на наетите лица остава почти стабилен докато произведената продукция отчита ръст от близо 1/4, показва, че ефективността на местната икономика се увеличава.

Таблица 3. Ключови икономически показатели за периода 2014-2018 г.

Показател	Мярка	Община Разград			Област Разград	Община Разград
		2014	2018	Изменение (%)	2018	Дял от областта (%)
Предприятия	брой	2 228	2 375	6,60	-	-
Произведена продукция	хил. лв.	977 005	1 221 206	24,99	1 746 254	69,93
Нетни приходи от продажби	хил. лв.	1 472 097	2 055 330	39,62	2 676 393	76,79
Приходи от дейността	хил. лв.	1 579 686	2 153 297	36,31	-	-
Разходи за придобиване на ДМА	хил. лв.	74 085	115 751	56,24	199 728	57,95
ДМА	хил. лв.	440 158	634 362	44,12	-	-
Наети лица	брой	11 130	11 367	2,13	-	-

Въпреки значителният растеж в общинската икономика за наблюдавания период, **възходящата тенденция е нарушена през последната година**, когато се наблюдава намаление в редица показатели, вкл. произведена продукция и наети лица. Положителен знак е продължаващото увеличение при приходите от дейността, които обхващат всички нетни приходи от продажби и налични стойности на фирмените запаси и активи. Въпреки това, промяната на възходящата линия за част от икономическите показатели, в комбинация с разпространението на пандемията на вируса COVID-19 и очакваното крайно негативно въздействие върху цялата икономическа система, намаляване на продажбите, покупателната способност и инвестициите в бизнеса, разкриват негативни прогнози за спад в икономическите показатели през следващите години. В тази връзка ще бъдат необходими **мерки за рестартиране на икономиката чрез приоритетна и спешна подкрепа на ключови местни предприятия** в най-засегнатите сектори в контекста на общоевропейските политики, новия възстановителния план „Следваща генерация ЕС“ и конкретно възможностите на новата Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ 2021-2027. Предприятията следва да се придържат и към водещите приоритети за европейската икономика през следващите 7 години, включително по пътя към **„зелен“ и „дигитален“ преход**, вкл. чрез развитието на „кръгова икономика“ и внедряването на повече информационно-комуникационни технологии в производствения процес.

В тази усложнена макроикономическа и социална среда, много важна ще бъде ролята на общинската администрация по отношение на предоставянето на информация за бизнеса, облекчаване на процедурите за инвестиции в общината и формирането на пълноценни партньорства за съвместно реализиране на проекти по модела на **интегрираните териториални инвестиции – партньорство между публичния, частния и неправителствения сектор, което изпълнява „пакет“ от различни проекти с различно финансиране, но насочени към обща визия за развитие на конкретна територия в общината/региона**. Този модел ще бъде финансово подкрепен в рамките на новата Приоритетна ос 2 на Оперативна програма „Развитие на регионите“ 2021-2027 г.

Фигура 3. Динамика на общинската икономика в периода 2014-2018 г.

Източник на информация: НСИ

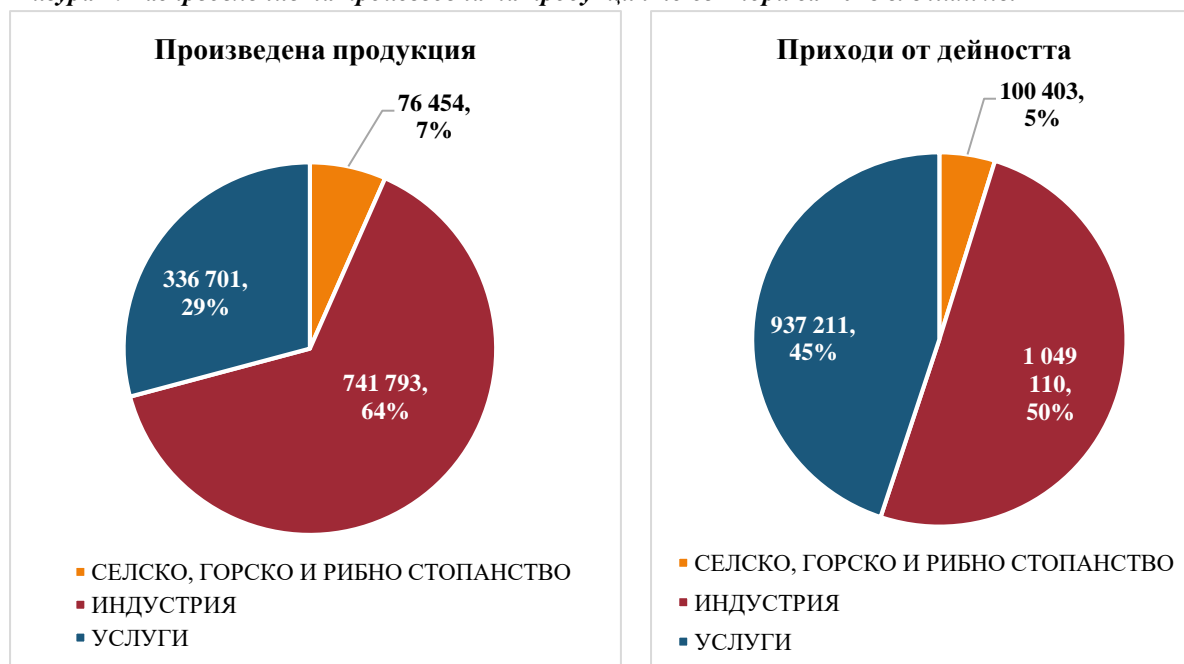
Изчисления: ИУПП

2.3.2. Отраслова структура на икономиката

Анализът на отрасловата структура на общинската икономика откроява кои са най-важните икономически дейности и се основава на официалната статистика на НСИ за развитието на предприятията по Класификацията на икономическите дейности (КИД-2008), като използва Агрегирана номенклатура А 21 (представяне на структурата на икономиката в 21 икономически дейности) и Агрегирана номенклатура А 3 (представяне на окрупнената структура на икономиката в три отрасли – 1. „селско, горско и рибно стопанство“; 2. „индустрия“ и 3. „услуги“).

Статистическата информация потвърждава традициите на град Разград като промишлен център с обширни индустриални зони и разнообразни дейности. След реструктурирането на икономиката в резултат на прехода към пазарна икономика, днес значителна част от утвърдените дейности и предприятия отново работят успешно в съответствие със съвременните условия. На сектор „Индустрия“ (дейностите „Преработваща промишленост“, „Строителство“, „Производство и разпределение на енергия“) принадлежат 64% от произведената продукция и 50% от приходите от дейността в общинската икономика за 2018 г.

Фигура 4. Разпределение на произведената продукция по сектори за 2018 г. в хил. лв.

Източник на информация: НСИ

Изчисления: ИУПП

Вторият по-важност сектор обхваща услугите с 45% от приходите, генерирани в местната икономика, докато сектор „Селско, горско и рибно стопанство“ допринася само с 5%. Това потвърждава икономическия профил на общината като **комбинация за преработваща промишленост, транспортни и складови дейности**, обусловени от разположението на общината по стратегическото направление Варна-Русе (Черно море-Дунав), както и търговията. По-долу е представена детайлната отраслова структура с дейностите по класификацията А 21.

Таблица 4. Отраслова структура на икономиката през 2018 г.

Основни икономически показатели за 2018 година	Предприемателство		Произведена продукция		Нетни приходи от продажби		Приходи от дейността	
	брой	Дял %	хил. лв.	Дял %	хил. лв.	Дял %	хил. лв.	Дял %
Икономика - 2018 година								
Селско, горско и рибно стопанство								
А Селско, горско и рибно стопанство	142	5,98	76 454	6,26	72 975	3,55	100 403	4,66
Индустрия								
В Добивна промишленост
С Преработваща промишленост	195	8,21	669 646	54,83	948 207	46,13	970 505	45,07

Основни икономически показатели за 2018 година	Предприятия		Произведена продукция		Нетни приходи от продажби		Приходи от дейността	
		Дял		Дял		Дял		Дял
D Производство и разпределение на енергия	8	0,34	9 731	0,80	9 201	0,45	10 350	0,48
E Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци
F Строителство	91	3,83	62 416	5,11	64 377	3,13	68 255	3,17
Услуги								
G Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	923	38,86	102 919	8,43	679 520	33,06	687 404	31,92
H Транспорт, складиране и пощи	254	10,69	164 459	13,47	160 292	7,80	169 934	7,89
I Хотелиерство и ресторантьорство	113	4,76	9 497	0,78	13 920	0,68	15 440	0,72
J Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	30	1,26	2 206	0,18	2 216	0,11	2 460	0,11
L Операции с недвижими имоти	121	5,09	4 664	0,38	4 228	0,21	5 686	0,26
M Професионални дейности и научни изследвания	182	7,66	8 811	0,72	9 038	0,44	9 505	0,44
N Административни и спомагателни дейности	49	2,06	23 374	1,91	23 785	1,16	24 425	1,13
P Образование	13	0,55	574	0,05	574	0,03	682	0,03
Q Хуманно здравеопазване и социална работа	99	4,17	18 431	1,51	18 345	0,89	19 772	0,92
R Култура, спорт и развлечения	23	0,97
S Други дейности	125	5,26	1 766	0,14	1 839	0,09	1 903	0,09
Общо	2 375	100	1 221 226	100	2 055 330	100	2 153 297	100

Източник на информация: НСИ

Изчисления: ИУПП

Таблицата показва тежестта на всяка една икономическа дейност в общата икономика на общината и по-специално тежестта при формирането на произведената продукция,

приходите от продажби и приходите от дейността. Проследяването на относителните дялове за отделните дейности бързо разкрива най-важните дейности:

- „С Преработваща промишленост“ – 8,21% от броя на всички предприятия; 54,83% от произведената продукция; 46,13% от нетните приходи от продажби;
- „G Търговия“ – водещо място по отношение на броя предприятия с 38,86%; поради спецификата на дейността нисък дял в произведената продукция с 8,43%, но при висок дял от нетните приходи от продажби с 33,06%;
- „Н Транспорт, складиране и пощи“ – 10,69% от броя на всички предприятия; 13,47% от произведената продукция; 7,80% от нетните приходи от продажби.

Други дейности с по-голяма тежест са А „Селско, горско и рибно стопанство“ и F „Строителство“ съответно с по 3,55% и 3,13% от нетните приходи от продажби.

Фигура 5. Основни икономически отрасли през 2018 г.

Източник на информация: НСИ

Изчисления: ИУП

Останалите икономическите дейности са по-слабо представени. Дейност „N Административни и спомагателни дейности“ допринася с 49 предприятия, които формират 1,16% от нетните приходи от продажби, докато 99 фирми в обхвата на дейност „Q Хуманно здравеопазване и социална работа“ създават 0,89%.

2.3.3. Приоритетни икономически дейности

Въпреки по-ниските относителни дялове на селското стопанство, плодородните почви, традициите в отглеждането на зърнени култури, увеличаващите се трайни насаждения и **обвързаността на земеделието с преработващата промишленост** в общината подчертават важността и на този отрасъл. В съвременната организация на земеделието отглеждането на зърнени култури се характеризира с много висока механизация и

ниска ангажираност на работна ръка. Въпреки важността на зърнените култури, данните на Областна дирекция „Земеделие“ Разград показват, че общите площи с пшеница, ечемик и рапица намаляват значително от 233 650 дка през 2014 г. до 173 991 дка през 2019 г. Обратна е посоката при площите със слънчоглед и царевича, които се увеличават от 90 000 дка до 95 700 дка през същия период. През последните години се увеличават трайните насаждения и най-вече прасковите, сливите, черешите и кайсиите. Същевременно, характерните за разградско насаждения от малини и ягоди намаляват и според данните за 2019 г. на практика липсват в община Разград.

През изминалите 5 години се наблюдава положителната тенденция по отношение на пчеларството, като броят на пчелните семейства през 2014 г. е 9159, докато през 2019 г. вече е 15 487.

Животновъдството е представено най-вече от говедовъдството и овцевъдството. През 2014 г. говедовъдните обекти са били 78, докато през 2019 г. вече са 138. При овцевъдните обекти промяната през същия период е от 83 до 193.

Водещите фирми в селското стопанство са „Семпе груп“, „Аграком“ ООД, „Агростил“ ООД, „Агробул – Р“ ООД, „Агротех“ ООД.

В сектор „Индустрия“ в община Разград има много силно изразено **преимущество на преработващата промишленост**, в сравнение с останалите дейности в сектора, вкл. строителството. Съотношението между приходите от дейността на производството и разпределението на енергия, строителството и преработващата промишленост е 0,99%/6,51%/92,51%.

Фигура 6. Разпределение на приходите от дейността за сектор „Индустрия“ през 2018 г.

Източник на информация: НСИ

Изчисления: ИУПП

По отношение на ключовите подотрасли на преработващата промишленост, основни такива са **фармацевтичната промишленост, преработката на селскостопанска продукция (включително хранително-вкусовата промишленост) и производството на машини**. Шивашката промишленост е преобладаващо развита в малките населени места, а местните фирми са почти изцяло ориентирани към производство на облекла за големи компании от Германия, Испания, Франция, САЩ, Холандия и Австрия. Наличието на евтина работна ръка в този сектор в голяма степен се дължи на променената структура на селското стопанство, изразяваща се в западане на сектори като тютюнопроизводството и дребното животновъдство.

Водещите фирми в индустрията са концентрирани в общинския център:

- В областта на фармацевтиката – „Биовет” АД (активни субстанции и готови лекарствени средства за лечение, профилактика и подобряване здравето и продуктивността на животните, фуражни добавки, ензими и ензимни комплекси, препарати за селското стопанство, междинни продукти и активни субстанции за хуманната медицина) и „Балканфарма-Разград“ (субстанции и лекарствени форми за хуманната медицина);
- В хранително-вкусовата промишленост: „АДМ Разград“ ЕАД (царевично нишесте, глюкозен сироп от царевича, кристална и течна декстроза, високо-фруктозен царевичен сироп и малтодекстрини, а като странични продукти – царевичен зародиш, царевичен глутен и царевични фуражи), „Пилко” ЕООД (пилешко месо), „Млин - 97” АД (различни видове брашна, хляб, хлебни изделия, сладкарски изделия, хлебни деликатеси, солети и търговия с тях), „Лазаров” ООД, (хляб, хлебни и сладкарски изделия), „Винтрейд” ЕООД, (вина и спиртни напитки) и „Селур фарма” ЕООД (лиофилизирани субстанции, пробиотични и синбиотични препарати и закваски за млечнокисели продукти);
- В машиностроенето: „Дружба” АД (бутала, бутални болтове, бутални пръстени и други части за автомобили, трактори и други превозни средства, алуминиеви отливки), „МАТ” ООД (аварийни скоби за етернитови, пластмасови, чугунени и стоманени тръбопроводи) и „Инокс” ООД (специфични машини и съоръжения за химическата и хранително-вкусовата промишленост);
- В шивашката промишленост: „МАГИ-КА” ООД и „Мелиса-текстил” ООД, гр. Разград.

Потенциалът за развитие на научно-изследователска и развойна дейност във фармацевтичната индустрия, биотехнологиите, хранително-вкусовата промишленост е свързан с фирми като „Биовет“ АД, „Балканфарма-Разград“, „АДМ Разград“ ЕАД. Допълнителен потенциал за НИРД осигурява филиалът на Русенския университет „Ангел Кънчев“ в гр. Разград, които е специализиран в подготовката на кадри за био, химични и хранителни технологии. През следващите години следва да се търсят подходящите форми на **партньорски проекти между фирмите, Общинска администрация Разград и образователни институции** за успешно внедряване на научно-технически разработки в различни икономически дейности и обществени услуги.

Структурата на сектор „Услуги“ показва, че обслужващият сектор е свързан преди всичко с търговията и транспорта, които имат много голям дял за сметка на услуги, свързани с образование и обучение, научни изследвания, здравно обслужване, продажба на недвижими имоти. Образователните услуги, предоставяни от частния сектор, са на обща стойност от едва 682 000 лв. за 2018 г., равни на незначителните 0,07% от приходите от дейността в услугите. Операциите с недвижими имоти остават с дял по-малко от 1%, докато професионалните дейности и научните изследвания се равняват на точно 1%.

Фигура 7. Разпределение на приходите от дейността за сектор „Услуги“ през 2018 г.

Източник на информация: НСИ

Изчисления: ИУПП

Търговията и транспорта заедно формират над 90% от всички приходи от дейността в сектор „Услуги“. Сравнително високият самостоятелен дял за транспорта и складирането, равен на 18%, в комбинация с развитите селско стопанство и особено преработваща промишленост, ясно разкриват **основния икономически цикъл производство – логистика – транспорт**.

Въпреки този водещ профил на общинската икономика, в общината следва да се стимулира и развитието на други обслужващи дейности и по-специално на туризма. През 2018 г., дейност „I Хотелиерство и ресторантьорство“ е на 8 място по приходи от дейността в общинската икономика с едва 15 440 000 лв. Макар да не е традиционна туристическа атракция, **разположението на община Разград по оста Варна-Русе-Букуреш и наличието на разнообразни туристически ресурси** обосновават нуждата от по-приоритетно развитие на отрасъла. На лице са безспорни дадености за развитие на културен туризъм, обвързан с архитектурно наследство от различни епохи и свързано с различни събития, но най-вече обвързан с археологическия резерват „Абритус“. Общината вече е популярна дестинация за фестивален туризъм, много добре обвързан със съществуващото културно наследство, има потенциал за селски туризъм, както и за отдых сред природни дадености като зоната „Пчелина“ в южната част на общината. В туристическия отрасъл съществуват и отлични предпоставки за **създаването на интегриран регионален продукт с общ маркетинг**, базиран на ключови теми като:

- „разнообразно археологическо и архитектурно наследство“ (археологическият резерват „Абритус“ край град Разград; Ибрахим паша джамия в Разград; възрожденската архитектура в квартал „Варош“ в Разград; тракийската гробница край село Свещари в община Исперих, която е обект на световното културно

наследство на ЮНЕСКО, археологическият резерват Сборяново, част от който са гробницата, Демир баба теке, древният тракийски град Хелис и тракийското светилище на „Камен рид“);

- „исторически и кулинарни фестивали“ („Фестивал на народните традиции и художествените занаяти. Панаир на киселото мляко“ и Исторически фестивал „Античният Абритус“ в Разград);
- и „съхранена природна среда“ (зона за туризъм и отдих „Пчелина“ край село Островче в община Разград, държавно ловно стопанство – „Воден – Ири Хисар“ в общините Исперих и Завет).

2.4. РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНАТА СФЕРА

2.4.1. Демографска характеристика

Демографското развитие в община Разград отразява дългогодишните национални тенденции за намаляване на населението, влошаваща се възрастова структура, отрицателен естествен и механичен прираст. За периода 2014-2019 година, броят на жителите в община Разград намалява с -6,09% - от 48 914 до 45 936 според статистиката на НСИ. За същия период, само населението на град Разград спада до 30 173 души (-6,35%). През 2019 г. в селата от общината живеят 15 763 души, като по този начин съотношението между градското и селското население е 66% срещу 34%. Демографският ресурс на общината формира 41,46% от общия ресурс за област Разград, като в общинския център живее 57,85% от градското население на областта.

От трите основни възрастови групи – подтрудоспособно, трудоспособно и надтрудоспособно (възрастовите граници за разпределение на населението трите категории се определят съгласно актуалната възраст за пенсиониране през съответната година) единствено на броят на надтрудоспособните се увеличава (+1,78%). При подтрудоспособното население намалението е -4,04%, докато при активното население в трудоспособна възраст има драстичен спад от -9,57% – знак за все по-влошаващото се съотношение между броят на хората в активна възраст, които са част от икономическата активност, и броят на хората в „зависимите възрасти“. През 2019 г. отношението на подтрудоспособно и надтрудоспособно население спрямо трудоспособното население се увеличава до 68,07% при 61,84% през 2014 г. Всички тези промени във различните възрастови групи ясно показват, че демографската „пирамида“ в община все повече се обръща като се увеличава дялът на най-възрастното население.

За наблюдаваният период се отчита и негативно изменение както на естествения прираст, така и на механичния – населението в общината намалява едновременно и заради по-високата смъртност спрямо раждаемостта, но и заради миграциите от общината спрямо по-големите градове в страната и в чужбина. През 2019 година населението намалява с общо 559 души при -7,01 промила естествен прираст (7 души на 1000 души от населението) и -5,08 промила механичен прираст при стойности за 2014 г. съответно от -6,49 и -3,88.

Таблица 5. Основни демографски показатели за периода 2014-2019 г.

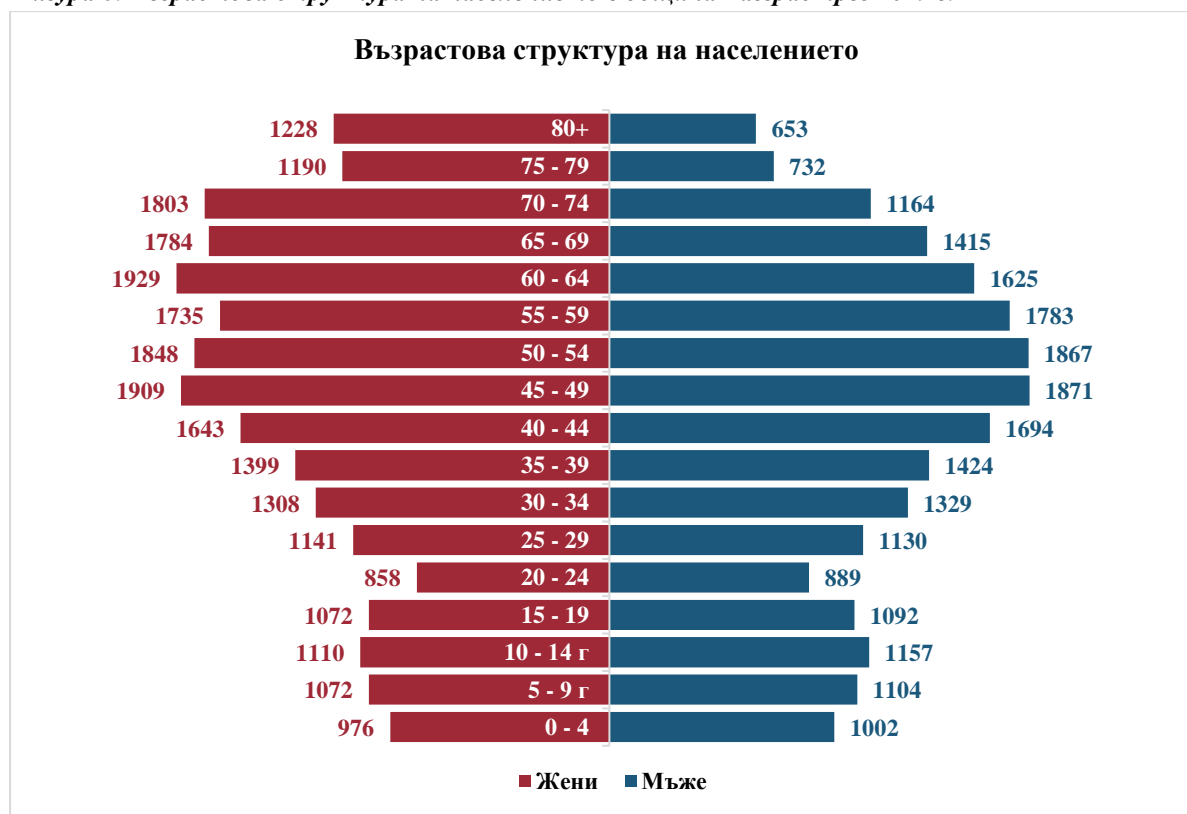
Показател	Мярка	Община Разград			Област Разград	Община Разград
		2014	2019	Изменение (%)	2019	Дял от областта (%)
Население към 31.12. - общо	брой	48 914	45 936	-6,09	110 789	41,46
Население към 31.12. - мъже	брой	23 465	21 931	-6,54	54 012	40,60
Население към 31.12 - жени	брой	25 449	24 005	-5,67	56 777	42,28

Показател	Мярка	Община Разград			Област Разград	Община Разград
		2014	2019	Изменение (%)	2019	Дял от областта (%)
Население към 31.12. - в градовете	брой	32 220	30 173	-6,35	52 159	57,85
Население към 31.12 - в селата	брой	16 694	15 763	-5,58	58 630	26,89
Под трудоспособна възраст	брой	7 187	6 897	-4,04	16 236	42,48
Трудоспособна възраст	брой	30 224	27 331	-9,57	66 125	41,33
Над трудоспособна възраст	брой	11 503	11 708	1,78	28 428	41,18
Дял на под трудоспособното население от общото население	%	14,69	15,01	-	14,65	-
Коефициент на възрастова зависимост (отношение на населението в "зависимите" възрасти (под трудоспособно и над трудоспособно население) и трудоспособното население)	%	61,84	68,07	-	67,54	-
Коефициент на демографско заместване (отношение на населението във възрастовата група 15-19 и възрастовата група 60-64)	%	-	61	-	64	-
Живородени	брой	415	380	-	876	43,38
Коефициент на раждаемост	‰	8,44	8,22	-	7,86	-
Коефициент на смъртност	‰	14,93	15,23	-	16,86	-
Естествено движение	брой	-319	-324	-	-1 004	-
Коефициент на естествен прираст (на 1 000 души от населението)	‰	-6,49	-7,01	-	-9,00	-
Механично движение	брой	-191	-235	-	-436	-
Коефициент на механичен прираст (на 1 000 души от населението)	‰	-3,88	-5,08	-	-3,91	-

Източник на информация: НСИ

Основният демографски проблем в общината е все по-неблагоприятната възрастова структура, която предопределя трайна тенденция за негативен естествен прираст и все по-бързо намаляване на трудоспособното население, респективно на работната сила и възможностите за поддържане на икономическата активност и подсигуриването на социалните и пенсионните системи в общината. Ако благоприятните демографски „пирамиди“ (разпределението на населението по отделни възрастови групи) имат широка основа, значителен ресурс при активните възрастови групи и по-тесен „връх“ при най-възрастните групи, то в община Разград вече са се обособили точно обратните тенденции.

Фигура 8. Възрастова структура на населението в община Разград през 2019 г.

Източник на информация: НСИ

Изчисления: ИУПП

Демографската „пирамида“ нагледно показва все по-отчетливото изместване на населението в горната част или във възрастовите групи над 40 години. Населението под 40 навършени години през 2019 година е общо 18 063 души, докато над тази възраст – 27 873 души или с 54% повече.

Много важен показател е коефициентът на демографско заместване, който показва съотношението между лицата във възрастовата група от 15 до 19 години и тези от 60 до 64 г.). През 2019 г., 2164 души влизат (или предстои да влязат) на пазара на труда и заместват 3354 души, които преминават в пенсионна възраст. Така коефициентът на демографско заместване е 60,89% – на всеки 100 лица, напускащи пазара на труда, съответстват 61 лица, които стават част от трудоспособното население.

Фигура 9. Коефициент на демографско заместване за периода 2016-2019 г.

В това отношение община Разград остава близо до средните стойности за страната, но все пак с по-негативни стойности спрямо както на областното (64%), така и на националното ниво (66%). За сравнение, коефициентът на демографско заместване за 2019 г. в община Видин е 64%, докато в община Ловеч спада до 50%.

Фигура 10. Възрастови характеристики на населението за периода 2016-2019 г.

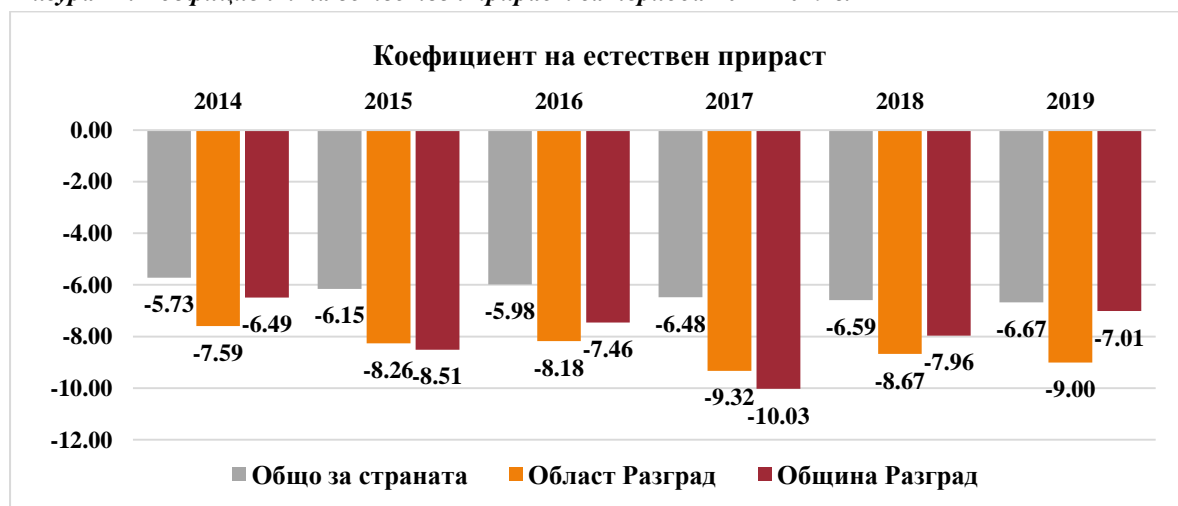
Източник на информация: НСИ

Изчисления: ИУПП

Въпреки, че коефициентът е неблагоприятен и разкрива как **неработещите се увеличават все повече за сметка на работещите**, все пак има положителен знак – за наблюдавания период между 2014 и 2019 г. коефициентът остава стабилен и увеличението му е минимално – от 60,21% до 60,89%.

За изминалите 6 години, община Разград на два пъти показва по-лоши показатели за естествения прираст в сравнение с цялата област Разград и средните стойности за страната. През 2017 г. показателят достига -10,03 промила. През следващите две години обаче се наблюдава подобрене, така че през 2019 г. общината има по-добра стойност от областта (-9 промила) и е близо до националното ниво (-6,67 промила) с -7,01 промила. Така през 2019 година общината отчита 8 новородени деца, успоредно с 15 умрели човека на 1000 човека от населението.

Фигура 11. Коефициент на естествен прираст за периода 2014-2019 г.

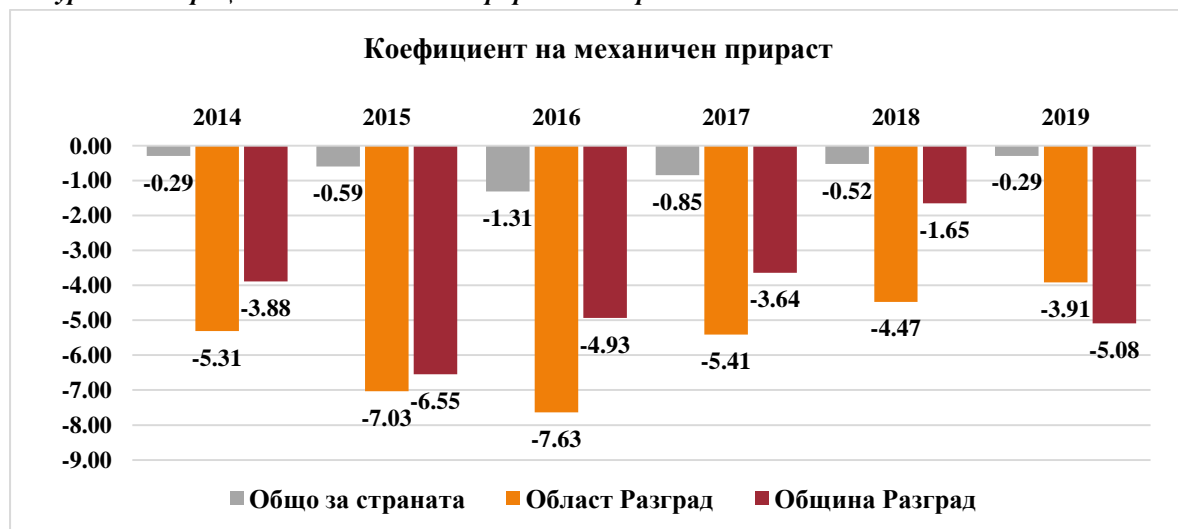

Източник на информация: НСИ

Изчисления: ИУПП

По-съществено отклонение от общонационалните тенденции се наблюдава при механичния прираст. Докато след 2014 г. емиграциите и имиграциите в страната са с относително равновесие и механичният прираст варира между -1,65 промила и -0,29 промила, то в община Разград отчетените стойности спадат до -6,55 през 2015 г. и -5,08 промила през 2019 г. В общината се наблюдава по-интензивно обезлюдяване заради социално-икономическите причини и в сравнение с областта.

Фигура 12. Коефициент на механичен прираст за периода 2014-2019 г.

Териториалното разпределение на населението показва, че 66% от демографските ресурси са концентрирани в общинския център, докато 21% са разпределени между петте общински села с население над 1000 души - с. Дянково (2 454 д.), с. Ясеновец (2 350 д.), с. Раковски (1 927 д.), с. Гецово (1 602 д.), с. Стражец (1 477 д.). Многолюдните села на общината са разположени основно в северно североизточната част на общината, отделена от долината на река Бели Лом.

Таблица 6. Разпределение на населението по населени места

Населено място	2014			2019		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
гр. Разград	32 220	15 230	16 990	30 173	14 194	15 979
с. Дянково	2 661	1 316	1 345	2 454	1 191	1 263
с. Ясеновец	2 380	1 153	1 227	2 350	1 151	1 199
с. Раковски	2 022	1 011	1 011	1 927	959	968
с. Гецово	1 696	841	855	1 602	775	827
с. Стражец	1 556	761	795	1 477	714	763
с. Мортагоново	989	499	490	915	461	454
с. Осенец	797	401	396	715	356	359
с. Киченица	663	319	344	616	295	321
с. Дряновец	622	282	340	600	299	301
с. Благоево	517	252	265	541	273	268
с. Липник	518	259	259	482	238	244
с. Топчии	453	222	231	431	213	218
с. Пороище	329	169	160	306	154	152
с. Ушинци	279	133	146	239	121	118
с. Радинград	253	129	124	236	115	121
с. Балкански	221	124	97	206	107	99
с. Побит камък	211	107	104	200	97	103
с. Недоклан	200	96	104	189	90	99
с. Просторно	163	78	85	140	62	78
с. Островче	87	42	45	80	38	42
с. Черковна	77	41	36	57	28	29
Общо	48 914	23 465	25 449	45 936	21 931	24 005

Източник на информация: НСИ

Изчисления: ИУП

2.4.2. Пазар на труда

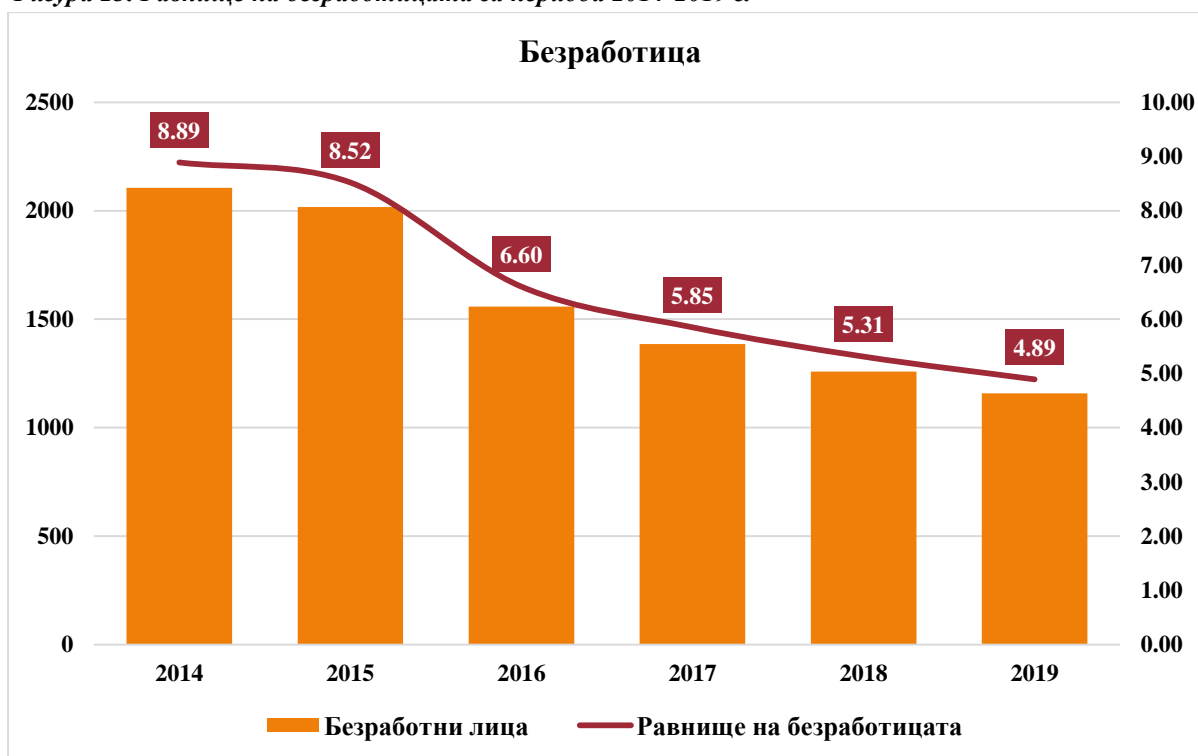
Състоянието и тенденциите на пазара на труда са ключов фактор в социално-икономическото развитие и включват динамиката на заетостта, безработицата и икономическата неактивност. За целите на анализа са използвани следните понятия:

- Заети лица – лица на 15 и повече навършени години, които през наблюдавания едногодишен период, извършват работа, дори за един час, за което получават работна заплата или друг доход; не работят, но имат работа, от която временно отсъстват поради болест, годишен отпуск, отпуск поради бременност и раждане, родителски отпуск, стачка или други причини;

- Безработни лица – лицата на възраст 15 - 64 навършени години, които нямат работа през наблюдавания период; активно търсят работа; предстои да започнат до три месеца след края на наблюдавания едногодишен период; имат възможност да започнат работа до две седмици след края на наблюдавания период;
- Икономически активни лица – лицата, които са или заети или безработни и съставляват работната сила;
- Икономически неактивни лица - лицата извън работната сила, които не са нито заети, нито безработни през наблюдавания период.

По данни на Агенцията по заетостта, Дирекция „Бюро по труда“ – Разград, община Разград отбелязва **забележителен спад в броя и равнището на безработица между 2014 и 2019 г.** Броят на безработните лица през 2014 г. е 2106 лица при равнище от 8,89%, докато през 2019 г. стойностите спадат съответно до 1158 и 4,89%. Намалението в абсолютната стойност на безработните е над 45% - резултат на системната и последователна общинска политика за квалификация, преквалификация и осигуряване на нови възможности за заетост.

Фигура 13. Равнище на безработицата за периода 2014-2019 г.

Източник на информация: Бюро по труда - Разград

Изчисления: ИУПП

За последните шест години може да се отбележи ежегодно намаление на безработните лица, съпътствано от **висока активност в изпълнението на договори за включване в заетост:**

- През 2014 г. – 96 договора;
- През 2015 г. – 105 договора;

- През 2016 г. – 103 договора;
- През 2017 г. – 69 договора;
- През 2018 г. – 50 договора;
- През 2019 г. – 51 договора.

В допълнение, в рамките на община Разград и на наблюдавания период след 2014 г. са реализирани успешни инициативи по следните национални и регионални програми за заетост:

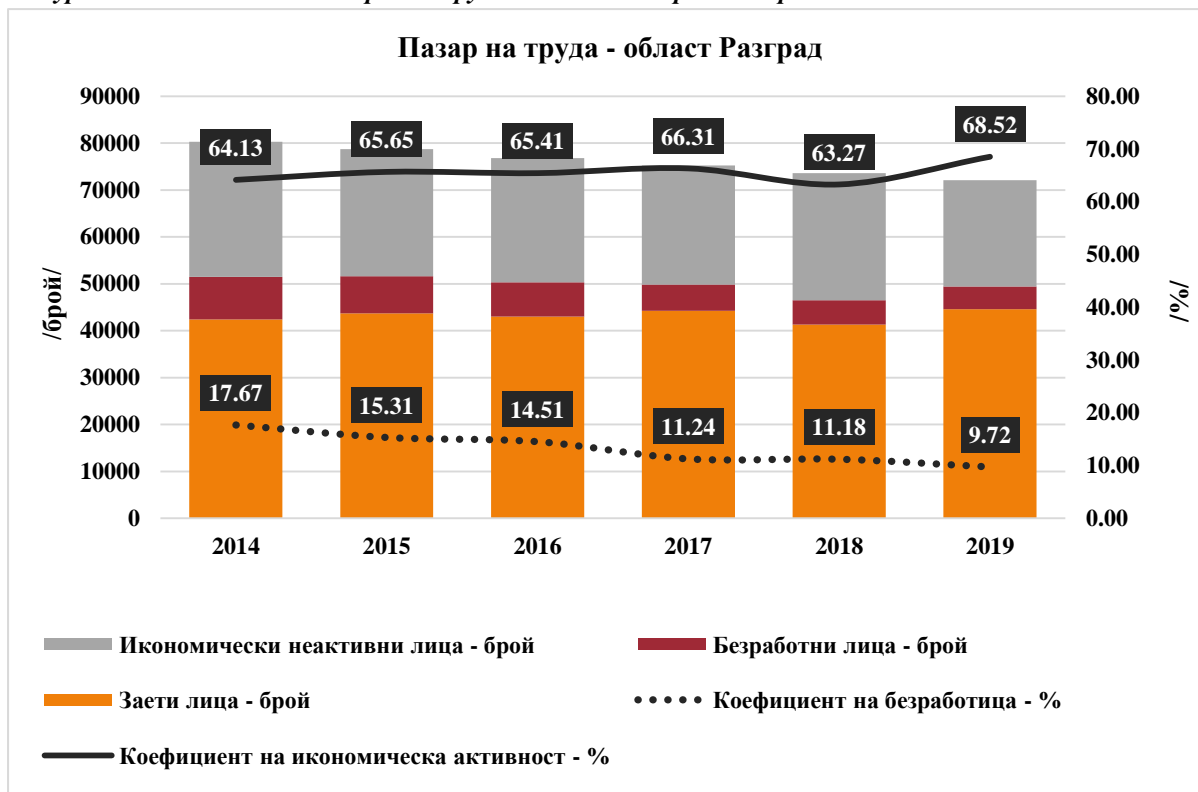
- Национална програма „От социални помощи към осигуряване на заетост“;
- Национална програма „Асистенти на хора с увреждания“;
- Национална програма „Помощ за пенсиониране“;
- Програма „Старт на кариерата“;
- Национална програма за заетост и обучение на хора с трайни увреждания;
- Национална програма „Мелпомена“;
- Програма „Кредит без лихва за хора с увреждания“;
- Регионални и браншови програми за обучение и заетост;
- Програма „КЛИО“;
- Национална програма „Активиране на неактивни лица“;
- Програма за обучение и заетост на продължително безработни лица.

Намаляването на безработицата следва да бъде елемент от приоритетите за развитие на общината и през следващите години, особено в контекста на настоящата ситуация с разпространението на пандемията на вируса COVID-19 и очакваното негативно въздействие върху заетостта и потенциалното увеличаване на инвестициите в бизнеса и разкриване на нови работни места.

Същевременно, общинските политики следва да се фокусират и върху **активирането на икономически неактивните лица** – лицата, които в продължителен период от време остават извън пазара на труда, въпреки че са в трудоспособна възраст. НСИ предоставя актуална статистическа информация за броя на трудоспособното население, заетите, безработните и икономически неактивните лица на 15-64 навършени години на областно ниво. Тук са изчислени референтните стойности за област Разград, вкл. следните коефициенти:

- Коефициент на икономическа активност – относителният дял на икономически активното население от населението на същата възраст;
- Коефициент на заетост – относителният дял на заетите лица от населението на същата възраст;
- Коефициент на безработица – относителният дял на безработните лица от икономически активното население.

Фигура 14. Състояние на пазара на труда в област Разград за периода 2014-2019 г.

Източник на информация: НСИ

Изчисления: ИУПП

Наблюдението на работната сила и процесите на пазара на труда в рамките на цялата област потвърждават положителните заключения за община Разград. За наблюдавания период от 2014 г. до 2019 г. се наблюдава трайно намаление на безработицата – от 17,67% до 9,72%. Тук трябва да се отбележи, че намалението в коефициента на безработица се дължи именно на по-малкия брой безработни, а не на общо намаление на броя икономически активни лица, който е основата за изчисление на този коефициент. В потвърждение на това, **коефициентът на икономическа активност се увеличава от 64,13% до 68,52%**. Отклонение от положителната тенденция се отчита единствено през 2018 г.

Въпреки добрите резултати, област Разград значително изостава от референтната стойност общо за страната – 4,3% коефициент на безработица за 2019 г. През същата година, коефициентът на икономическа активност се покачва до 73,2% - индикатори, за нуждата от допълнителни **мерки за активиране на икономически неактивни лица и за осигуряване на качествена и устойчива заетост**. В контекста на влошените демографски тенденции и все по-бързо намаляващото трудоспособно население, високата икономическа активност се очертава като основно средство за осигуряване на необходимите трудови ресурси за развитие на икономиката.

2.4.3. Образование

Образователната система в община Разград обхваща 20 детски градини и 21 училища, включително 14 общообразователни училища, 6 професионални гимназии и 1 спортно

училище през учебната 2018-2019. Техният капацитет и териториално разпределение отговарят на наличните потребности за образование на населението.

Таблица 7. Основни показатели в сферата на образованието

Показател	Мярка	Община Разград			Област	Община
		2013-2014	2018-2019	Изменение (%)	Разград	Разград
Образование - година					2018-2019	Дял от областта (%)
Детски градини	брой	24	20	-16,67	49	40,82
Групи в детските градини	брой	84	76	-9,52	176	43,18
Педагози в детските градини*	брой	186	152	-18,28	362	41,99
В т.ч. учители*	брой	175	141	-19,43	336	41,96
Деца*	брой	1 955	1 611	-17,60	3 543	45,47
Места на 100 деца	брой	134	120	-10,45	123	97,56
Общообразователни и специални училища	брой	15	14	-6,67	48	29,17
Паралелки в общообразователни и специални училища	брой	225	187	-16,89	434	43,09
Учители в общообразователни и специални училища	брой	320	351	9,69	809	43,39
Учащи в общообразователни и специални училища	брой	4 649	4 301	-7,49	9 052	47,51
Професионални училища	брой	6	6	0,00	10	60,00
Спортни училища	брой	1	1	0	1	100
Учащи в професионалните и спортните училища*	брой	2 007	1 829	-8,87	2 846	64,27

*Наблюдава се несъответствие между данните от НСИ и общинската администрация по отношение на някои от показателите, като данните на отдел „Образование и спорт“ показват – педагозите в детските градини са 164; учителите в детските градини са 153; децата в детските градини са 1641; учащите в професионалните и спортните училища са 1875.

Източник на информация: НСИ

Статистическата информация на НСИ за периода между учебната 2013-2014 и 2018-2019 отразява тенденциите в демографското развитие на общината – образователната система е сред най-чувствителните на обезлюдяването най-вече в малките населени места, което води до **постепенно намаляване на броя деца, ученици и закриване на паралелки и групи в детските градини**. През наблюдавания период има отчетливо намаление за всички показатели, характеризиращи състоянието на детските градини, вкл. брой на педагозите (-18,28%), на учителите (-19,43%) и на възпитаваните деца (-

17,60%). За учебната 2018-2019 година капацитетът на детските градини осигурява по 120 места за 100 деца на възраст от 2 години до постъпването им в училище.

Фигура 15. Заетост на детските градини за периода 2014-2019 г.

Източник на информация: НСИ

Изчисления: ИУПП

Тенденцията за **трайно намаление на децата в детските градини** определя и несъответствието между наличният капацитет и реалните потребности на населението, като през учебната 2015-2016 г. на 100 деца съответстват по 141 места. Всичко това води и до цялостно реструктуриране на инфраструктурата от детски градини в общината – общият брой на групите намалява от 84 на 76, а ДГ „Иглика“ в село Осенец и ДГ „6-те ястребинчета“ в село Липник са закрити. Така към актуалния момент в общината продължават да функционират 20 детски градини:

Таблица 8. Детски градини в община Разград

Детска градина	Населено място
ДГ № 8 „Райна Княгиня“	Разград
ДГ № 2 „Лудогорче“	Разград
ДГ № 3 „Приказка“	Разград
ДГ № 4 „Митко Палаузов“	Разград
ДГ № 5 „Незабравка“	Разград
ДГ № 6 „6-те ястребинчета“	Разград
ДГ № 7 „Васил Левски“	Разград
ДГ № 11 „Детелина“	Разград
ДГ № 12 „Зорница“	Разград
ДГ № 14 „Славейче“	Разград
ДГ „Здравец“	Гецово
ДГ „Пролет“	Стражец
ДГ № 1 „Щастливо детство“	Раковски

Детска градина	Населено място
ДГ № 2 „Пролет“	Раковски
ДГ „Радост“	Мортагоново
ДГ „Георги Димитров“	Благоево
ДГ „Митко Палаузов“	Киченица
ДГ „Дора Габе“	Ясеновец
ДГ „Осми март“	Дянково
ДГ „Гълъбче“	Топчии

Източник на информация: РУО Разград

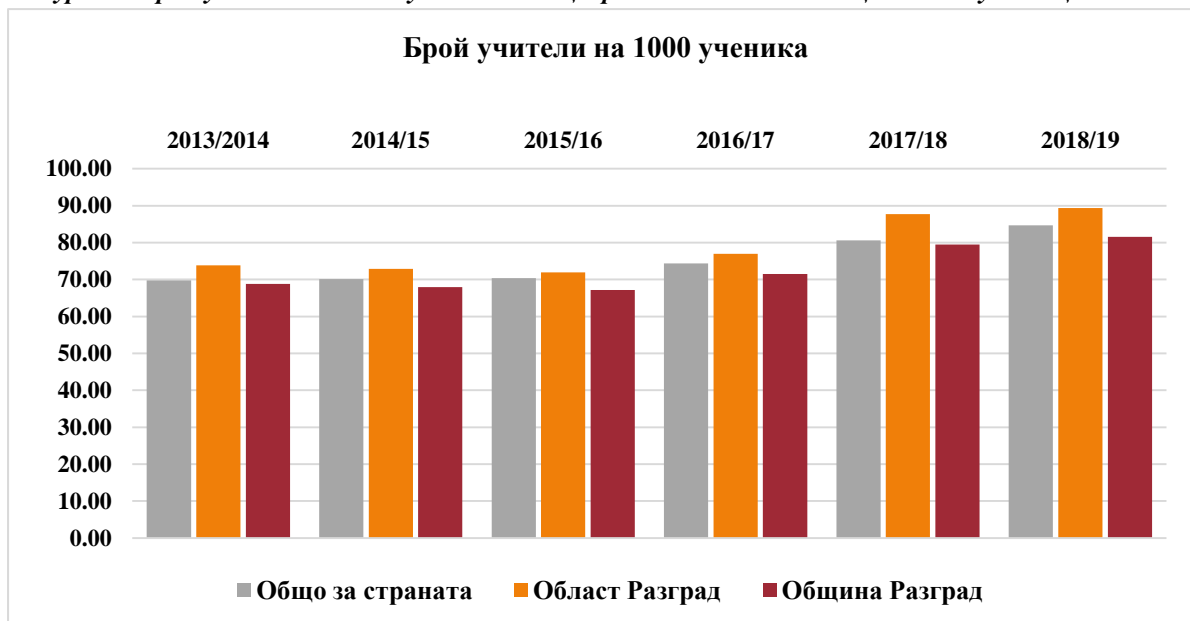
Специфичното отглеждане и възпитаване на деца до 3 годишна възраст се осигурява от две детски ясли – ДЯ „Звездици“ и ДЯ „Слънчево детство“, както и три яслени групи към ДГ №6 „6-те ястребинчета“, ДГ №11 „Детелина“ и ДГ „Осми март“ в с. Дянково.

Освен с необходимия капацитет, инфраструктурата за предучилищно образование разполага с добра материална база, обзавеждане и обезпеченост от педагогически и помощен персонал. В детските градини на общината са осигурени условията за комплексно възпитание и образование на децата в съответствие с индивидуалните потребности, вкл. на деца със специални образователни потребности.

Училищното образование в общината се осъществява от **добре развитата система от общообразователни училища, допълнени от 1 спортно училище и 6 професионални гимназии** – в град Разград е разположено единственото за областта спортно училище, както и 6 от общо 10 професионални училища. При референтен дял на населението на община Разград от общото за областта от 41,46%, дялът на учащите в общообразователни и специални училища е 47%, докато за учащите в професионални гимназии и спортни училища достига 64% - потвърждение за значимостта на община Разград като регионален образователен център, като в град Разград има и Ученическо общежитие с капацитет от 500 деца.

И в този случай, броят на учениците отразява общото население и за периода се наблюдава намаление от 7,49% при учащите в общообразователните и специалните училища, което закономерно рефлектира върху **намаление и на броя на паралелките** – от 225 до 187 (-16,89%). Наличието на все по-малък брой ученици трайно ще определя и наличието на **маломерни паралелки**, които постепенно ще се сливат, което затруднява провеждането на пълноценен образователен процес. За изминалите пет години намалява и броят на училищата, след като единственото специално училище в общината – помощно училище интернат в с. Осенец, което през 2017 г. е преобразувано в Център за специална образователна подкрепа (ЦСОП), който на свой ред е закрит през 2018 г. Добър знак е **увеличението на броя на учителите** в рамките на наблюдавания период – от 320 през уч. 2013/2014 до 351 през уч. 2018/2019 г., които се равняват на 43,39% от всички учители в общообразователните и специалните училища на областта. Така, показателят за броя учители на 1000 ученика отговаря на стойността за цялата страна.

Фигура 16. Брой учители на 1000 ученика в общобразователните и специалните училища

Източник на информация: НСИ

Изчисления: ИУПП

Училищата са съсредоточени в град Разград, като извън общинският център има училища в селата Осенец, Раковски, Дянково, Ясеновец, Киченица и Стражец. За да се гарантира **равномерният достъп** до образование в общината, 7 общински училища са със статут на средишни и посрещат деца от близките села – СУ „Христо Ботев”, гр. Разград, ОУ „Отец Паисий”, гр. Разград, ОУ „Никола Икономов”, гр. Разград, ОУ „Васил Левски”, ОУ „Н.Й.Вапцаров”, ОУ „Кирил и Методий” с. Киченица, ОУ „Д-р П. Берон” с. Осенец.

Таблица 9. Училища в община Разград

Училище	Населено място
ПГИ „Робер Шуман“	Разград
НПТГ „Шандор Петьофи“	Разград
ПГХТБТ „Мария Кюри“	Разград
ПГССХВТ „Ангел Кънчев“	Разград
ПГТС „Хр. Смирненски“	Разград
ПГПЧЕ „Е. Йосиф“	Разград
ППМГ „Акад.Н.Обрешков“	Разград
ОУ „Н.Й.Вапцаров“	Разград
СУ „Хр.Ботев“	Разград
ОУ „Васил Левски“	Разград
ОУ „Н.Икономов“	Разград
ОУ „И.С.Тургенев“	Разград
ОУ „Отец Паисий“	Разград
ОУ „Д-р Петър Берон“	Осенец
ОУ „Г. С. Раковски“	Раковски

Училище	Населено място
ОУ „Отец Паисий“	Дянково
ОУ „Св.Св.Кирил и Методий“	Ясеновец
ОУ „Кирил и Методий“	Киченица
ОУ „Ел.Пелин“	Стражец
ПГО „Ст. Н. Спасо-Еленина“	Разград
Спортно училище	Разград

Източник на информация: РУО Разград

В град Разград са и двете профилирани гимназии – Профилирана природоматематическа гимназия „Акад. Никола Обрешков” и Профилирана гимназия с преподаване на чужди езици „Екзарх Йосиф”, както и шестте професионални гимназии – ПГИ (професионална гимназия по икономика) „Робер Шуман”, НПТГ (Национална професионална техническа гимназия) „Шандор Петьофи”, ПГХТБТ (професионална гимназия по химични технологии и биотехнологии) „Мария Кюри”, ПГССХВТ (професионална гимназия по селско стопанство и хранително-вкусови технологии) „Ангел Кънчев”, ПГТС (професионална гимназия по транспорт и строителство) „Хр. Смирненски“, ПГО (професионална гимназия по облекло) „Станка Николица Спасо-Еленина“.

Профилите и изучаваните дисциплини в професионалните гимназии са свързани с традиционни и перспективни отрасли на общинската икономика като фармацевтичната промишленост и биотехнологии, машиностроене, хранително-вкусова промишленост, текстил и облекло и др. Същевременно се поставя акцент върху активното сътрудничество между образователните институции, общинската администрация, регионалното управление на образованието в Разград и бизнеса, с оглед развитието на учебни програми, които отговарят на съвременните нужди на пазара на труда. Училищата си партнират с бизнеса и при **приложението на модела „учене чрез работа“**, който е определящ за своевременното професионално ориентиране на учениците и изграждането на подготвени кадри за местната икономика. Гимназиите разполагат с добре изградена материална база и подходящи кабинети и работилници, но при нужда от допълнителни инвестиции за обновяване на сградния фонд и осигуряване на качествено оборудване и обзавеждане за по-голяма атрактивност и интерактивност на образователния процес в съответствие с индивидуалните нужди на учениците. В две от гимназиите – ПГССХВТ „Ангел Кънчев”, и ПГО „Станка Николица Спасо Еленина” са въведени мерки за образователна интеграция и пълноценна среда за ученици със специални потребности.

Висшето образование в общината е представено от Филиал Разград към Русенския университет „Ангел Кънчев“, наследник на Института по химични технологии и биотехнологии. Към днешна дата Филиалът предоставя качествена подготовка за инженери в професионални направления химични технологии, биотехнологии, хранителни технологии, които напълно съответстват на водещите приоритети в икономическия профил на общината и **подсигуряват нуждата от квалифицирани кадри за редица от големите предприятия.**

Освен образователните обекти, в общината функционират и **3 Центъра за подкрепа на личностното развитие (ЦПЛР)**, които предоставят разнообразни дейности и възможности за свободното време на учениците и насърчават тяхното индивидуално творчество и развитие на талантите.

Обновяването и текущата поддръжка на образователната инфраструктура е сред приоритетите на общинска администрация Разград. В потвърждение, един от проектите в рамките на Инвестиционната програма на община Разград с финансиране по ОП „Региони в растеж“ 2014-2020 е именно Ремонт, обновяване на материално-техническата база и мерки за енергийна ефективност в образователните институции на територията на гр. Разград, обхванал 11 обекта – детски ясли „Звездици“ и „Слънчево детство“, Детски градини „Райна Княгиня“, „Славейче“, „Митко Палаузов“, „Шестте ястребинчета“, „Зорница“, „Приказка“ и „Незабравка“ и ОУ „Н. Й. Вапцаров“ и ПГПЧЕ „Екзарх Йосиф“. Дейностите по проекта включват **комплексно обновяване** с внедряване на мерки за енергийна ефективност и благоустрояване на дворните пространства, както и изграждането на физкултурен салон за ОУ „Н. Й. Вапцаров“ и ПГПЧЕ „Екзарх Йосиф“.

През учебната 2019/2020 година всички училища на територията на Община Разград са в самостоятелни учебни сгради и са преминали на едносменен режим на обучение. Това дава възможност основните училища и СУ „Христо Ботев“ да организират целодневна организация на образователния процес и разнообразяване на извънкласните занимания.

Необходими са и допълнителни инвестиции за осигуряване на **качествено обзавеждане и оборудване на училищата**, техните кабинети, работилници и лаборатории в съответствие със специфичния им профил. Реализираните през изминалите години инвестиции за по-ефективно **въвеждане на информационните технологии** следва да продължат с акцент за обновяване на компютърните системи и осигуряване на скоростен интернет. Хоризонтална и неотменима задача е осигуряването на **достъпна архитектурна среда** за ученици с физически затруднения, както и цялостно адаптиране на образователните сгради за деца със специални потребности.

2.4.4. Здравеопазване

Системата на здравеопазването в община Разград обхваща лечебните заведения за болнична и извънболнична помощ, центъра за спешна медицинска помощ, както и самостоятелните лекарски и дентални практики. Град Разград изпълнява функцията на регионален здравен център като концентрира голяма част от легловата база и лекарския персонал за цялата област Разград. При референтен дял на населението на община Разград от общото за областта от 41,46%, в общината са 60,64% от леглата в многопрофилните болници в областта, 55,32% от общопрактикуващите лекари и 60,66% от денталните лекари с регистрация в НЗОК. В общината се намира МБАЛ „Свети Иван Рилски – Разград“ АД, както и 20 лечебни заведения за извънболнична помощ. За периода между 2014 и 2019 г., капацитетът от легла на обектите от здравната инфраструктура се запазва.

Таблица 10. Основни показатели в сферата на здравеопазването

Показател	Мярка	Община Разград			Област	Община
		2014	2019	Изменение (%)	Разград	Разград
Здравеопазване - година					2019	Дял от областта (%)
Многопрофилни болници - заведения	брой	1	1	0,00	3	33,33
Многопрофилни болници - легла	брой	337	339	0,59	559	60,64
Диагностично-консултативни центрове - заведения	брой	1	1	0,00	1	100,00
Диагностично-консултативни центрове - легла	брой	-	-	-	-	-
Медицински центрове - заведения	брой	4	6	50,00	7	85,71
Медицински центрове - легла	брой	11	11	0,00	11	100,00
Самостоятелни медико-диагностични и медико-технически лаборатории - заведения	брой	12	13	8,33	16	81,25
Самостоятелни медико-диагностични и медико-технически лаборатории - легла	брой	-	-	-	3	-
Други лечебни и здравни заведения - заведения	брой	5	3	-40,00	3	100,00
Други лечебни и здравни заведения - легла	брой	32	0	-100,00	-	-
Регистрирани в НЗОК общопрактикуващи лекари	брой	-	26	-	47	55,32
Регистрирани в НЗОК лекари специалисти	брой	-	42	-	61	68,85
Регистрирани в НЗОК дентални лекари	брой	-	37	-	61	60,66
Аптеки	брой	-	13	-	23	56,52

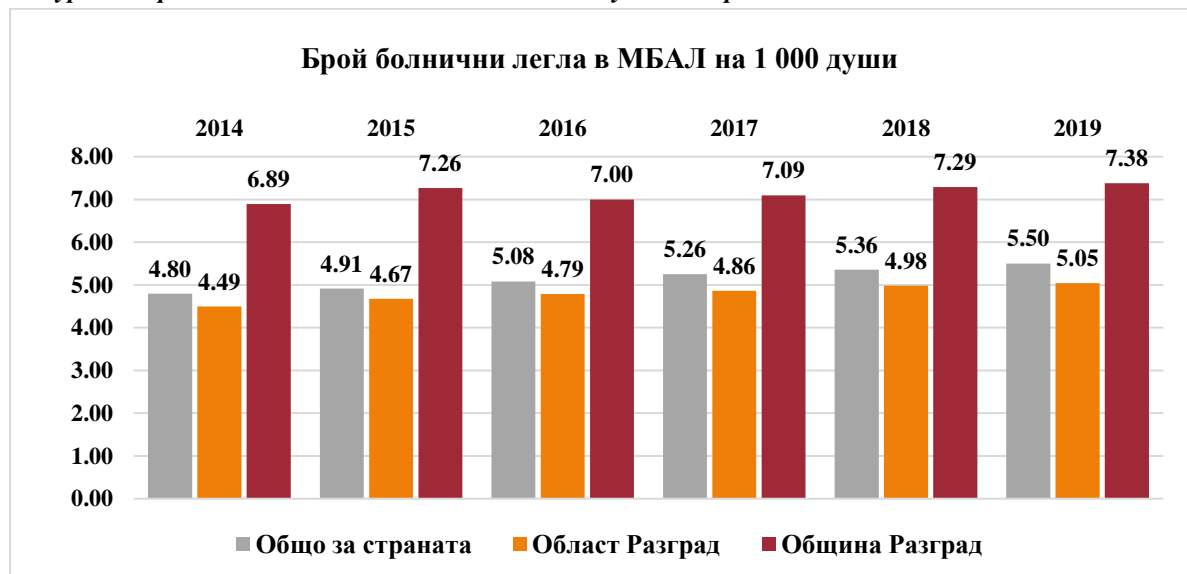
Източник на информация: НСИ, НЗОК

Изчисления: ИУПП

По данни на НСИ, броят на леглата в МБАЛ през 2019 г. е 339, което се равнява на 7,38 болнични легла в МБАЛ на 1000 души от населението. По този начин общината се отличава с много добра обезпеченост от легла за болнично лечение, като значително изпреварва средните стойности на областно и на национално ниво. Стойността на същия показател за област Разград спада до 5,05, докато на национално ниво е 5,50. За изминалите 5 години броят болнични легла на 1000 души от населението в община Разград се увеличава от 6,89 до 7,38, но тук трябва да се отчете факторът на

намаляващото население. Броят на леглата на практика остава непроменен – 337 през 2014 г. и 339 през 2019 г.

Фигура 17. Брой болнични легла в МБАЛ на 1 000 души за периода 2014-2019 г.

Източник на информация: НСИ

Изчисления: ИУПП

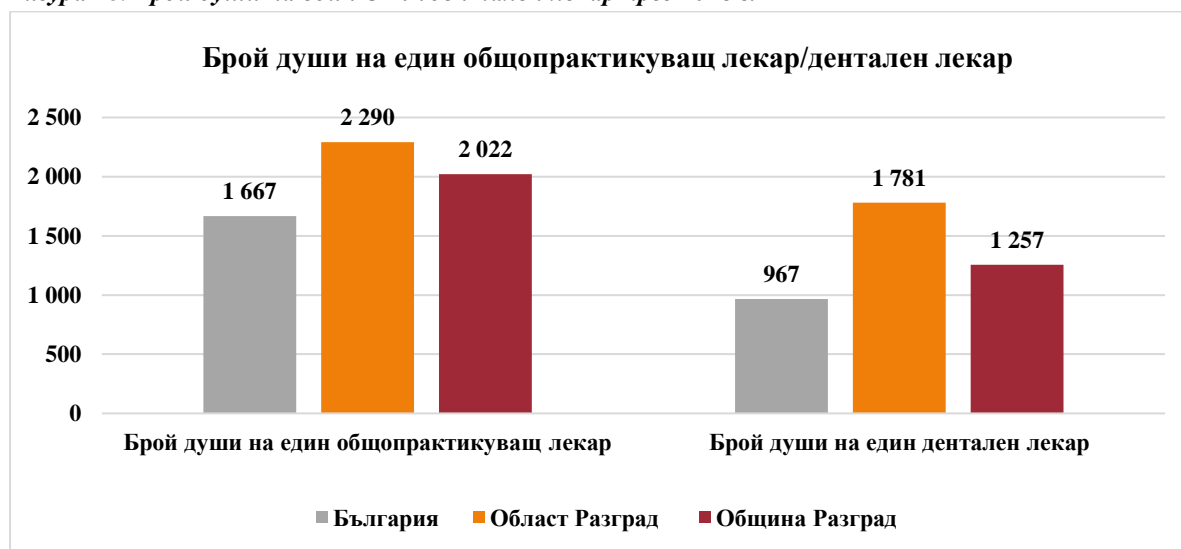
МБАЛ е единственото заведение за болнична помощ в общината. Лечебните заведения за извънболнична помощ са общо 20, вкл. Диагностично-консултативен център I Разград (ДКЦ I Разград) ЕООД, 6 медицински центъра и 13 самостоятелни медико-диагностични и медико-технически лаборатории. Другите здравни заведения включват центъра за спешна медицинска помощ (ЦСМП) Разград, който обслужва седемте общини в област Разград чрез дейността на 5 филиала в общините Разград, Исперих, Кубрат, Лозница и Цар Калоян. Филиалът в община Разград обслужва общините Разград и Самуил. В общината функционират и два хосписа.

По данни на НЗОК, през 2019 г. в общината са регистрирани 26 общопрактикуващи лекари, 42 лекари специалисти и 37 дентални лекари. Информационната система на НЗОК не предоставя информация за изминалите години и за това тук са представени и наличните данни на НСИ. Според тях, към края на 2018 г. общият брой на лекарите в община Разград е 214, в т. ч. 23 лични лекари и 37 лекари по дентална медицина. Към края на 2014 г., медицинският персонал включва всичко 203 лекари сред които и 27 общопрактикуващи и 44 дентални лекари. По този начин, от една страна общият брой на лекарите се е увеличил, но общопрактикуващите и денталните лекари намаляват в рамките на 4 години. Сравнението по отношение на броя лица от населението, които се падат на един общопрактикуващ лекар, както и на един дентален лекар обаче, показват, че в общината има недостатъчна обезпеченост от медицински кадри – в община Разград през 2018 г. се падат по 2020 души на един общопрактикуващ лекар и 1257 души на един дентален лекар, докато стойности на национално ниво са съответно 1667 и 967.

Като се има предвид демографската ситуация в общината, застаряващото население и високата смъртност, общинските усилия следва да бъдат насочени към непрекъснато

усъвършенстване на здравната система и гарантиране на равния достъп до медицинска грижа, както за различните социални групи, така и за различните населени места, вкл. по отношение на превенция и ранна диагностика. Мерките и инвестициите следва да бъдат разпределени между комплексно обновяване и оборудване на здравната инфраструктура, на МБАЛ и центъра за спешна помощ, но и за привличането и задържането на кадри, както по ключовите специалности, така и като общопрактикуващи и дентални лекари. Важен компонент на здравната политика трябва да бъде и развитието на мобилни екипи със специализирани транспортни средства с мобилни лаборатории и кабинети, които да осигуряват **медицинска грижа в отдалечените периферни села, в които липсва постоянно лекарско присъствие**. Развитието на мобилни екипи към областните болници е посочено като приоритетен проект в рамките на **Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северен централен район за периода 2021-2027 г.**

Фигура 18. Брой души на един ОПЛ/дентален лекар през 2018 г.

Източник на информация: НСИ

Изчисления: ИУПП

2.4.5. Социални услуги

Социалните услуги са ангажимент на общинската администрация и имат за цел да осигурят достоен живот на уязвимите групи от населението, вкл. възрастните хора, хората с увреждания или децата със специални потребности. Съответстващата им социална инфраструктура включва два типа обекти – специализирани институции и обекти за предоставяне на съвременни грижи в общността, включително от резидентен тип. През последните години община Разград постепенно провежда политика за деинституционализация на социалните услуги, чията цел е да осигури пълноценно социално включване на групите в затруднено положение, вместо тяхната изолация в специализирани институции.

Към момента в община Разград функционират следните обекти на социалната инфраструктура:

Таблица 11. Социални услуги в община Разград

Обект	Капацитет	Целеви групи
Специализирани институции		
1. Дом за пълнолетни лица с деменция, гр. Разград	60 места	Пълнолетни лица с деменция
2. Дом за стари хора, гр. Разград	80 места	Лица в пенсионна възраст, вкл. лица с намалена трудоспособност съгласно експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК.
Услуги за предоставяне на грижа в общността		
1. Център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания № 1, № 2 и № 3, гр. Разград	Два обекта с капацитет от по 10 места и един обект с капацитет 8 места	Деца от 3 до 18 годишна възраст, за които няма възможност да бъде отглеждани в семейна среда или е необходимо да бъдат подкрепени, за да водят самостоятелен начин на живот
2. Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания № 1 и № 2, гр. Разград	Два обекта с капацитет от по 14 места	Деца и младежи с увреждания, които са в специализирани институции и следва да бъдат настанени в социална услуга от резидентен тип; Деца с увреждания, за които родителите не могат да полагат адекватни грижи
3. Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с психични разстройства №1, с. Просторно	14 места	Пълнолетни лица с психични разстройства, съгласно протокол от ЛКК и/или с Експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК, за които няма възможност да бъде отглеждани в семейна среда или е необходимо да бъдат подкрепени, за да водят самостоятелен начин на живот
4. Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с психични разстройства №2, с. Просторно	12 места	Пълнолетни лица с психични разстройства, съгласно протокол от ЛКК и/или с Експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК, за които няма възможност да бъде отглеждани в семейна среда или е необходимо да бъдат подкрепени, за да водят самостоятелен начин на живот
5. Защитено жилище за лица	6 места	Пълнолетни жени и мъже с

Обект	Капацитет	Целеви групи
с умствена изостаналост с. Просторно		лека и средна степен на умствена изостаналост, които са в специализирани институции и следва да бъдат настанени в социална услуга от резидентен тип.
6. Дневен център за пълнолетни лица с увреждания, гр. Разград	25 места	Пълнолетни лица с различни видове увреждания
7. Център за социална рехабилитация и интеграция, гр. Разград	45 места (с възможност за още 10 места)	Деца с различни видове увреждания, емоционално-поведенчески проблеми и нарушено социално развитие, както и техните семейства
8. Център за социална рехабилитация и интеграция с. Просторно	25 места	Пълнолетни лица с различни видове увреждания
9. Център за работа с деца на улицата /ЦРДУ/ гр. Разград	15 места	Деца на улицата и застрашени от отпадане от училище; Деца, живеещи трайно или частично на улицата; Семейства на деца на улицата
10. Механизъм за лична помощ		Хора с право на чужда помощ с определени 90 и над 90 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност; Деца с право на чужда помощ с определени 50 и над 50 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност; Деца с право на чужда помощ с определени 90 и над 90 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност;
11. Център за обществена подкрепа, гр. Разград	45 места (с възможност за още 10 места)	Деца и семейства в риск; деца в риск от отпадане от училище; деца, отпаднали от училище; деца с поведенчески проблеми; деца настанени в специализирани институции; приемни родители; осиновители

Обект	Капацитет	Целеви групи
12. Дневен център за деца и младежи с увреждания гр. Разград	25 места	Деца от 3 до 18 годишна възраст и младежи от 18 до 35 г. с физически и/или психически увреждания, говорни дефекти.
13. Консултативен център по проблемите на домашно насилие	40 места	-
14. Услуги за ранно детско развитие по Проект „Превенция на социалното изключване и намаляване на бедността сред децата в община Разград“	-	Деца от 0 до 7 години в риск и техните семейства, както и деца с увреждания.
15. Приемна грижа	-	Деца с увреждания, деца, жертви на насилие или трафик
16. Звено „Майка и бебе“	6 места	Бременни жени и майки в риск да изоставят децата си
17. Превантивно-информационен център (ПИЦ), гр. Разград	-	Деца, младежи, родители и педагози
18. Здравни медиатори	-	Уязвими малцинствени общности: деца; бременни жени; родители и бъдещи родители; възрастни хора; хронично болни
19. Майчин център гр. Разград	30 места	Жени от ромски произход и техните деца, както и жени от други етнически групи
20. Домашен социален патронаж, гр. Разград	455 места	Самотно живеещи стари хора с увреждания и/или със затруднения в самообслужването, които имат нужда от грижа в семейна среда; самотно живеещи стари хора в отдалечени населени места без достъп до услуги.
21. Обществена трапезария	50 места	Лица и семейства на месечно подпомагане; лица с доказана липса на доходи и близки които да се грижат за тях; самотно живеещи лица и семейства, получаващи минимални пенсии; скитащи и бездомни деца и лица.
22. Център за почасово предоставяне на услуги за социално включване към Домашен социален патронаж, гр. Разград	15 места за „Домашен помощник“ и 40 места за „Личен асистент“	Хора с увреждания с ограничения или невъзможност за самообслужване; хора над 65 години с ограничения или в

Обект	Капацитет	Целеви групи
		невъзможност за самообслужване; семейства на деца с увреждания; самотно живеещи тежкоболни лица. Лица с частична или пълна невъзможност за самообслужване, и/или в риск от социална изолация.
Нови услуги		
1. Кризисен център, гр. Разград	10 места	Лица, преживели домашно насилие, сексуално насилие, трафик на хора.
2. Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с деменция, гр. Разград	Два обекта с капацитет от по 10 места	Пълнолетни лица с увреждания
3. Преходно жилище, гр. Разград	8 места	Деца на възраст от 15 до 18 годишна възраст
4. Наблюдавано жилище	4 места	Младежи от 18 до 21 годишна възраст
5. Социални жилища		

Източник на информация: Общинска администрация Разград

Посоченото разнообразие от обекти и социални услуги посреща нуждите от социално подпомагане на социални групи с различен социален профил:

- Деца в риск, заедно с техните семейства, вкл. деца с увреждания; деца, отглеждани в семейства в риск като многодетни семейства или семейства със самотен родител;
- Деца в риск, отглеждани извън родните им семейства, вкл. отглеждани в специализирани институции, в обекти от резидентен тип, в приемни семейства и др.;
- Възрастни хора с физически или умствени увреждания, вкл. настанени в специализирани институции, в обекти от резидентен тип и др.;
- Стари хора, вкл. самотно живеещи или настанени в специализирани институции или в обекти от резидентен тип;
- Безработни в риск от бедност.

За различните целеви групи в съответствие с техните специфични потребности се предоставят следните типове услуги:

- Центрове за настаняване от семеен тип и защитени жилища – услуга от резидентен тип, където се предлага настаняване в среда, близка до семейната и се осигуряват условия за самостоятелен и пълноценен живот и личностно развитие на потребителите;

- Дневни центрове – услуга за обслужване на хората със специфични потребности през деня, вкл. осигуряване на храна, здравни, рехабилитационни и образователни дейности;
- Центрове за социална рехабилитация и интеграция – услуга, която обхваща разнообразни дейности за подпомагане на социалното развитие, интеграция и превенция на социалното изключване на хора с увреждания или в различни рискови ситуации;
- Центрове за обществена подкрепа – услугата е насочена към подпомагането на деца и семейства в случай на опасност от изоставяне на децата, на отпадането им от училище и др.;
- Кризисни центрове – новоразкриващата се услуга е насочена специално към лица, жертва на различни форми на насилие и експлоатация;
- Домашен социален патронаж – традиционна социална услуга, която оказва подкрепа на самотно живеещи хора и им осигурява храна, помощ в домакинството, здравна грижа;
- Домашен помощник и личен асистент – услуги, които се предоставят на място у дома за стари хора в невъзможност да се обслужват сами, вкл. поддържане на чистота и хигиена в дома, пазаруване, приготвяне на храна и др.

Основните проблеми и предизвикателства в социалната сфера са свързани с **нуждата от разкриването на нови социални услуги** в общността и осигуряването на допълнителен капацитет в съответствие с нуждите на целевите групи в общината. И тук тенденциите за застаряване на населението в комбинация с ниската продължителност на живота и заболяемостта сред старите хора имат директно отражение – през следващите години ще се увеличава общият брой на старите хора, респективно на старите хора със специфични потребности от настаняване или грижа. Успоредно следва да се прилагат мерки, както за създаване на нови обекти, така и за осигуряване на добре подготвен и мотивиран персонал.

2.4.6. Култура

Културната система на община Разград обхваща разнообразието от обекти на културната инфраструктура, заедно с предоставяните от тях регулярни дейности и провежданите събития от културния календар на общината.

Град Разград е важно културно средище за всички съседни населени места още от 1869 година, когато е основано читалище „Развитие“. От тогава насетне, едно от най-старите читалища в страната, съхранява традициите и историята на разградския край, популяризира и разпространява литературата, театъра, музиката и насърчава творческата изява на местните хора. Първата самостоятелна сграда на читалището е завършена през 1891 г., точно зад мавзолеят в памет на освобождението на Разград през 1878 г. Едноетажната сграда е включвала театрален салон, читалня и библиотека. За завършването ѝ са събрани и значителни дарения от местните жители. Читалище „Развитие“ на практика поставя началото на всички останали културни институции в

град Разград – театърът, библиотеката, музеят. Читалищната библиотека е първата библиотека с читалня в града, съществувала до 1959 г., когато е създадена регионалната библиотека. Читалище „Развитие“ е и първата сцена на театралното изкуство – там, една година след основаването на читалището, се прави първото представление с водеща роля на основателя на читалището Димо Хранов. През 20-те години читалищният театър прераства в Разградски общински театър, чийто наследник днес е Театрално-музикален център Разград. В читалището са подредени първите музейни сбирки, а Анание Явашов, три пъти председател на читалищното настоятелство, създава Разградското археологическо дружество и Разградския исторически музей.

Останалите читалища в общината също притежават дълга традиция и са средище за различни кръжоци, клубове, школи и инициативи за развитие на любителското творчество. По данни на Публичния регистър на читалищата в България, към днешна дата действащите народни читалища са 25 читалища. Четири от тях са разположени в град Разград - НЧ „Развитие 1869”, НЧ „Напредък 1901”, НЧ „Бузлуджа 2010” и НЧ „Делиорман 2014”. В малките населени места на общината функционира 21 читалища, които са основни, а някъде и единствени културни и образователни институти, призвани да задоволяват духовните потребности на населението.

Таблица 12. Читалища в община Разград

Читалища	Населено място
„Развитие -1869“	град Разград
„Напредък 1901“	град Разград
„Бузлуджа 2010“	град Разград
„Делиорман 2014 г.“	град Разград
„Просвета -1895 г.“	село Топчии
„Пробуда-1919“	село Раковски
„Просвета 1919 г.“	село Пороище
„Просвета 1883“	село Гецово
„Пробуда 1947“	село Стражец
„Напредък -1895“	село Дряновец
„Съгласие 1891“	село Осенец
„Просвета-1884г.“	село Балкански
„Просвета-1871“	село Благоево
„Извор-1936г.“	село Липник
„Прозрение 1927г.“	село Киченица
„Просвещение-1911“	село Дянково
„Св.Св.Кирил и Методий-1929г.“	село Ясеновец
„Самообразование-1894“	село Побит камък
„Съзнание - Недоклан 1927“	село Недоклан
„Наука 1929“	село Радинград
„Нов живот -1909г.“	село Ушинци
„Отец Паисий -1922“	село Черковна
„Светлина 1928“	село Мортагоново
„Слънчев лъч 1902“	село Островче

Източник на информация: Регистър на Народните читалища

В гр. Разград функционира и Регионален експертно-консултантски и информационен център „Читалища“ (РЕКИЦ), който подпомага националната политика към читалищата и съдейства за тяхното укрепване и развитие, като осъществява методическа и експертно-консултантска дейност.

Обезпечаването на читалищната дейност се осъществява предимно чрез финансиране от държавен и общински бюджет и минимален процент собствени приходи. Основен източник на финансиране е субсидията от държавния бюджет. За някои от читалищата поддръжката и технологичното обновяване на материалната база е сериозен проблем. Липсват достатъчно средства за ремонтни дейности, както и възможности за финансиране в това направление чрез проектна дейност. Все повече се налага **необходимостта от сериозна модернизация на читалищната инфраструктура.**

С цел подпомагане институционалното развитие и укрепване, през 2018 и 2019 г. Община Разград реализира процедура за **допълнително финансиране на читалищата със средства от местни приходи.** Средствата се разпределят на проектен принцип и са предназначени за технологично обновяване (компютърна техника, озвучителна и осветителна техника, народни носии, сценично облекло и реквизит, както и подпомагане организирането на културни инициативи). През 2018 г. 16 читалища получиха средства в размер на общо 5 000 лв. 22 са финансираните през 2019 г. читалища със средства в размер на 10 000 лева общо. 6 читалища обновиха сценичния гардероб на художествените формации. 3 читалища реализираха културни инициативи в полза на местната общност. 13 читалища обезпечиха дейността си с компютърна, озвучителна и осветителна техника. Планирани са средства и за 2020 г. в размер на 10 000 лв.

Процедурата осигури равен достъп на читалищата от община Разград до средствата, предвидени от местни приходи в общинския бюджет и се оказа изключително добра практика както за мотивиране на читалищата за активност в търсенето на допълнително финансиране и разработване и кандидатстване с проектни предложения, така и за разширяване и разнообразяване на читалищната дейност, модернизирание и организационно укрепване.

22 читалища в община Разград разполагат с действаща библиотека и са вписани в Регистъра на обществените библиотеки. Осигурено е добро ниво на библиотечно – информационно обслужване. Традиционните библиотечни дейности и книгозаемане са съчетани с възможностите, които предлагат информационните технологии, в т.ч. развиване на библиотечно-информационни центрове и поддръжане на компютърни зали с интернет. Библиотечният фонд се обновява периодично, предимно чрез дарения и чрез програма „Българските библиотеки – съвременни центрове на четене и информираност“ на Министерство на културата. През 2019 г. 10 читалища са обновили библиотечните си фондове със средства от програмата на стойност 12 992 лв. Общият библиотечен фонд към 31.12.2019 г. е 191 388 библиотечни единици.

С цел възпитаване и стимулиране на интерес и култура към четенето и книгите, читалищните ръководства реализират множество библиотечни инициативи – литературни четения, срещи с творци, тематични изложби и кътове, инициатива „Библиотекар за един ден“, конкурси и др.

Търсят се възможности за разширяване на читателската аудитория и привличане на потребители и чрез предоставяне на нов тип услуги. В 7 читалищни библиотеки, модернизирани по програма „Глобални библиотеки България“, функционират информационни центрове, предоставящи иновативен пакет от услуги за посетителите, компютри и достъп до Интернет, онлайн информация, електронно съдържание от местно значение, обучения по компютърна и информационна грамотност. Предоставяне на нови услуги на гражданите, повече регистрирани читатели, повече посещения, квалифицирани библиотекари, достъп до електронни услуги за населението – това са част от постигнатите резултати.

Осигурен е интернет достъп в 24 читалища, което гарантира по-добро ниво на информираност и улеснена комуникация, като разнообразява и разширява обхвата на предлаганите услуги в библиотечно-информационната дейност. Техническото обезпечаване е на добро ниво, като 24 читалища в община Разград разполагат със 74 компютърни конфигурации и лаптопи и 28 периферни устройства.

Недостиг на средства за обновяване на библиотечните фондове, липса на модерна техника, свиване на читателската аудитория, недостатъчна квалификация на персонала са едни от най-сериозните проблеми, с които се сблъскват читалищните библиотеки в съвременните условия.

Интерес сред общността предизвикват **инициативите, свързани с националните празници, както и събития**, свързани с традиционния празнично-обреден календар на различните етноси. Добре развито е любителското творчество. 50 читалищни художествени формации съхраняват и популяризират културните традиции на общината и дават възможност на общността за изява и творчество. Читалищните колективи са търсен и желан партньор при провеждането на значими събития от културния календар на Община Разград. 19 на брой са клубно-кръжочните форми – приложно изкуство, живопис, клубове по литературни и спортни занимания, компютърно обучение и др.

НЧ „Развитие-1869“ гр. Разград е огнище на духовно просвещение и култура, в което се отделя специално внимание на децата и младежите с дарба в изкуствата, пробужда творческия потенциал на младите автори. Към читалището функционират Смесен хор „Железни струни“, Камерен хор, Музикална школа „Илия Бърнев“, Балетна школа, Детска вокална група „Въртележка“, Състав за градски фолклор „Блян“, Младежка театрална формация „Импулс“.

В своята дългогодишна история НЧ „Напредък 1901“ се изгражда като център за издирване, съхраняване и популяризиране на българския фолклор в Лудогорието и най-вече на характерния за региона капански фолклор. С богатата си и разнообразна дейност, с професионализма си и високото ниво на работа, НЧ „Напредък 1901“

отдавна е заело своето достойно място в културния живот на Разград. Съставите за любителско творчество към читалището развиват богата концертна дейност и са носители на престижни награди от значими културни събития. НЧ „Напредък 1901“ гр. Разград е своеобразна школа за възпитаване на любов у подрастващите към родния фолклор. Изключителна заслуга и емблема на читалището са детската и средношколска фолклорни формации, като тяхното съществуване гарантира приемствеността между колективите.

НЧ „Бузлуджа 2010“ е организатор на едно от най – колоритните събития в културния календар – **Национален фолклорен танцов фестивал „Капанска китка“ в гр. Разград**. Към читалището функционира най-големия и първия в Разград Танцов клуб „Абритус“. Предлагането на атрактивни и интересни форми на дейност като танцовите клубове съдействат за разширяване на социалната основа на читалищата. Проблемите в сферата на любителското изкуство са както недостига на средства за квалифицирани ръководители, за участие в културни събития, така и по отношение липсата на музиканти, застаряване и свиване на съставите поради демографски промени и др.

НЧ „Делиорман 2014 г.“ гр. Разград е най – новото читалище в община Разград. Развива културно – просветна дейност, насочена предимно към подрастващото поколение. Реализират се образователни инициативи, свързани с образованието, информационните технологии, защита правата на децата, съхраняване на майчиния език, творчески работилници. Към читалището функционира Фолклорен ансамбъл „Гласът на Делиормана“, който съхранява турския фолклор.

Изключително е значението на читалищата в малките населени места на община Разград.

НЧ „Просвета-1884 г.“ с. Балкански развива библиотечна и културно-просветна дейност. Основано през 1884 г., то е единственото културно средище в населеното място, естествен център за общуване и решаване на проблеми на местната общност. Организирант се библиотечни инициативи, чествания на национални празници и празници от традиционния календар на българите.

НЧ „Просвета-1871“ с. Благоево работи по няколко направления: библиотечно – информационно, културно – просветно и художествено – творческо. Читалището е културното средище, съхранило богатите традиции и обичаи на местната общност през годините. Добре развито е любителското творчество, представено чрез Фолклорна група „Благоевски ритми“ и Детска вокална група „Благоевски звънчета“. В културния календар са заложили концерти, традиционни и национални празници, бележити годишнини.

НЧ „Просвета 1883“ с. Гецово е с богата и разнообразна библиотечно – информационна и художествено - творческа дейност. Към читалището е създаден информационен център по програма „Глобални библиотеки – България“. Ансамбъл за изворен фолклор „Капанска китка“, Ансамбъл за автентичен фолклор „Капанци“ и Школа за народни танци „Капанска магия“ съхраняват богатството и красотата на капанския фолклор. Приемствеността в читалището се осъществява чрез Детска

танцова школа „Слънчеви ритми“ и Вокална група „Диви самодиви“. Силно развита е и клубно-кръжочната дейност чрез клубовете „Седянка се кладе – курс по везбарство“, Детски творчески клуб „Весело лято“, Клуб „Капанско цвете“.

НЧ „Напредък-1895“ с. Дряновец предоставя библиотечно – информационни услуги на населението, организира културни събития, чествания на годишнини, концерти и изложби. Най – голямата му значимост се изразява в съхраняването на традиционното капанско изкуство чрез дейността на Смесена фолклорна група „Капанка“ и Мъжка фолклорна група, носители на множество отличия от престижни фестивали. Към читалището развива дейност и Театрална формация. Пресъздават се обичаи и ритуали, свързани с традиционни празници.

НЧ „Просвещение-1911“ с. Дянково е с предимно библиотечно – информационна насоченост. По програма „Глобални библиотеки – България“ е създаден информационен център, предоставящ иновативни услуги и достъп до интернет. Връзката на читалището с учебните заведения е традиционно добра и дава положителни резултати. Организирант се концерти, изложби, чествания на традиционни и национални празници.

НЧ „Прозрение 1927 г.“ с. Киченица предоставя свободен и равен достъп на населението до библиотечните ресурси чрез книгозаемане и различни библиотечни инициативи. Организирант се и тържества, посветени на традиционни и национални празници, подготвят се тематични кътове и витрини. Събитията се провеждат в партньорство с учебните заведения.

НЧ „Извор -1936 г.“ с. Липник е създадено с цел развитие и обогатяване на културния живот в населеното място. Читалището предоставя библиотечни и образователни услуги чрез обществена библиотека и читалня. Развива любителско творчество чрез Вокална група „Самодиви“. Организирант се възстановки на празници, издирват се и се съхраняват образци на българския и турски фолклор.

НЧ „Светлина 1928 г.“ с. Мортагоново е единственото средище за култура, образование и информация. Развива библиотечна и културно – просветна дейност. Организирант се празнични чествания, концерти, изложби, спортни празници. Работи се в сътрудничество с детската градина в селото.

НЧ „Съзнание-Недоклан 1927“ с. Недоклан задоволява културните потребности на местната общност чрез предоставяне на библиотечни и информационни услуги, организиране на инициативи, свързани с национални и традиционни празници, образователни дейности за подкрепа на личностното развитие на подрастващите. Към читалището функционира Кръжок по приложно изкуство и Клуб „Приятел на книгата“.

НЧ „Съгласие 1891“ с. Осенец се е изградило през годините като място за съхраняване на културните традиции и фолклор на местното капанско население. Читалището работи по програма „Живи човешки съкровища“ и има за цел опазване, съхраняване и предаване на поколенията на традиционната култура на местната общност. Група за изворен фолклор „Капанка“ и Танцова група „Капанки“ съхраняват автентичния песенен и танцов фолклор на капанците от с. Осенец. Детска танцова група „Жив

огън“, Детска театрална формация и Кръжок по изобразително изкуство предоставят възможност за изява на деца и младежи от общността.

НЧ „Слънчев лъч-1902 г.“ с. Островче има мисията да бъде културен и обществен информационен център. Библиотеката е целева по програма „Глобални библиотеки – България“ и предлага иновативни библиотечни и информационни услуги. Високо е нивото на културно – просветната дейност. Чрез дейността на Фолклорна певческа група „Здравец“ се опазва и съхранява местното културно наследство. Клубно – кръжочната дейност е представена чрез клубовете „Приатели на книгата“ и Интернет кафе. Читалището развива активна социална дейност в подкрепа на хора в неравностойно положение. Силно застъпена е краеведческата дейност.

НЧ „Самообразование-1894“ с. Побит камък е единствен и важен културен, информационен и образователен център на местната общност. Предоставят се библиотечни, информационни и справочни услуги, осигурен е достъп до интернет. Художествено-творческата дейност в читалището цели съхранение на обичаите и традициите, характерни за балканджиите. Към читалището функционират Смесена група за народни обичаи, Фолклорна певческа група „Вяра“ и Арт клуб за приложно изкуство. Читалището е организатор на Фолклорен събор „Събрало се наше село“, чрез който се представя фолклора на местните балканджии и на други етнографски групи от региона и се популяризира Етнографския комплекс към читалището като атрактивен туристически обект.

НЧ „Просвета 1919 г.“ с. Пороище се е утвърдило през годините като основно средище с културни, просветни, информационни, социални и граждански функции. Развива библиотечно – информационна дейност. Библиотеката към читалището е целева по програма „Глобални библиотеки - България“. Културно – просветната дейност се изразява в организиране на инициативи, посветени на национални и традиционни празници, творчески вечери, тематични кътове, изложби и др. Група за изворен фолклор и Мъжка коледарска група съхраняват традициите и обичаите, характерни за с. Пороище.

НЧ „Съзнание -1936 г.“ с. Просторно работи в две основни направления: библиотечно и художествено – творческо. Предоставят се библиотечни услуги, осигурен е достъп до интернет. Организирант се инициативи, свързани с празници от културния календар на България, тържествени чествания, възстановки на обичаи. Силно развита е социалната дейност, осъществявана в партньорство с Комплекс за социални услуги за пълнолетни лица с увреждания с. Просторно. Емблематична за читалището е дейността на Певческа група „Хризантеми“.

НЧ „Наука 1929“ с. Радинград се характеризира със силно развита клубно – кръжочна дейност. Кръжок „Роден край“, Клуб по рисуване, Клуб „Млад приятел на книгата“ организират занимания и осмислят свободното време на децата и младежите от селото. Предоставят се библиотечни услуги, организират се културни инициативи според потребностите на местната общност.

НЧ „Пробуда-1919 г.“ с. Раковски е естествен духовен център на местната общност. Предоставя иновативни библиотечно – информационни услуги. Читалището развива и културно – просветна и образователна дейност. Основна целева група на читалището са децата и младежите. Инициативите се организират в партньорство с учебните заведения в селото. Силно развито е любителското творчество. Към читалището функционират Детска танцова формация, Женска танцова формация, Мъжка танцова формация и Детска група за обреди, традиции и обичаи. Организират се възстановки на традиционни празници на различните етноси.

НЧ „Пробуда 1947“ с. Стражец развива дейност в две направления: библиотечно и културно – просветно. В културния календар на читалището са заложили празнични чествания, конкурси, изложби, библиотечни инициативи, образователни дейности и спортни инициативи. Дейностите са насочени предимно към осмисляне свободното време, усъвършенстване на творческите заложби на децата в селото. Изключително ползотворно е партньорството с образователните институции в с. Стражец.

НЧ „Просвета-1895 г.“ с. Топчии поддържа живи традициите и обичаите на местната общност. Към читалището функционират Група за автентичен фолклор, Танцова формация „Топчийски искри“ и Детска танцова формация „Искрици“, които с любов и всеотдайност издирват и представят певческото и танцово изкуство на местните капанци. Читалището реализира дейности по Програма „Живи човешки съкровища“ на ЮНЕСКО. В Ателието за приложни изкуства се усвояват умения за изработване на специфични накити и предмети от бита на капанците. Организират се национални и традиционни празници, възстановки на обичаи и ритуали, образователни инициативи. Развива се библиотечна дейност. Към читалището функционира Етнографски капански комплекс, представящ традициите, бита и културата на капанците.

НЧ „Нов живот-1909 г.“ с. Ушинци е естествен и единствен център в населеното място с образователни, информационни и културни функции. Развива библиотечна и културно – просветна дейност. Организират се инициативи, посветени на празници от културния календар, образователни дейности, насочени към подрастващите. Развива се любителско творчество чрез дейността на Фолклорна вокална група и Театрална формация.

НЧ „Отец Паисий-1922“ с. Черковна предоставя библиотечни и културно – просветни услуги на населението. Силна е социалната роля на читалището, което се явява естествено място за дискутиране и търсене на решения на най – важните проблеми на общността.

НЧ „Св. Св. Кирил и Методий-1929 г.“ с. Ясеновец предоставя библиотечни и образователни услуги, насочени най – вече към децата и младежите. Работи се в партньорство с образователните институции. Организират се дейности, насочени към повишаване на грамотността, преодоляване отпадането от училище, предоставяне на знания за родния край и традиции. Реализират се участия в национални кампании за стимулиране на четенето и интерес към книгите.

Останалите културни институции в общината са разположени в общинския център:

- Регионален исторически музей Разград. Структурата на музея включва няколко различни експозиции с богата колекция от артефакти от различни исторически епохи. Музеят „Абритус“ е разположен в непосредствена близост до античния град и включва археологическа експозиция със свидетелства от праисторията до края на Второто българско царство. Археологическият резерват „Абритус“, освен експонираните фрагменти от крепостни стени, базилики, жилищни сгради, включва и модерният интерактивен музей „Абритус“ с неговите 12 зали, които по атрактивен и интерактивен начин пресъздават начина на живот през Античността. Етнографският музей е разположен в старинна сграда част от възрожденския архитектурен комплекс „Варош“ и представя богата колекция с акцент върху традициите и обичаите на местната етнографска група на капанците. В обхвата на регионалния музей са още и къщите-музей „Станка и Никола Икономови“ (възрожденски дейци) и „Димитър Ненов“ (пианист и композитор), както и Комитетска къща в с. Пороище, която представя историята на село Пороище до Руско-турската Освободителна война през 1877-1878. Къщата на академик Анание Явашов също е превърната в къща-музей, която разказва за неговия принос в проучването и документирането на миналото на разградския край;
- Театрално-музикален център Разград. Започнало в рамките на читалище „Развитие“, театралното дело в общината преминава през различни етапи и сменя различни наименования. Към днешна дата Театрално-музикален център Разград обединява Драматичен театър „Антон Страшимиров“, Сцена „Наъм Хикмет“ и Разградска филхармония „Проф. Димитър Ненов“. По този начин центърът, с отделните си компоненти и сцени, подпомага професионалното развитие на театралното, музикално-танцовото, симфоничното и камерното музикално изкуство;
- Регионална библиотека „Проф. Боян Пенев“. През 1959 г. читалищната библиотека е обособена като самостоятелен културен институт със значение за целия разградски окръг. През 1992 г. библиотеката получава името на литературният историк и критик професор Боян Пенев, а последната реформа идва през 2006 г., когато институцията става Регионална библиотека и днес разполага с фонд от над 300 000 библиотечни единици – книги, продължаващи издания, архивни документи и др.;
- Художествената галерия „Проф. Илия Петров“. Галерията е създадена през 1972 г. и пази произведения на именити художници като Владимир Димитров – Майстора, Златю Бояджиев и Иван Фунев.

Предизвикателствата в тази област са свързани с осигуряването на допълнителни средства за поддръжка, обновяване и осъвременяване на залите и експозициите на културните обекти в община Разград. През изминаващия програмен период 2014-2020 разходите в подкрепа на културата са свързани основно с подкрепа на дейностите от културния календар на общината. Липсват значими и мащабни инфраструктурни проекти по подобие на инвестициите в рамките на периода 2007-2013 г.:

- Проект „Реконструкция и обновяване на Художествена галерия „Професор Илия Петров“ и къща-музей „Анани Явашов“ в град Разград в подкрепа на интегрираното и устойчиво градско развитие“, реализиран в периода 2008-2011 г. и на обща стойност 2 434 354 лв.;
- Проект „Абритуc-мистика и реалност“ с комбинация от дейности за превръщането на археологическия резерват „Абритуc“ в конкурентна туристическа дестинация и вкл. консервационно-реставрационни дейности и изграждането на интерактивния музей. Проектът е реализиран между 2011 и 2015 г. и е на обща стойност 5 694 897 лв.

През следващите години следва да се надградят вече постигнатите резултати в **използването на културното наследство и съвременните културни институции като ресурс за развитието на туризма и привличането на посетителски интерес.** Популяризирането на културно-туристическите обекти и развитието на интегрирани туристически продукти, включително със съседни общини, има потенциал да увеличи делът на сектор „Туризм“ в общинската икономика.

Продължаването, обогатяването и подходящата реклама на утвърдените събития от културния календар също следва да са част от приоритетите в общинското развитие. Сред утвърдените събития се открояват ежегодните „Фестивал на народните традиции и художествените занаяти. Панаир на киселото мляко“ и Исторически фестивал „Абритуc“. Историческият фестивал се провежда в продължение на три дни и в рамките на античния римски град. Фестивалът е посветен на културно наследство на град Разград от античността до наши дни, вкл. античния град Абритуc, останал записан в световната история с историческата битка между готи и римляни през 251 г. В тази битка загиват римският император Деций Траян и неговият син Херений Етруск.

Други значими събития от културни календар на общината също са свързани с традициите в областта на театъра, музиката, изобразителното изкуство и местната история:

- Музикални дни „Димитър Ненов“;
- Международен пленер по живопис „Мистика и реалност“;
- Младежки симпозиум по скулптура „Среща в Разград“;
- Традиционен есенен панаир с културни празници;
- Фестивал на материалното и нематериалното културно-историческо наследство „Белите нощи на Разград“;
- Страшимирови театрални вечери;
- Национален фестивал на танцовия театър „Театър в движение“;
- Капански събор;
- Национален фестивал на хората с увреждания „Един ден в Лудогорието“;

- Национален фолклорен фестивал на клубовете и школите, изучаващи български народни хора „Капанска китка“;
- Фестивал на руската песен и танц.

2.4.7. Спорт

Изградената спортна инфраструктура и календарът от спортни събития в община Разград допълват системата за обществено обслужване на населението.

През последното десетилетие град Разград се утвърди като футболен център. ПФК „Лудогорец“ спечели националното футболно първенство в девет последователни години. Отборът регистрира отлични постижения и на европейска сцена, където участва в груповата фаза на турнира Шампионската лига и на няколко пъти достигна фазата на директните елиминации в турнира Лига Европа. Важен фактор на успеха на футболния клуб е поэтапното изграждане на модерна спортна инфраструктура. Стадионът „Лудогорец Арена“ премина цялостна реконструкция, за да отговаря на стандартите на УЕФА за клас 4. Не по-малко значима инвестиция с дългосрочна перспектива за развитието на спортно майсторство е изграждането на тренировъчната база „Гнездо на орли“, която вече подкрепя развитието на футболни таланти от цялата страна и от чужбина.

Освен добре изградената база за футбол, в община Разград има изградени 5 зали за колективни игри и отборни спортове, 3 зали за индивидуални спортове, 8 тенис корта, 3 басейна, 1 хиподром, 1 комплекс за стрелба с лък, 1 открита лекоатлетическа писта. Основните спортове, които се практикуват са футбол, традиционната за област Разград борба, баскетбол, лека атлетика, тенис, бойни изкуства и други.

На база Общия устройствен план на община Разград може да се определи териториалното разпределение на спортната инфраструктура – различните спортни обекти са концентрирани в общинския център, докато **в селата, вкл. по-многолюдните, липсват достатъчно възможности за спорт**. През следващите години следва да се постави акцент на по-равномерното осигуряване на открити спортни игрища и площадки за практикуването на масов спорт, вкл. фитнес площадки, в съответствие с потребностите на отделните населени места и тяхната демографска структура.

2.5. ИНФРАСТРУКТУРНО РАЗВИТИЕ, СВЪРЗАНОСТ И ДОСТЪПНОСТ

2.5.1. Транспортна инфраструктура

Републиканска пътна мрежа

Транспортната инфраструктура в община Разград включва републиканските и общинските пътища извън строителните граници на населените места, както и улиците в тях. Републиканската пътна мрежа в общината е представена от първокласни, второкласни и третокласни пътища, като общинският център Разград изпълнява ролята на кръстовище за пътищата I-2 (Русе-Разград-Шумен-Варна) и II-49 (Търговище-Разград-Кубрат-Тутракан). Към 2019 г. общата дължина на републиканската пътна мрежа е 138,8 км, което при територия от 652,4 кв. км означава по 21,3 км пътища на 100 кв. км. За сравнение, през 2018 година същият норматив за цялата област Разград е 21 км, докато за цялата страна спада до 18 км. Отсечката на първокласен път I-2 на територията на общината е 27,3 км, докато на второкласния II-49 – 26,6 км. По този начин гъстотата на първокласните пътища в общината е 4,1 км на 100 кв. км, което отново е над референтните стойности за областта и страната, съответно от по 2,3 и 2,7 км. Третокласните пътища са общо 84,9 км, както следва:

- III – 204 - о.п. Разград – Ломци – Попово – Славяново – Долец – Добротица – (Велико Търново – о.п. Омуртаг) – от км. 0+000 до км 18+900 с дължина 18,9 км;
- III – 205 - о.п. Разград – Ясеновец – Лудогорци – Исперих – Стефан Караджа – Белица – о.п. Тутракан - от км. 0+000 до км 15+030 с дължина 15,03 км;
- III – 206 – (о.п. Разград - о.п. Шумен) – Пороище – Студенец – Ловско – Лозница – от км. 0+000 до км 6+000 с дължина 6 км;
- III – 2003 – (Цар Калоян - о.п. Разград) Осенец – Дряновец – Сеново – Глоджево – от км. 0+000 до км 11+400 с дължина 11,4 км;
- III – 2004 - (Цар Калоян - о.п. Разград) Осенец – Балкански - (о.п. Разград – Ломци) - от км. 0+000 до км 12+170 с дължина 12,17 км;
- III – 2005 - (о.п. Разград - о.п. Шумен) – п.к. Желязковец – Самуил – Хърсово – Богданци – Ножарово – Владимировци – Здравец - Подайва - от км. 0+000 до км 3+000 с дължина 3 км;
- III – 2302 – Червена вода – Семерджиево – Ветово – Сеново – Просторно - (о.п. Разград – Кубрат) от км. 36+400 до км 41+600 с дължина 5,20 км;
- III – 4902 - (о.п. Разград – Кубрат) – Побит камък – Острово – Завет – Веселец – от км. 0+000 до км 8+600 с дължина 8,60 км;
- III – 4904 - (о.п. Разград – Кубрат) – ж.п. гара Разград – (Разград – Дянково) от км 0+000 до км 4+607 с дължина 4,60 км.

По данни на Областно пътно управление Разград за пътните настилки към края на 2019 г., цялата отсечка на път I-2 е със „средно“ състояние. Път II-49 се характеризира от различно качество в различни участъци, като 7,9 км (2,7 км от път II-49 Търговище-Разград-Кубрат-Тутракан от км 30+609 до км 33+300 и още 5,2 км от км 44+987 до км

50+221) са оценени с „лошо“ състояние. От третокласната пътна мрежа, 13,2 км са с „добро“, 25,2 км са със „средно“ и 46,5 км са с „лошо“ състояние. От тях път III – 4904 - (о.п. Разград – Кубрат) – ж.п. гара Разград – (Разград – Дянково) от км 0+000 до км 4+607 с дължина 4,60 км е в процес на реконструкция през 2020 година. За периода 2021-2027 г. е заложена реконструкцията на път II-49 Търговище-Разград-Кубрат-Тутракан от км 33+145 до км 50+221. Капиталовата програма за следващите седем години показва, че една значителна част от републиканската пътна мрежа ще остане с незадоволително качество, което е негативен фактор както за сигурността на пътните превози и развитието на икономиката, така и за качеството на атмосферния въздух заради запрашаването в резултат на нарушената цялост на настилките.

Общинска пътна мрежа

Общинската пътна мрежа е с дължина от 84,143 км, като отново се характеризира с проблемни участъци с амортизирана настилка и нуждата от чести текущи ремонти. В приложената таблица са представени общинските пътища в Разград, като в червено са маркирани тези с най-належаща нужда от ремонт, както и пътища с отсечки без асфалтово покритие.

Таблица 13. Общински пътища в община Разград

Път	Технически характеристики	Състояние
RAZ 1113 - ЯП-4902/ Побит камък-Дянково-Разград.	<p>Участъкът от гр. Разград до с Дянково е с ширина от 6,20 м. и банкет от двете страни на пътя с ширина 1,00 м.</p> <p>Участъкът от с. Дянково до с. Побит камък е с ширина на пътя 5,50 м. и банкет от двете страни на пътя с ширина 1,00 м.</p>	<p>Участъкът от гр.Разград до с Дянково – Асфалтовото покритие е в задоволително състояние. На много места са се образували мрежовидни пукнатини. Същите са запълнени със смола. Има изградени две мостови съоръжения и един масивен водосток. Налице са пропадания в участъците на мостовите съоръжения.</p> <p>Участъкът от с.Дянково до с. Побит камък – Асфалтовото покритие е в задоволително състояние. На места са се образували мрежовидни пукнатини. Същите са запълнени със смола.В участъка има 3 /три/ бр. водостоци, масивни с бетонови тръби с диаметър 0.50 м. Водостоците са обезопасени с мантинели но се нуждаят от почистване и ремонт. Последният извършен ремонт на пътната настилка е от 2010 г.</p>
RAZ 1111-III-204, Разград-	Дължина на пътя 4000 м.	Асфалтовото покритие е

Път	Технически характеристики	Състояние
Благоево/-границата на Община /Разград-Попово/-Елепово-Дриново-ЯН-204/-връзка към с.Тръстика-община Попово.	Ширината на пътното платно варира от 4,50 м. до 5,20. Банкет от двете страни на пътя с ширина от 1,00 м. В участъка на пътя е изграден един водосток масивен с два /2/ бр. бетонови тръби с диаметър 1,30 м., който не е в добро състояние.	нарушено от множество дупки и мрежовидни пукнатини. Пътят е в лошо техническо състояние. Последните извършени частични ремонтни дейности са от 2009 г.
RAZ 1115 - /Ш-205, Разград-Йонково/ Ясеновец-Мортагоново- /Ш-2005/	Общата дължина съгласно националната база данни за общинските пътища е 8,2 км. Поддържа се част от пътя с дължина 2,7 км., ширина 6,50 м. и банкет от двете страни на пътя с ширина 1,00 м.	Асфалтовото покритие е в добро състояние. Останалата част от пътя не е асфалтирана и не се поддържа. Не осигурява транспортна връзка с населено място. Последният извършен ремонт е от 2017 г.
RAZ 1118 - /П-49, Разград-Киченица/ жп. гара Разград-Раковски-Киченица/П-49/	Дължина на пътя 11 400 м., ширина в отделните участъци варира от 4,20 м., 4,5 м. до 5,00 и 5,50 м. с банкет от двете страни на пътя с ширина 1,00 м.	Асфалтовото покритие на места е разрушено. Много дупки и мрежовидни пукнатини. Има един водосток, масивен, тръбобразен с размер на отвора 1,00 м. В сравнително добро експлоатационно състояние е участъка от Ж.П. прелез на гара Разград до с.Раковски около 5,0 км. по който са извършени ремонти през 2008, 2010 и 2012 г.
RAZ 2110 - /RAZ 1113, Разград-Дянково /жп. прелез Ясеновец /Ш-205/	Дължина на пътя 3025 м., ширина 5,00 м. и банкет от двете страни на пътя с ширина 1,00 м.	Налице са участъци с частично увредени настилки и мрежовидни пукнатини. Пътят обслужва регионалното депо за битови отпадъци и е удобна връзка към завода за преработка на царевича-„АДМ Разград“ ЕАД и е много натоварен. Последните извършени ремонтни дейности са през 2016 г.
RAZ 2112 - /И-49, Разград-Топчии/-жп. гара Просторно /Ш-2302/	Дължина на пътя 1 500 м., ширина 5,60 м. и банкет от двете страни на пътя с ширина 1,0 м.	Пътят е в добро технико-експлоатационно състояние и е връзка към с.Просторно. Последните извършени ремонтни дейности са 2013 г.
RAZ 2114 - /Ш-205, Разград-Йонково/ -Черковна-	Общата дължина на пътя по националната база данни е 9	На места по асфалтовото покритие на пътя има

Път	Технически характеристики	Състояние
Ясеновец /Ш-205/	км. Поддържа се част от пътя с дължина 5 км., ширина 5,00 м. и банкет от двете страни на пътя с ширина 1,0 м.	мрежовидни пукнатини и дупки и е силно амортизирано. Останалата участък от пътя между с.Черковна и с.Ясеновец е без асфалтово покритие и не се ползва активно. Последните извършени ремонтни дейности за участъка до с. Черковна са през 2006 г.
RAZ 2116 - /11-49, Манастирско-Разград/ Островче-граница Общини /Разград-Лозница/-Сейдол- Чудомир /И-51/	<p>Дължина на пътя 5 км. Осигурява пътна връзка до с. Островче и села от община Лозница.</p> <p>Участъкът от четириклонното кръстовище до с. Островче е с ширина на пътя от 5,00 м. и банкет от двете страни на пътя с ширина 1,0 м.</p> <p>Участъкът от язовира до границата на община Разград с община Лозница е с ширина на пътя 6,50 м и банкет от двете страни на пътя с ширина 1,0 м.</p>	<p>Участъкът от четириклонното кръстовище до с. Островче - асфалтовото покритие е в добро състояние.</p> <p>През месец Септември 2020 г. е извършен ремонт на пътния участък, като цялостно е преасфалтиран до завоя след язовира, а до границата с община Лозница е направен машинен кърпеж.</p> <p>Последните извършени ремонтни дейности са през 2017 г., ремонтиран 1 км. от пътя и през 2018 г. са ремонтирани още 2 км.</p>
RAZ 2117 - /Ш-4904/- Липник-Дянково /RAZ 2113/	Общата дължина на пътя е 10 806 м. Поддържа се участък от пътя с дължина 3000 м., ширина 5,00 м. и банкет от двете страни на пътя с ширина 1,00 м. обслужваща с. Липник.	<p>В началото т.е. от четириклонното кръстовище, асфалтовото покритие е нарушено от дупки и пукнатини по пътното платно. В останалата част от пътя асфалтовото покритие е в добро състояние. На места са се образували мрежовидни пукнатини. Има един водосток, зидан с камък и размер на отвора 0,90/0,50 м. Водостокът е затлачен..</p> <p>Пътят е в добро технико-експлоатационно състояние към момента на проверката. Участъкът по посока с. Дянково не е асфалтиран не се ползва активно и не се поддържа. Последните извършени ремонтни дейности са през</p>

Път	Технически характеристики	Състояние
		2014 г.
RAZ 2119 - /П-49, Разград-Киченица/-Липник /RAZ 2117/ Пътят осигурява пряка връзка между селата Киченица и Липник.	Дължина на пътя 2000 м., ширина 4,60 м. и банкет от двете страни на пътя с ширина 1,0 м.	По асфалтовото покритие на места са се образували мрежовидни пукнатини. Последните извършени ремонтни дейности са през 2011 г.
Път RAZ 2126 - /111-205/ жп. прелез Ясеновец-Недоклан	Дължина на пътя 2100 м., ширина 5,20 м. и банкет от двете страни на пътя с ширина 1,0 м.	Асфалтовото покритие е в добро състояние. Има един водосток, изграден от зидан камък с размер на отвора 0,80/0,60 м. Последните извършени ремонтни дейности са през 2015 г.
RAZ 3121 - /И-49, Манастирско-Разград/-Гробищен парк-депо СО	Пътят е с дължина 1486 м., ширината е от 4,70 м., 5,00 м., 5,40 м. и 7,30 м. Има мостово съоръжение със стоманобетонна конструкция с размер на отвора 5,40 м/5,00 м. с дължина до 10,00 м. с предпазен парапет.	По пътната настилка има наличие на мрежовидни пукнатини и дупки. Последните извършени ремонтни дейности са преди 2007 г.
RAZ 3122 - /RAZ 2112/ Просторно-Гробищен парк-депо ТБО	Дължина на пътя 1300 м., ширина от 3,20 м. до 3,00.	Пътят е с асфалтова настилка, от която последните 0.300 м не са в добро състояние. Последните ремонтни дейности са преди 2007 г.
RAZ 3123 - /П-49, Разград-Кубрат/ Топчий-депо ТБО	Дължината на пътя е 1360 м. Пътят е с ширина от 2,50 м. Изграден е от трошено-каменна настилка.	Пътят е без асфалтова настилка.
RAZ 3124 - /П-49, Разград-Кубрат/ Топчий-гробищен парк	Дължината на пътя е 1066 м. Ширината на пътя варира от 4,00 м, 7,10 м до 3,0 м.	Участъкът от главния път за Кубрат с дължина около 100 м. е с асфалтово покритие в добро състояние. Останалата част от пътя е покрита с чакъл и макадам, която е с ширина от 4,00 до 3,00 м.
RAZ 3125 - /1-2, Разград-Ушинци/-Радинград	Дължина на пътя 3000 м., ширина 4,30 м. и банкет от двете страни на пътя с ширина 1,00 м.	Асфалтовото покритие е в добро състояние. Последните извършени ремонтни дейности са преди 2007 г.
Местен път (МП) Ш-204 /Рз-Благоево-Попово/ местността Пчелина	Дължина на пътя 5000 м., ширината на пътя е от 4,20 м, 4,60 м и 4,80 м. и банкет от двете страни на пътя с ширина 1,00 м.	Асфалтовото покритие е в добро състояние. В участъка на пътя са изградени пет /5/ бр. водостоци, като същите са обезопасени с мантинели. Пътят е от местно значение и не е включен в националната база данни.

Източник на информация: Общинска администрация Разград

Улична мрежа

Уличната мрежа в населените места е с обща дължина от 526,70 км, като 23,7% от тях (125 км) представляват дължината на улиците само в общинския център. Те са разпределени в улици от **първостепенната и второстепенната улична мрежа**:

- Първостепенна улична мрежа:
 - градски магистрали II клас, които свързват отделните райони и зони в рамките на града и отвеждат движението до републиканската пътна мрежа – бул. „Априлско въстание“ и бул. „Търговишко шосе“;
 - районни артерии III клас, които обслужват градските райони и зони – ул. „Княз Борис“, ул. „Странджа“, ул. „Добруджа“, ул. „Перистър“, ул. „Дунав“, бул. „България“;
 - главни улици IV клас, които обслужват централната градска част – ул. „В. Левски“, ул. „Венелин“, ул. „Г. Кръстевич“, ул. „Кирил и Методий“, ул. „Д. Ненов“, ул. „Добровска“, ул. „Юмрукчал“, ул. „Жеравна“, ул. „Бузлуджа“, ул. „Ал. Стамболийски“, ул. „Х. Димитър“, ул. „Л. Каравелов“.
- Второстепенна улична мрежа:
 - събирателни улици, които събират движението от обслужващите улици и го отвеждат до улиците от по-висок клас;
 - обслужващи улици, които довеждат движението до отделните жилищни, общественообслужващи, производствени или други обекти.

Организацията на движението в по-важните кръстовища се регулира от светофарни уредби – 8 транспортни и 11 пешеходни. В града не са идентифицирани конфликтни точки – **липсват кръстовища/участъци с концентрация на ПТП**. Като нов подход за ефективно и безконфликтно пресичане на различни улици се въвежда **изграждането на добре оразмерени кръгови кръстовища**. Първото подобно кръстовище е изградено при пресичането на бул. „България“ и ул. „Ст. Караджа“. Положителното въздействие върху трафика в тази част на града аргументира и планирането на още две кръгови кръстовища през 2020 г. – срещу пътническа автогара на бул. „Априлско въстание“ и ул. „Пета“ и срещу търговския център на бул. „Странджа“ и ул. „Дунав“.

Обновяването на уличната мрежа в населените места е сред неизменните приоритети на общината и ежегодна част от капиталовите програми. През отминаващия програмен период 2014-2020 е реализирано мащабно обновяване на улици в града и селата на обща стойност от над 11 000 000 лв. Основно внимание е отделено на **пешеходната свързаност и достъпност** в града и най-вече в обхвата на ж.к. „Орел“ с мащабен проект от Инвестиционната програма на община Разград по ПО1 на ОП „Региони в растеж“ 2014-2020. Проектът е реализиран в периода 2017-2019 г. и е на обща стойност от 5 053 968,02 лв., значителна част от които насочени към изграждане, реконструкция и рехабилитация на пешеходни алеи и тротоари, обслужващи улици и паркоместа, заедно с изграждане на енергоспестяващо осветление. Пешеходните пространства в централна градска част са ремонтирани с

700 000 лв. В много лошо състояние са подлезите под булевард „Априлско въстание“. **Велосипедното движение** също се подобрява, като към момента вече е оформено велосипедно направление по улица „В. Левски“, ул. „Дунав“, бул. „Странджа“ и бул. „Априлско въстание“, откъдето се прави връзка с велоалеята към местността за отдих „Пчелина“ в югозападно направление. Необходимо е разширението на велоалейната мрежа като се изгради **цялостна непрекъсната система** от връзки, при качествено оформяне и безопасно разграничаване на различните видове движения.

Въпреки значимите инвестиции, характерните за всички български градове проблеми с липсващи транспортни връзки и **недостатъчното качество на настилките по пътните платна и тротоарите**, липсата на осветление, остават актуални и за новия програмен период. За град Разград приоритетни задачи остават реализирането на пробива на ул. „Дунав“ - ул. „Св. Климент“ до ул. „Бели лом“ и изграждането на ново мостово съоръжение за свързване с кръстовището на бул. „България“ и бул. „Априлско въстание“. Тези проекти ще завършат **вътрешния транспортен „пръстен“** и по този начин ще намалят транзитния трафик през центъра на града. Проблемни отсечки са градската магистрала бул. „Априлско въстание“ и още няколко първостепенни улици като бул. „Странджа“, ул. „Перистър“, ул. „Добруджа“, ул. „Ивайло“ от бул. „Априлско въстание“ до ул. „Юмрукчал“. Още по-проблемна е ситуацията в селата от общината, където, въпреки значително по-малкото транспортно натоварване, многогодишната липса на ремонти по улиците е довела до голяма амортизация на по-голямата част от уличната мрежа. Според проучванията на Общинска администрация Разград, за едно цялостно обновяване на уличната мрежа в града и селата са необходими над 40 000 000 лв.

За **паркирането и гарирането в града** са обособени открити паркинги с площ приблизително 20 000 кв. м., но остава липсата на подземни и надземни паркинги. Необходимостта от увеличаване на площите и за открити паркинги е идентифицирана в Общия устройствен план на община Разград. Схемата за организация на паркирането включва изградената платена „Синя зона“ по улиците в централната градска част, която включва и два платени паркинга.

Обществен транспорт

Организацията на обществения транспорт в Община Разград е организиран съгласно изискванията на Наредба №2 от 15.03.2002 г. за условията и реда за утвърждаване на транспортни схеми и за осъществяване на обществени превози на пътници с автобуси.

Градският транспорт в рамките на общинския център включва пет основни градски автобусни линии, които осигуряват връзка между крайните квартали и централната част на града, както и с ж.п. гара Разград, която е отдалечена на около 2,5 км от западната граница на града.

Извънградският транспорт обхваща автобусни линии за връзка на жителите на селата в общината и жителите на други градове от областта с град Разград. Изпълняват се автобусни линии към гр. София, гр. Варна, гр. Бургас, гр. Русе, гр. Габрово, гр. Търговище, гр. Кубрат, гр. Исперих, гр. Цар Калоян и гр. Завет. Изпълняват се и

автобусни линии към с. Гецово, с. Осенец, с. Дряновец, с. Балкански, с. Раковски, с. Липник, с. Киченица, с. Дянково, с. Ясеновец, с. Недоклан, с. Радинград, с. Мортагоново и с. Пороище. През останалите населени места има преминаващи автобуси които осъществяват връзката с град Разград. На територията на град Разград има една автогара, която е разположена на бул. „Априлско въстание“ 5.

2.5.2. ВиК инфраструктура

Водоснабдителната инфраструктура в община Разград започва да се изгражда през 1929 г., а към днешна дата всички населени места са водоснабдени, макар че в селата, степента на изграденост на водопроводната мрежа е 95%. Довеждащите водопроводи и вътрешната водопроводна мрежа (ВВМ) са изпълнени от етернитови, стоманени и поцинковани тръби, като преобладаващите диаметри са 60-100 мм.

Водоподаването на населението в общината се осъществява от различни водоснабдителни групи:

Таблица 14. Водоснабдителни групи в община Разград

Водоснабдителна група	Характеристики
ВС /водоснабдителна система/ „Дунав“	6 бр. шахтови кладенци тип „Раней“, разположени в терасата на р.Дунав; 5 бр. помпени станции с черпателни водоеми; 4 бр. облекчителни водоеми; напорен водоем с обем 40 000 м ³ ; обща дължина на трасето от водоизточниците до гр. Разград – 65 569 м.;
ВГ /водоснабдителна група/ „Гагарин“	5 бр. шахтови кладенци, един каптаж и един дълбок сондаж, разположени в землището на гр.Разград; помпена станция с черпателен водоем; два броя напорни водоеми с обеми 4 000 м ³ и 1 000 м ³ ;
ВГ „Гецово“	10 бр. шахтови кладенци, един дълбок сондаж и един каптаж, разположени в землищата на селата Гецово, Балкански, Осенец и Дряновец; помпена станция с два черпателни водоема; един преходен водоем с обем 75 м ³ и два напорни водоеми с обеми 4 000 м ³ и 260 м ³ ;
ВГ „Черковна 1“	2 броя шахтови кладенци, разположени в землището на с.Черковна; помпена станция с черпателен водоем; пет броя напорни водоеми с общ обем 880 м ³ и един разпределителен водоем с обем 25 м ³ ;
ВГ „Черковна 2“	1 шахтов кладенец с дренаж и един дълбок сондаж; две помпени станции с черпателни водоеми; четири броя напорни водоеми с общ обем 2 830 м ³ ;
ВГ „Водна централа“	1 дренажна галерия и един шахтов кладенец, разположени в землището на гр.Разград; помпена станция с черпателен водоем; напорен водоем с обем 480 м ³ ;
ВГ „Киченица-Раковски“	1 тръбен кладенец, разположен в землището на с.Киченица; помпена станция с

Водоснабдителна група	Характеристики
	черпателен водоем; напорен водоем с обем 800 м ³ ;
ВГ „Топчии“	3 броя шахтови кладенци в землището на с.Топчии, помпена станция с черпателен водоем, напорен водоем с обем 350 м ³ и кула водоем с обем 100 м ³ .

Източник на информация: Общинска администрация Разград

Източниците на водоснабдяване за отделните населени места са както следва:

Таблица 15. Източници на водоснабдяване в община Разград

Населено място	Източник на водоснабдяване
гр. Разград	Водоснабдителна система „Дунав“, ВГ „Гецово“, ВГ „Гагарин“, ВГ „Черковна 1“ и ВГ „Водна централа“; гарова промишлена зона се водоснабдява от ВГ „Черковна 1“ и ВГ „Липник“; местност „Пчелина“ се водоснабдява от три каптирани извора; водата се резервира в осем напорни водоема с обем 48 320 м ³ ; с цел намаляване на загубите на вода и оптимизиране на налягането във водопроводната мрежа, в гр.Разград са обособени 28 зони; средно годишното потребление на вода е около 1.5 милиона куб. метра; дължина на ВВМ в гр.Разград – 104.233 км; дължина на водопроводната мрежа в местност за отдих „Пчелина“ – 4.285 км;
с. Балкански	Напорен водоем с обем 120 м ³ , част от ВГ „Гецово“ и от напорен водоем с обем 140 м ³ , който получава вода от каптиран извор „Чатмите“; дължина на ВВМ – 7.803 км;
с. Благоево	Напорен водоем с обем 300 м ³ , който получава вода от ВС „Дунав“; дължина на ВВМ – 17.172 км;
с. Гецово	Напорен водоем с обем 260 м ³ , част от ВГ „Гецово“; дължина на ВВМ – 18.571 км;
с. Дряновец	Два напорни водоема с обеми 250 м ³ и 300 м ³ , които получава вода от каптирани извори „Мандолината“ и „Драката“; има връзка и с водоснабдителна система „Дунав“; дължина на ВВМ – 14.366 км;
с. Дянково	Напорен водоем с обем 350 м ³ , който получава вода от дълбок сондаж „Дянково“; дължина на ВВМ – 22.718 км;
с. Киченица	Напорен водоем с обем 800 м ³ , част от ВГ „Киченица-Раковски“; дължина на ВВМ – 7.237 км;
с. Липник	Напорен резервоар с обем 60 м ³ , който получава вода от шахтов кладенец „Липник“; дължина на ВВМ – 4.723 км;

Населено място	Източник на водоснабдяване
с. Мортагоново	Напорен водоем с обем 260 m ³ , част от ВГ „Черковна 1“ и от шахтов кладенец „Мортагоново“; дължина на ВВМ – 12.138 км;
с. Недоклан	Напорен водоем с обем 250 m ³ , част от ВГ „Черковна 2“; дължина на ВВМ – 4.511 км;
с. Осенец	Напорен водоем с обем 250 m ³ , който получава вода от каптирани извори Селище“, Голяма Годорица“ и „Малка Годорица“; дължина на ВВМ – 16.712 км;
с. Островче	Напорен водоем с обем 140 m ³ , част от ВГ „Градина“ в община Лозница; дължина на ВВМ – 11.175 км;
с. Побит камък	Напорна кула-водоем с обем 100 m ³ , който получава вода от два дълбоки сондажа; дължина на ВВМ – 16.845 км;
с. Пороище	Напорен водоем с обем 300 m ³ , който получава вода от един дренаж и каптиран извор „Клабодонец“; дължина на ВВМ – 21.607 км;
с. Просторно	Напорна кула-водоем с обем 100 m ³ , част от ВГ „Топчии“; дължина на ВВМ – 00.00 км;
с. Радинград	Напорен водоем с обем 100 m ³ , част от ВГ „Черковна 1“; дължина на ВВМ – 4.255 км;
с. Раковски	Напорен водоем с обем 800 m ³ , част от ВГ „Киченица-Раковски“; дължина на ВВМ – 22.695 км;
с. Стражец	Напорен водоем с обем 2 000 m ³ , част от ВГ „Черковна 2“; дължина на ВВМ – 9.739 км;
с. Топчии	Напорен водоем с обем 350 m ³ , част от ВГ „Топчии“; дължина на ВВМ – 00.00 км;
с. Ушинци	Напорен водоем с обем 80 m ³ , част от ВГ „Черковна 1“; дължина на ВВМ – 6.628 км;
с. Черковна	Напорен водоем с обем 14 0m ³ , част от ВГ „Черковна 1“; дължина на ВВМ – 10.043 км;
с. Ясеновец	Напорен водоем с обем 300 m ³ , част от ВГ „Черковна 1“; дължина на ВВМ – 22.391 км.

Източник на информация: Общинска администрация Разград

Въпреки високата степен на изграденост на водопроводната мрежа, водоснабдяването в общината се характеризира от натрупването на дългогодишни проблеми. Значителен дял от мрежата е остаряла и амортизирана, полагана преди десетилетия и без ремонтни дейности от тогава. **До момента не е реализиран голям инфраструктурен проект за обновяване на водопроводите** – през програмния период 2007-2013 г. е разработено проектно предложение „Доизграждане, реконструкция на съществуваща канализационна и водопроводна мрежа и пречиствателна станция за отпадъчни води гр. Разград”, подаден за финансиране по ОП „Околна среда 2007-2013 г.” с изготвени прединвестиционни проучвания и идеен проект за реконструкция на водопроводната мрежа на гр. Разград. Поради забавяне на процедурата по оценка на проекта, същият е одобрен едва през 2015 г., но строително-монтажните работи не започват поради края

на програмния период. През настоящия програмен период област Разград не изпълнява условието на територията на областта да съществува един ВиК оператор и една ВиК Асоциация, поради което „Водоснабдяване-Дунав“ ЕООД не може да бъде бенефициент по ОП „Околна среда“. Това силно ограничава възможности за привличане на средства за ВиК инфраструктурата на община Разград. Така през последните години се извършват единствено частични реконструкции, обхванали едва 5% от водопроводната мрежа

Фигура 19. Рехабилитирана и изградена водопроводна мрежа за периода 2014-2019 г.

Източник на информация: „Водоснабдяване-Дунав“ ЕООД

Изчисления: ИУПП

В резултат качеството на водоснабдяването е един от основните проблеми пред устойчивото развитие на общината, а и на цялата област. Високата степен на амортизация означава големи водни загуби и влошено качество на питейната вода. По данни на Интегрираната стратегия за териториално развитие на Северен централен район, през 2017 г. 2% от населението на областта се сблъсква с режим на водоснабдяване, докато в община Разград този процент се увеличава до 5,4%. По отношение на качеството на питейната вода, за ВиК оператора на община Разград – „Водоснабдяване – Дунав“ ЕООД, се наблюдават отклонения, като доставената вода съгласно нормите за качество е 98,97%. Отклоненията са резултат от липсата на пречиствателни съоръжения за питейни води (ПСПВ), липсата на санитарно-охранителни зони около водоизточниците, недостатъчна дезинфекция на водата поради липса на подходяща апаратура.

Данните на „Водоснабдяване – Дунав“ ЕООД потвърждават проблемите на водоснабдяването – загубите на вода във водоснабдителната мрежа за 2019 г. са 69,98%.

Фигура 20. Загуби на вода във водопроводната мрежа за периода 2014-2019 г.

Източник на информация: „Водоснабдяване-Дунав“ ЕООД

Изчисления: ИУПШ

Ситуацията с отвеждането на отпадните води е още по-проблематична, тъй като единствено в град Разград има изградена канализационна мрежа, въпреки че според нормативните изисквания 6 от селата на разградската община попадат в групата на населените места от 2000 до 10 000 еквивалент жители, което налага наличието на канализация. Тези села са Дянково, Раковски, Ясеновец, Стражец, Гецово, Мортагоново. В общинският център канализацията започва да се изгражда през 1955, като към момента степента на изграденост е 93%. Градската канализация на Разград също не е била обект на цялостна реконструкция заради липсата на нужните средства и по-специално на неосъществения проект „Доизграждане, реконструкция на съществуваща канализационна и водопроводна мрежа и пречиствателна станция за отпадъчни води гр. Разград”.

Градската канализационна мрежа включва четири колектора, канализационна мрежа, 25 бр. преливници и един дюкер. Общата дължина е 55 431 м, от които 11 846 м колектори. Преобладаващата част е изградена от бетонови тръби, а останалата част е от напорни муфени тръби, монолитни стоманобетонови канали и от полиетиленови тръби, като диаметрите варират от ф 200 до ф 1 200 мм. За окончателно доизграждане на мрежата на гр. Разград е необходимо строителство на нови 4 820 м участъци. Реконструкция поради недостатъчен диаметър, обратен наклон, пропадане или инфилтрация е необходима за участъци с обща дължина около 2 530 м. За последните 6 години са рехабилитирани едва 351 м от канализационната мрежа.

По оценки на Общинска администрация Разград, за цялостното обновяване на ВиК инфраструктурата в общината, която да отговаря на съвременните изисквания ще бъдат необходими 85 000 000 лв. (прогнозната стойност за реконструкция на ГПСОВ е представена в анализа на околната среда):

- за подмяна на амортизирана водопроводна мрежа в гр.Разград – около 20 000 000 лв;

- за подмяна на амортизирана водопроводна мрежа в други населени места в община Разград – около 10 000 000 лв.;
- за доизграждане и реконструкция на канализационната мрежа в гр. Разград – 5 000 000 лв.;
- изграждане на канализационни системи в населени места над 2000 еж в община Разград – 50 000 000 лв.

На този етап няма решение на проблема с осигуряването на достатъчен ресурс за ВиК инфраструктурата в общината, като остават възможностите за частични интервенции в най-проблемните участъци. Община Разград може да използва целеви субсидии от централния бюджет или да кандидатства за финансиране пред ПУДООС. В допълнение са предвидените инвестиции от ВиК оператора за общината - „Водоснабдяване-Дунав“ ЕООД, чиято капиталова програма за периода 2021-2027 г. е на обща стойност от едва 1 605 000 лв.

2.5.3. Електроснабдителна инфраструктура

Електроснабдителната инфраструктура в общината се характеризира от значително по-добро състояние в сравнение с ВиК сектора. Въпреки това, степента на изграденост все още не е 100% и към 2019 г. обхваща 99% от населението. Изградените мрежи от друга страна са в добро експлоатационно състояние, съгласно нормативните изисквания, и имат потенциал да поемат по-голямо натоварване. Основните съоръжения са:

- Подстанция 110/20 kV „Разград“ с инсталирана трансформаторна мощност 80 MW;
- Подстанция „Абритус“ с инсталирана трансформаторна мощност 50 MW;
- Подстанция 110/6 kV, собственост на „АДМ Разград“ ЕАД, Разград;
- Подстанция 110/6 kV, собственост на „Балканфарма-България“ АД, Разград;
- Тягова подстанция на БДЖ;
- Възлова подстанция „Лудогорие“ 110 kV.

Разпределението и снабдяването с електроенергия в общината се осъществява от фирмата „Енерго Про“ АД, която стопанисва 457 трафопоста с напрежение 20 kV.

Разпределителните мрежи ниско напрежение в населените места са предимно въздушни, изградени преобладаващо с проводник АС. Разпределителните мрежи в гр. Разград са кабелни, а в по-крайните квартали въздушни. Енергоразпределителното дружество постепенно заменя по-старите неизолирани проводници с усукани изолирани тип AL/R, като към момента са подменени около 30% от проводниците. Друго подобрение, което вече се осъществява, е подмяна на мрежата за ниско напрежение с по-голямо сечение и изграждане на допълнителни трансформаторни постове. Това ще доведе до подобро качеството на електроснабдяването на крайните потребители, както и по-голяма устойчивост при екстремни климатични условия.

Във всички населени места на община Разград има изградено **улично осветление**, като степента на изграденост на мрежата достига 95%. Захранващите проводници по

въздушната мрежа са голи с ниско сечение и имат висока степен на аварийност. През 2002 г. е извършена подмяна на старите осветителни тела с живачни лампи, които са заменени с енергоспестяващи осветителни тела с компактна луминесцентна лампа и тела с натриева лампа високо налягане с приблизителна инсталирана мощност 140 kW. Подмяната значително повишава енергийната ефективност на публичното осветление през този период, като разходът на електрическа енергия за осветление е намален 3 пъти. Системата за управление на уличното осветление е оптимизирана чрез монтиране на часовници със заложен календар в кметствата на общината и частично в гр. Разград. Към настоящия момент на територията на Общината има изградена мрежа с дължина 395 км с брой на лампите в общинския център – 3670 и по селата – 3325 или общо 6 995. Същите като наситеност са недостатъчни и не осигуряват необходимата норма на осветеност по улиците на населените места и кварталните територии. Съвременните технологии за системите на улично, алеино и парково осветление предполагат необходимостта от оптимизиране и въвеждане на нов тип осветителни тела с още по-висок клас на енергийна ефективност и намаляване аварийността по хранващите ги мрежи. В началото на 2020 г. е извършено обследване на уличното осветление на територията на всички населени места в общината, което може да послужи за изработването на цялостен проект за привеждането му в съответствие със съвременните норми и изисквания за създаване на подходяща среда за обитаване, сигурност и безопасност.

Необходимите допълнителни мерки за подобряване на уличното осветление включват:

- оптимизация на системата за управление на уличното осветление в гр. Разград и всички населени места на територията на община Разград, чрез въвеждане на енергоспестяващо LED осветление и подмяна на въздушната мрежа с усукани изолирани проводници;
- изграждане на система за централизирано управление и мониторинг на уличното осветление.

2.6. ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ И РИСКОВЕ

2.6.1. Състояние на компонентите на околната среда

Качество на атмосферния въздух (КАВ)

Качеството на атмосферния въздух е в зависимост както от природните, така и от антропогенните фактори, вкл.:

- Природни фактори – релефните особености, посоката и скоростта на вятърните течения, моментната температура и влажност;
- Антропогенни фактори – промишлени дейности с отделяне на вредни емисии в атмосферата, битово отопление, строителство, транспорт, вкл. в комбинация с наличието на некачествени пътни настилки, предпоставящи запрашаване на въздуха.

Наблюдението върху КАВ се осъществява от Националната система за екологичен мониторинг (НАСЕМ), която се поддържа от Изпълнителната агенция по околна среда към Министерството на околната среда и водите и съответно от нейните подразделения – Регионалните лаборатории. Националната система обхваща 48 стационарни пункта, вкл. 9 пункта с ръчно пробонабиране и последващ лабораторен анализ, 30 автоматични измервателни станции (АИС), 5 автоматични системи, работещи на оптичен принцип, както и 4 АИС за мониторинг на качеството на атмосферния въздух в горски екосистеми – нито един от стационарните пунктове не се намира на територията на община Разград. Община Разград, както и всички останали общини в областта, не попадат в рамките на специфичен район за оценка и управление на КАВ, определен на база изявено замърсяване на въздуха. Така измерванията за КАВ в общината се осъществяват чрез мобилната автоматична станция (МАС) към лабораторията в град Русе. През 2018 г. са направени измервания на пункт в град Разград, разположен на ул. „Камчия“ 1. Оценени са концентрациите на основните видове замърсители и тяхното изменение в рамките на наблюдавания период, като са регистрирани превишени стойности единствено що се отнася до сероводорода:

Таблица 16. Основни замърсители на КАВ в община Разград

Замърсител	Измерване на МАС през 2018 г.
Озон	Няма превишения на нормата. Най-висока стойност на озон в атмосферния въздух е измерена през второто тримесечие на 2018 година, като стойността представлява 76.7% от средночасовата норма за праг за информиране на населението. Наблюдава се сравнимост със стойностите на замърсителя спрямо предходните години. Стойностите на озон са пряко свързани с емитираните прекурсори като азотни оксиди, метан, въглероден оксид, неметанови органични съединения.
Серен диоксид	Не са регистрирани превишения на нормите

Замърсител	Измерване на МАС през 2018 г.
	за показателя серен диоксид. Най-висока стойност на замърсителя в атмосферния въздух е измерена през първото тримесечие на 2018 година, като стойността представлява 5.1 % от средночасовата норма за опазване на човешкото здраве. Наблюдава се намаляване на стойностите спрямо предходни години.
Азотен оксид	Не са регистрирани превишения на нормите за показателя азотен оксид. Най-висока стойност на замърсителя в атмосферния въздух е измерена през първото тримесечие на 2018 година, като стойността представлява 50 % от средночасовата норма за опазване на човешкото здраве. Наблюдава се съпоставимост на стойностите с тези от 2017 година.
Азотен диоксид	Не са регистрирани превишения на нормите за показателя азотен диоксид. Най-висока стойност на замърсителя в атмосферния въздух е измерена през първото тримесечие на 2018 година, като стойността представлява 25.5% от средночасовата норма за опазване на човешкото здраве. През годината не е достиган алармен праг за показателя азотен диоксид. Наблюдава се сравнимост със стойностите, измерени през предходни години.
Въглероден оксид	Не са регистрирани превишения на нормите за показателя въглероден оксид. Най-висока стойност на замърсителя в атмосферния въздух е измерена през третото тримесечие на 2018 година, като стойността представлява 8 % от максималната осемчасова средна стойност в рамките на денонощието. Наблюдава се съпоставимост на стойностите на замърсителя спрямо предходните години.
Фини прахови частици (ФПЧ10)	През 2018 г. в гр. Разград не са регистрирани превишения на нормите за показателя ФПЧ10. Най-висока стойност на замърсителя в атмосферния въздух е измерена през първото тримесечие на 2018 година, като стойността представлява 90 % от средночасовата норма за опазване на човешкото здраве. Наблюдава се подобряване на качеството на атмосферния въздух по този показател спрямо предходните години.
Сероводород	През 2018 г. в гр. Разград са регистрирани превишения на нормите за показателя

Замърсител	Измерване на МАС през 2018 г.
	<p>сероводород.</p> <p>През първо и второ тримесечие на 2018 години са наблюдавани само две превишения на максимално еднократна ПДК (60-минутна експозиция) – на 28 март и на 20 юни в порядък 0.006 mg/m³. За първото шестмесечие на 2018 година не са регистрирани превишения на средноденонощна ПДК (за 24-часова експозиция).</p> <p>През третото тримесечие на годината, в периода 24.08-05.09.2018, се наблюдават почти ежедневни превишения на максимално еднократна ПДК (60-минутна експозиция) в порядъка на 0.009 - 0.048 mg/m³, отново в ранните сутрешни часове или през нощта.</p> <p>През това тримесечие са регистрирани и превишения на средноденонощна ПДК (за 24-часова експозиция), като най-голямата наблюдавана стойност е 0.011 mg/m³.</p> <p>През 2018 година може да се отчете подобряване на състоянието на атмосферния въздух по отношение на този показател, най-вече за първото шестмесечие на годината.</p>

Източник на информация: Изпълнителната агенция по околна среда

Най-общо, основните групи антропогенни дейности, източник на замърсяване и вредни емисии в атмосферата са:

- Промислени дейности – малки или крупни източници на организирани и неорганизиран вредни емисии. Основните предприятия източници на емисии в общината са свързани с енергийното стопанство; химическия отрасъл – представен основно с производството на лекарствени изделия и хранителни добавки; хранително-вкусовата промишленост – месопреработка, производство на захарни сиропи и изделия, мелничарство; металургични и машиностроителни обекти. Други по-малки обекти с риск от замърсяване са складове за нефтени горива, бензиностанции, автосервизи, паркинги, автогари, автомивки – потенциални източници на бензини, дизелови горива, летливи въглеводороди отпадъчни нефтопродукти, диоксини, полихлорирани бифинили, сажди и др.; бояджийски цехове – бои, лакове, органични разтворители; мебелни цехове и работилници - бои, лакове, органични разтворители, лепила, дървесен прах; цехове за химическо чистене – хлорирани въглеводороди; строителни площадки и складове за строителни материали – прах, газове от горене на двигателите на автомобилите; ремонтни работилници за запояване, рязане, шлайфане на метални части; текстилни и шивашки цехове – прах(текстилен), нефтопродукти;
- Автомобилен трафик;
- Комунално-битов сектор – използване на твърди и течни горива за отопление през зимния сезон;

- Строителни и ремонтни дейности – от този вид дейности допълнително се повишават нивата на прах и вредни газове от изгаряне на горива;
- Други – селско стопанство, съоръжения за съхраняване на отпадъци (депа, хвостохранилища).

За всички тези рискови предприятия и обекти следва да се прилага **контрол относно периодичното измерване за емисии**, свързани със спецификата на технологичния им процес.

Основни източници на азотни и серни оксиди, както и прах на територията на общината са битовото отопление и транспорта. Около 4/5 от цялото население на общината се отоплява като използва твърди горива (дърва, въглища, брикети) за отопление, което е основна причина за замърсяване на въздуха фини прахови частици (ФПЧ10). Негативното въздействие на транспорта е свързано както с характеристиките на автопарка (висока възраст и недобри технически характеристики), така и със състоянието на транспортната инфраструктура (нарушени пътни настилки). Закономерно се наблюдава завишение на стойностите на тези замърсители през през отоплителния сезон. Положителен знак е трайното подобрене на КАВ по отношение на тези замърсители за периода 2013-2018 г.

Основен проблем за КАВ в община Разград са концентрациите на сероводород, надвишаващи пределно допустимите норми, свързано с неоптималното усвояване на биогаза, свързан с дейността на градската пречиствателна станция за отпадни води (ГПСОВ). През цялата 2017 година са наблюдавани високи стойности на замърсителя, достигащи до 10 пъти над нормативно определените такива. За успешното решение на проблема са идентифицирани мерки, приети с Решение № 412 по протокол №30 от 23.08. 2017 г. на Общински съвет – Разград:

„Решение № 412, т.1. Настоява в рамките на своята компетентност, Кметът на община Разград в срок до края на 2019 г. да направи всичко възможно да се осигури финансиране за реконструкция и модернизация на градската пречиствателна станция.“

По този начин, липсата на финансови ресурси за реконструкцията на ГПСОВ е ключов проблем за околната среда в общината и заради КАВ, и във връзка с управлението на отпадните води, както става ясно от следващата точка.

2.6.2. Отпадни води

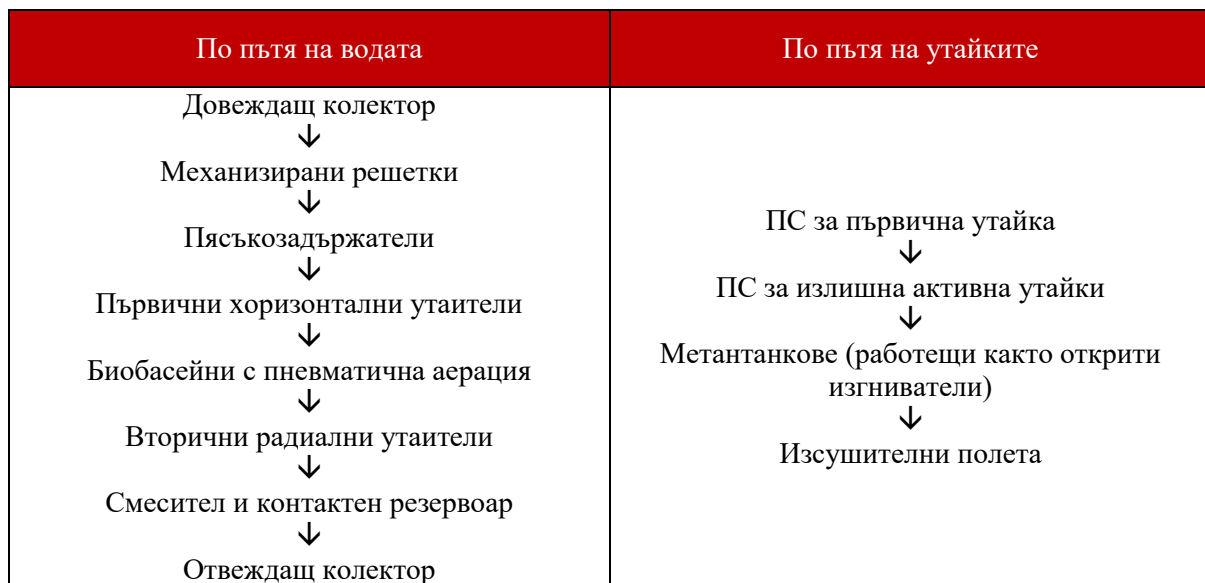
Пречистването на отпадните води в община Разград се осъществява от общо 9 пречиствателни съоръжения.

Градската пречиствателна станция за отпадъчни води (ГПСОВ) е разположена в Западна промишлена зона и събира отпадните води от канализационната мрежа на града. Към края на 2019 г. обхваща 89,37% от населението в града, където единствено има изградена канализация. Основният проблем във връзка с експлоатацията на ГПСОВ е свързан с крайния недостиг на финансови средства за обновяване на ВиК инфраструктурите, вкл станцията, и привеждането им спрямо съвременните стандарти.

ГПСОВ е изградена през 1974 г., съгласно тогавашните изисквания за пълно механично и биологично пречистване за заустване в р. Бели Лом и от тогава насетне не е била обект на цялостна модернизация, а единствено на частични преустройства и подмяна на оборудване, вкл.:

- подмяна оборудването на първично стъпало на вход ПСОВ (груби и фини механизирани решетки) в периода 1990-2000 г.;
- подмяна оборудването на вторично (биологично) стъпало на ПСОВ (аерационна система на биобасейните и въздуходувки) в периода 2000-2005 г.

Градската пречиствателна станция е проектирана за $Q_{op} = 500 \text{ l/s}$, но е изградена частично за $Q_{op} = 250 \text{ l/s}$, и работи по следната класическа технологична схема:

Построена преди близо 50 години, ГПСОВ функционира при амортизирани съоръжения и със стар технологичен процес:

- амортизирани съоръжения – механизирани решетки, пясъкозадържатели, помпени станции, открити канали и др.;
- амортизирано оборудване – помпи за рециркулираща активна утайка, помпи за първична утайка, пясъчни помпи, саваци, липса на помпи за експлоатационно обслужване и изпразване на съоръженията и др.;
- неефективно предварително механично пречистване (груби и фини механизирани решетки), водещо до попадане в първичните утайки на по-едри примеси;
- нестабилно ел. хранване на ПСОВ;
- липса на съоръжение за задържане на нефтопродукти, плаващи вещества и др.;
- липса на съоръжения за отстраняване на биогенните елементи азот и фосфор;
- липса на съоръжения за стабилизиране и обезводняване на утайките, формирани в процеса на пречистване;

- липса на измерване водните количества и количествата на утайките;
- затруднено следене на работата на пречиствателната станция поради липса на съвременни прибори за измерване на водни количества и утайки, такива за пробовземане, както и съвременно оборудвана лаборатория;
- липса на оборудване за обеззаразяване на пречистените отпадъчни води.

В периода от 1964 г. до 1974 г. по класическата схема е проектирана и изградена градската ПСОВ-Разград.

През 2006 г. чрез финансиране на ПУДООС е извършен ремонт и реконструкция на аерационната система на биобасейните в ПСОВ-Разград.

В периода от 2011 г. до 2015 г. в рамките на проект „Доизграждане, реконструкция на съществуваща канализационна и водопроводна мрежа и пречиствателна станция за отпадъчни води гр. Разград“, финансиран по ОП „Околна среда 2007-2013 г.“ са изготвени преинвестиционни проучвания и идеен проект на ПСОВ-Разград. По независещи от община Разград и „Водоснабдяване – Дунав“ ЕООД причини, към днешна дата все още не е приключила консолидацията на ВиК дружествата в област Разград. Поради това обстоятелство финансирането на инвестиционния проект за ПСОВ-Разград е недопустимо по ОП „Околна среда 2014-2020 г.“ и не се очаква да бъде финансирана от оперативните програми на европейския съюз преди да приключи консолидацията на ВиК сектора. През 2018 г. със средства на „Водоснабдяване – Дунав“ ЕООД гр. Разград, е извършена актуализация на прединвестиционните проучвания на ПСОВ-Разград.

През 2019 г. със целеви средства осигурени от МРРБ, на база на актуализираните прединвестиционните проучвания, е извършена актуализация на идеен проект за реконструкция на съществуващата пречиствателна станция за отпадъчни води гр. Разград. Съгласно актуализирания идеен проект на ПСОВ-Разград общата индикативна стойност на инвестиционния проект е 19 312 717 лв. без ДДС.

Големият размер на необходимите финансови средства за реализацията на инвестиционния проект и невъзможността му да бъде финансиран от оперативните програми на Европейския съюз, възпрепятства реконструкцията и модернизацията на ГПСОВ-Разград. Останалите пречиствателни съоръжения са съоръжения за пречистване на промишлени води, изградени към някои от водещите предприятия в общината, вкл. три пречиствателни станции за промишлени отпадъчни води (ПСПОВ) – „Амилум – България“ АД, „Пилко-БС“ ЕООД, и „БИОВЕТ“ АД, като последната е в процес на доизграждане.

2.6.3. Отпадъци

Управлението на отпадъците е основен компонент от политиките по опазване на околната среда. Основните цели в този сектор са свързани с намаляването на генерираните битови отпадъци, повторната им употреба и рециклиране, както и изграждането на регионални депа с модерни съоръжения и инсталации за оползотворяване и обезвреждане на отпадъци, докато старите общински депа за

отпадъци постепенно се закриват и рекултивират. Регионалното депо за неопасни отпадъци за Разград е изградено през 2008 г. в близост до града, за да покрие нуждите на общините Разград, Лозница, Исперих, Завет, Кубрат, Самуил и Цар Калоян.

В регионалното депо се събират битовите отпадъци, които обхващат „отпадъците от домакинствата” и „подобни на отпадъците от домакинствата” – отпадъците, образувани от домакинствата, и отпадъците, образувани от фирми и други организации, които са сравними с отпадъците от домакинствата и не включват производствените отпадъци и отпадъците от селското и горското стопанство. Данните от Програмата за управление на отпадъците на община Разград, че общината се генерират средно около 60% от общо генерираните отпадъци за цялата област като се има предвид, че населението на община Разград представлява малко над 40%. Това е индикатор за значително по-високото потребление на стоки за бита и консумация на храни в община Разград в сравнение със съседните общини. Според морфологичния анализ, основните видове в състава на образуваните битови отпадъци са инертните отпадъци, следвани от градинските, пластмасата, хартията и картона. Делът на биоразградимите отпадъци, вкл. хранителни, градински и растителни отпадъци, както и дърво е около 1/3 от общите количества.

На 30.11.2017 г. е сключен Административен договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ №BG16M1OP002-2.002-0006-C01 по Оперативна програма „Околна среда 2014-2020 г.“ между Управляващия орган на оперативна програма „Околна среда“ и общините включени в Регионално сдружение за управление на отпадъците Разград за финансиране на проект „Проектиране и изграждане на компостираща инсталация за предварително третиране на битови отпадъци за общините от РСУО Разград“ на стойност 13 563 028 лв. Изпълнението на дейностите по проекта продължава, като изграждането на инсталациите е предвидено да се осъществи в съседен имот на обект „Регионално депо за неопасни отпадъци-гр. Разград“.

Разделното събиране на отпадъци от опаковки на територията на община Разград се изпълнява от организация за оползотворяване на отпадъци от опаковки. Община Разград има сключен договор с „ЕКОБУЛПАК БЪЛГАРИЯ“ АД гр. София. Към края на 2019 г. на територията на община Разград (гр. Разград, с. Дянково, с. Киченица, с. Раковски, с. Стражец, с. Гецово, с. Топчии, с. Дряновец) са разположени 145 броя ЖЪЛТИ контейнери за разделно събиране на отпадъци от хартиени, пластмасови и метални опаковки от типа „БОБЪР-ЖЪЛТ“ с обем 1100 л. и 145 броя контейнери за стъклени опаковки тип „ИГЛУ-ЗЕЛЕНО“ с обем 1400 л.

През 2019 г. е изграден и е въведен в експлоатация „Център за събиране и временно съхранение на опасни отпадъци от бита- Разград“ на ул. „Костур“ № 28 в гр. Разград. Обектът е финансиран в рамките на проект „Пилотни модели за екологосъобразно събиране и временно съхраняване на опасни битови отпадъци“ по Българо-Швейцарска програма за сътрудничество и е на стойност 1 448 707 лв. За улеснение на гражданите, по предварителен график, мобилни пунктове към центъра обхождат отделните населени места за събиране на опасни битови отпадъци.

2.6.4. Защитени територии и зони

В границите на община Разград се срещат следните защитени територии и защитени зони съгласно Публичния регистър на ИАОС:

Таблица 17. Защитени територии и зони в община Разград

Наименование	Основни характеристики	Режим на дейности
Защитени територии		
Големият юг	Категория: Природна забележителност Площ: 62,77 хектара Землище: гр. Разград	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забранява се да се секат, кастрят и повреждат дърветата, както и да се късат или изкореняват всякакви растения; 2. Забранява се пашата на какъвто и да е добитък и през всяко време; 3. Забранява се да се преследването на дивите животни, птиците и техните малки и развалянето на гнездата и леговищата им; 4. Забранява се да се разкриват кариери за камъни, пясък и пръст, с което се провежда и изменя естествения облик на местността и включително водните течения; 5. Забранява се чуленето, драскането и повреждането по какъвто и да е начин, сталактити, сталагмити и други скални образувания в пещерите; 6. Забранява се извеждането на интензивни и голи главни сечи; 7. Разрешава се воденето на санитарна сеч и изваждане престарелите дървета с влошени декоративни качества; 8. Забранява се промяната в начина на трайно ползване и предназначението на земите; 9. Забранява се извеждането на сечи, които могат да доведат до промяна на видовете и местообитанието; 10. Забранява се пашата на домашни животни в горския фонд; 11. Забранява се търсенето, проучването и добивът на подземни богатства; 12. Забранява се провеждането на горскостопански мероприятия в периода април - август; 13. Забранява се паленето на огън.
Находище на пролетно ботурче	Категория: Защитена местност Площ: 61,93 хектара Землище: с. Осенец	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забранява се всякакви действия, като нараняване на стъблата, кастрене, чулене на клоните и други, които биха довели до повреждане на дърветата 2. Забранява се влизането, преминаването и паркирането на моторни превозни средства 3. Забранява се късането или изкореняването на растенията 4. Забранява се пашата на домашни животни 5. Забранява се безпокоенето на дивите животни и вземането на техните малки или яйцата им, както и разрушаването на гнездата и леговищата им

Наименование	Основни характеристики	Режим на дейности
		<p>6. Забранява се разкриването на кариери, провеждането на минно-геоложки и други дейности, с които се повреждат или изменят както естествения облик на местността, така и на водния и режим</p> <p>7. Забранява се извеждането на сечи, освен отгледни и санитарни</p> <p>8. Забранява се всякакво строителство, освен в случаите когато такава е предвидено в устройствения проект на защитената местност</p>
<p>Скални и пещерни образувания по поречието на река Топчийско дере</p>	<p>Категория: Природна забележителност Площ: 72,0 хектара Землище: с. Каменово, с. Побит камък, с. Топчии</p>	<p>1. Забранява се да се секат, кастрят и повреждат дърветата, както и да се късат или изкореняват всякакви растения</p> <p>2. Забранява се пашата на какъвто и да е добитък и през всяко време</p> <p>3. Забранява се да се преследването на дивите животни, птиците и техните малки и развалянето на гнездата и леговищата им</p> <p>4. Забранява се да се разкриват кариери за камъни, пясък и пръст, с което се провежда и изменя естествения облик на местността и включително водните течения</p> <p>5. Забранява се чупенето, драскането и повреждането по какъвто и да е начин, сталактити, сталагмити и други скални образувания в пещерите</p> <p>6. Забранява се извеждането на интензивни и голи главни сечи</p> <p>7. Забранява се всякакво строителство</p> <p>8. Разрешава се воденето на санитарна сеч и изваждане престарелите дървета с влошени декоративни качества</p>
Защитени зони		
<p>Ломовете</p>	<p>Категория: 33 по директивата за местообитанията Обща площ, вкл. други общини: 32488,93 хектара Землища само в община Разград: с. Дряновец, с. Осенец, с. Раковски</p>	<p>1. Забранява се премахването на характеристики на ландшафта (синори, единични и групи дървета, защитни горски пояси) при ползването на земеделските земи като такива;</p> <p>2. Забранява се залесяването на ливадите и пасищата, както и превръщането им в обработваеми земи и трайни насаждения;</p> <p>3. Забранява се използването на пестициди (включително второ поколение родентициди) и торове (с изключение на оборски тор) в пасища и ливади;</p> <p>4. Забранява се нарушаването на естественото състояние на влажните зони и техните брегове, включително пресушаване на влажни зони;</p> <p>5. Забранява се извършването на сечи в горите от местни видове, които водят до намаляване на тяхното площно разпространение или до смяна на видовете</p>

Наименование	Основни характеристики	Режим на дейности
Ломовете	<p>Категория: 33 по директивата за птиците</p> <p>Обща площ, вкл. други общини: 33451,22 хектара</p> <p>Землища само в община Разград: с. Дряновец, с. Осенец, с. Раковски</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забранява се премахването на характеристики на ландшафта (синори, единични и групи дървета, защитни горски пояси) при ползването на земеделските земи като такива; 2. Забранява се залесяването на ливадите и пасищата, както и превръщането им в обработваеми земи и трайни насаждения; 3. Забранява се използването на пестициди (включително второ поколение родентициди) и торове (с изключение на оборски тор) в пасища и ливади; 4. Забранява се нарушаването на естественото състояние на влажните зони и техните брегове, включително пресушаване на влажни зони; 5. Забранява се извършването на сечи в горите от местни видове, които водят до намаляване на тяхното площно разпространение или до смяна на видовете
Лудогорие	<p>Категория: 33 по директивата за местообитанията</p> <p>Обща площ, вкл. други общини: 59447,46 хектара</p> <p>Землища само в община Разград: с. Дянково, с. Побит камък, с. Топчии, с. Черковна, с. Ясеновец</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забранява се премахването на характеристики на ландшафта (синори, единични и групи дървета, защитни горски пояси) при ползването на земеделските земи като такива; 2. Забранява се залесяването на ливадите и пасищата, както и превръщането им в обработваеми земи и трайни насаждения; 3. Забранява се използването на пестициди (включително второ поколение родентициди) и торове (с изключение на оборски тор) в пасища и ливади; 4. Забранява се нарушаването на естественото състояние на влажните зони и техните брегове, включително пресушаване на влажни зони; 5. Забранява се извършването на сечи в горите от местни видове, които водят до намаляване на тяхното площно разпространение или до смяна на видовете
Лудогорие	<p>Категория: 33 по директивата за птиците</p> <p>Обща площ, вкл. други общини: 91389,06 хектара</p> <p>Землища само в община Разград: с. Дянково, с. Побит камък, с. Топчии, с. Черковна, с.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забранява се премахването на характеристики на ландшафта (синори, единични и групи дървета, защитни горски пояси) при ползването на земеделските земи като такива; 2. Забранява се залесяването на ливадите и пасищата, както и превръщането им в обработваеми земи и трайни насаждения; 3. Забранява се използването на пестициди (включително второ поколение родентициди) и торове (с изключение на оборски тор) в пасища и ливади;

Наименование	Основни характеристики	Режим на дейности
	Ясеновец	<p>4. Забранява се нарушаването на естественото състояние на влажните зони и техните брегове, включително пресушаване на влажни зони;</p> <p>5. Забранява се извършването на сечи в горите от местни видове, които водят до намаляване на тяхното площно разпространение или до смяна на видовете</p>
Островче	<p>Категория: 33 по директивата за местообитанията</p> <p>Обща площ, вкл. други общини: 6749,19 хектара</p> <p>Землища само в община Разград: гр. Разград, с. Благоево, с. Островче, с. Пороище</p>	<p>1. Забранява се премахването на характеристики на ландшафта (синори, единични и групи дървета, защитни горски пояси) при ползването на земеделските земи като такива;</p> <p>2. Забранява се залесяването на ливадите и пасищата, както и превръщането им в обработваеми земи и трайни насаждения;</p> <p>3. Забранява се използването на пестициди (включително второ поколение родентициди) и торове (с изключение на оборски тор) в пасища и ливади;</p> <p>4. Забранява се нарушаването на естественото състояние на влажните зони и техните брегове, включително пресушаване на влажни зони;</p> <p>5. Забранява се извършването на сечи в горите от местни видове, които водят до намаляване на тяхното площно разпространение или до смяна на видовете</p>

2.7. АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ

2.7.1. Обща характеристика на общинската администрация

Общинската администрация осигурява изпълнението на законите, подзаконовите нормативни актове, решенията на Общинския съвет, подпомага кмета на общината при осъществяване на правомощията му, осигурява технически дейността му, подпомага Общинския съвет и осигурява дейността му, извършва дейност по административното обслужване на гражданите, физическите и юридическите лица. Общинската администрация, при осъществяване на своята дейност, се ръководи от принципите на законност, равнопоставеност, прозрачност, достъпност, отговорност, целесъобразност и ефективност.

Общинската администрация:

- 1. организира административното обслужване и публичните услуги за физически и юридически лица, възложени по закон;
- 2. обработва постъпилите в общината документи от органи на изпълнителната власт, от други държавни органи или от физически и юридически лица;
- 3. подготвя проекти на актове на кмета на община Разград;
- 4. осигурява подготовката на необходимите аналитични и справочни материали по разглежданите на заседанията на Общински съвет - Разград въпроси;
- 5. извършва информационно-аналитична работа във връзка с постъпили заявления, сигнали, предложения, молби, жалби от физически и юридически лица.

Според разпределението на дейностите които извършва, общинска администрация е структурирана в обща и специализирана. Извън нея са отделни направления, които упражняват определени функции по специални закони. Общата администрация подпомага осъществяването на правомощията на кмета на общината като ръководител на администрацията, създава условия за осъществяване на дейността на специализираната администрация и извършва техническите дейности по административното обслужване. Специализираната администрация подпомага осъществяването на правомощията на кмета на общината, свързани с неговата компетентност. Дирекциите, отделите и звената осъществяват ръководство, организация, координация и контрол в съответните сфери от работата на общинска администрация в рамките на предоставените правомощия и функции определени в нормативните актове.

2.7.2. Административна структура и организация на общинската администрация

Кметът на общината назначава за срока на мандата си заместник-кметове в съответствие с одобрената структура на общинската администрация. Съгласно структурата от 01.03.2020 г. при осъществяване на своята дейност кметът на община Разград се подпомага от четирима заместник-кметове, които ръководят следните функционални направления:

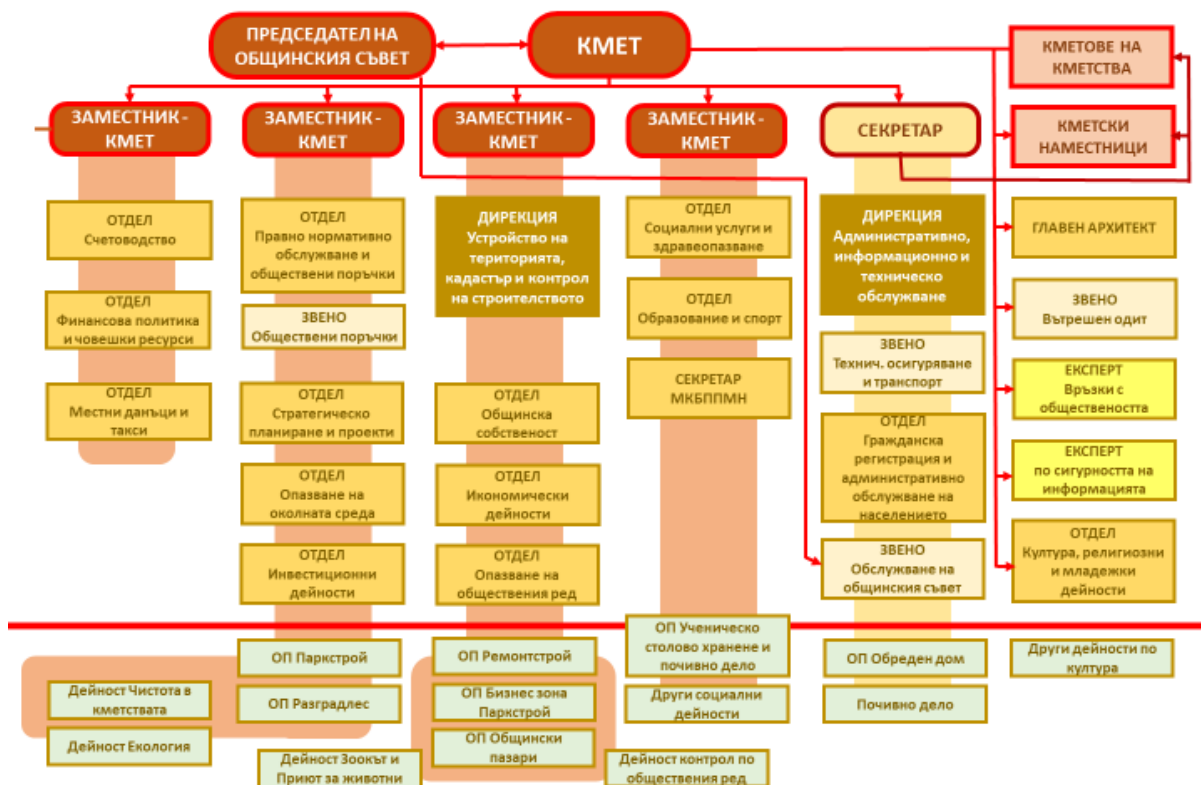
- 1. Бюджет и финанси;

- 2. Правно обслужване, управление на програми и проекти и инвестиционни дейности;
- 3. Устройство на територията;
- 4. Хуманитарни дейности.

Заместник-кметовете ръководят и осъществяват цялостен контрол върху дейността на подчинените им структури, както и по изпълнение на задачите, произтичащи от функционалната им компетентност.

Кметът на общината пряко отговаря за дейността на главния архитект, кметовете на кметства и кметските наместници, звено „Вътрешен одит“, както и за сигурност на информацията; материално-техническото обслужване и отдел „Култура, религиозни и младежки дейности“. Секретарят – за Дирекция „Административно, информационно и техническо обслужване“; Звено „Техническо осигуряване и транспорт“; отдел „Гражданска регистрация и административно обслужване на населението“; звено „Обслужване на Общинския съвет“ и за дейността на главните специалисти в кметствата и кметските наместничества.

Фигура 21. Структура на Общинска администрация – Разград

Щатна численост – общо 183 служители:

- По служебно правоотношение: 51

- По трудово правоотношение: 132

Незаети места – общо 21

- По служебно правоотношение: 9

- По трудово правоотношение: 12

Общата администрация на Община Разград е организирана в 1 дирекция, 4 самостоятелно обособени отдела и 4 звена: дирекция „Административно, информационно и техническо обслужване“, включваща звено „Техническо осигуряване и транспорт“; отдел „Правно-нормативно обслужване и обществени поръчки“, включващ специализирано звено за управление на цикъла на обществените поръчки; отдел „Счетоводство“; отдел „Финансова политика и човешки ресурси“; отдел „Опазване на обществения ред“; звено за подпомагане работата на общинския съвет и на неговите комисии; звено за вътрешен одит.

Специализираната администрация на Община Разград е структурирана в 1 дирекция и 10 самостоятелно обособени отдела: дирекция „Устройство на територията, кадастър и контрол на строителството“; отдел „Общинска собственост“, отдел „Икономически дейности“, отдел „Стратегическо планиране и проекти“, отдел „Опазване на околната среда“, отдел „Инвестиционни дейности“, отдел „Култура, религиозни и младежки дейности“, отдел „Социални услуги и здравеопазване, отдел „Образование и спорт“, отдел „Местни данъци и такси“ и отдел „Гражданска регистрация и административно обслужване на населението“. Общият брой на служителите е 183 щатни бройки.

Структурата на общинска администрация, разпределението на дейностите и отговорностите на екипа на кмета и служителите на всички нива на общинска администрация са съобразени с потребностите на общността, наличните човешки ресурси и капацитет за предоставяне на качествени услуги на гражданите, осигуряване на благоприятна бизнес среда и добри условия на живот в населените места.

2.7.3. Човешки ресурси

Новата структура на общинската администрация, одобрена на 1 март 2020 г. от Общинският съвет, е добър и оптимален вариант на работещ екип. Функциите са обосновани с правната основа, регулираща дейността на органите на изпълнителната власт на местно ниво. Административната структура на Община Разград е хармонизирана с нормативната уредба. Числеността е одобрена от Общински съвет – Разград по предложение на Кмета на общината.

При анализ на административната структура не се наблюдава прекалена диверсификация по отношение на функционалните единици. Така изградените елементи на структурата разполагат с относителна адаптивност към измененията на външната среда и позволяват различна степен на гъвкавост при оперативното управление в зависимост от това дали процесът на вземане на решения е свързан с обичайни операции или проектна дейност.

Структурата и организацията на работа в Община Разград е обезпечена в кадрово отношение от служители разпределени в две основни категории: служебно правоотношение и трудово правоотношение. Служителите отговарят на съответните образователни и квалификационни изисквания за заеманата от тях длъжност. Наличният човешки ресурс количествено отговаря на структурата на общинската администрация, което създава предпоставка за обезпечаване на всички работни процеси.

Таблица 18. Кадрова осигуреност на Община Разград в периода 2014-2019 г.

ПОКАЗАТЕЛИ	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ОБЩО СЛУЖИТЕЛИ	165	165	165	183	178	178
Служебно правоотношение	55	55	56	55	50	52
Трудово правоотношение	110	110	119	128	128	126
По служебно правоотношение на ръководни длъжности	19	19	19	19	18	19
По служебно правоотношение – експертен	36	36	37	36	32	33
По трудово правоотношение на ръководни длъжности	25	25	25	25	25	25
Експертен и технически състав по трудово правоотношение	85	85	84	103	103	101

Източник на информация: Общинска администрация

Повишаването на квалификацията на персонала е динамичен процес, отговарящ на потребностите от развитие на специфични знания и умения. Подобрява се административният капацитет чрез използването на опит и добри практики, както и участие в обучения. Ръководството на общината води устойчива политика за повишаване на квалификацията на работещите в администрацията, което съответства на европейските и световни тенденции за учене през целия живот.

Високият административен капацитет на общинските служители се поддържа от постоянните обучения, на които те присъстват – в периода 2014-2019 г. средногодишно се провеждат 18 броя обучения по различни теми, повишаващи управленския и административен капацитет на персонала в Общината, вкл. за разработване и управление на проекти. Средногодишният брой на обучените за същия период е 31 души.

2.7.4. Политики, програми, проекти и инициативи

Общинската администрацията, както и Общински съвет, поддържат актуализирана база данни с приетите стратегически, програмни и управленски документи, съответно на сайта на Община Разград (<https://razgrad.bg/>) и на сайта на Общински съвет (<https://obs.razgrad.bg/>). Освен това Община Разград актуализира периодично информацията си в Портала за отворени данни на Република България (<https://data.egov.bg/data?q=razgrad>).

Действащи стратегии и програми

- Програми и стратегии, които са приети и публикувани към момента на изготвянето на ПИРО и имат отношение към периода 2021-2027 г., са:
- Общинска стратегия за развитие на социалните услуги в община Разград (2017-2021) (Общинската стратегия за развитие на социалните услуги на територията на

Община Разград за периода 2017-2021 г. е приета на заседание на Общински съвет – Разград, с Решение № 314, Протокол № 23 от 04.04.2017 г.);

- План за енергийна ефективност на община Разград;
- Програма за управление и разпореждане с имоти-общинска собственост за 2020 година /приета с Решение № 30 по Протокол № 5/11.02.2020 год. на Общински съвет Разград; изм. и доп. с Решение № 56 по Протокол № 6/31.03.2020 год. на Общински съвет Разград; изм. и доп. с Решение № 93 по Протокол № 7/30.04.2020 год. на Общински съвет Разград/;
- Дългосрочна програма за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива в община Разград за периода 2020-2030. /Приета с Решение №86 по Протокол № 6 от 31.03.2020г. на Общински съвет – Разград/;
- Краткосрочна програма за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива в община Разград за периода 2020-2022 /Приета с Решение №86 по Протокол № 6 от 31.03.2020г. на Общински съвет – Разград/;
- Програма за управление на отпадъците на община Разград за периода 2017-2020 ГОДИНА /Приета с Решение №316 по Протокол № 23 от 04.04.2017г. на Общински съвет – Разград/;
- Стратегия за развитие на предучилищното и училищното образование в Община Разград за периода 2020-2024 г., приета на заседание на Общински съвет - Разград с Решение №143 по Протокол №10 от 28.07.2020 г.;
- Програма за изпълнение на Стратегията за развитие на предучилищното и училищното образование в Община Разград за периода 2020-2024 г., приета на заседание на Общински съвет - Разград с Решение №143 по Протокол №10 от 28.07.2020 г.;
- План за действие за изпълнение на програма за развитие на предучилищното и училищното образование в община Разград 2018-2020 г.;
- Общинска програма за опазване на околната среда на община Разград за периода 2018-2023;
- План за защита при бедствия на Община Разград;
- ПЛАН за действие на общинските концесии в Община Разград за 2019 година;
- Общински план за развитие 2014-2020;
- Интегриран план за градско възстановяване и развитие на гр. Разград;
- Концепция за развитие на местността „Пчелина“;
- Външен аварийен план на „Еко България“ ЕАД;
- План за енергийна ефективност на община Разград;

Капацитет за реализация на проекти

Брой служители, пряко свързани с подготовка и управление на проекти – В съответствие с действащата структура на Общинска администрация Разград (в сила от 01.03.2020 г., приета с Решение №51 по Протокол №5/11.02.2020 г. на ОбС Разград) в общината функционира отдел „Стратегическо планиране и проекти“. Елемент от функциите на отдела са организацията и координацията при кандидатстването с проектни предложения, инициране създаването на работни групи за подготовка на проектни предложения и участие в тях, оказване на методическа помощ, във връзка с изискванията на съответната програма, както и участие в изпълнението на конкретни проекти. При все това, в процеса на разработка и, впоследствие, на изпълнението на конкретни проекти, Община Разград прилага практиката да сформира работни групи. Същите се структурират със заповед на кмета на Община Разград в зависимост от спецификата на проектното предложение и насочеността му към конкретна сфера (инфраструктура, социални дейности, култура, образование и т.н.). Към 01.06.2020 г. служителите, пряко ангажирани с подготовка на проектни предложения и участващи в реализацията на конкретни проекти са 31 души, като следва да бъде отбелязано че някои от тях участват в разработването/изпълнението на повече от 1 проект.

Във връзка със Споразумението за делегиране на функции по оценка и избор на проекти за финансиране по Приоритетна ос 1 на ОП „Региони в растеж“ 2014-2020 г. (ОПРР), сключено между Управляващия орган на ОПРР и Община Разград, в администрацията функционира и Междинно звено в тричленен състав, което организира и провежда всички дейности, свързани с процеса на оценка и избор на проектни предложения за изпълнение на Инвестиционната програма на Община Разград в съответствие с Насоките за кандидатстване по процедура BG16RFOP001-1.001-039 „Изпълнение на интегрирани планове за градско възстановяване и развитие”.

Брой външни експерти, привлечени за подготовка и управление на проекти – 5 бр. юридически лица/консултантски фирми. В периода 2014-2019 г. консултантска експертна помощ е използвана основно в процеса на разработката на трите най-големи като обем на инвестициите инфраструктурни проектни предложения на Община Разград (2 проекта в рамките на ИПГВР и Инвестиционната програма на Община Разград, единият обхващащ внедряването на енергоефективни мерки и други интервенции в 12 обекта на образователната инфраструктура, а другият – изпълнението на благоустройствени и дейности по паркоустройство в приблизителното половината част от ж.к. „Орел“ в гр. Разград и един проект за изграждане на сепарираща и компостираща инсталации, финансиран по ОП „Околна среда“). Впоследствие, конкретното изпълнение на проектите също е извършено в комбинация на екипите от общински служители и външна консултантска помощ, като позициите, възложени на външен изпълнител са тези, за които Община Разград изпитва затруднения при обезпечаването с човешки ресурс и изискват специфични познания, например позиции като инвеститорски контрол, експерт обществени поръчки и др.

Прегледът на данните показва, че Община Разград демонстрира много добър капацитет за реализация на проекти. В същото време общият брой бенефициенти в общината също расте.

Реализирани проекти

- Проект „Ремонт, обновяване на материално-техническата база и мерки за енергийна ефективност в образователните институции на територията на гр. Разград“ по договор №BG16RFOP001-1.023-0002-C01;
- Проект „Паркоустрояване на зелените площи в кв. „Орел“, град Разград“ по договор №BG16RFOP001-1.023-0001-C02;
- Проект „Осигуряване на топъл обяд в Община Разград“ по договор за безвъзмездна финансова помощ: BG05FMOP001-03.002- 0055-C01;
- Проект „Осигуряване функционирането на Областен информационен център - Разград“ по договор за БФП №BG05SFOP001-4.001-0013-C01 по ОП „Добро управление“;
- Проект № BG05M9OP001-2.002-0210-C001 „Създаване на център към Домашен социален патронаж гр. Разград за почасово предоставяне на услуги за социално включване“;
- Проект 2014BG05FMOP001-03.01-56-C01 „Осигуряване на топъл обяд в Община Разград“ по „Оперативна програма за храни и/или основно материално подпомагане“;
- Проект BG051PO001-5.2.12-0061-C0001 „Осигуряване на сигурна и стабилна среда за деца и младежи с увреждания в община Разград, чрез предоставяне на социални услуги от резидентен тип“;
- Проект „Нови възможности за грижа“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г.;
- Проект „Изграждане на съвременна градска среда, културна, образователна и социална инфраструктура в град Разград – гаранция за интегрирано градско развитие“;
- Проект „Повишаване капацитета на служителите на Община Разград за по-качествено предоставяне на услуги на гражданите и бизнеса“;
- Проект „Доизграждане, реконструкция на съществуващата канализационна и водопроводна мрежи и пречиствателна станция за отпадни води гр. Разград“;
- Проект „Исперих - Разград - Попово: Път на древни култури и традиции“ Договор за БФП BG 161PO001/3.2-03/2012/001 по ОП „Регионално развитие“ 2007 - 2013г., съфинансирана от ЕС чрез ЕФРР;
- Проект „Повишаване енергийната ефективност на образователната инфраструктура в община Разград, съпътстваща устойчиво развитие“;

- Проект „Подкрепа за достоен живот“ по Схема за предоставяне на БФП BG051PO001-5.2.09 „Алтернативи“, по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“;
- Проект BG051PO001-5.2.11-0001-C0001 „И аз имам семейство“, финансиран от Европейския социален фонд на Европейския съюз чрез Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013, Схема за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ;
- Проект „Абритус - мистика и реалност“;
- Проект „Изграждане на подходяща и ефективна социална инфраструктура за деца и младежи с увреждания в гр. Разград“;
- Проект „SOLIDARCITY (ролята и ангажираността на местните власти за повишаване нивото на заетост)“;
- Проект „Разград - градът е сцена“;
- Проект „Изграждане и функциониране на областен информационен център в град Разград“;
- Проект „Изготвяне на интегриран план за градско възстановяване и развитие на град Разград за осигуряване на устойчива, обновена и качествена градска среда“;
- Проект „Преодоляване на социалното изключване чрез разкриване на дневен център за пълнолетни лица“;
- Проект „Създаване на зелена и достъпна градска среда в централна градска част на гр. Разград“;
- Проект „Предоставяне на комплексно обгрижване в семейна среда, за постигане на по-добро качество на живот и независимост на лица с увреждания и самотно живеещи хора“;
- Проект „Осигуряване на заетост на хора в неравностойно положение, чрез изграждане на социално предприятие“;
- Проект „Подобряване на физическата среда на жилищни квартали извън центъра на град Разград в подкрепа на устойчивото и интегрирано градско развитие“;
- Проект „Община Разград - ефективна, ефикасна и прозрачна общинска администрация в услуга на потребителите“;
- Проект „Ремонт, обновяване и оборудване на социални заведения за деца и младежи с увреждания в гр. Разград и с. Просторно, община Разград в подкрепа на интегрираното и устойчиво местно развитие“;
- Проект „КРАСИВА БЪЛГАРИЯ“;
- Проект „Рехабилитация на общински път RAZ 1113/III - 4902/Побит камък - Дянково – Разград“ в подкрепа на развитието на икономическия и туристически потенциал на градския ареал“;

- Проект „Реконструкция и обновяване на Художествена галерия „Професор Илия Петров“ и къща-музей „Анани Явашов“ в град Разград в подкрепа на интегрираното и устойчиво градско развитие“;
- Проект „Предоставяне на комплекс от услуги в семейна среда на хора с различни видове увреждания и самотно живеещи хора – дейности „социален асистент“ и „домашен помощник“;
- Проект „реконструкция и ремонт на сградата на ОУ “СВ.СВ.КИРИЛ И МЕТОДИЙ” с. Ясеновец, община Разград, предоставящо интегрирано образование на ученици от ромски произход”;
- Проект „Изграждане на регионален /ROSIO/ център за привличане на инвестиции в Лудогорието“;
- Проект „Публично-частните партньорства - подход за интегрирано развитие на еко-туристически дестинации на териториите на общините Разград и Попово“
- Проект „Бейзболът утре“;
- Проект „надграждащ форум“ в рамките на програма „форум“ - IV фаза, 7 кръг на ШАРС;
- Проект „Разград - биещо сърце“ по програма „ЛОГО ИЙСТ“ - партньорски проект на общините Асен (Холандия), Познан (Полша) и Разград (България);
- Проект „Обогатяване на туристическия продукт на Лудогорието, чрез развитие на зона за туризъм, спорт и отдих „Пчелина-Разград“;
- Проект „Развитие и промоция на туристически продукт на основата на културно - историческото наследство в област Разград“;
- Проект „Местно икономическо развитие и маркетинг на българските общини“;
- Проект „Европейски модели за развитие“;
- Програма „Обществен форум“-Разград;
- Програма МАСІР (Подобряване капацитета на общини и асоциации).

Проекти в процес на реализация

- Проект „Създаване на звеното за патронажна грижа за възрастни хора и лица с увреждания в Домашен социален патронаж гр. Разград“ по АДФП № BG05M9OP001-2.040-0109-C01;
- Проект „Осигуряване функционирането на Областен информационен център – Разград през периода 2019 - 2021 г.“ по АДФП №BG05SFOP001-4.004-0012-C01;
- Проект „Основен ремонт и въвеждане на мерки за енергийна ефективност в сграда общинска собственост и изграждане на Център за работа с деца на улицата“ по АДФП №BG16RFOP001-1.023-0004-C01;

- Проект „Изграждане на социални жилища за настаняване на малцинствени и социално слаби групи в кв. „Орел“, отговарящи на съвременните хигиенни изисквания“ по АДФФП № BG16RFOP001-1.023-0003-C01;
- Проект „Проектиране и изграждане на компостираща инсталация и инсталация за предварително третиране на битови отпадъци за общините от РСУО Разград“ по АДПБФП №BG16M1OP002-2.002-0006-C01;
- Проект „Насърчаване на социалното приобщаване чрез доизграждане на социалната инфраструктура в община Разград за предоставяне на резидентни и съпътстващи услуги в общността за деца и младежи“ по договор № BG16RFOP001-5.001-0023-C01;
- Бюджетна линия „Подобряване на административния капацитет на Община Разград за изпълнение на приоритетна ос 1 „Устойчиво и интегрирано градско развитие“ на ОПРР 2014-2020 г.“;
- Инвестиционна програма за устойчиво и интегрирано градско развитие на община Разград 2020;
- Проект „Превенция на социалното изключване и намаляване на бедността сред децата в община Разград“ по АДФФП № BG05M9OP001-2.004-0061;
- Проект „Приеми ме 2015“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020, бюджетна линия BG05M9OP001-2.003 „Приеми ме 2015“.

Състояние на гражданския сектор

Гражданското общество в община Разград има изградени добри традиции. На територията на общината са регистрирани и функционират около 40 сдружения с нестопанска цел, които осъществяват дейности в различни сфери на обществения живот. Голяма част от гражданските структури участват активно както при определяне на приоритетите за развитие на общината, така и във формирането на политики в различни сфери от живота на общността. Подготвят се и се реализират в партньорство проекти и различни инициативи както от неправителствени организации, така и от общинска администрация в партньорство с представители на гражданския сектор.

През последните години са направени стъпки към увеличаване на гражданското участие в местното самоуправление, като са създадени квартални и консултативни съвети, в които вземат участие представители на всички заинтересовани страни. Предстои да се създадат необходимите предпоставки през следващия планов период добрите практики за увеличаване на гражданското участие да се подкрепят и доразвиват, включително по отношение на интегрираните териториални инвестиции, които ще се изпълняват по Приоритетна ос 2 на Оперативна програма „Развитие на регионите“ 2021-2027 и по същина ще представляват преди всичко партньорство между различни заинтересовани страни, обединени от обща визия за развитие.

В хода на изготвянето на ПИРО всички НПО са идентифицирани и поканени да вземат участие в процеса по формулиране на целите и приоритетите в плана.

2.8. ГОЛЕМИ ИНФРАСТРУКТУРНИ ПРОЕКТИ

Основен източник на достоверна информация за влиянието на големи инфраструктурни проекти с регионално и национално значение, предвидени за реализация на територията на община Разград, област Разград или Северния централен регион от ниво 2, които пряко или косвено могат да дадат отражение в социално-икономическото, екологическото и пространственото развитие на общината, е **Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северния централен регион от ниво 2.**

В рамките на **ПРИОРИТЕТ 1: „Икономически подем и трансформация“**; СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1.1. „Провеждане на ефективна политика за привличане на инвестиции“ е предвидено реализирането на голям инвестиционен проект „Нов логистичен коридор на България: Азия – Варна – Шумен – Разград – Русе – Централна и източна Европа” – EU GATEWAY. Има официално декларирана подкрепа на проекта от следните областни администрации: Варна, Добрич, Шумен, Разград, Русе, от общините Варна, Русе, Шумен, Добрич, Девня, Аксаково и Белослав и от пристанище Варна. Проектът включва широка инвестиционна програма, в т.ч. изграждане на нови индустриални зони в град Добрич и в град Разград, разрастване и включване към коридора на действащи индустриални зони, създаване и генериране на нови индустриални зони в цяла Североизточна България с цел привличане на товари, мащабни ПЧИ, генериране на икономически растеж и нови работни места. Инициатор на проекта е СНЦ „Клъстер Черноморска икономическа зона“. Предвижда се Изграждане на Индустриален парк на обща площ 77 декара в гр. Разград, включващ индустриална зона и Областен ЕКСПО център с панаирна и логистична зона, високотехнологичен инкубатор, интермодален терминал и митница. Цялостното реализиране на проекта е подходящо да се подкрепи чрез **интегрирани териториални инвестиции при обвързване на различни отделни проекти на различни партньори и с различни източници на финансиране.**

По СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.1. „Развитие на транспортната и цифрова инфраструктура“, която е насочена към развитието на главните и второстепенните транспортни оси за постигане на модел „решетка“ за укрепване на функциите на вече изявените урбанизационни центрове, разширяване на полетата им на влияние и подобряване на достъпа до пазара на труда и социални услуги, е предвиден друг голям инвестиционен проект „Изграждане на скоростен път Русе - Варна и рехабилитация на дублиращата ж.п. линия“. Трасето на този скоростен път и ж.п. линия минава през територията на община Разград и предоставя възможност местната общност (администрация, бизнес и граждани) да се възползват от него по най-рационален начин.

2.9. SWOT АНАЛИЗ

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<p>История и културно наследство</p> <ul style="list-style-type: none"> - наличие на археологически и архитектурни обекти на културното наследство от различни исторически периоди; - значим културно-туристически потенциал на археологическия резерват Абритус – образец на римското антично градоустройство; - концентрация на разнообразно архитектурно наследство в централната част на град Разград с потенциал за формиране на познавателен маршрут; <p>Икономика</p> <ul style="list-style-type: none"> - утвърдена функция на регионален икономически център за град Разград с традиции в производствата и транспорта; - отчетлив икономически растеж в периода 2014-2018 г. с повишения на всички показатели - +36,31% за приходите от дейността; - изградени обширни индустриални зони в град Разград, който е традиционен център на фармацевтичната, машиностроителната, хранително-вкусовата и шивашката промишленост; - развит икономически цикъл селско стопанство – преработваща промишленост – логистика и транспорт; <p>Демография</p> <ul style="list-style-type: none"> - стабилизиране на коефициента на демографското заместване за периода 2014-2018 – съотношението между влизащите и излизащите в/от пазара на труда; 	<p>История и културно наследство</p> <ul style="list-style-type: none"> - липса на систематизирана и актуална информация за състоянието, степента на застрашеност и собствеността на обектите на културното наследство; - недостиг на финансови средства и организация за инициране и изпълнение на консервационно-реставрационни проекти; <p>Икономика</p> <ul style="list-style-type: none"> - достигнат пик в динамиката на икономическите показатели през 2017 г. и започнало намаление след това – перспектива за спад през следващите години; - недиверсифицирана икономическа структура, доминирана от преработваща промишленост, транспорт и търговия, с нисък дял на другите обслужващи дейности; - неразвит туристически отрасъл с ниска заетост на легловата база и ограничен брой на реализираните нощувки; <p>Демография</p> <ul style="list-style-type: none"> - все по-влошаваща се възрастова структура с влошено съотношение на населението в „зависимите“ възрасти (под трудоспособно и над трудоспособно население) и трудоспособното население; - възрастова структура, която предполага влошаващ се отрицателен естествен прираст и намаляване на работната сила; - по-лоши показатели за естествения и механичния прираст от средните стойности за страната;

<p>Пазар на труда</p> <ul style="list-style-type: none"> - трайна положителна тенденция за намаляване на безработицата в периода 2014-2019 – от 8,89% до 4,89%; - ръст на икономическата активност; - тенденция за постепенно увеличение на икономическата активност и заетостта през последните 5 години; <p>Образование</p> <ul style="list-style-type: none"> - добре изградена мрежа от детски градини и училища с достатъчен капацитет и значителни инвестиции за обновяване – 11 обекта са обновени в периода 2014-2020; - град Разград е регионален образователен център с 6 професионални гимназии с добра база, в която се обучават 64% от всички ученици в професионалното образование за областта; - съответствие между профилите и програмите на професионалното образование с приоритетните направления на местната икономика; <p>Здравеопазване</p> <ul style="list-style-type: none"> - обезпеченост с болнични легла в МБАЛ – 7,38 за община Разград при усреднен стандарт от 5,5 за цялата страна през 2019 г.; <p>Социални услуги</p> <ul style="list-style-type: none"> - тенденция за увеличаване на видовете, обектите и капацитета за предоставяне на социални услуги за различни целеви групи, вкл. услуги от резидентен тип; <p>Култура</p> <ul style="list-style-type: none"> - добре изградена мрежа от читалища с традиции, разнообразна дейност, изградени читалищни библиотеки; 	<p>Пазар на труда</p> <ul style="list-style-type: none"> - ниска икономическа активност – висок дял на лицата, които не работят и не търсят работа; <p>Образование</p> <ul style="list-style-type: none"> - трайна тенденция за намаляване на броя на децата и учениците; закриване на групи и паралелки; наличие на маломерни паралелки в училищата от селата; - недостатъчно средства за обновяване и замяна на оборудване и обзавеждане в училищата, вкл. на кабинети и работилници и за внедряване на информационно-комуникационни технологии; <p>Здравеопазване</p> <ul style="list-style-type: none"> - недостатъчен брой на общопрактикуващите лекари и денталните лекари в общината – обезпеченост на 1000 души под средните стойности за страната; - ограничен достъп до здравна грижа за периферните села в общината; <p>Социални услуги</p> <ul style="list-style-type: none"> - бързо застаряване на населението и все по-неблагоприятна демографска структура, която налага нуждата от все по-голям капацитет на социалните услуги за възрастни хора; <p>Култура</p> <ul style="list-style-type: none"> - липса на достатъчно финансови средства и възможности за реализиране на проекти за технологично обновление на читалищата; - липса на значими проекти за модернизация на културната инфраструктура за периода 2014-2020 г.;
--	---

- наличие на културни институти с регионално значение в град Разград – музей, библиотека, театър, филхармония, художествена галерия;

Спорт

- отлична спортна база за професионален и детско-юношески футбол в град Разград, дом на 9-кратния шампион на България „Лудогорец“;

- провеждане на значими спортни събития с международно значение в града;

Транспортна инфраструктура

- липса на точки с концентрация на ПТП в град Разград и оптимизиране на уличната мрежа с изграждането на кръгови кръстовища;

- значителни инвестиции за подобряване на пешеходната свързаност и достъпност в града Разград за периода 2014-2020 г.;

- наличие на изградени връзки и потенциал за велосипедна връзка между жилищните квартали на Разград и рекреационната местност „Пчелина“;

ВиК инфраструктура

- функционираща водоснабдителна система „Дунав“;

- изградени мрежи за водоснабдяване във всички населени места;

- наличие на ПСОВ в гр. Разград;

Околна среда

- общината не попада в район с изявено замърсяване на въздуха според класификацията на ИАОС;

- наличие на естествен повърхностен воден обект /река Бели лом/, преминаваща през град Разград и общината с възможност за изграждане на

Спорт

- липсват добри условия за практикуване на масов спорт, най-вече в селата от общината;

-незавършен ремонт на спортна зала „Абритус“;

Транспортна инфраструктура

- голям дял на републиканската пътна мрежа в общината в лошо състояние при липса на предвидени достатъчно средства за реконструкция;

- амортизирана общинска пътна мрежа с нарушена здравина на настилките;

- незавършен вътрешен транспортен ринг за град Разград;

- лошо състояние на съществуващи подлези;

- неизградена цялостна система от велоалеи в общината;

- амортизирана улична мрежа в селата;

ВиК инфраструктура

- остаряла и амортизирана водопроводна мрежа в общината с много високи загуби на вода – близо 70% през 2019 г.;

- наличие на села с режим на водоподаването;

- липсва 100% изграденост на канализационната мрежа в града, изцяло липсва канализация в селата;

-амортизирани и остарели съоръжения на ПСОВ;

Околна среда

- значителни превишения на стойностите на сероводорода;

- увеличени стойности н ФПЧ₁₀ през зимния сезон – 4/5 от населението в общината се отоплява на твърди горива;

<p>зони за отдих и развлечения;</p> <ul style="list-style-type: none"> - функциониращо регионално депо, изготвя се проект за нова клетка; - стартира проект за изграждане на сепарираща и компостираща инсталации; <p>Административен капацитет</p> <ul style="list-style-type: none"> - изработен пълен комплект от действащи стратегически и планови документи; - изграден капацитет и опит в разработването и изпълнението на проекти с финансиране от фондовете на ЕС; 	<ul style="list-style-type: none"> - ключов екологичен проблем, свързан едновременно с качеството на водите и въздуха, е липсата на средства за реконструкция на ГПСОВ; -недовършена корекция на река Бели Лом в чертите на град Разград, опасност от високи води и липса на естетическа и физическа връзка с прилежащите територии; - предстоящо изчерпване капацитета на клетки №1 и 2 на регионалното депо; <p>Административен капацитет</p> <ul style="list-style-type: none"> - застаряване на човешкия ресурс в някои сектори и отдели; - недостиг на кадри с професионални компетенции във водещи отдели; - затруднения при намиране на кадри в сферата на инвестиционното проектиране, инвеститорския контрол, управлението на проекти.
---	--

ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<ul style="list-style-type: none"> - възможностите за рестартиране на икономиката след последиците на пандемията на вируса COVID-19 чрез инструмента „Следваща генерация ЕС“; - внедряване на мерки за „зелен“ и „дигитален“ преход на предприятията, произлизащи от новата финансова рамка на ЕС за 2021-2027 г.; - възможности за изпълнение на интегрирани териториални инвестиции по ОПРР 2021-2027, комбиниращи различни компоненти, партньори и ресурси, съсредоточени в определена територия с конкретни цели за развитие; - богато културно наследство в целия Северен централен район, което 	<ul style="list-style-type: none"> - разпространението на пандемията на вируса COVID-19 и очакваното негативно въздействие върху икономиката и пазара на труда, респективно върху доходите и заетостта; - възникване на икономическа криза с трайно влошаване на икономическите показатели в резултат на пандемията; - продължаващи негативни демографски тенденции за целия Северен централен район и бързо намаляване на населението в трудоспособна възраст, респективно на трудовите ресурси за икономиката; - недостатъчно развита транспортна инфраструктура за Северен централен район;

<p>предпоства успешни модели за създаване и маркетинг на интегрирани регионални туристически продукти между група общини;</p> <ul style="list-style-type: none"> - строителството на АМ „Хемус“. - осигуряване на нови възможности за финансиране на разнообразни инициативи и проекти по новите програми на Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ) за програмен период 2021-2027; - наличие на опит в изпълнението на проекти и програми с финансиране от програмите в рамката на ЕСИФ (Европейските структурни и инвестиционни фондове). 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатъчни финансови средства и възможности за изграждане/обновяване на ВиК инфраструктурите, както и за изграждане/обновяване на ПСПВ и ПСОВ, създаващи риск за водоснабдяването и състоянието на околната среда в региона; - липсата на балансирана полицентрична селищна мрежа и наличие на слаборазвити периферни територии с недостиг на публични услуги; - забавяне в планирането и стартирането на новите финансиращи програми на ЕСИФ за програмен период 2021-2027; - несъответствия между заложените приоритети и проекти в интегрираните планове за развитие на българските общини и новите програми от рамката на ЕС; - липса на административен капацитет на регионално и общинско ниво в разработването, оценката и изпълнението на концепции за интегрирани териториални инвестиции съгласно Програмата за Развитие на регионите 2021-2027; - липса на организационен опит в изпълнението на междуобщински проекти;
---	---

3. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ ЗА ПЕРИОДА 2021-2027

3.1. ОБОСНОВКА НА ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ

Целите и приоритети за развитие на община Разград показват какво е желаното бъдещо състояние на общината, като същевременно определят къде трябва да бъдат насочени интервенциите и инвестициите в местното развитие. Съгласно Методическите указания за разработване на ПИРО, стратегическата част на плановете обхваща визия, цели и приоритети, като отделните приоритети следва да са логически обвързани с дадена цел. Приоритетите трябва да конкретизират съответната цел, както и да обхващат следващото стъпало от йерархията на стратегическите предвиждания – мерките за реализация. Наборът от мерки прави връзката между приоритетите и Програмата за реализация на ПИРО, която включва отделни проекти и финансови ресурси и разкрива как ще бъдат постигнатите приоритетите, целите и визията за общината в перспектива до 2027 година.

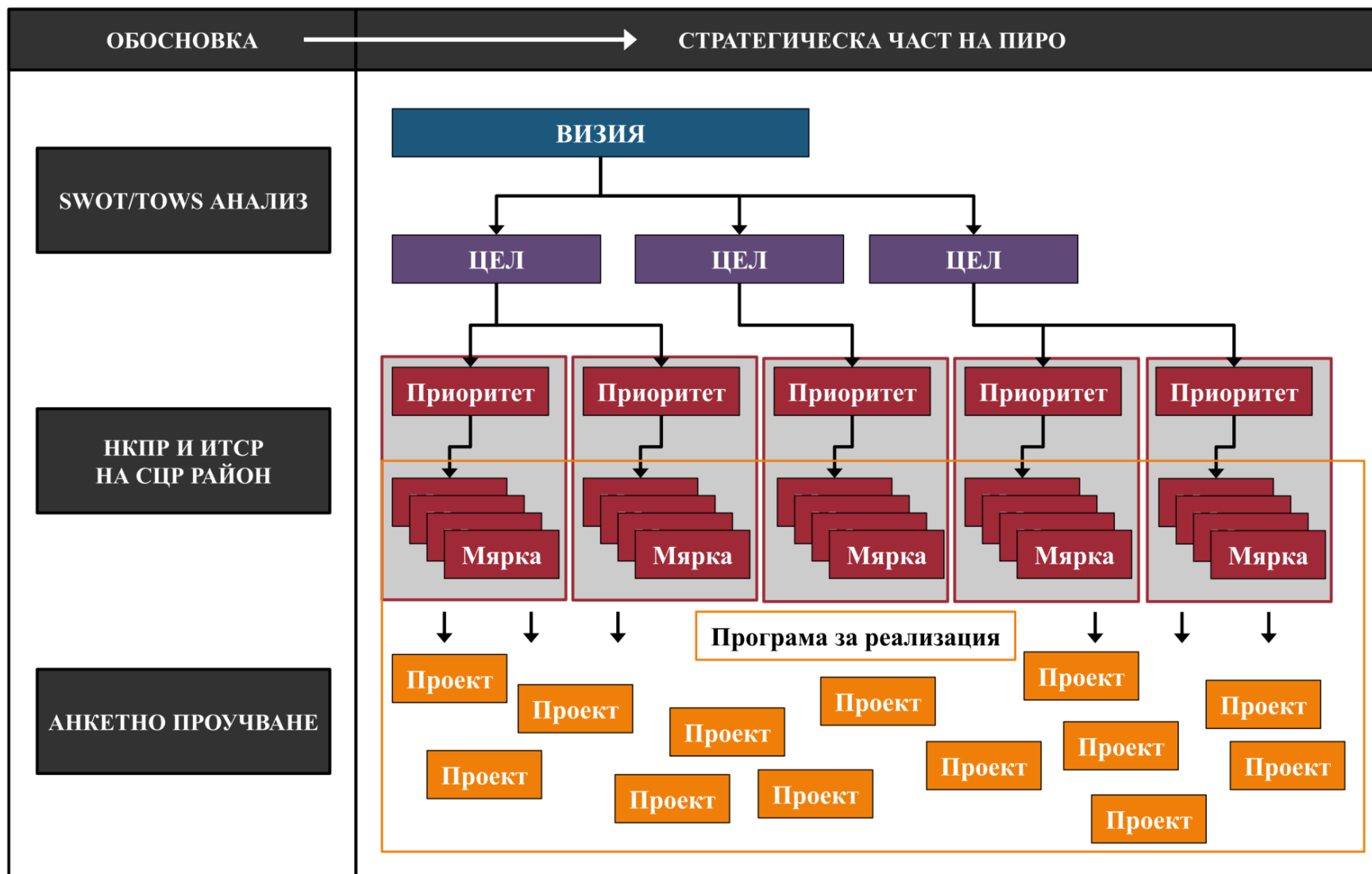
Методическите указания дефинират няколко основни изисквания към целите и приоритетите на ПИРО:

- Отразяване на целите и приоритетите от по-високите нива на планиране;
- Отразяване на местните проблеми, потенциали и предимства, така както са представени в анализа на ПИРО;
- Прилагане на интегриран подход при формулирането на приоритетите, така че да се постигне допълняемост между териториалното и секторното развитие, както и между отделните приоритетни области;
- Формулиране на ограничен брой цели и приоритети, за да се постигне фокус и концентрация на общинските политики и инвестиции.

Стратегическата част на ПИРО Разград е разработена в пълно съответствие с посочените принципи, а специфичното композиране и декомпозиране на йерархията от визия, цели, приоритети, мерки и проекти е резултат от три последователни стъпки:

- Извеждане на насоки за развитие на база силните и слабите страни, възможностите и заплахите;
- Синтезиране на стратегическите насоки от НКПР и ИТСП на Северен централен район;
- Обобщаване на насоките от проведеното анкетно проучване.

Фигура 22. Подход за обосновката и формулировката на стратегическата част на ПИРО Разград

3.1.1. Стратегически насоки за развитие на база силните и слабите страни, възможностите и заплахите

SWOT анализът обобщава и представя в последователност най-важните характеристики и тенденции в развитието на община Разград. Следващата стъпка е комбинирането на различните външни и вътрешни фактори, за да се изберат и формулират подходящите насоки за използване на силните и преодоляване на слабите страни спрямо наложените възможности и заплахи. Комбинирането на четирите квадранта на SWOT извежда четири различни комбинации между силните страни и възможностите; силните страни и заплахите; слабите страни и възможностите; слабите страни и заплахите. С този подход (известен и като TOWS анализ) се прави логически преход от анализа към целите и приоритетите на общината. На база конкретните социално-икономически характеристики и техните комбинации се получават насоки за развитие на икономиката, пазара на труда, обслужващите инфраструктури и услуги, обновяване на техническите инфраструктури и средата за обитаване и т. н. Тези насоки ще бъдат 1. обединени в следващите стратегически цели и приоритети и 2. отново разгърнати в набор от мерки и проекти в Програмата за реализация на ПИРО Разград 2021-2027.

Таблица 19. Комбиниране на четирите квадранта на SWOT анализа (TOWS анализ)

	ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
СИЛНИ СТРАНИ	<p>Силни страни-Възможности</p> <p><i>Как да се използват силните страни, за да се усвоят възможностите?</i></p>	<p>Силни страни-Заплахи</p> <p><i>Как да се използват силните страни, за да се ограничат заплахите?</i></p>
СЛАБИ СТРАНИ	<p>Слаби страни-Възможности</p> <p><i>Как да се преодолеят слабите страни, за да се усвоят възможностите?</i></p>	<p>Слаби страни-Заплахи</p> <p><i>Как да се преодолеят слабите страни, за да се ограничат заплахите?</i></p>

	ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
СИЛНИ СТРАНИ	<p>Силни страни-Възможности</p> <p>Интегриране на културното наследство в община Разград в рамките на регионални туристически маршрути и продукти;</p> <p>Подобряване на енергийната и ресурсната ефективност на МСП в местната икономика;</p> <p>Внедряване на НИРД и иновации за развитие на кръгова икономика;</p> <p>Развитие на логистични дейности в радиуса на пресечката между транспортните оси Варна-София (изграждащо се трасе на АМ „Хемус“) и Варна-Русе;</p> <p>Реализиране на пакети от проекти за квалификация, преквалификация и осигуряване на заетост;</p> <p>Укрепване на връзката между образователните институции и бизнеса за по-добро съответствие между придобитото образование и пазара на труда;</p> <p>Развитие на здравна, социална и културна инфраструктура и услуги с регионално значение;</p> <p>Доразвитие на системата от пешеходни пространства и велосипедни алеи в общинския център и крайградските територии;</p>	<p>Силни страни-Заплахи</p> <p>Създаване на работни места свързани с развитието на културно-туристически продукти и туристическо обслужване;</p> <p>Активирание на икономически неактивни лица за увеличаване на трудовите ресурси в общината;</p> <p>Професионална ориентация квалификация към най-перспективните икономически дейности;</p> <p>Осигуряване на инициативи за самостоятелна заетост, свързана с предоставянето на обслужващи услуги в населените места;</p> <p>Осигуряване на инициативи за привличане на ученици от региона в местните професионални училища;</p> <p>Създаване на мобилни екипи за предоставяне на медицински услуги за периферните райони в област Разград към МБАЛ в град Разград;</p> <p>Обновяване на културната инфраструктура и осигуряване на достъпни културни дейности за населението в област Разград;</p>

	ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
СИЛНИ СТРАНИ	Силни страни-Възможности	Силни страни-Заплахи
	Облагородяване на крайречните територии и повишаване на рекреационния им потенциал;	

	ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
СЛАБИ СТРАНИ	Слаби страни-Възможности	Слаби страни-Заплахи
	<p>Осигуряване на ресурси за опазване на културното наследство като част от интегрирани инвестиции за създаване на културно-туристически продукти;</p> <p>Оползотворяване на туристическите ресурси, вкл. движимо и недвижимо културно наследство и природни забележителности;</p> <p>Разработване на стратегии за регионални туристически маршрути в Северен централен район;</p> <p>Развитие на преработващата промишленост чрез приложение на информационно-комуникационни технологии в предприятията;</p> <p>Привличане на нови инвестиции и откриване на работни места за населението в областта в резултат на подобрена транспортна достъпност;</p> <p>Обновяване и оборудване на образователна инфраструктура като част от интегрирани проекти за подобряване на градската среда или развитие (териториални инвестиции) на приоритетни отрасли в местната икономика (секторни инвестиции);</p>	<p>Инициативи за регистриране като безработни, квалификация и осигуряване на заетост за икономически неактивни лица;</p> <p>Инициативи за професионална ориентация и квалификация към професии и сектори с дефицит на кадри;</p> <p>Увеличаване значението на туристическия отрасъл в местната икономика;</p> <p>Поетапно обновяване на терените за производствени и логистични дейности в общината;</p> <p>Прилагане на политики за привличане на кадри в областите на здравеопазването и образованието;</p> <p>Използване на разнообразни финансови източници за обновяване на ВиК инфраструктура;</p>

	ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
СЛАБИ СТРАНИ	Слаби страни-Възможности	Слаби страни-Заплахи
	<p>Изпълнение на интегрирани териториални инвестиции за осигуряване на публични услуги в селата и периферните райони на областта;</p> <p>Осигуряване на инвестиции за подобряване на градската мобилност и обща транспортна достъпност в общината;</p> <p>Изпълнение на интегрирани териториални инвестиции за обновяване на индустриални зони включително на ВиК инфраструктури;</p>	<p>Изграждане на административен капацитет за изпълнение на интегрирани териториални инвестиции в съответствие с регионалните приоритети, вкл. чрез партньорства с общини от региона;</p> <p>Разработване на секторни стратегически документи и годишни програми за изпълнение на интегрирания план на общината в съответствие с реалистичните и актуално достъпни финансови средства на ЕСИФ;</p>

3.1.2. Насоки от националните и регионалните стратегически документи

Законът за регионалното развитие въвежда три нива на българската система за планиране, като стратегическите документи на всяко ниво следва да интегрират пространственото и регионалното (социално-икономическо) планиране в цялата страна:

- Първо ниво – Националната концепция за пространствено развитие (НКПР) за цялата страна;
- Второ ниво – Интегрираните териториални стратегии за развитие (ИТСР) на шестте региона на NUTS2;
- Трето ниво – Интегрираните планове за развитие на общините (ПИРО).

Новият подход рационализира системата за планиране и през програмния период 2021-2027 ще има само три вида стратегически документи, което подсилва ролята и значението на всеки един от тях, както и нуждата от ясна логическа обвързаност между трите нива на планиране. Йерархията на стратегическото планиране налага проекцията на НКПР и ИТСР в рамките на целите и приоритетите на ПИРО Разград. За тази цел са изведени най-важните насоки от двата документа с акцент върху ИТСР, които през новия програмен период ще бъдат стратегическата основа за подбор на интервенции за финансиране по Приоритетна ос 2 от Програмата „Развитие на регионите“ 2021-2027 и

по-специално приложението на инструмента „интегрирани териториални инвестиции“ – основен източник на финансова подкрепа за 40 градски общини, включително и Разград. Отчитането на документите от по-високите нива ще допълни по-горе формулираните насоки от SWOT и TOWS анализите.

НКПР определя основния модел за полицентрично развитие на България, който интегрира различните нива на градските центрове и оси за развитие в единна пространствена система. Концепцията определя и различните територии със специфични характеристики въз основа на географски или социално-икономически критерии. Актуализираната през 2020 г. НКПР за пръв път конкретизира обширните специфични територии към много по-ограничени функционални зони, за да даде предпоставките за по-голям фокус на инвестициите за регионално развитие. Тези зони са определени като основа за целенасочена подкрепа и интегриран подход. Определени са два типа зони – за **социално развитие**, където попадат общини с по-ниски социално-икономически показатели и предизвикателства за запазване на демографските им ресурси, както и за **стимулирано развитие**, които представляват практически урбанизационни оси. Тези зони следва да съсредоточат инвестиции свързани с осигуряване на по-добри възможности за образование и живот, както и за ускорено икономическо развитие. Целта е да се обособят оси на регионални центрове извън столицата, които да подкрепят заложения в НКПР полицентричен модел за развитие.

Община Разград попада в **IV. Допълнителна диагонална урбанистична ос – „Варна – Шумен – Търговище – Разград – Русе”**. Въпреки, че НКПР определя тази ос като изискваща най-много време и ресурси за реално обособяване и развитие на ефективни връзки, НКПР дефинира необходимостта от целенасочени инвестиции в подкрепа на икономическия растеж с хоризонт следващите 7 години.

Структурата от приоритети и цели на Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северен централен район е построена върху три основни приоритета, отразяващи социалните, икономическите и териториалните аспекти:

- Приоритет 1. „Повишаване на динамичността на региона в глобален мащаб“;
- Приоритет 2. „Постигане на равен достъп до качествено образование, здравеопазване и социални услуги. Социално включване“;
- Приоритет 3. „Териториално развитие и сближаване“.

Трите приоритета са разгърнати в специфични цели и направления за развитие, които обхващат и по-конкретни мерки. На база на мерките са изведени основните насоки за развитието на целия район. Освен това са открити примери за прилагането на интегрирани териториални инвестиции, както и по-точно определени приоритетни проекти.

Таблица 20. Стратегически насоки за развитие от ИТСП на Северен централен район

	ПРИОРИТЕТ 1	ПРИОРИТЕТ 2	ПРИОРИТЕТ 3
<p>СТРАТЕГИЧЕСКИ НАСОКИ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Индустриално развитие - модернизация на индустриалната инфраструктура; - МСП - стимулиране нови МСП със специализирана инфраструктура - инкубатори, технологични паркове; прилагане на иновации; - НИРД инфраструктура - развитие на центрове за високи постижения и компетентност; формиране на партньорства между научни организации, предприятия и публични администрации; - Работна сила - интегрирани подходи за обучения и развитие на умения, основани на партньорства между бизнеса и образованието; активиране на икономически неактивни хора, вкл. социални групи в изолация; - Туризъм - разработване на туристически продукт, основан на културно наследство; създаване на 	<ul style="list-style-type: none"> - Образователна инфраструктура; - Професионално и дуално образование; - Образователна интеграция на уязвимите групи; - Здравни услуги - създаване на мобилни екипи за обслужване в периферните зони; подобряване на базата на държавните болници в областните градове; оборудване на места за кацане на вертолет; - Различни социални услуги - грижи по домовете и пакети от услуги за уязвими групи, вкл. мобилни услуги; - Общински жилища; - Културна инфраструктура; - Спортна инфраструктура - обновяване и изграждане на база за масов спорт; 	<ul style="list-style-type: none"> - Транспортна инфраструктура - подобряване на транспортната достъпност в региона в подкрепа на равномерно разпределение на обществените услуги; - Обновяване на градовете от ниво 2 и 3 (вкл. Разград) - инфраструктурни инвестиции за подобри икономически дейности; обновяване на елементите на градската среда; общински жилища; енергийна ефективност на обществени и жилищни сгради; - Инфраструктури за водоснабдяване и канализация - фокус върху индустриалните зони; - Управление на отпадъците; - Качество на въздуха; - Биоразнообразие; - Мерки и дейности за адаптиране към изменението на климата

	ПРИОРИТЕТ 1	ПРИОРИТЕТ 2	ПРИОРИТЕТ 3
	<p>регионални маршрути;</p> <p>- Земеделие – биопроизводство</p>		
ПРИМЕРИ ЗА ИНТЕГРИРАНИ ТЕРИТОРИАЛНИ ИНВЕСТИЦИИ	<p>- изграждане или обновяване на индустриални зони;</p> <p>- подобряване на пазара на труда и потенциала на работната сила</p>	<p>- инвестиции в образование, вкл. за образователна интеграция на уязвими групи и за дуално образование;</p> <p>- различни инвестиции за културна инфраструктура;</p>	<p>- подобряване на екологичната инфраструктура и защита на биологичното разнообразие;</p>
ПРИОРИТЕТНИ ПРОЕКТИ	<p>- изграждане на центрове за върхови постижения;</p> <p>- изграждане / обновяване на индустриални зони;</p>	<p>- инвестиции в медицинско оборудване в структурите за трансплантация; обновяване на държавните психиатрични болници; създаване на мобилни екипи / звена за медицинско обслужване в периферни райони (част от областните болници); обекти за общопрактикуващи лекари;</p>	<p>- обновяване на пътища от регионално или местно значение;</p> <p>- реконструкция на ВиК инфраструктура;</p>

3.1.3. Насоки от проведените анкетни проучвания

Неразделна част от анализа на актуалното състояние в община Разград са и проведените анкетни проучвания. Разнообразният профил на анкетираните, включително техните възрастови и образователни характеристики, както и адресната им регистрация в различни населени места, позволяват да се обхванат в пълнота нуждите и потребностите на общината от гледна точка на местните общности. Техните отговори по ключови въпроси свързани с основните проблеми и най-важните приоритети са систематизирани и отразени при формулирането на целите и приоритетите, в допълнение на вече изведените насоки от комплексния социално-икономически анализ, както и от ИТСР на Северен централен район.

Фигура 23. Анкетно проучване – кои са най-важните проблеми в община Разград

Отговорите на въпроса „Кои са най-важните проблеми в община“ определя лошата транспортна инфраструктура в населените места като основен проблем. Сред най-посочваните проблеми са и лошата транспортна достъпност, както и незадоволителното състояние на ВиК инфраструктурата, които общо могат да се групират в темата „**техническа инфраструктура**“. Сред основните проблеми са и влошеното състояние на околната среда, заедно с неразвитата система за управление на отпадъците, които са обвързани с предходната тема като акцент върху **екологичната инфраструктура**. Като основни социално-икономически проблеми са открити все по-намаляващият **демографски ресурс**, редом до недостатъчното количество на **инвестициите** в общината.

Фигура 24. Анкетно проучване – кои са най-важните мерки

Отговорите на въпроса „Кои са най-важните мерки“ разкриват нуждата от инвестиции в подкрепа на публичните услуги и по-специално на **образованието и здравеопазването**. Здравеопазването се потвърждава като основно предизвикателство, след като намира място и сред по-горе представените основни проблеми. Високият брой отговори в подкрепа на мерките за повече възможности за **заетост** се комбинира с изграждане на нова икономическа зона за **логистика и индустрия**, което разкрива възприятието на анкетираните относно посоката на желаните социално-икономически растеж. Макар и с по-малка тежест са посочени и традиционните нужди от подобряване на **жизнената среда**, включително териториите за обитаване, отдих и спорт.

3.2. ВИЗИЯ И ЦЕЛИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РАЗГРАД

Изведените насоки за развитие могат да се обобщят и групират в няколко основни теми в подкрепа на икономическото, социалното и териториалното развитие.

По отношение на икономическото развитие:

Стимулиране на МСП чрез инвестиции за енергийна и ресурсна ефективност и внедряване на нови технологични решения и иновации, свързани предимно с приоритетната преработваща промишленост. Подходящо решение свързано с обновяването на технологичните процеси, както и развитието на НИРД, е взаимодействието между различни фирми, образователни и научни организации – създаване на клъстери, технологични паркове, центрове за компетентност. Необходимо е осигуряването на модерни съвременни индустриални и логистични зони с изградени технически инфраструктури и осигурен транспортен достъп. Освен ключовата преработваща промишленост, която формира 45% от приходите от дейността и 46% от нетните приходи от продажби за 2018 г., следва да се потърсят добри решения за използване на туристическите ресурси в общината, както и за съхраняване на традициите свързани със земеделието.

По отношение на социалното развитие:

Подобряване на системата от публични услуги с приоритет върху здравеопазването и образованието, включително услугите с регионално значение за областта. Тук се включва развитието на мобилни екипи към МБАЛ Разград, които да покрият периферните територии с ограничен достъп до публична инфраструктура. В сферата на образованието е нужно да се насочат средства за подобряване на професионалното образование и неговата връзка с пазара на труда. Първостепенна е темата за дуалното обучение, квалификацията, преквалификацията, увеличаването на икономическата активност и осигуряването на кадри за бизнеса в условия на все по-бързо намаляващото трудоспособно население. През 2019 г. коефициентът на демографско заместване е 64% – на всеки 100 лица, които се пенсионираат, съответстват 64 лица, които стават част от пазара на труда.

По отношение на териториалното развитие:

Запазват се характерните нужди и проблеми свързани с качеството на жизнената и околната среда. Необходимо е да се търсят възможностите за надграждане на резултати от предишните програмни периоди, свързани с благоустрояване на публични пространства, вкл. улици, паркове и градини, пешеходни и велосипедни връзки, както и благоустройство по поречието на река Бели Лом. През следващия програмен период и в частност в рамката на новата Програма „Развитие на Регионите“ 2021-2027 ще се постави приоритет върху енергийната ефективност на всякакви видове сграден фонд. Необходимо ще бъде да се осигури методика за ясен подбор на съответните сгради, които да получат финансова помощ. Остават актуални и хоризонталните приоритети за обновяване на транспортната и екологичната инфраструктура. За общината са отчетени влошеното състояние както на републиканските и общинските пътища, така и на улиците в населените места. Друг дългогодишен проблем е липсата на средства за

реконструкция на ВиК инфраструктурата – през 2019 г. загубите на вода във водоснабдителната мрежа достигат близо 70%.

Обобщените теми позволяват да се търси интегрираният подход в избора на приоритети, мерки и конкретни проекти, както по отношение на **териториалната интеграция** (концентрация на инвестициите в обхвата на зони за въздействие), така и по отношение на **секторната интеграция** (постигане на допълняемост и синергия между различни типове интервенции – за икономическо развитие и образование; за обновяване на сграден фонд и предоставяне на публични услуги; за развитие на туризъм и опазване на културното наследство; за развитие на бизнеса и развитие на човешките ресурси и др.). Това потвърждава потенциала на ПИРО Разград да комбинира **различни типове интервенции, източници на финансиране и партньори** в търсене на **единни решения за общите проблеми** на сектори и територии в общината. Тази възможност надхвърля границите на община Разград заради нейното значение за цялата област, както и заради перспективите за **междубщинско сътрудничество** по модела на интегрираните териториални инвестиции през периода 2021-2027.

Всичко това задава логическата рамка за композирането на визия и основните цели на ПИРО Разград, а впоследствие и декомпозирането им в набор от приоритети, мерки и най-сетне в най-малкия структурен елемент на стратегията – проектите за реализация. При очертаването на визията и целите е запазена приемственост с визията на досегашния Общински план за развитие на община Разград за периода 2014-2020, а именно:

Община Разград – благоприятно място за живот, бизнес и инвестиции, със съхранени природа и културна идентичност, развити икономика и туризъм.

Новата визия за развитие на община Разград запазва стремежите за качествена жизнена среда със съхранени културно наследство и природни богатства, но допълва и най-важната тема – стабилизиране на демографското развитие и качествено развитие на човешките ресурси. От старата визия отпада акцентът на туризма, за които не е обосновано да бъде открит като ключов отрасъл, докато икономическото измерение на визията е свързано с привличането на нови инвестиции, свързани с местните конкурентни предимства за развитие на многоотраслова икономика със съвременни стандарти:

Община Разград ще бъде привлекателна жизнена среда със запазени човешки ресурси, културно наследство и природни дадености, притегателна дестинация за инвестиции с конкурентни предимства за модерно развитие на разнообразни икономически дейности

В търсенето на ясна обвързаност с ИТСП за Северен централен район, визията на ПИРО Разград е разгърната в три стратегически цели, които също така отговарят на по-горе представените насоки за икономическо, социално и териториално развитие.

Цел 1. Ефективна и иновативна икономика с увеличени инвестиции и разнообразна отраслова структура

Първата цел е насочена към развитие на икономика с повишена производителност и понижени разходи за енергия, като се работи в посока внедряване на иновации, нови технологични решения, развитие на НИРД, както и прилагането на моделите на кръговата икономика. Целта е в пълно съответствие с новия инструмент на ЕС – Фонда за справедлив преход, свързан с обновяване на икономиката в съответствие с принципите на устойчивото развитие. Целта е насочена и към едновременно развитие на различни икономически дейности според местните традиции и потенциали, обратно на икономика с малко на брой конкурентни отрасли.

Цел 2. Качествени и достъпни обществени услуги и повишено равнище на заетостта

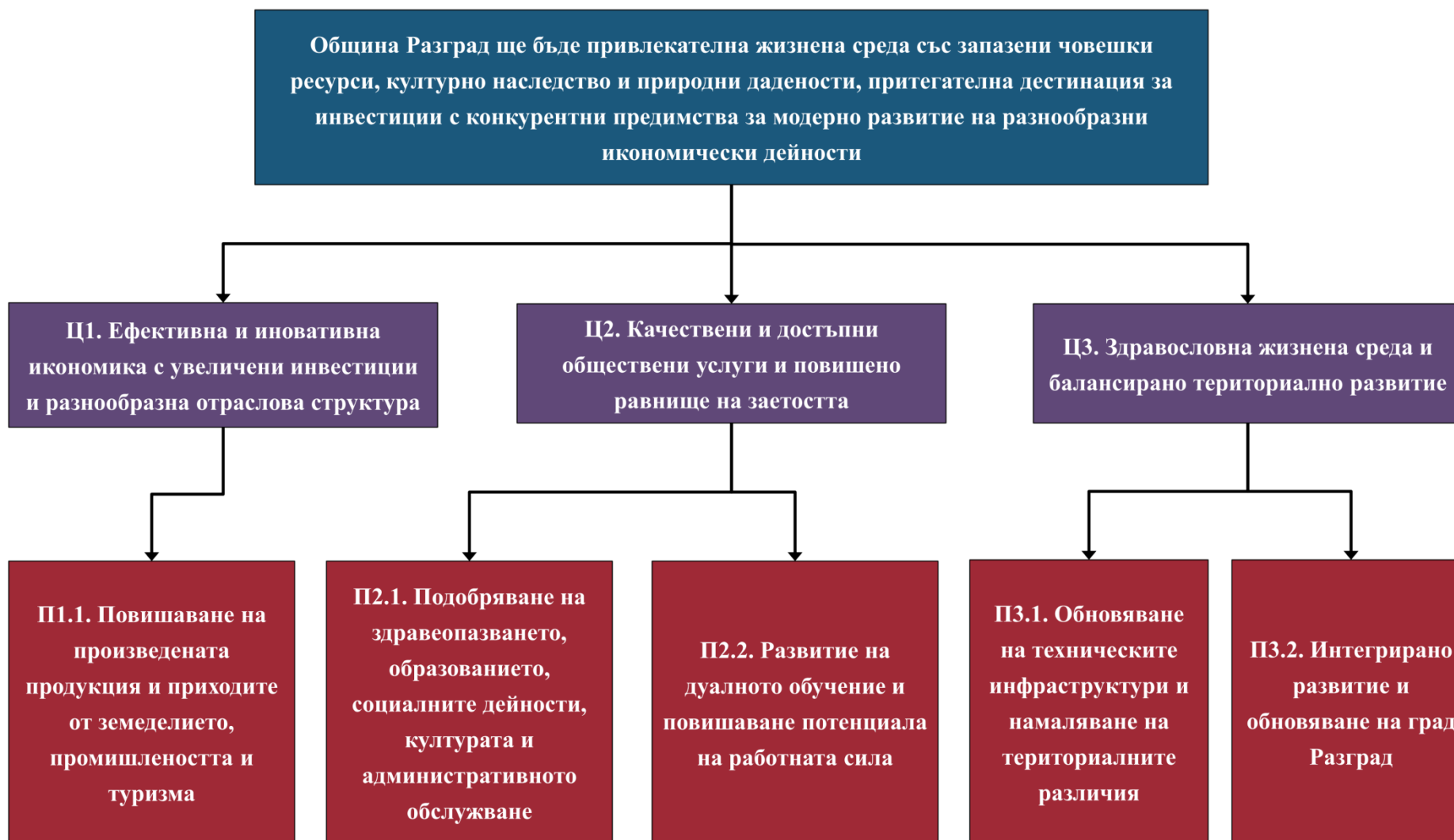
Втората цел е свързана както с инвестиции в социалната инфраструктура, така и с инвестиции за развитие на човешките ресурси. Това включва комплексно обновяване на сгради на здравната, образователната и социалната инфраструктура, както и за осигуряване на необходимите условия и кадри за качествени услуги в тези обекти. Подобрените услуги следва да повишат здравния статус и образователното равнище на населението, успоредно с цялостна политика за подготвени и квалифицирани кадри за пазара на труда, повишаване на икономическата активност и на заетостта.

Цел 3. Здравословна жизнена среда и балансирано териториално развитие

Третата цел визира обновяване на жизнената среда, както в общинския център, така и в селата при реализиране на поетапни инвестиционни програми. Техните ресурси следва да са разпределени за обновяване на ключови технически инфраструктури, енергийна ефективност на публични и жилищни сгради, благоустройство на пространства с обществено предназначение и значение, включително обекти на културата. Неразделна част на тази най-обхватна цел е и подобряването на транспортната свързаност и достъпност. Целта е ориентирана към постигането на по-чист въздух, по-качествена питейна вода, по-бърз достъп до услуги и работа, както и по-привлекателна среда за живеене в цялата община.

Съставен приоритет ще бъде градското обновяване на Разград, с което да се надградят резултатите и да се продължат недовършените цели от изпълнението на ИПГВР Разград 2014-2020. Въпреки това, развитието на селата няма да бъде пренебрегнато, а обвързано с териториално и инфраструктурно развитие на общината, свързано с постигането на по-здравословна среда за живеене с по-добри екологични показатели. Ще бъдат включени мерки, които са свързани с качеството на улиците и енергийната ефективност на публичните сгради в селата. По този начин едновременно ще се допринесе както към състоянието на околната среда, така и към противопоставяне на териториалните различия между общинския център и периферията – един от основните проблеми характерни за българските общини и подчертан в НКПР на България.

Фигура 25. Структура на стратегическата част на ПИРО Разград

3.3. ПРИОРИТЕТИ

Приоритет 1.1. Повишаване на произведената продукция и приходите от земеделието, промишлеността и туризма

Мярка 1.1.1. Устойчиво използване на местните ресурси и подпомагане на земеделските дейности

В условията на климатични промени и засушаване, **обновяване на хидромелиоративни съоръжения и канали**, вкл. за групи от земеделски производители или за локални поливни системи в отделните стопанства се превръща в главна задача в областта на земеделието. Те ще подсилят запазването на обемите от произведена продукция и привличането на частни инвестиции и субсидии по Програмата за развитие на селските райони за **увеличаване на площите със зърнени култури и трайни насаждения**. Съгласно специфичните приоритети на ИТСП, развитието на **биологично земеделие** следва да се развива на общинско ниво. Не на последно място, община Разград разполага с потенциалите за специализация в областта на хранително-вкусовата промишленост и хранителните технологии, което позволява ефективно обвързване между земеделието и индустрията.

Мярка 1.1.2. Изграждане и комплексно обновяване на модерни индустриални и логистични зони

Преработващата промишленост е традиционен и водещ отрасъл за община Разград с конкурентни позиции в сферите на **фармацевтичната, машиностроителната и хранително-вкусовата промишленост**. Град Разград разполага с изграденост от индустриални зони – обширната зона около жп гарата, източна и западна промишлена зона, както и най-новата бизнес зона „Перистър“. Необходими са допълнителни инвестиции за **обновяване на техническите инфраструктури**, вкл. **ВиК, повишаване на транспортната достъпност, вкл. чрез изграждането на паркинги и довеждането на велоалеи до зоните**. Отреждането на нови терени за индустрия и логистика също са част от мярката, която ще може да се изпълнява по Програма „Развитие на регионите“ 2021-2027, вкл. чрез инструмента на интегрираните териториални инвестиции.

Мярка 1.1.3. Внедряване на мерки и технологични решения за повишаване на производителността, енергийната и ресурсната ефективност на МСП

Развитието на МСП и най-вече на МСП от приоритетните отрасли от регионалната специализация на областта според Иновационната стратегия за интелигентна специализация следва да бъде в основата на местното икономическото развитие. Тук се включват проекти за внедряване на **енергийна ефективност на производствени сгради** и на технологии за повишаване на **ресурсната ефективност** в съответствие с моделите на **кръговата икономика**. Мярката ще се подкрепя по Програма „Иновации и конкурентоспособност“ 2021-2027, вкл. чрез инструмента на интегрираните териториални инвестиции като част от цялостна концепция с принос към икономическото развитие на общината и региона.

Мярка 1.1.4. Развитие на научно-изследователската и развойна дейност и внедряване на иновации в МСП

Мярката обхваща различните подходи в подкрепа на „икономика на знанието“, вкл. чрез партньорства и формиране на **кълстери между различни предприятия и научни организации**, изграждане на **технологични паркове и центрове за компетентност**. Развитието на НИРД и иновациите може успешно да се обвърже и с търсенето на решения за енергийна и ресурсна ефективност. Необходимо е да се изградят мрежи и центрове за ефективен **трансфер на технологии и приложение на иновациите** в икономиката, като Програма „Иновации и конкурентоспособност“ 2021-2027 ще бъде подходящ източник на финансиране.

Мярка 1.1.5. Развитие на културни ценности и природни забележителности като туристически дестинации

Предвиждат се дейности за **консервация, реставрация и социализация** на обекти на културното наследство, както и превръщането на природни забележителности в туристически атракции. Дейностите следва да се осъществяват в съответствие с режимите за опазване както на културното наследство, така и на защитените територии и зони.

Мярка 1.1.6. Изграждане на туристическа инфраструктура, подкрепяща развитието на дестинациите

Мярката включва изграждането на **посетителски центрове** и поставянето на **информационни и указателни табели** по обособените маршрути, които да повишат разпознаваемостта на обектите. В мярката се присъединяват и инвестиции за подобряване на **достъпността и благоустрояване на средата около атракциите**, вкл. озеленяване на места за отдых, изграждане на панорамни площадки и др.

Предвижда се и изграждане на **приходогенерираща туристическа инфраструктура**, вкл. места за настаняване и заведения за хранене, които да разнообразят предлаганите услуги и да допълнят интегрирания туристически продукт. Подходящ модел за финансиране на последните ще бъдат финансовите инструменти по Програма „Развитие на регионите“ 2021-2027.

Мярка 1.1.7. Създаване на интегрирани туристически продукти в сътрудничество с други общини от региона

Интегрираните продукти с **културен и селски туризъм** създават предпоставките за допълняемост и общ ефект на различни обекти, но не само от община Разград, а и от други общини в региона. Обвързването на различни обекти в общи продукти създава добавена стойност за цялостното туристическо предлагане, като същевременно дава възможност за по-ефективни маркетингови стратегии. Конкретни инструменти за развитието на подобни продукти са **регионалните туристически маршрути, посетителските пакети с обща реклама** и създаването на интернет платформи и уебсайтове, вкл. **дигитализация на атракциите**. Комбинирането на различни инвестиции по различни обекти и от различни партньори/общини ще бъде цел на Приоритетна ос 2 на Програма „Развитие на регионите“ 2021-2027, като община

Разград ще може да сътрудничи с множество други общини от Северен централен район (и не само) в създаването на **регионални туристически продукти**.

Приоритет 2.1. Подобряване на здравеопазването, образованието, социалните дейности, културата и административното обслужване

Мярка 2.1.1. Обновяване и оборудване на обектите на общообразователната инфраструктура

Проектите от тази мярка ще бъдат продължение на общинската политика за обновяване на училища и детски градини. Новите инвестиции за строително-монтажни работи като **ремонт на покриви и подмяна на асансьори**, внедряване на разнообразни **мерки за енергийна ефективност**, вкл. топлинни изолации и подмяна на дограма, ще допълнят инвестираните близо 10 000 000 лв. за материално-техническата база на образователни обекти в изпълнение на ИПГВР Разград 2014-2020. Неразделна част от инвестициите следва да бъдат и подобренията на **дворните пространства, оборудването и обзавеждането** на класни стаи и работилници в съответствие със съвременните изисквания за пълноценна образователна среда.

Мярка 2.1.2. Подобряване на достъпа до образование за всички социални групи и повишаване качеството на преподаване

Инфраструктурните проекти за образованието следва да бъдат съпътствани от „меки“ мерки свързани с гарантиране на равен достъп до детските градини и училища. Тук могат да се присъединят проекти за **осигуряване на училищен транспорт**, който да обхваща цялото население на общината, както и на периферни райони от съседните общини.

Повишаването на достъпа до образователна услуга включва и инициативи за **приобщаващо образование** на децата и учениците със специални потребности и на децата от групите в социална изолация, както и за **връщане на преждевременно напусналите училище**.

Основен компонент на стремежа за по-добро образование е и **квалификацията на преподавателския персонал**, вкл. придобиване на допълнителни квалификации и ключови компетентности. Всички изброени примерни проекти ще бъдат предмет на подкрепа по новите програми „Развитие на човешките ресурси“ (ПРЧР) и „Наука и образование“ (ПНО) 2021-2027. Комбинирането на различни образователни инициативи с регионално значение или тематично обвързани с отделни сектори на икономиката ще могат да се реализират и по модела на интегрираните териториални инвестиции.

Мярка 2.1.3. Повишаване привлекателността на професионалното образование

Ключовата роля на професионалното образование за подsigуряването на необходимите кадри и специалисти за местната икономика се подсилва от ролята на община Разград като център на утвърдени професионални гимназии с регионално значение. Привличането на ученици в професионалните гимназии, съобразено с актуалните потребности на индустрията, земеделието и публичните услуги ще подобри

количествените и качествените характеристики на работната сила в общината и региона. Основно средство за изпълнение на мярката ще бъдат **партньорските проекти** между образователните институции и бизнеса, свързани с предоставяне на **практическо обучение**, презентирани на възможностите за заетост след придобиване на съответната професия и целенасочена **професионална ориентация към секторите с дефицит на кадри** и търсене от страна на работодателите.

Допълнителна възможност е привличане на ученици от региона в местните професионални училища, подкрепено и от **осигуряване на стипендии**.

Мярка 2.1.4. Обновяване и оборудване на обектите на здравната инфраструктура

През новия програмен период на ЕС 2021-2027 инвестициите за по-добро здравеопазване ще бъдат приоритет на Програма „Развитие на регионите“. Община Разград ще бъде допустим бенефициент на интегрирани проекти, които могат да включват и инвестиции свързани със здравната инфраструктура. Те включват **обновяване на сградния фонд и обезпечаване със съвременна апаратура и специалисти** за болниците в областните градове.

Мярка 2.1.5. Повишаване на достъпа до здравни грижи за селата от общината и периферните райони на областта

Инвестициите в областните болници няма да бъдат достатъчни за гарантиране на достъпа до здравна грижа, поради което ще бъдат необходими проекти и инициативи за достигане до населението в общинските селата и въобще в периферните райони на областта. Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северен централен район 2021-2027 определя създаването на **мобилни екипи за предоставяне на медицински услуги** към МБАЛ Разград като приоритетна възможност за финансиране.

Мярка 2.1.6. Доизграждане на системата от обекти за предоставяне на социални грижи в общността

Процесите по деинституционализация на социалните грижи ще продължат и през следващите седем години. Данните на анализа за демографското развитие на община Разград разкриват бъдещите нужди от нови обекти и допълнителен капацитет за предоставяне на социални грижи, вкл. **дневни и кризисни центрове** и обекти за настаняване на лица с увреждания (обектите от **резидентен тип**). Конкретното приоритизиране на типовете обекти за обновяване/изграждане и техните локации, които ще залегнат в Програмата за реализация на ПИРО Разград, ще бъдат определени от секторните стратегии и програми на общината.

През периода 2014-2020 община Разград изпълнява проект за осигуряване на **социални жилища**, които през новия период могат да бъдат увеличени и да осигурят повече жилища за уязвимите групи от обществото.

Мярка 2.1.7. Обновяване и оборудване на обекти на културната инфраструктура

Община Разград е традиционен културен център с множество културни институти, вкл. и такива с регионално значение. Мярката включва определянето на най-приоритетните

обекти и тяхната финансова подкрепа за **реновиране на сградния фонд**, оформяне на **привлекателна среда** в района около тях, както и **доставката на липсващо оборудване и обзавеждане**. Реновираните културни обекти следва да се включват в разработените интегрирани туристически продукти в рамките на предходния приоритет.

Мярка 2.1.8. Обновяване на административни обекти и рационализиране на административното обслужване

През следващите години ще продължат усилията за подобряване на административното обслужване в общината, вкл. в селата, като се разпределят средства за **ремонт и закупуване на нужното оборудване в административни сгради** на държавната и общинската администрация. Успоредно с това ще се прилагат рационализации като разширяването на набора от предоставяни **електронни услуги**, както и модела „обслужване на едно гише“.

Приоритет 2.2. Развитие на дуалното обучение и повишаване потенциала на работната сила

Мярка 2.2.1. Приложение на модела на дуалното обучение в различни професионални направления и на различни образователни равнища

Дуалното обучение е утвърден инструмент за улесняване и подобряване на прехода между образователните институции и работните места. На база на ефективни **партньорства между бизнес и образование** могат да се реализират конкретни проекти за **актуализиране на учебните програми** и ориентиране на учебните съдържания към дадени професии; да се реализират практики за **чиракуване и стажуване**. Моделът на дуалното обучение или на ученето чрез работа ще бъдат приоритет по Програма „Наука и образование“. Ще има и възможност за изпълнението му като част от интегрирани териториални инвестиции, които ще могат да включват инвестиции в сграден фонд по ПРП 2021-2027 и „меки“ мерки по ПНО 2021-2027.

Мярка 2.2.2. Професионална ориентация и привличане на кадри към професии и сектори с дефицит на кадри

Мярката отново изисква партньорския подход в търсене на решения за намаляващата работна сила и недостига на кадри. Проекти за **ориентация към конкретна професия и квалификация**, по-специално на лица с вече придобито образование, както и проекти за **мобилност на работната сила**, могат да бъдат решение за вливането на кадри в ключови сектори, вкл. **здравеопазване и образование**. И тази мярка, респективно проектите от нейния обхват, са с голям потенциал за допълняемост и синергиен ефект с мерки от другите приоритети на ПИРО Разград.

Мярка 2.2.3. Активиране на икономически неактивни лица с мотивация, квалификация и осигуряване на заетост

Икономическата активност е не по-малко важен показател от заетостта и всъщност е първата предпоставка за осигуряване на кадри, респективно за повишаване на броя на заетите. Анализът на ПИРО Разград разкри значителния дял на икономически

неактивните лица, които нито работят, нито търсят работа. Това налага нуждата от пакет от дейности за **идентифициране на неактивните лица, провеждане на консултации** и тяхното мотивиране да се включат в пазара на труда и да се регистрират като безработни, последвано от **обучения за квалификация и преквалификация**. Последната стъпка е **осигуряването на работни места** за преминалите цялостния процес по активиране. И тази мярка приоритетно може да се насочи към секторите с дефицит от кадри.

Мярка 2.2.5. Стимулиране на самостоятелната заетост и предприемачеството, свързана с предоставянето на обслужващи услуги в населените места

Осигуряването на стимули за самостоятелна заетост и предприемачество може да допринесе едновременно както за по-висока заетост, така и за преодоляването на недостига на публични услуги в периферните райони. Предоставяните стимули могат да бъдат обвързани с развитието на дейности в определени територии и определени типове услуги.

Приоритет 3.1. Обновяване на техническите инфраструктури и намаляване на териториалните различия

Мярка 3.1.1. Рехабилитация на републиканската и общинската транспортна инфраструктура

Лошото качество и недобрите характеристики на транспортната инфраструктура имат негативно икономическо, социално и екологично въздействие. Анализът на ПИРО Разград систематизира основните **проблемни участъци**, които следва да бъдат обект на интервенции през следващите години. Подобряването на транспортните връзки и достъпност, тогава когато е свързано с **икономически растеж или предоставяне на социални услуги** за определена територия, включително на повече от една община, ще се подкрепя от инструментите на Програма „Развитие на регионите“ 2021-2027.

Мярка 3.1.2. Поетапно обновяване на ВиК инфраструктурата и съоръженията за пречистване на отпадъчните води

Състоянието на ВиК е сред най-силно проявените проблеми, изискващи най-много ресурси, но подsigурени с най-малко достъпни възможности за финансиране. Липсата на консолидирано ВиК дружество за територията на област Разград е нормативна пречка за привличане на средства по програмата за околна среда. През периода на действие на ПИРО Разград ще се финансират проекти за ВиК инфраструктура в агломерации с над 10 000 екв. ж., като освен това ще има специфична подкрепа за реконструкция и доизграждане на **водоснабдителни и канализационни мрежи в обхвата на индустриални и бизнес зони**. При запазване на невъзможността за привличане на средства чрез инструментите на Програма „Околна среда“ единствените възможности за финансиране на подобни проекти ще бъдат субсидии от централния бюджет и собствени средства на общината, както и кандидатстване пред ПУДООС, които обаче ще могат да покрият приблизително не повече от 20% от необходимите прогнозни средства само за град Разград.

Мярка 3.1.3. Усъвършенстване на системата за събиране и управление на отпадъците

Мярката включва инвестиции свързани с разпространение на **разделното събиране** на отпадъците, както по отношение на осигуряването на необходимата инфраструктура, така и по отношение на разпространението на информация и осведомеността на населението. Действащата регионална система за управление на отпадъците следва да продължи да се оптимизира по отношение на капацитета и технологичните процеси, за да допринесе постигането на благоприятно съотношение между **депониранияте и оползотворените отпадъци**.

Мярка 3.1.4. Рехабилитация на улиците и подобряване на уличното осветление в селата

Състоянието на улиците в селата е дългогодишен проблем, като освен улици с крайно влошена пътна настилка се срещат и множество без асфалтово покритие. Всичко това влошава транспортната свързаност на селата, качеството на атмосферния въздух поради запрашаване и риска от пътни произшествия. Подобряването на **уличните настилки**, включително на пътните платна и тротоарите, съпътствано от подходящо **улично озеленяване и енергоспестяващо осветление**, са основно средство за постигане на по-здравословна среда за живеене. Компонент на рехабилитацията на улиците може да бъде изграждането на **велосипедни алеи**, които да са съгласувани с велосипедната система на град Разград и да осигуряват възможности за **свързването на индустриални зони с близкоразположени села**.

Мярка 3.1.5. Обновяване на публични сгради и пространства в селата

Следващата мярка, която едновременно ще допринесе за подобряване на екологичното състояние и качеството на живот в селата е изпълнението на капиталови програми за ключови публични сгради и пространства в селата. Подборът на обектите следва да бъде съобразен с броя на обхванатото население. По отношение на публичните сгради задължителни следва да бъдат мерките за **енергийна ефективност**, например за традиционните общностни центрове в селата – **читалищата**. В допълнение към тези мерки могат да се включат и строително-монтажни работи за **конструктивно укрепване** на сградите, както и за доставка на **оборудване и обзавеждане**. По отношение на публичните пространства се визират **озеленените площи** в селата и тяхното трансформиране в удобни места за отдих.

През новия програмен период всички села от обхвата на община Разград ще бъдат **допустими за финансиране по новата програма „Развитие на регионите“**, но под условието да намерят място като част от интегрирани териториални инвестиции, които следва да създават социално-икономически принос към обособена територия със сходни проблеми и предизвикателства в рамките на целия регион.

Мярка 3.1.6. Развитие на „зелената“ инфраструктура в общината, вкл. благоустрояване на крайречните корита

„Зелената“ инфраструктура по смисъла на тази мярка представлява цялата система от озеленени и залесени територии в общината, вкл. горските територии. Предвижда се

тяхната поддръжка и използване за спорт и отдих с инвестиции за подходяща **дребномащабна инфраструктура като спортни площадки на открито, детски игрища, зони за обществен отдих с трайни елементи на парковото обзавеждане.** Изпълнението на мярката следва да се координира с изискванията по опазването на защитените територии и зони в общината, вкл. чрез изработването на планове за опазване или горскостопански планове.

„Зелената“ инфраструктура се преплита със „синята“ по отношение на поречието на река Бели Лом, което следва да бъде регулярно **почиствано, благоустроявано и използвано по подходящ начин за спорт и отдих** на населението. По това направление общината може да сътрудничи със съседни общини за създаването на цялостен „зелен“ **коридор за рекреация, спорт и туризъм** – допустим интегриран проект по Програма „Развитие на регионите“ 2021-2027. Мярката е директно свързана и с предвиждания за крайречните площи в рамките на град Разград.

Приоритет 3.2. Интегрирано развитие и обновяване на град Разград

Мярка 3.2.1. Подобряване на транспортната свързаност и градската мобилност в Разград

Подобряването на транспортната свързаност и достъпност в град Разград следва да се базира на интегриран подход за решаване на проблемите и дефицитите на автомобилното, пешеходното и велосипедното движение. Оптимизацията на всички форми на движение като част от повишаването на мобилността и развитието на градския транспорт ще създаде добавена стойност за всички функционални системи на града – труд, обитаване и отдих, както и ще подобри параметрите на околната среда. Част от интегрираните проекти могат да бъдат свързани с обновяване и доизграждане на уличната мрежа и съоръжения, вкл. и изграждане на мостовото съоръжение, което ще завърши все още липсващия **транспортен ринг в центъра на града.** Допълнителни инвестиции за **пешеходни алеи и благоустрояване на тротоари, велосипедни алеи и паркинги за велосипеди,** ще допълнят пакета от проекти към мярката.

Мярка 3.2.2. Внедряване на мерки за енергийна ефективност и конструктивно укрепване на многофамилни жилищни сгради

Енергийната ефективност ще бъде един от приоритетите на Програма „Развитие на регионите“ 2021-2027 и по този начин ще бъде свързана с по-голям достъп до финансиране за бенефициенти градски общини като Разград. По подобие на вече представените мерки за енергийна ефективност на обществени сгради, и в този случай ще се прилагат комбинации между мерки за енергийна ефективност, вкл. по **външните ограждащи елементи и по топлинните системи,** и СМР дейности за конструктивно укрепване и ремонти на общи части като **стълбища, коридори, площадки, покриви и асансьори.** Прилагането на мярката и реализацията на проекти минават през задължителен подбор на най-приоритетните сгради на база ясно разписани критерии за състояние на сградата, брой жилища и обитатели, връзка с други проекти (например за междублокови пространства) и т.н., след което може да се премине към изработване на **обследвания за енергийна ефективност и технически обследвания.**

Мярка 3.2.3. Развитие на системата от „зелени“ коридори и открити публични пространства и обвързването им с извънградските залесени територии

Конкретните проекти за **паркове, градини и междублокови пространства**, както и за улично озеленяване, ще допълнят инвестициите за над 5 000 000 лв. за озеленени площи в жк „Орел“. Допълнителните инвестиции ще осигурят равномерно разпределение на подобни площи, а техният конкретен подбор следва да бъде съобразен и с тяхното обвързване в обща система от „зелени“ коридори, която излиза и извън строителните граници на Разград. Подходяща интеграция между различните мерки на ПИРО е дублирането на „зелените“ коридори с пешеходни и велосипедни алеи.

Мярка 3.2.4. Благоустрояване и социализиране на крайбрежните площи на река Бели Лом

Във връзка с предходната мярка са специалните дейности, свързани с коритото на река Бели Лом в града. Редовното **почистване, укрепване на речното корито, ремонт на мостови съоръжения и благоустрояване с озеленяване и осветление на подходящи площи за отдих** около реката ще допринесат не само за подобряване на публичните пространства, но и ще направят града по-атрактивен за живеене и туристически посещения. Развитие на реката в рамките на града следва да бъде неразделна част от обща политика и пакет от проекти за Бели Лом, които могат да се изпълняват като междуобщинско сътрудничество.

4. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ЗОНИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ИНТЕГРИРАН ПОДХОД

4.1. ОБОСНОВКА НА ОПРЕДЕЛЕНИТЕ ЗОНИ

Зоните за прилагане на интегриран подход (зони за въздействие) в ПИРО имат за цел да осигурят териториална концентрация на мерките, проектите и финансовите ресурси за развитието на общината в перспектива до 2027 г. Определените зони следва да допълват секторните цели и приоритети на ПИРО като по същество представляват териториални приоритети за развитие – определяне на териториите с най-голямо значение за развитието на общината. Зоните за интегриран подход предполагат териториална близост и интеграция между отделни проекти. По този начин между тях се създава допълняемост и синергичен ефект, който надхвърля добавената стойност от изпълнението на единичните проекти и създава комплексно обновяване на дадена територия.

Зоните за въздействие следва да осигурят ясен фокус на инвестициите, като са добре обособени и покриват отделни части на общината, вместо да са с голям обхват и да разделят цялата общинска територия. Необходимо е зоните да се позовават на определени сходни характеристики, вкл. общо функционално предназначение, специфични общи проблеми или потенциали. Съгласно Методическите указания за ПИРО, зоните за интегриран подход могат да бъдат два вида – 1. градски зони (обособени територии в рамките на строителните граници на града) или 2. други зони със специфични характеристики, като градски зони се определят само за градовете от 1-во, 2-ро и 3-то ниво. Доколкото административният център на община Разград е град от 3-то ниво на националната урбанистична йерархия – среден град, център с регионално значение за територията на прилежащата област, а в същото време общината е определена за една 50-те градски общини, бенефициенти по Програма „Развитие на регионите“ 2021-2027, то в ПИРО Разград следва да бъдат определени градски зони. Населението на град Разград през 2019 г. достига 30 173 души, които се равняват на 65,68% от общинското население. Това нагледно показва, че местното население е концентрирано в строителните граници на град Разград, респективно голяма част от демографският ресурс и стопанската активност на общината ще бъде съсредоточена в определените градски зони. Техният подбор и окончателен избор е съобразен с големината на град Разград, така че зоните да обхващат съществен дял от населението, като същевременно осигуряват териториален фокус на инвестициите и интервенциите.

Зоните са подбрани с оглед да се постигне оптимална добавена стойност за развитието на цялата община от концентрация на мерки и проекти в рамките на определена територия. Отчетени са следните основни мотиви:

- Потенциал за икономическо развитие, привличане на инвестиции и осигуряване на заетост;
- Концентрация на жилищни територии и голям брой население;
- Концентрация на обекти и територии с висока обществена значимост;

- Подобряване на градската среда и обществените пространства със значение за цялата община;
- Подобряване на екологичните характеристики и опазване на природните ресурси;
- Идентифициране на проблеми и нужди за комплексно подобряване на характеристиките на средата, вкл. транспортна достъпност, състояние и сигурност на обществените пространства, състояние и привлекателност на озеленените площи, повишаване на енергийна ефективност на сграден фонд и др.;
- Дефиниране на пакети от проекти в рамките на зоните за въздействие, които от една страна имат потенциал за допълняемост на постигнатите резултати, а от друга страна – са подходящи да бъдат основа за подготовката на концепции за интегрирани териториални инвестиции според изискванията на Приоритет 2 на Програма „Развитие на Регионите“ 2021-2027;
- Надграждане и продължаване на резултатите от изпълнението на Интегрирания план за градско възстановяване и развитие на град Разград за предходния програмен период.

Комбинирането на изведените мотиви и съотнасянето им към функционалното предназначение и спецификата на отделните видове територии в Разград, доведе до определянето на следните градски зони за интегриран подход (зони за въздействие):

- **I градска зона „Бели Лом“;**
- **II градска зона „Орел“;**
- **III градска зона „Перистър“.**

Така определените зони, графично представени в **Приложение: Зони за въздействие на територията на град Разград**, обхващат значителен дял от демографския ресурс на града, като същевременно отразяват неговата функционално-пространствена структура и определят ясно обособени зони за изпълнение на проекти и насочване на ресурси. Трите градски зони имат различно преобладаващо предназначение, което гарантира равномерно разпределение на финансови средства в подкрепа на функции „производство“, „обитаване“ и „услуги“ и „отдых“.

I зона „Бели Лом“ има преобладаващо **обществено предназначение и многофункционален характер**, като обхваща контактните територии по поречието на река Бели Лом. В рамките на зоната попадат промишлени територии, жилищни територии, централната градска част на Разград, паркове и територии с концентрация на недвижимо културно наследство. Основният обединителен елемент за образуването на зоната е река Бели Лом, която е едновременно важна природна даденост с рекреационен потенциал, но същевременно и специфична градска зона с благоустройствени проблеми и нужда от комплексен подход за обновление и развитие. Ефективното приобщаване на крайречните територии ще подобри екологичното състояние около реката и ще повиши рекреационно-туристическия потенциал на общината. Функционално-пространствените характеристики на град Разград са такива, че поречието на река Бели Лом преминава през различни типове територии, което

позволява реализацията на различни проекти и участието на различни партньори. Интегрирането на отделни проекти в общ пакет ще доведе до подобрене на условията за бизнес (Промислена зона „Запад“ и Промислена зона „Изток“), за обитаване (жк „Бели Лом“, част от жк „Житница“, жк „Освобождение“, части от квартал „Варош“ и др.), за обществено обслужване (централна градска част с основните пешеходни зони и обслужващи обекти). Предимство и потенциал на зоната е голямата концентрация на обекти на културното наследство – археологически резерват „Абритус“, джамията Ибрахим паша, часовниковата кула на площад „Независимост“, възрожденските къщи в кв. „Варош“, църквата „Свети Николай Чудотворец“ и др., които съвместно представят няколко исторически епохи и са образец за различни архитектурни стилове. Резерватът „Абритус“ е разположен в непосредствена близост до река Бели Лом в източната част на града и самостоятелно има значителен туристически потенциал. Обектите в централна градска част от своя страна имат огромен потенциал за формирането на градски културно-туристически маршрути. Предпоставките за подобен модел на градски туризъм се подсилват от идеята за реконструкция на поречието на река Бели Лом и прилежащите ѝ терени. **Заради голямата си обществена значимост, тази зона е определена като приоритетна.**

II зона „Орел“ обхваща предимно жилищни територии, заети с **многофамилни жилищни сгради**, както и обслужващи територии и прилежащи функции по протежението на улица „Ивайло“. По-голямата част от зоната е застроена с многосекционни жилищни сгради с височина от 3 до 8 етажа, разположени сред свободни междублокови пространства и паркинги. През предходния програмен период благоустрояването на жк „Орел“ е било подкрепено от значителна инвестиция за обновяване на междублокови пространства и паркове. Планирането на инвестиции за подобряване на градската среда, транспортната достъпност, обновяване на сграден фонд с внедряване на мерки за енергийна ефективност в рамките на новопредвидената II зона „Орел“, ще създадат синергичен ефект с вече постигнатите резултати и ще изпълнят един от основните принципи на интегрирания подход – териториална концентрация на ресурси.

Изборът на **III зона „Перистър“** ще бъде в продължение на многогодишната успешна инициатива на местната власт и бизнеса за конверсия на старите военен завод и поделение в модерна **бизнес и производствена зона**. Община Разград е сред първите български общини, които успешно са приложили модел за обновяване и промяна на предназначението на изоставени (военни) терени и тяхното ефективно повторно използване. В подкрепа на инициативата е изпълнен и пилотен проект BG 2004/016-711.11.03.01.01. „Конверсия на бивши военни бази – Разград“, финансиран по Програма „ФАР“. Обновяването на бизнес зоната започва още през 2002 г., като през 2008 г. приключва ремонтът на 10 сгради и подготовката на терени за строителство на нови сгради. Изпълнени са множество инфраструктурни дейности като изграждане на производствени помещения и административни офиси; рехабилитация на електроснабдителната, водоснабдителната и канализационната инфраструктура; подобряване на транспортната достъпност; газификация. В допълнение, успешно се прилага и моделът за реинвестиране на приходите от зоната в доизграждане на

инфраструктурата, както и насърчаването на частни инвестиции върху обособените терени за строителство на нови производствени помещения и търговски обекти. В резултат на общите публични и частни инвестиции към момента е осигурен капацитет от 650 работни места. През следващите години следва да се постави акцент върху разширението на зоната и привличането на допълнителни частни инвестиции и разполагането на нови МСП. Приоритетен проект може да бъде преустройството на терена на бившата база на ОД „Жандармерия“.

Освен трите градски зони, в ПИРО Разград е определена и една по-обширна **зона със специфични характеристики**. Съгласно Методическите указания, този тип зони могат да обхващат различни части от общинската територия, като могат да обхващат и градски територии – да включват територии от строителните граници на административния център. Същевременно този тип зони могат да включват и фрагменти от съседни общини, така че да предпоставят изпълнението на междуобщински проекти. По програма „Развитие на регионите“ през програмен период 2021-2027 ще се дава приоритет на пакети от проекти с различни източници на финансиране, които обхващат партньори от различни общини (интегрирани териториални инвестиции с междуобщинско сътрудничество, вкл. между градски и селски общини). Ето защо, ПИРО Разград дефинира и специфична зона „Бели Лом“ (**Приложение: Зона „Бели Лом“**). Зоната обхваща прилежащите територии и населени места, вкл. I зона „Бели Лом“ в границите на град Разград, от извора на реката при село Островче в община Разград, през отклонението ѝ в рамките на община Лозница и преминаването ѝ отново в община Разград. В перспектива към тази надобщинска зона могат да се присъединят и общините Ветово и Иваново. Подобна зона би могла да бъде териториална основа за интегрирани териториални инвестиции с „териториален“ характер, при които има ясно дефинирана територия, която лесно може да бъде разграничена поради своите географски характеристики. В случая на зона „Бели Лом“, обединителният географски фактор е поречието на реката, а общата цел е опазването на природните и екологичните характеристики, успоредно с оползотворяването на разнообразните потенциали за икономическо развитие.

Определянето на зони за интегриран подход не ограничава възможностите за изпълнение на проекти извън тях, а само създава предпоставки за оптимален ефект от изпълнението на териториално интегрирани инвестиции. Мерките от Програмата за реализация на ПИРО ще бъдат насочени с предимство към тези зони, но ще бъдат приложими за цялата територия на общината и във всички населени места. Основен подход на ПИРО Разград е предвиждането на инвестиции за всички населени места (**Приложение: Населени места в община Разград**) и тяхното разпределение по целесъобразност.

4.2. ОПИСАНИЕ НА ЗОНИТЕ ЗА ИНТЕГРИРАН ПОДХОД

Зона	Характеристики	Приоритетни мерки от ПИРО Разград
Градски зони		
I градска зона „Бели Лом“	<p>Границите на зоната са: На юг от реката: Археологически резерват „Абритус“, част от източната промишлена зона на града, в която са и обектите на водещите фирми „Биовет“ АД и „Антибиотик“ АД, бул. „Априлско въстание“, който е входно-изходна градска магистрала по посока изток-запад, територията на ЖК „Житница“ до края на частта от западна промишлена зона разположена на юг от реката. На север от реката: Младежки парк и стадион, прилежащата към поречието територия, улиците „В. Априлов“, „Св.Климент“, „Дунав“, „В.Левски“, „Княз Борис“ до края на частта от западна промишлена зона, разположена северно от реката, в която са съсредоточени обекти на малкия и среден бизнес и пречиствателни станции за отпадни води на града и на „Биовет“ АД. Територията на зоната включва обекти на бизнеса, туристическа инфраструктура, обекти на образованието, здравеопазването, социалните услуги, културата, административното обслужване на общината и областта, жилищни територии в т.ч.квартали със слабо изградена инфраструктура.</p>	<p>Мярка 1.1.2. Изграждане и комплексно обновяване на модерни индустриални и логистични зони Мярка 1.1.5. Развитие на културни ценности и природни забележителности като туристически дестинации Мярка 1.1.6. Изграждане на туристическа инфраструктура, подкрепяща развитието на дестинациите Мярка 2.1.8. Обновяване на административни обекти и рационализиране на административното обслужване Мярка 3.1.2. Поетапно обновяване на ВиК инфраструктурата и съоръженията за пречистване на отпадъчните води Мярка 3.1.6. Развитие на „зелената“ инфраструктура в общината, вкл. благоустрояване на крайречните корита Мярка 3.2.1. Подобряване на транспортната свързаност и градската мобилност в Разград Мярка 3.2.3. Развитие на системата от „зелени“ коридори и открити публични пространства и обвързването им с извънградските залесени територии Мярка 3.2.4. Благоустрояване и социализиране на крайбрежните площи на река Бели Лом</p>
II градска зона „Орел“	<p>Границите на зоната са: Бул. „Априлско въстание“, ул. „Ивайло“, територията на бивша „Тухларна“, наситена с обекти на малкия бизнес, ул. „Юмрукчал“, ул. „Белия хълм“, Южен парк, ул. „Добровска“, бул. „Южен булевард“, южна част на бл. 24, бл. 26, бл. 277, бл. 28 на ЖК „Орел“. Територията на зоната включва обекти на бизнеса, необхваната част от ЖК „Орел“ с реализиран проект от програмния период 2014-2020 г. и територията на жилищата за социално слаби и малцинствени групи.</p>	<p>Мярка 3.1.3. Усъвършенстване на системата за събиране и управление на отпадъците Мярка 3.2.1. Подобряване на транспортната свързаност и градската мобилност в Разград Мярка 3.2.2. Внедряване на мерки за енергийна ефективност и конструктивно укрепване на многофамилни жилищни сгради Мярка 3.2.3. Развитие на системата от „зелени“ коридори и открити публични пространства и обвързването им с извънградските залесени територии</p>
III градска зона	<p>Границите определящи на зоната са: Бул. „Априлско въстание“, ул. „Перистър“, парк на кв. „Орел“, на</p>	<p>Мярка 1.1.2. Изграждане и комплексно обновяване на модерни индустриални и логистични зони</p>

Зона	Характеристики	Приоритетни мерки от ПИРО Разград
„Перистър“	югозапад строителните граници на Разград. Територията на зоната включва съществуващата общинска бизнес зона „Перистър“, вкл. обекти на бизнеса, развити на територията на бившия военен завод и на бивше военно поделение, подходящи за развитие и разширение на нови бизнес инициативи, както и контактни жилищни райони.	<p>Мярка 1.1.3. Внедряване на мерки и технологични решения за повишаване на производителността, енергийната и ресурсната ефективност на МСП</p> <p>Мярка 1.1.4. Развитие на научно-изследователската и развойна дейност и внедряване на иновации в МСП</p> <p>Мярка 3.1.2. Поетапно обновяване на ВиК инфраструктурата и съоръженията за пречистване на отпадъчните води</p> <p>Мярка 3.1.3. Усъвършенстване на системата за събиране и управление на отпадъците</p> <p>Мярка 3.2.1. Подобряване на транспортната свързаност и градската мобилност в Разград</p>
Специфични зони		
Специфична Зона „Бели Лом“	Зоната обхваща поречието на река Бели Лом, поради което нейното очертание и граници са индикативни и най-общо обхващат прилежащите крайречни територии, вкл. пътища и велоалеи, както и населените места, вкл. градска зона „Бели Лом“ в рамките на град Разград. Градската зона „Бели Лом“ на практика представлява детайл от по-обхватната специфична зона и обхваща мерки и проекти за развитие на реката и крайбрежието в Разград. Реката извира в община Разград, преминава през община Лозница и се връща в община Разград, след което продължава към Ветово и Иваново, което прави четирите общини подходящи партньори за концепции за развитие на общ коридор по поречието на реката, с цел подобряване на екологичните характеристики по поречието, повишаване на рекреационния и туристическия потенциал, както и благоустрояване на прилежащите крайречни територии.	<p>Мярка 1.1.2. Изграждане и комплексно обновяване на модерни индустриални и логистични зони</p> <p>Мярка 1.1.5. Развитие на културни ценности и природни забележителности като туристически дестинации</p> <p>Мярка 1.1.6. Изграждане на туристическа инфраструктура, подкрепяща развитието на дестинациите</p> <p>Мярка 3.1.2. Поетапно обновяване на ВиК инфраструктурата и съоръженията за пречистване на отпадъчните води</p> <p>Мярка 3.1.4. Рехабилитация на улиците и подобряване на уличното осветление в селата</p> <p>Мярка 3.1.5. Обновяване на публични сгради и пространства в селата</p> <p>Мярка 3.1.6. Развитие на „зелената“ инфраструктура в общината, вкл. благоустрояване на крайречните корита</p> <p>Мярка 3.2.1. Подобряване на транспортната свързаност и градската мобилност в Разград</p> <p>Мярка 3.2.3. Развитие на системата от „зелени“ коридори и открити публични пространства и обвързването им с извънградските залесени територии</p> <p>Мярка 3.2.4. Благоустрояване и социализиране на крайбрежните площи на река Бели Лом</p>

5. ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ И ПРИЛАГАНЕ НА ИНТЕГРИРАН ПОДХОД

5.1. ОПИСАНИЕ НА ПРИЛАГАНИЯ ИНТЕГРИРАН ПОДХОД

Програмата за реализация на ПИРО Разград има за цел да доразвие и конкретизира стратегическата рамка за развитие на общината до набор от конкретни операции – мерки, дейности и проекти с финансови ресурси и срокове за изпълнение. Свързващото звено между стратегията и Програмата за реализация са мерките. Те са дефинирани в обхвата на всеки един от приоритетите като начин за превръщане на проблемите, потенциалите и предизвикателствата от анализа на ПИРО в специфични решения. Всяка мярка е подробно представена в стратегическата част, докато тук придобива оперативен характер чрез залагането на конкретни финансови, времеви и организационни параметри.

Цялостният подход за избор на стратегическа ориентация се позовава на интегрирания подход. Той е застъпен при формулирането на целите и приоритетите, така че да се постигне необходимата допълняемост между отделните сектори в общинското развитие. Целта на интегрирания подход е с минимални финансови и организационни ресурси да се постигнат максимални резултати и социално-икономическо въздействие чрез единни решения за развитие на различните сектори:

- Икономическо развитие, вкл. развитие на земеделие; развитие на модерни индустриални зони; високотехнологични производства; допълваща роля на туристическите дейности; осигуряване на кадри и дуално обучение в посока на приоритетните икономически отрасли;
- Социално развитие, вкл. развитие на публичните услуги – подобряване на качеството и достъпа до здравни, образователни, социални и културни услуги; доразвитие на спортната инфраструктура; предоставяне на обществени услуги с надобщинско значение;
- Екологично развитие, вкл. подобряване събирането, отвеждането и третирането на отпадните води; оптимизация на системата за управление на отпадъците; развитие на „зелени“ коридори, в т.ч. по поречието на река Бели Лом;
- Териториално и инфраструктурно развитие, вкл. обновяване на транспортна и техническа инфраструктура; продължаващо обновяване на градската среда в Разград; приобщаване крайбрежните територии на река Бели Лом като част от публичните пространства на град Разград; подобряване състоянието на публичните пространства в селата.

Интегрираният подход не означава всички тематични направления да се включат като приоритети в ПИРО, а конкретните мерки и проекти да се подберат по такъв начин, че да създават синергичен ефект – съвместно действие. Програмата за реализация на ПИРО Разград предвижда интеграция между различни мерки в редица направления, които са подробно представени в Приложение №1 към Програмата за реализация.

Към интегрирания подход се присъединяват и **интегрираните териториални инвестиции (ИТИ)** през периода 2021-2027. ИТИ с финансиране по Приоритет 2 на

Програма „Развитие на регионите“ и допълващо финансиране от други програми ще бъдат ключов източник на ресурси за развитието на община Разград през новия програмен период. Община Разград ще може да инициира концепции за ИТИ в партньорство с бизнеса, научни организации и други общини в Северен централен район. ПИРО Разград предлага **примерни концепции за ИТИ** за община Разград, които са представени в следващите раздели.

Индикативните финансови ресурси от Програмата за реализация отчитат финансовите резултати на община Разград през предходния програмен период, обобщени в отчетите за капиталовите програми в периода 2014-2020 г. Отчетени са обемите и темповете за привличане на средства от страна на общинската администрация, както общо, така и по отделните сектори на развитието. Отчетени са предварителните планове с проектни идеи на общинска администрация. Същевременно са съобразени и допълнителните възможности за финансиране на инфраструктурни и „меки“ мерки, които предопределят завишаване на финансовата прогноза за ПИРО Разград в сравнение с отчетените стойности за предишните години. Обобщено, основните възможности за финансиране на мерките от Програмата за реализация са:

- Целеви субсидии от централния бюджет за различни ремонтни дейности; национални финансиращи програми като ПУДООС, програми за заетост, проект „Красива България“ и др.;
- Собствени средства на общината;
- Средства от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР), Европейския социален фонд (ЕСФ) и други фондове на ЕС, вкл. по програмите за периода 2021-2027 – „Развитие на регионите“, „Околна среда“, „Иновации и конкурентоспособност на предприятията“, „Развитие на човешките ресурси“, „Образование“, програми за трансгранично сътрудничество и др.;
- Средства от националния План за възстановяване и устойчивост, част от общоевропейския механизъм за реакция срещу последиците от пандемия COVID-19, който ще донесе допълнителни средства от ЕСИФ;
- Финансови инструменти;
- Частни инвестиции.

Съгласно Методическите указания, Програмата за реализация включва три отделни приложения. **Приложение №1** представя индикативните финансови стойности на мерките за развитие на общината, докато **приложение №1А** дефинира конкретни проекти за реализация с най-голяма степен на готовност/важност. Стойностите на мерките от Приложение №1 включват и бюджетите на проектите от Приложение №1А. **Приложение №2** обобщава всички необходими средства за изпълнение на ПИРО Разград до 2027 по приоритети и източници на финансиране. Приложение №1 остойносттава типовете интервенции и така определя инвестиционната рамка, в която ще се подготвят и реализират всички конкретни проекти в общината, вкл. по Приложение №1А, което може да се допълва и конкретизира на годишна основа в съответствие с дейностите за наблюдение и оценка на ПИРО.

5.2. ПРИЛОЖЕНИЕ №1 – ОПИСАНИЕ НА ПРЕДВИДЕНИТЕ МЕРКИ И ДЕЙНОСТИ В ПРОГРАМАТА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Приоритет 1.1. Повишаване на произведената продукция и приходите от земеделието, промишлеността и туризма			32 760,00										
Мярка 1.1.1. Устойчиво използване на местните ресурси и подпомагане на земеделските дейности	Мярката се допълва с останалите мерки в подкрепа на икономическото развитие и по-специално с развитието на ХВП	Цялата територия на общината	1 500,00										Земеделски производители
Дейност 1.1.1.1. Развитие на екологични селски стопанства, биологично земеделие и био продукция (производство на плодове, зеленчуци, пчеларството и др., животновъдство).			1 000,00	ПРСР 2021-2027 Частни инвестиции									
Дейност 1.1.1.2. Прилагане на иновации в земеделието, вкл. цифрова инфраструктура			500,00	ПРСР 2021-2027									
Мярка 1.1.2. Изграждане и комплексно обновяване на модерни индустриални и логистични зони	Мярката има синергичен ефект с мерките за развитие на МСП	I градска зона „Бели Лом“	6 100,00										Община Разград МСП
Дейност 1.1.2.1. Обновяване на съществуващи индустриални зони, вкл. осигуряване на довеждаща и съпътстваща инфраструктура (улицы, водопровод, канализация, газоснабдяване, енергоефективно осветление и др.)			1 000,00	Централен бюджет Общински бюджет									

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Дейност 1.1.2.2. Изграждане на нови индустриални зони и технологични паркове			5 100,00	ИТИ по ПРР 2021-2027 Финансови инструменти Частни инвестиции									
Мярка 1.1.3. Внедряване на мерки и технологични решения за повишаване на производителността, енергийната и ресурсната ефективност на МСП	Мярката има синергичен ефект с Мярка 1.1.4. Развитие на научно-изследователската и развойна дейност и внедряване на иновации в МСП	I градска зона „Бели Лом“ III зона „Перистър“	12 000,00										МСП
Дейност 1.1.3.1. Ресурсна ефективност в предприятията на територията на общината			3 600,00	ПКИП 2021-2027 Частни инвестиции									
Дейност 1.1.3.2. Внедряване на мерки за енергийна ефективност в производствени сгради			8 400,00	ПКИП 2021-2027 План за възстановяване и устойчивост Частни инвестиции									
Мярка 1.1.4. Развитие на научно-изследователската и развойна дейност и внедряване на иновации в МСП	Мярката има синергичен ефект с Мярка 1.1.3. Внедряване на мерки и технологични решения за повишаване на производителността, енергийната и ресурсната	I градска зона „Бели Лом“ III зона „Перистър“	8 000,00										МСП

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
	ефективност на МСП												
Дейност 1.1.4.1. Разработване и внедряване на иновации в предприятията, дигитализация на работни процеси, въвеждане на технологии, обезпечаващи “кръговата икономика”.			8 000,00	ПКИП 2021-2027 Интегрирани териториални инвестиции									
Мярка 1.1.5. Развитие на културни ценности и природни забележителности като туристически дестинации	Създава пакет от мерки за развитие на туристически продукти с Мярка 1.1.6 и 1.1.7	I градска зона „Бели Лом“	3 500,00										Община Разград
Дейност 1.1.5.1. Консервация, реставрация и социализация на обекти на недвижимото културно наследство			1 000,00	ИТИ по ПРР 2021-2027 Общински бюджет Централен бюджет									
Дейност 1.1.5.2. Изграждане на мултифункционални посетителски и музейни центрове в подкрепа на културното наследство			2 500,00	Интегрирани териториални инвестиции по ПРР 2021-2027 Общински бюджет									
Мярка 1.1.6. Изграждане на туристическа инфраструктура, подкрепяща развитието на	Създава пакет от мерки за развитие на туристически продукти с Мярка 1.1.5 и	I градска зона „Бели Лом“	500,00										Община Разград Туристически сектор

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура
					1	2	3	4	5	6	7	
дестинациите	1.1.7											
Дейност 1.1.6.1. Изграждане на дребномащабна туристическа инфраструктура – указателни табели, билборди на входно-изходните артерии на града, благоустройство на прилежащи пространства, подобряване на достъпността около туристическите атракции.			500,00	Общински бюджет								
Мярка 1.1.7. Създаване на интегрирани туристически продукти в сътрудничество с други общини от региона	Създава пакет от мерки за развитие на туристически продукти с Мярка 1.1.5 и 1.1.6	Цялата територия на общината	1 160,00									Община Разград Туристически сектор Общини от СЦР и СИР
Дейност 1.1.7.1. Внедряване на иновативни форми за представяне на културно съдържание, вкл. дигитализиране на фондове на културни институции, на образци на нематериалното фолклорно наследство. Създаване на виртуални музеи (на капанците/на различните етноси и етнографски групи/на киселото мляко)			160,00	Интегрирани териториални инвестиции по ППР 2021-2027 Общински бюджет Норвежки финансов механизъм								

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура
					1	2	3	4	5	6	7	
Дейност 1.1.7.2. Развитие и популяризиране на интегрирани туристически продукти, вкл. обособяване на туристически маршрути и пакети, изготвяне на маркетингови стратегии и провеждане на рекламни кампании			1 000,00	Интегрирани териториални инвестиции по ППР 2021-2027 Общински бюджет								
Приоритет 2.1. Подобряване на здравеопазването, образованието, социалните дейности, културата и административното обслужване			62 290,00									
Мярка 2.1.1. Обновяване и оборудване на обектите на общообразователната инфраструктура	Синергичен ефект с поредица от мерки, както за развитие на публичните услуги, така и по отношение на енергийната ефективност	Цялата територия на общината	9 300,00									Община Разград
Дейност 2.1.1.1. Подобряване на материалната база на детски заведения и училища на територията на община Разград, в т.ч. внедряване на мерки за енергийна ефективност, осигуряване на фотоволтаици, интелигентни системи за управление на осветлението, достъпна архитектурна среда, обновяване на дворни пространства и др.			6 000,00	Интегрирани териториални инвестиции План за възстановяване и устойчивост Общински бюджет Централен бюджет								

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Дейност 2.1.1.2. Подобряване на техническата база на детски заведения и училища на територията на община Разград, в т.ч. STEM кабинети, лаборатории, внедряване на нови информационно-комуникационни технологии в обучението			800,00	Интегрирани териториални инвестиции План за възстановяване и устойчивост Общински бюджет Централен бюджет									
Дейност 2.1.1.2. Подобряване на материално-техническата база на ЦПРЛ ЦУТНТ, ЦРД, УСШ, Ученическо общежитие			2 500,00	Интегрирани териториални инвестиции План за възстановяване и устойчивост Общински бюджет Централен бюджет									
Мярка 2.1.2. Подобряване на достъпа до образование за всички социални групи и повишаване качеството на образователните процеси	Синергичен ефект с поредица от мерки, както за развитие на публичните услуги, така и по отношение на енергийната ефективност	Цялата територия на общината	1 100,00										Община Разград

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Дейност 2.1.2.1. Допълнителна подкрепа за личностно развитие на деца и ученици със специални образователни потребности; деца в риск; деца с изяви дарби; деца с хронични заболявания и др.			250,00	ПО 2021-2027 План за възстановяване и устойчивост									
Дейност 2.1.2.2. Превенция на преждевременното напускане на образователната система, както и повторно включване, социализиране и адаптиране			250,00	ПО 2021-2027									
Дейност 2.1.2.3. Превенция на противообществени прояви сред младите хора в училищна възраст			100,00	Общински бюджет									
Дейност 2.1.2.4. Повишаване квалификацията и мотивацията на педагогическите кадри			200,00	ПО 2021-2028 План за възстановяване и устойчивост									
Дейност 2.1.2.5. Кариерно ориентиране и консултиране и подготовка за професионална реализация на ученици и студенти			300,00	ПО 2021-2027									
Мярка 2.1.3. Повишаване привлекателността на професионалното образование	Синергичен ефект с поредица от мерки, както за развитие на публичните услуги, така и по отношение на енергийната ефективност	Цялата територия на общината	550,00										Община Разград Работодатели

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Дейност 2.1.3.1. Развитие на партньорски мрежи между бизнеса и образованието за повишаване привлекателността на професионалното образование и насочване към ключови за местната икономика професии			250,00	ПО 2021-2027									
Дейност 2.1.3.2. Предоставяне на стипендии за насочване към ключови за местната икономика специалности и професии			300,00	ПО 2021-2028									
Мярка 2.1.4. Обновяване и оборудване на обектите на здравната инфраструктура	Синергичен ефект с поредица от мерки, както за развитие на публичните услуги, така и по отношение на енергийната ефективност	Цялата територия на общината	4 890,00										Община Разград
Дейност 2.1.4.1. Ремонт на сграден фонд, в т.ч. енергийна ефективност на обекти на здравната инфраструктура			3 000,00	Интегрирани териториални инвестиции План за възстановяване и устойчивост Централен бюджет Общински бюджет									

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Дейност 2.1.4.2. Доставка на подходяща апаратура за здравни заведения			500,00	Интегрирани териториални инвестиции План за възстановяване и устойчивост Централен бюджет Общински бюджет									
Дейност 2.1.4.3. Обновяване на материално-техническата база на здравните кабинети към училищата и детските градини в община Разград. Закупуване на ново медицинско оборудване			700,00	Централен бюджет Общински бюджет									
Дейност 2.1.4.4. Техническо обезпечаване с персонални компютри, принтери и телефони на здравните кабинети към училищата и детските градини			250,00	Общински бюджет									
Дейност 2.1.4.5. Подобряване на материално-техническата база на детските ясли, в т. ч. отоплителни уреди и подмяна на оборудване в кухненски блокове			440,00	Общински бюджет									
Мярка 2.1.5. Повишаване на достъпа до здравни грижи за селата от общината и периферните райони на областта	Синергичен ефект с мярката за обновяване на здравната инфраструктура	Цялата територия на общината	400,00	Централен бюджет Общински бюджет									Община Разград

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Мярка 2.1.6. Доизграждане на системата от обекти за предоставяне на социални грижи в общността	Синергичен ефект с поредица от мерки за развитие на публичните услуги	Цялата територия на общината	14 210,00										Община Разград
Дейност 2.1.6.1. Подкрепа за осигуряване на жилища (Социални жилища и общински) за уязвими групи от населението и други групи в неравностойно положение			3 500,00	Интегрирани териториални инвестиции Общински бюджет Централен бюджет									
Дейност 2.1.6.2. Подобряване на условията в Клубове на пенсионера			210,00	Общински бюджет									
Дейност 2.1.6.3. Разкриване на нови социални услуги в общността			2 200,00	План за възстановяване и устойчивост Централен бюджет Общински бюджет ПРЧР 2021-2027									
Дейност 2.1.6.4. Ремонт и реконструкция на съществуваща материална база на социалните услуги в общността			1 200,00	Централен бюджет Общински бюджет									
Дейност 2.1.6.5. Ремонт и реконструкция на съществуваща материална база на специализираните социални институции			2 000,00	Централен бюджет Общински бюджет									

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Дейност 2.1.6.6. Предоставяне и развитие на социални и интегрирани социално-здравни услуги за деца, хора с увреждания, възрастни хора и хора в невъзможност за самообслужване			5 100,00	ПРЧР 2021-2027 План за възстановяване и устойчивост									
Мярка 2.1.7. Обновяване и оборудване на обекти на културната инфраструктура	Мярка 2.1.7 се допълва с мерките за опазване на културното наследство и развитие на туризма	I градска зона „Бели Лом“ Цялата територия на общината	20 040,00										Община Разград
Дейност 2.1.7.1. Подобряване на материално-техническата база, вкл. енергийната ефективност, оборудване и социализация на обекти на културната инфраструктура в гр. Разград			17 500,00	Интегрирани териториални инвестиции План за възстановяване и устойчивост Централен бюджет Общински бюджет ОПРР 2014-2020									
Дейност 2.1.7.2. Ремонт и въвеждане на мерки за енергийна ефективност в сграден фонд, модернизирание на читалищата от община Разград			1 750,00	Централен бюджет									

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Дейност 2.1.7.3. Издирване, проучване, възстановяване и популяризиране на културното наследство, традиции и обичаи на местното население. Организиране на събития, свързани с възпроизвеждане на празнични традиции, обреди и обичаи, традиционни празници на различните етноси и етнографски групи в община Разград.			10,00	Общински бюджет									
Дейност 2.1.7.4. Дейности по програма на ЮНЕСКО „Живи човешки съкровища”, насочена към съхраняване на нематериалното културно наследство и неговите носители			20,00	Програма на „ЮНЕСКО“									
Дейност 2.1.7.5. Междуобщинско и транснационално сътрудничество в областта на културата. Популяризиране на местната култура и традиции като част от европейската култура чрез включването на читалища и художествени продукти в туристически маршрути, изложения, културни събития и др.			200,00	Програми за ТГС Общински бюджет									

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура
					1	2	3	4	5	6	7	
Дейност 2.1.7.6. Обновяване на художествения репертоар, сценичен гардероб и реквизит на художествените колективи. Подобряване на техническото обезпечаване на колективите. Повишаване нивото на художествения продукт			40,00	Общински бюджет								
Дейност 2.1.7.7. Осигуряване на подкрепа на талантиливи деца и младежи, осъществяване на местни творчески проекти и инициативи със заинтересованите институции за подкрепа на личностното развитие			20,00	Общински бюджет								
Дейност 2.1.7.8. Надграждане и нови атрактивни събития от културния календар на град Разград			400,00	Общински бюджет								
Дейност 2.1.7.9. Обновяване и модернизирание на обществените библиотеки и превръщането им в съвременни центрове за духовност, придобиване на знания и информация. Обогатяване на библиотечните фондове			100,00	Централен бюджет								
Мярка 2.1.8. Обновяване на административни обекти и рационализиране на административното обслужване	Синергичен ефект с поредица от мерки за реновиране на публични сгради	I градска зона „Бели Лом“	11 800,00									Община Разград Структури на държавната администрация

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Дейност 2.1.8.1. Повишаване енергийната ефективност/изграждане на общински сграден фонд, в т.ч. кметства на Община Разград			5 250,00	План за възстановяване и устойчивост Централен бюджет Общински бюджет									
Дейност 2.1.8.2. Повишаване енергийната ефективност на сгради държавна собственост			3 000,00	План за възстановяване и устойчивост Централен бюджет									
Дейност 2.1.8.3. Доставка на подходящо оборудване за подобряване качеството на предоставяните услуги в административни сгради на община Разград			420,00	Общински бюджет									
Дейност 2.1.8.4. Оптимизацията на ресурсите и осигуряване на ефективност и ефикасност на използваните информационни ресурси чрез прилагане на съвременни технологични централизирани и хоризонтални решения за е-управление. Реализиране на мерки за мрежова и информационна сигурност. Дигитализация и цифровизация в полза на обществото.			3 000,00	Централен бюджет Общински бюджет									

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Дейност 2.1.8.5. Устройствено планиране			130,00	Общински бюджет									
Приоритет 2.2. Развитие на дуалното обучение и повишаване потенциала на работната сила			6 250,00										
Мярка 2.2.1. Приложение на модела на дуалното обучение в различни професионални направления и на различни образователни равнища	Синергичен ефект с Мярка 2.1.3. Повишаване привлекателността на професионалното образование	Цялата територия на общината	900,00										Община Разград Образователни институции
Дейност 2.2.1.1. Сътрудничество и обмен на информация между професионалните гимназии и местния/регионалния бизнес за адаптиране на обучителните програми спрямо нуждите на бизнеса			150,00	ПО 2021-2027									
Дейност 2.1.3.2. Предоставяне на практическо обучение чрез реализиране на стажове и практики			750,00	ПО 2021-2027									
Мярка 2.2.2. Професионална ориентация и привличане на кадри към професии и сектори с дефицит на кадри	Синергичен ефект с мерките за развитие на индустриални зони и МСП	Цялата територия на общината	1 250,00										Община Разград Агенция по заетостта

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура
					1	2	3	4	5	6	7	
Дейност 2.2.2.1. Консултиране, професионално ориентиране, профилиране и активиране на потенциала на икономически неактивните, дългосрочно безработните и младежите			250,00	ПРЧР 2021-2027 Интегрирани териториални инвестиции Централен бюджет								
Дейност 2.2.2.2. Привличане на кадри в ключови сектори чрез подкрепа на трудова мобилност, вкл. транспорт до периферни населени места			500,00	ПРЧР 2021-2027 Интегрирани териториални инвестиции Централен бюджет								
Дейност 2.2.2.3. Осигуряване на стимули за завръщане от чужбина и започване на работа в ключови сектори			500,00	ПРЧР 2021-2027 Интегрирани териториални инвестиции Централен бюджет								
Мярка 2.2.3. Активиране на икономически неактивни лица с мотивация, квалификация и осигуряване на заетост	Синергичен ефект с мерките за развитие на индустриални зони и МСП	Цялата територия на общината	2 350,00									Община Разград Агенция по заетостта

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Дейност 2.2.3.1. Интеграция на пазара на труда на икономически неактивни лица чрез идентифициране, активиране, оценка на способностите и регистрация в бюро по труда			250,00	ПРЧР 2021-2027 Интегрирани териториални инвестиции Централен бюджет									
Дейност 2.2.3.2. Интеграция на пазара на труда на безработни младежи чрез чиракуване и стажуване			750,00	ПРЧР 2021-2027 Интегрирани териториални инвестиции Централен бюджет									
Дейност 2.2.3.3. Включване на икономически неактивни лица в обучения за квалификация и преквалификация и осигуряване на последваща заетост			600,00	ПРЧР 2021-2027 Интегрирани териториални инвестиции Централен бюджет									
Дейност 2.2.3.4. Обучение и преквалификация на персонала за повишаване на работната сила			750,00	ПРЧР 2021-2027 Интегрирани териториални инвестиции Централен бюджет									

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура
					1	2	3	4	5	6	7	
Мярка 2.2.4. Стимулиране на самостоятелната заетост и предприемачеството, свързана с предоставянето на обслужващи услуги в населените места	Синергичен ефект с мерките за развитие на индустриални зони и МСП	Цялата територия на общината	1 750,00									Община Разград Агенция по заетостта
Дейност 2.2.4.1. Подкрепа на предприемачеството на желаещи да стартират стопанска дейност, вкл. обучения и развитие на бизнес идеи и планове			200,00	ПРЧР 2021-2027 Интегрирани териториални инвестиции Централен бюджет								
Дейност 2.2.4.2. Достъп до финансиране за стартиращи предприемачи, вкл. младежи			750,00	ПРЧР 2021-2027 Интегрирани териториални инвестиции Централен бюджет								
Дейност 2.2.4.3. Подкрепа за социално предприемачество			800,00	ПРЧР 2021-2027 Интегрирани териториални инвестиции Централен бюджет								

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Приоритет 3.1. Обновяване на техническите инфраструктури и намаляване на териториалните различия			100 313,00										
Мярка 3.1.1. Рехабилитация на републиканската и общинската транспортна инфраструктура	Подобрява транспортната достъпност съвместно с Мярка 3.2.1. Подобряване на транспортната свързаност и градската мобилност в Разград и Мярка 3.1.4. Рехабилитация на улиците и подобряване на уличното осветление в селата	Цялата територия на общината	5 500,00										Община Разград АПИ
Дейност 3.1.1.1. Реконструкция на републиканската пътна мрежа			2 500,00	Централен бюджет									
Дейност 3.1.1.2. Реконструкция на общинската пътна мрежа за осигуряване на добро транспортно обслужване и достъп до населените места на общината и към съседните общини			3 000,00	Централен бюджет Общински бюджет									
Мярка 3.1.2. Поетапно обновяване на ВиК инфраструктурата и съоръженията за пречистване на отпадъчните води	Синергичен ефект с мерките за развитие на техническата инфраструктура	Цялата територия на общината	63 400,00										„Водоснабдяване Дунав“ ЕООД Разград Община Разград
Дейност 3.1.2.1. Реконструкция на амортизирани водопроводни мрежи в гр. Разград и населените места на община Разград			7 200,00	Централен бюджет План за възстановяване и устойчивост									

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Дейност 3.1.2.2. Изграждане на канализационни мрежи и пречиствателни станции в гр. Разград и населените места на община Разград			56 200,00	Централен бюджет План за възстановяване и устойчивост									
Мярка 3.1.3. Усъвършенстване на системата за събиране и управление на отпадъците	Синергичен ефект с мерките за развитие на техническата инфраструктура	Цялата територия на общината	21 763,00	ПОС 2021-2027 Централен бюджет Общински бюджет									Община Разград
Мярка 3.1.4. Рехабилитация на улиците и подобряване на уличното осветление в селата	Подобрява транспортната достъпност съвместно с Мярка 3.1.1. Рехабилитация на републиканската и общинската транспортна инфраструктура и Мярка 3.2.1. Подобряване на транспортната свързаност и градската мобилност в Разград	Цялата територия на общината	8 150,00										Община Разград
Дейност 3.1.4.1. Ремонт и рехабилитация на улична мрежа, тротоари, създаване на достъпна среда			5 150,00	Централен бюджет Общински бюджет									
Дейност 3.1.4.2. Оптимизация на уличното осветление, чрез въвеждане на енергоспестяващи „LED“ осветителни тела и автоматизиране управлението му			3 000,00	ПВУ Централен бюджет Общински бюджет Финансови инструменти									

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Мярка 3.1.5. Обновяване на публични сгради и пространства в селата	Синергичен ефект с Мярка 3.1.4. Рехабилитация на улиците и подобряване на уличното осветление в селата	Цялата територия на общината	1 500,00	Централен бюджет Общински бюджет									Община Разград
Приоритет 3.2. Интегрирано развитие и обновяване на град Разград			60 990,00										
Мярка 3.2.1. Подобряване на транспортната свързаност и градската мобилност в Разград	Подобрява транспортната достъпност съвместно с Мярка 3.1.1. Рехабилитация на републиканската и общинската транспортна инфраструктура и Мярка 3.1.4. Рехабилитация на улиците и подобряване на уличното осветление в селата	I градска зона „Бели Лом“ II градска зона „Орел“ III градска зона „Перистър“	17 140,00										Община Разград
Дейност 3.2.1.1. Оптимизиране на транспортната мрежа на гр. Разград			12 320,00	Интегрирани териториални инвестиции План за възстановяване и устойчивост Централен бюджет Общински бюджет									

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Дейност 3.2.1.2. Оптимизиране на вело-алейната мрежа на гр. Разград			4 200,00	ИТИ Централен бюджет Общински бюджет									
Дейност 3.2.1.3. Изграждане на зарядни колонки за електромобили			120,00	ПЧП									
Дейност 3.2.1.4. Изграждане на ново улично осветление с енергоспестяващи „LED“ осветителни тела в участъци и улици с интензивно движение на МПС и на пешеходци			500,00	Централен бюджет Общински бюджет									
Мярка 3.2.2. Внедряване на мерки за енергийна ефективност и конструктивно укрепване на многофамилни жилищни сгради	Допълняемост с мерките за повишаване на енергийната ефективност в публични сгради	I градска зона „Бели Лом“ II градска зона „Орел“	10 000,00	План за възстановяване и устойчивост									Община Разград
Мярка 3.2.3. Развитие на системата от открити публични пространства и „зелени“ коридори при обвързването им с извънградските залесени територии	Синергичен ефект с Мярка 3.2.4. Благоустрояване и социализиране на крайбрежните площи на река Бели Лом	I градска зона „Бели Лом“ II градска зона „Орел“ Специфична Зона „Бели Лом“	25 500,00										Община Разград
Дейност 3.2.3.1. Благоустрояване и залесяване на градски паркове, градини и междублокови пространства			15 000,00	ИТИ Централен бюджет Общински бюджет									

Мярка/ Дейност/ Проектна идея	Кратко описание /приложен интегриран подход /	Зона за интегриран подход	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Срок за изпълнение /година/							Структура	
					1	2	3	4	5	6	7		
Дейност 3.2.3.2. Развитие на извънградските залесени територии			1 800,00	ИТИ Централен бюджет									
Дейност 3.2.3.3. Модернизация и реконструкция на общински пазари			1 500,00	Общински бюджет ПЧП									
Дейност 3.2.3.4. Реновиране и поддръжка на спортни обекти на територията на община Разград			3 000,00	Общински бюджет ПЧП									
Дейност 3.2.3.5. Изграждане на нови, ремонт и обновяване на амортизирани детски и спортни площадки в гр.Разград и населените места на общината			4 100,00	Общински бюджет ПЧП									
Дейност 3.2.3.6. Изграждане и поддръжка на системи за видеонаблюдение в града и населените места от община Разград за контрол на обществената среда			100,00	Общински бюджет									
Мярка 3.2.4. Благоустрояване и социализиране на крайбрежните площи на река Бели Лом	Синергичен ефект с Мярка 3.2.3. Развитие на системата от открити публични пространства и „зелени“ коридори при обвързването им с извънградските залесени територии	I градска зона „Бели Лом“ II градска зона „Орел“ Специфична Зона „Бели Лом“	8 350,00	Интегрирани териториални инвестиции									Община Разград
Общо			262 603,00										

5.3. ПРИЛОЖЕНИЕ №1А – ИНДИКАТИВЕН СПИСЪК НА ВАЖНИ ПРОЕКТИ

Приоритет/ Мярка/ Проект	Проектна готовност	Индикативен срок на изпълнение (месеци)	Общ индикативен бюджет на проектната идея (в хил. лв.)	Допълнителна информация /принос към приоритетите/
Приоритет 1.1. Повишаване на произведената продукция и приходите от земеделието, промишлеността и туризма				
Мярка 1.1.2. Изграждане и комплексно обновяване на модерни индустриални и логистични зони				
Проект „Реализиране на проект “Нов логистичен коридор на България: Азия – Варна – Шумен – Разград – Русе – Централна и източна Европа” – EU Gateway“	Проектна идея	36	3 000,00	Проектът ще има принос към развитието на модерни бизнес и индустриални зони и към подобряването на възможностите за предприемачество
Проект „Функционално преустройство на терена на бившата база на ОД "Жандармерия" за изграждане на нова бизнес зона и изграждане на околновръстен път, свързващ я с бизнес зона „Перистър“	Проектна идея	24	2 100,00	Проектът ще има принос към развитието на модерни бизнес и индустриални зони и към подобряването на възможностите за предприемачество
Мярка 1.1.4. Развитие на научно-изследователската и развойна дейност и внедряване на иновации в МСП				
Проект „Изграждане и оборудване на тематично фокусирана лаборатория за сертифициране, стандартизиране тестове и техническа верификация, изпитвания и доказване на концепции, опитни образци и полезни модели, прототипиране и др. с оглед на комерсиализацията на производствени продукти“	Проектна идея	12	2 000,00	Проектът ще има принос към развитието на научно-изследователска инфраструктура
Мярка 1.1.5. Развитие на културни ценности и природни забележителности като туристически дестинации				

Приоритет/ Мярка/ Проект	Проектна готовност	Индикативен срок на изпълнение (месеци)	Общ индикативен бюджет на проектната идея (в хил. лв.)	Допълнителна информация /принос към приоритетите/
Проект „Обособяване и изграждане на Исторически парк (срещу Исторически музей и АР „Абритус“), посветен на римското антично минало на гр. Разград“	Проектна идея	24	2 000,00	Проектът ще допринесе за развитието на културното наследство в общината
Приоритет 2.1. Подобряване на здравеопазването, образованието, социалните дейности, културата и административното обслужване				
Мярка 2.1.4. Обновяване и оборудване на обектите на здравната инфраструктура				
Проект „Ремонт на сграден фонд, в т.ч. енергийна ефективност на МБАЛ „Иван Рилски“	Проектна идея	24	1 500,00	Проектът ще подобри качеството на здравните грижи
Проект „Ремонт на сграден фонд, в т.ч. енергийна ефективност на "ДКЦ - I Разград“	Проектна идея	24	1 000,00	Проектът ще подобри качеството на здравните грижи
Проект „Ремонт детска площадка във вътрешния двор на ДЯ „Звездици“	Проектна идея	12	20,00	Проектът ще подобри качеството на здравните грижи
Проект „Изграждане на сенници на тераси в ДЯ „Слънчево детство“	Проектна идея	12	20,00	Проектът ще подобри качеството на здравните грижи
Мярка 2.1.5. Повишаване на достъпа до здравни грижи за селата от общината и периферните райони на областта				
Проект „Създаване на мобилни екипи за предоставяне на медицински услуги“	Проектна идея	12	400,00	Проектът ще има принос към подобряването на достъпа до здравни грижи
Мярка 2.1.6. Доизграждане на системата от обекти за предоставяне на социални грижи в общността				
Проект „Разкриване на нови два Центъра за настаняване на пълнолетни лица с деменция“	Проектна идея	24	1 500,00	Проектът ще допринесе за развитието на системата от обекти за предоставяне на социални грижи в общността

Приоритет/ Мярка/ Проект	Проектна готовност	Индикативен срок на изпълнение (месеци)	Общ индикативен бюджет на проектната идея (в хил. лв.)	Допълнителна информация /принос към приоритетите/
Проект „Закупуване на оборудване на ново разкрити социални услуги – два Центъра за настаняване на пълнолетни лица с деменция“	Проектна идея	12	250,00	Проектът ще допринесе за развитието на системата от обекти за предоставяне на социални грижи в общността
Проект „Дневен център за пълнолетни лица с увреждания“	Проектна идея	12	400,00	Проектът ще допринесе за развитието на системата от обекти за предоставяне на социални грижи в общността
Проект „Дом за възрастни хора“	Проектна идея	12	400,00	Проектът ще допринесе за развитието на системата от обекти за предоставяне на социални грижи в общността
Проект „Дом за пълнолетни лица с деменция“	Проектна идея	12	600,00	Проектът ще допринесе за развитието на системата от обекти за предоставяне на социални грижи в общността
Мярка 2.1.7. Обновяване и оборудване на обекти на културната инфраструктура				
Проект „Реконструкция и енергийно саниране сграда на Регионален исторически музей в АР „Абритус“ гр. Разград“	Проектна идея	24	1 000,00	Проектът ще има принос към обновяването на културната инфраструктура
Проект „Изграждане на Мултифункционален музеен център (недовършена сграда на МВР)“	Проектна идея	24	15 000,00	Проектът ще има принос към доизграждането на културната инфраструктура
Проект „Читалищата в полза на туризма - извършване на основен ремонт на Етнографски комплекс в с. Побит камък и Етнографски капански комплекс в с. Топчий“	Проектна идея	24	500,00	Проектът ще има принос към обновяването на културната инфраструктура
Мярка 2.1.8. Обновяване на административни обекти и рационализиране на административното обслужване				

Приоритет/ Мярка/ Проект	Проектна готовност	Индикативен срок на изпълнение (месеци)	Общ индикативен бюджет на проектната идея (в хил. лв.)	Допълнителна информация /принос към приоритетите/
Проект „Внедряване на мерки за енергийна ефективност в административна сграда на Община Разград“	Проектна идея	12	750,00	Проектът ще повиши качеството на административното обслужване
Проект „Изграждане на Център за административно обслужване, съответстващ на общите и препоръчителни стандарти за качество на административното обслужване“	Проектна идея	12	1 500,00	Проектът ще повиши качеството на административното обслужване
Проект „Изготвяне ОУП на гр.Разград“	Проектна идея	12	20,00	Проектът ще осигури устройствена основа за развитието на общината
Проект „Изготвяне ПУП на местността за отдих „Пчелина“	Проектна идея	12	10,00	Проектът ще осигури устройствена основа за развитието на местност със значителен рекреационен потенциал
Приоритет 3.1. Обновяване на техническите инфраструктури и намаляване на териториалните различия				
Мярка 3.1.2. Поетапно обновяване на ВиК инфраструктурата и съоръженията за пречистване на отпадъчните води				
Проект „Доизграждане на канализационна мрежа в гр. Разград“	Проектна идея	24	3 200,00	Проектът ще подобри събирането, отвеждането и третирането на отпадните води
Проект „Реконструкция, разширение и модернизация на ГПСОВ гр. Разград“	Проектна идея	24	20 000,00	Проектът ще подобри събирането, отвеждането и третирането на отпадните води
Проект „Изграждане на канализационни мрежи и пречиствателни станции в населени места с над 2000 е.ж. (еквивалент жители) - с. Ясеновец, с. Дянково и с. Раковски“	Проектна идея	24	21 000,00	Проектът ще подобри събирането, отвеждането и третирането на отпадните води

Приоритет/ Мярка/ Проект	Проектна готовност	Индикативен срок на изпълнение (месеци)	Общ индикативен бюджет на проектната идея (в хил. лв.)	Допълнителна информация /принос към приоритетите/
Проект „Изграждане на канализационни мрежи в населените места с. Гецово и с. Стражец и довеждащи колектори до ГПСОВ гр. Разград“	Проектна идея	24	12 000,00	Проектът ще подобри събирането, отвеждането и третирането на отпадните води
Мярка 3.1.3. Усъвършенстване на системата за събиране и управление на отпадъците				
Проект „Изграждане на Регионален център за рециклиране и оползотворяване на неопасни строителни отпадъци в гр. Разград“	Проектна идея	24	1 800,00	Проектът ще оптимизира системата за управление на отпадъците
Проект „Доизграждане на Регионалното депо за неопасни отпадъци в гр. Разград“	Проектна идея	24	5 000,00	Проектът ще оптимизира системата за управление на отпадъците
Проект „Реализация на проект за изграждане на инсталация за компостиране и инсталация за предварително третиране на битови отпадъци за общините от РСУО Разград“	Проектна идея	24	13 563,00	Проектът ще оптимизира системата за управление на отпадъците
Проект „Функциониране, популяризиране и развитие на услугите, предоставяни от Център за разделно събиране и временно съхранение на опасни отпадъци от бита в Разград“	Проектна идея	24	200,00	Проектът ще оптимизира системата за управление на отпадъците
Проект „Реконструкция и оборудване на ТЕЦ - Разград за изгаряне на RDF“	Проектна идея	24	1 200,00	Проектът ще оптимизира системата за управление на отпадъците
Приоритет 3.2. Интегрирано развитие и обновяване на град Разград				
Мярка 3.2.1. Подобряване на транспортната свързаност и градската мобилност в Разград				
Проект „Доизграждане на вътрешния транспортен пътен пръстен на гр. Разград“	Проектна идея	24	3 200,00	Проектът ще подобри градската мобилност в Разград

Приоритет/ Мярка/ Проект	Проектна готовност	Индикативен срок на изпълнение (месеци)	Общ индикативен бюджет на проектната идея (в хил. лв.)	Допълнителна информация /принос към приоритетите/
Проект „Ремонт и рехабилитация на улици в град Разград, приоритетно първокласна улична мрежа (бул. „Априлско въстание“, ул. „Странджа“, ул. „Добруджа“, ул. „Перистър“, ул. „Ивайло“ и др.) и представляващи изход към съседни градове (ул. „Любен Каравелов“, бул. „Търговишко шосе“ и др.)“	Проектна идея	24	6 000,00	Проектът ще подобри градската мобилност в Разград
Проект „Изграждане на кръгово кръстовище от типа временни съоръжения или светофарни уредби на: - ул. „Перистър“ и бул. „Априлско въстание“; - бул. „Априлско въстание“ и ул. „Пета“ в района на Автогара – Разград; - бул. „Странджа“ и ул. „Дунав“ в района на магазин „БИЛЛА“.	Проектна идея	24	300,00	Проектът ще подобри градската мобилност в Разград
Проект "Изграждане на паркинг в прилежащо пространство около недовършена сграда на МВР"	Проектна идея	24	300,00	Проектът ще подобри градската мобилност в Разград
Проект „Изграждане на уличната и прилежащата към нея инфраструктура и благоустрояване на ж.к. „Хърсате“	Проектна идея	24	1 500,00	Проектът ще подобри градската мобилност в Разград
Проект „Реализация на проект за канализация, водопроводи и благоустрояване на кварталите между улиците – „Добруджа“, „Черна“, „Тутракан“, „Княз Борис“ и прилежащото дере на „Добруджа“	Проектна идея	24	920,00	Проектът ще подобри градската мобилност в Разград
Проект „Изграждане на велоалеи по източен околостретен път към ж. к. „Орел“, по ул. „Дунав“, обвързване на велоалеите със съществуваща вело- и пешеходна алея до местност „Пчелина“, която	Проектна идея	24	2 000,00	Проектът ще подобри градската мобилност в Разград

Приоритет/ Мярка/ Проект	Проектна готовност	Индикативен срок на изпълнение (месеци)	Общ индикативен бюджет на проектната идея (в хил. лв.)	Допълнителна информация /принос към приоритетите/
подлежи на обновяване“				
Проект „Изграждане на велоалея от град Разград към село Гецово; велоалея от град Разград към село Ушинци“	Проектна идея	24	2 000,00	Проектът ще подобри градската мобилност в Разград
Мярка 3.2.3. Развитие на системата от открити публични пространства и „зелени“ коридори при обвързването им с извънградските залесени територии				
Проект „Реконструкция и залесяване на Северен градски парк и превръщането му в атрактивно място за отдих, спорт и развлечения, отделено специално внимание на обитателите на зоокъта, като им се осигурят подходящи условия за живот и местообитаване“	Проектна идея	24	5 500,00	Проектът ще подобри състоянието на зелената система и публичните пространства в общината
Проект „Реализация на втори етап на проект „Благоустройство и Паркоустройство на зелените площи в кв. „Орел“	Проектна идея	24	4 500,00	Проектът ще подобри състоянието на зелената система и публичните пространства в общината
Проект „Изграждане и възстановяване на зелена площ в кв. 611 на жилищен комплекс Орел“	Проектна идея	24	550,00	Проектът ще подобри състоянието на зелената система и публичните пространства в общината
Проект „Реконструкция на парк в кв. 47 на ж.к. „Житница“	Проектна идея	24	1 300,00	Проектът ще подобри състоянието на зелената система и публичните пространства в общината
Проект „Реконструкция и паркоустройство на недействащ гробищен парк в парцел III, кв. 611 и превръщането му в Мемориален комплекс“	Проектна идея	24	230,00	Проектът ще подобри състоянието на зелената система и публичните пространства в общината
Проект „Благоустройство и залесяване на Младежки парк Разград“	Проектна идея	24	920,00	Проектът ще подобри състоянието на зелената система и публичните пространства

Приоритет/ Мярка/ Проект	Проектна готовност	Индикативен срок на изпълнение (месеци)	Общ индикативен бюджет на проектната идея (в хил. лв.)	Допълнителна информация /принос към приоритетите/
				в общината
Проект „Реконструкция на градски градини (кв. 63, кв. 64, площад Стефан Стамболов)“	Проектна идея	24	850,00	Проектът ще подобри състоянието на зелената система и публичните пространства в общината
Проект „Благоустройство и паркоустройство на ж.к. „Освобождение” в гр. Разград“	Проектна идея	24	500,00	Проектът ще подобри състоянието на зелената система и публичните пространства в общината
Проект „Благоустройство прилежаща територия около „Социални жилища“ в ЖК „Орел“	Проектна идея	24	450,00	Проектът ще подобри състоянието на зелената система и публичните пространства в общината
Проект „Изготвяне и реализация на проект за превръщане на местност „Пчелина“ в атрактивна зона за краткотраен отдих и развлечение за разградчани и гости на общината“	Проектна идея	24	500,00	Проектът ще подобри състоянието на зелената система и публичните пространства в общината
Проект „Реконструкция и модернизация на градския Колодрум в гр. Разград“	Проектна идея	24	2 000,00	Проектът ще подобри състоянието на зелената система и публичните пространства в общината
Проект „Изграждане на нова мултифункционална спортна зала до стрелбищен комплекс и тенис кортове“	Проектна идея	24	2 100,00	Проектът ще подобри състоянието на зелената система и публичните пространства в общината
Проект „Изграждане на спортен комплекс на бивш стадион Антибиотик“	Проектна идея	24	1 500,00	Проектът ще подобри състоянието на зелената система и публичните пространства в общината
Мярка 3.2.4. Благоустройство и социализиране на крайбрежните площи на река Бели Лом				
Проект „Реконструкция на поречието на река Бели Лом и прилежащите ѝ терени през града, доизграждане в източна посока до мостовото съоръжение на бул. „Априлско въстание“,	Проектна идея	24	7 500,00	Проектът ще има принос за развитието на крайречните територии и тяхното приобщаване към градската среда

Приоритет/ Мярка/ Проект	Проектна готовност	Индикативен срок на изпълнение (месеци)	Общ индикативен бюджет на проектната идея (в хил. лв.)	Допълнителна информация /принос към приоритетите/
комплексно обновяване като интегрирана територия на културно наследство, туризъм, спорт, екология и бизнес“				
Проект „Реконструкция и изграждане на мостове над река Бели Лом (по ул. „Стефан Караджа“ и по ул. „Васил Левски“) с изграждане на допълнителни ленти за велосипеди“	Проектна идея	24	350,00	Проектът ще има принос за развитието на крайречните територии и тяхното приобщаване към градската среда
Проект „Реконструкция на дере „Добруджа“ и прилежащите му територии за приобщаването му към съществуващата градска среда“	Проектна идея	24	500,00	Проектът ще има принос за развитието на крайречните територии и тяхното приобщаване към градската среда
Общо			157 603,00	

5.4. ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА

Цел/ Приоритет	Общински бюджет	Общ дял	Централен бюджет	Общ дял	Фондове на ЕС	Общ дял	Частни инвестиции	Общ дял	Общо
Цел 1	1 560,00	0,59%	2 700,00	1,03%	20 500,00	7,81%	8 000,00	3,05%	32 760,00
Приоритет 1.1	1 560,00	0,59%	2700,00	1,03%	20 500,00	7,81%	8 000,00	3,05%	32 760,00
Цел 2	12 170,00	4,63%	12 300,00	4,68%	44 070,00	16,78%	0,00	0,00%	68 540,00
Приоритет 2.1	12 170,00	4,63%	12300,00	4,68%	38 570,00	14,69%	0,00	0,00%	63 040,00
Приоритет 2.2	0,00	0,00%	0,00	0,00%	5 500,00	2,09%	0,00	0,00%	5 500,00
Цел 3	8 370,00	3,19%	59 000,00	22,47%	86 013,00	32,75%	7 920,00	3,02%	161 303,00
Приоритет 3.1	2 200,00	0,84%	43600,00	16,60%	48 163,00	18,34%	1 200,00	0,46%	95 163,00
Приоритет 3.2	6 170,00	2,35%	15400,00	5,86%	37 850,00	14,41%	6 720,00	2,56%	66 140,00
За всички проекти	22 100,00	8,42%	74 000,00	28,18%	150 583,00	57,34%	15 920,00	6,06%	262 603,00

5.5. ПРИМЕРНИ КОНЦЕПЦИИ ЗА ИНТЕГРИРАНИ ТЕРИТОРИАЛНИ ИНВЕСТИЦИИ

Моделът на интегрираните териториални инвестиции (ИТИ) ще бъде основен инструмент за използване на финансов ресурс от европейските фондове от страна на градските общини. Обобщено, при този модел ще се реализират пакети от допълващи се проекти, вкл. инфраструктурни и „меки“ мерки, насочени към развитието на дадена ясно очертана територия в рамките на Северен централен район. В този смисъл ИТИ следва да допринасят и за приоритетите на ИТСП на Северен район. Основна характеристика на този тип инициативи ще бъде партньорството между различни организации, вкл. между отделни общински администрации, което предполага надобщинско въздействие на ИТИ. Отчитайки тази рамка, ПИРО Разград обвързва разработването на Програмата за реализация с възможностите на ИТИ, така че да се осигури съответствие между нуждите на общинското развитие и финансовата рамка за новия програмен период. Освен вече представените примерни мерки и дейности за изпълнение по този модел, тук са систематизирани няколко примерни концепции за ИТИ/пакети от проекти.

ИТИ за развитие на поречието на река Бели Лом с подобряване на екологичните характеристики, обновяване на жизнената среда и развитие на туристическите потенциали

Териториалният обхват на подобна концепция за ИТИ ще се базира на географски принцип, като обхваща територии по поречието на река Бели Лом. По този начин предмет на концепцията ще бъдат различни типове територии и функции, като междуобщинското сътрудничество и участие на общините по поречието са особено подходящи. Подобна идея е подкрепена от две зоните за интегриран подход на ПИРО Разград – 1. специфичната обхватна зона „Бели Лом“ и 2. едноименната градска зона в строителните граници на общинския и областен център.

Тук са представени примерните мерки и проекти, които могат да се комбинират сполучливо.

Примерни мерки:

- Мярка 1.1.2. Изграждане и комплексно обновяване на модерни индустриални и логистични зони;
- Мярка 1.1.5. Развитие на културни ценности и природни забележителности като туристически дестинации;
- Мярка 1.1.6. Изграждане на туристическа инфраструктура, подкрепяща развитието на дестинациите;
- Мярка 3.1.1. Рехабилитация на републиканската и общинската транспортна инфраструктура;
- Мярка 3.1.2. Поетапно обновяване на ВиК инфраструктурата и съоръженията за пречистване на отпадъчните води;

- Мярка 3.2.4. Благоустрояване и социализиране на крайбрежните площи на река Бели Лом;
- Мярка 3.2.1. Подобряване на транспортната свързаност и градската мобилност в Разград;
- Мярка 3.2.3. Развитие на системата от „зелени“ коридори и открити публични пространства и обвързването им с извънградските залесени територии;
- Мярка 3.1.6. Развитие на „зелената“ инфраструктура в общината, вкл. благоустрояване на крайречните корита.

Конкретни проекти:

- Реконструкция на поречието на река Бели Лом и прилежащите ѝ терени през града, което е силно амортизирано и компрометирано, доизграждане в източна посока до мостовото съоръжение на бул. „Априлско въстание“, като интегрирана територия на историческо наследство, туризъм, спорт, екология и бизнес;
- Изготвяне и реализация на проект за превръщане на местност „Пчелина“ в атрактивна зона за краткотраен отдих и развлечение за разградчани и гости на общината;
- Реконструкция и изграждане на мостове над река Бели Лом (по ул. „Стефан Караджа“ и по ул. „Васил Левски“) с изграждане на допълнителни ленти за велосипеди;
- Реконструкция и енергийно саниране сграда на Регионален исторически музей на територията на АР „Абритус“;
- Обособяване и изграждане на Исторически парк (срещу Исторически музей и АР „Абритус“), посветен на римското антично минало на гр. Разград;
- Изграждане на спортен комплекс на бивш стадион Антибиотик;
- Благоустрояване и залесяване на Младежки парк Разград;
- Ремонт и рехабилитация на улици в град Разград, приоритетно първокласна улична мрежа (бул. „Априлско въстание“, ул. „Странджа“, ул. „Добруджа“, ул. „Перистър“, ул. „Ивайло“ и др.) и представляващи изход към съседни градове (ул. „Любен Каравелов“, бул. „Търговишко шосе“ и др.);
- Доизграждане на вътрешния транспортен пътен пръстен на гр. Разград. Връзка на ул. „Дунав“ с бул. „Априлско въстание“ с мостово съоръжение;
- Реализация на проект за канализация, водопроводи и благоустрояване на кварталите между улиците – „Добруджа“, „Черна“, „Тутракан“, „Княз Борис“ и прилежащото дърво на „Добруджа“;
- Изграждане на велоалеи по източен околоръстен път към ж. к. „Орел“, по ул. „Дунав“, обвързване на велоалеите със съществуваща вело- и пешеходна алея до местност „Пчелина“, която подлежи на обновяване.

ИТИ за развитие на нови индустриални зони/паркове, вкл. проекти за дуално образование и осигуряване на кадри за икономиката

Териториалният обхват може да бъде съсредоточен в индустриалните зони на град Разград и да допринася за икономическия растеж и заетостта в прилежащите общини, но може и да включва поредица общини по оста Русе-Варна, в съответствие с предвижданията на ИТСП на Северен централен район и Североизточен район. Подобно широкообхватно партньорство може да има значителен ефект за развитието на Северна България, насърчаването на бизнеса, индустрията и логистиката, както и осигуряването на високо платена заетост. В същото време такава концепция ще постигне оптимален ефект ако предвижда развитие на професионалното образование, дуалното обучение и привличането на кадри за водещите икономически дейности. Предприятията от производствените зони също ще могат да участват като партньори със специално заделен ресурс за ИТИ по програма „Конкурентоспособност и иновации на предприятията“ 2021-2027. Подобна идея има териториално изражение в III градска зона „Перистър“.

Примерни мерки:

- Мярка 1.1.2. Изграждане и комплексно обновяване на модерни индустриални и логистични зони;
- Мярка 1.1.3. Внедряване на мерки и технологични решения за повишаване на производителността, енергийната и ресурсната ефективност на МСП;
- Мярка 1.1.4. Развитие на научно-изследователската и развойна дейност и внедряване на иновации в МСП;
- Мярка 2.1.3. Повишаване привлекателността на професионалното образование;
- Мярка 2.2.1. Приложение на модела на дуалното обучение в различни професионални направления и на различни образователни равнища;
- Мярка 2.2.2. Професионална ориентация и привличане на кадри към професии и сектори с дефицит на кадри;
- Мярка 2.2.3. Активиране на икономически неактивни лица с мотивация, квалификация и осигуряване на заетост;
- Мярка 3.1.1. Рехабилитация на републиканската и общинската транспортна инфраструктура;
- Мярка 3.1.2. Поетапно обновяване на ВиК инфраструктурата и съоръженията за пречистване на отпадъчните води.

Конкретни проекти:

- Изграждане на нови индустриални зони и технологични паркове като част от регионалния проект Реализиране на проект „Нов логистичен коридор на България: Азия – Варна – Шумен – Разград – Русе – Централна и източна Европа“ – EU Gateway;

- Функционално преустройство на терена на бившата база на ОД „Жандармерия“ за изграждане на нова бизнес зона и изграждане на околновръстен път, свързващ я с бизнес зона „Перистър“.

ИТИ за подобряване на публичните услуги с регионално значение – здравеопазване, социални услуги и образование, вкл. проекти за осигуряване на достъп до обслужване в периферни територии

Териториалният обхват може да бъде ограничен в рамките на град Разград в качеството му на регионален обслужващ център. Целта на подобна концепция ще бъде подобряване на достъпа и качеството до базови публични услуги за групи общини в рамките на Северен централен район.

Примерни мерки:

Мярка 2.1.1. Обновяване и оборудване на обектите на общообразователната инфраструктура;

Мярка 2.1.2. Подобряване на достъпа до образование за всички социални групи и повишаване качеството на преподаване;

Мярка 2.1.3. Повишаване привлекателността на професионалното образование;

Мярка 2.1.4. Обновяване и оборудване на обектите на здравната инфраструктура;

Мярка 2.1.5. Повишаване на достъпа до здравни грижи за селата от общината и периферните райони на областта;

Мярка 2.1.6. Доизграждане на системата от обекти за предоставяне на социални грижи в общността;

Мярка 2.1.7. Обновяване и оборудване на обекти на културната инфраструктура;

Мярка 2.1.8. Обновяване на административни обекти и рационализиране на административното обслужване.

5.6. ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА

Общинската програма за развитие на туризма представлява самостоятелен раздел към Програмата за реализация в съответствие с чл. 11 от Закона за туризма. Тъй като туристическият отрасъл е неделим от приоритетите за развитие на общината, специфичните мерки с туристически характер са представени и като част от стратегическата част на ПИРО, както и Приложение №1 и Приложение №1А. В този смисъл по-долу представените предложения за развитие на туризма представляват извадка и обобщение на предложения от останалите раздели на ПИРО.

Предвидените предложения за туристическия отрасъл са в пълно съответствие с чл. 11 от ЗТ, който дефинира основните мерки в подкрепа на отрасъла:

- Изграждане и поддържане на инфраструктурата, обслужваща туризма на територията на общината, включително местните пътища до туристически обекти;
- Изграждане и функциониране на общински туристически информационни центрове и организация на информационното обслужване на туристите;
- Изграждане и поддържане на туристически обекти, които са общинска собственост или за които правото за ползване и управление е предоставено на общината;
- Организиране на събития и мероприятия с местно и национално значение, които допринасят за развитието на туризма;
- Провеждане на проучвания, анализи и прогнози за развитието на туризма в общината;
- Реклама на туристическия продукт на общината, включително участие на туристически борси и изложения;
- Взаимодействие и членство на общината в туристически сдружения и в съответната организация за управление на туристическия район;
- Подобряване качеството на услугите, предлагани в общинските туристически обекти.

Мерки за развитие на туризма в ПИРО Разград, част от Приоритет 1.1. „Повишаване на произведената продукция и приходите от земеделието, промишлеността и туризма“:

- Мярка 1.1.5. Развитие на културни ценности и природни забележителности като туристически дестинации (Дейност 1.1.5.1. Консервация, реставрация и социализация на обекти на недвижимото културно наследство и Дейност 1.1.5.2. Изграждане на мултифункционални посетителски и музейни центрове в подкрепа на културното наследство);
- Мярка 1.1.6. Изграждане на туристическа инфраструктура, подкрепяща развитието на дестинациите (Дейност 1.1.6.1. Изграждане на дребномащабна туристическа инфраструктура – указателни табели, билборди на входно-изходните артерии на града, благоустрояване на прилежащи пространства, подобряване на достъпността около туристическите атракции);

- Мярка 1.1.7. Създаване на интегрирани туристически продукти в сътрудничество с други общини от региона (Дейност 1.1.7.1. Внедряване на иновативни форми за представяне на културно съдържание, вкл. дигитализиране на фондове на културни институции, на образци на нематериалното фолклорно наследство. Създаване на виртуални музеи (на капанците/на различните етноси и етнографски групи/на киселото мляко) и Дейност 1.1.7.2. Развитие и популяризиране на интегрирани туристически продукти, вкл. обособяване на туристически маршрути и пакети, изготвяне на маркетингови стратегии и провеждане на рекламни кампании).

Съпътстващи мерки с принос към туризма:

Мярка 2.1.7. Обновяване и оборудване на обекти на културната инфраструктура;

Мярка 3.1.1. Рехабилитация на републиканската и общинската транспортна инфраструктура;

Мярка 3.1.4. Рехабилитация на улиците и подобряване на уличното осветление в селата;

Мярка 3.1.5. Обновяване на публични сгради и пространства в селата;

Мярка 3.1.6. Развитие на „зелената“ инфраструктура в общината, вкл. благоустрояване на крайречните корита;

Мярка 3.2.1. Подобряване на транспортната свързаност и градската мобилност в Разград;

Мярка 3.2.3. Развитие на системата от „зелени“ коридори и открити публични пространства и обвързването им с извънградските залесени територии;

Мярка 3.2.4. Благоустрояване и социализиране на крайбрежните площи на река Бели Лом.

5.7. ПРОГРАМА ЗА УСТОЙЧИВА ГРАДСКА МОБИЛНОСТ

Устойчивата градска мобилност е предмет на стратегическите предложения и е заложена на оперативно ниво като част от мерките и дейностите на Програмата за реализация на ПИРО Разград. Поради мащабите на град Разград и неговата роля като град от 3-то ниво на националната урбанистична йерархия, в стратегията на ПИРО е определен специален приоритет за градско развитие, който обхваща и мярка за развитие на транспорта и мобилността в рамките на града. Специалната мярка е насочена към подобряването на различните видове транспорт, вкл. автомобилен, пешеходен и велосипеден, обновяването на тяхната инфраструктура и свързването ѝ с транспортните направления извън строителните граници на града.

Мерки и дейности за развитие на устойчива градска мобилност в ПИРО Разград, част от Приоритет 3.2. „Интегрирано развитие и обновяване на град Разград“:

- Мярка 3.2.1. Подобряване на транспортната свързаност и градската мобилност в Разград, вкл. следните съставни дейности:
 - Дейност 3.2.1.1. Оптимизиране на транспортната мрежа на гр. Разград;
 - Дейност 3.2.1.2. Оптимизиране на велоалејната мрежа на гр. Разград;
 - Дейност 3.2.1.3. Изграждане на зарядни колонки за електромобили;
 - Дейност 3.2.1.4. Изграждане на ново улично осветление с енергоспестяващи „LED“ осветителни тела в участъци и улици с интензивно движение на МПС и на пешеходци.

Последователното изпълнение на мярката е подкрепено и с планирането на набор от конкретни **проектни идеи**:

- Проект „Доизграждане на вътрешния транспортен пътен пръстен на гр. Разград“;
- Проект „Ремонт и рехабилитация на улици в град Разград, приоритетно първокласна улична мрежа (бул. „Априлско въстание“, ул. „Странджа“, ул. „Добруджа“, ул. „Перистър“, ул. „Ивайло“ и др.) и представляващи изход към съседни градове (ул. „Любен Каравелов“, бул. „Търговишко шосе“ и др.)“;
- Проект „Изграждане на кръгово кръстовище от типа временни съоръжения или светофарни уредби на:
 - - ул. „Перистър“ и бул. „Априлско въстание“;
 - - бул. „Априлско въстание“ и ул. „Пета“ в района на Автогара – Разград;
 - - бул. „Странджа“ и ул. „Дунав“ в района на магазин „БИЛЛА“.
- Проект „Изграждане на паркинг в прилежащо пространство около недовършена сграда на МВР“;
- Проект „Изграждане на уличната и прилежащата към нея инфраструктура и благоустрояване на ж.к. „Хърсате“;

- Проект „Реализация на проект за канализация, водопроводи и благоустройство на кварталите между улиците – „Добруджа“, „Черна“, „Тутракан“, „Княз Борис“ и прилежащото дърво на „Добруджа“;
- Проект „Изграждане на велоалеи по източен околоръстен път към ж. к. „Орел“, по ул. „Дунав“, обвързване на велоалеите със съществуваща вело- и пешеходна алея до местност „Пчелина“, която подлежи на обновяване“;
- Проект „Изграждане на велоалея от град Разград към село Гецово; велоалея от град Разград към село Ушинци“.

Допълнителни примерни дейности за развитие на устойчива градска мобилност в град Разград:

- Подобряване на достъпността на спирките на обществения градски транспорт и довеждащата до тях инфраструктура;
- Развитие на инфраструктурна маршрутна мрежа с нови дестинации до по-отдалечени жилищни райони и населени места;
- Осигуряване на системи за защита от шума;
- Разработване и подобряване на системи за обществен градски транспорт, в това число закупуване на нов, екологично чист подвижен състав;
- Изграждане/обновяване/реконструкция на улични мрежи и транспортна инфраструктура и съоръженията към нея (мостове, тунели, надлези, подлези и др. елементи на техническата инфраструктура);
- Инфраструктура за развитие на велосипеден транспорт – велосипедни алеи, паркинги за велосипеди, специализирани пътни знаци, сигнализация и др.;
- Изграждане/обновяване/реконструкция на пешеходни алеи и тротоари, пешеходни зони, подлези, надлези, транспортна инфраструктура, включително свързани дейности, като поставяне на пътни знаци, информационни табели, маркировка и др.;
- Подобряване на връзките между интегрирания градски транспорт, междуградския автобусен, железопътен, като част от реализиране на интермодални превози - обновяване на общински автогари и съответните предгарови пространства общинска собственост;
- Изграждане/обновяване/реконструкция на зони за паркиране и други мерки по организация на паркирането в близост до ключови възли на обществения градски транспорт извън градския център.

6. МЕРКИ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА И МЕРКИ ЗА АДАПТИРАНЕ КЪМ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ И ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РИСКА ОТ БЕДСТВИЯ

6.1. СПЕЦИФИКА И ПРОБЛЕМАТИКА НА ИЗМЕНЕНИЯТА НА КЛИМАТА

Утвърдената дефиниция за климат е многогодишния режим на времето на дадено място, предопределено от неговите географски характеристики. Изменението на климата представлява установяването на ново негово равновесно състояние, свързано с променени стойности на климатичните параметри. Според повечето теории, следствие на т. нар. „парников ефект“ се наблюдава постепенно увеличение на средногодишните температури на земята. Основен принос към парниковия ефект имат парниковите газове, чиито по-големи концентрации са зависими от човешката дейност. С това са свързани организацията на икономиката, начина на използване и обработване на земята, както и интензивната урбанизация на земеделски и горски територии. В резултат се оформят промени в повърхността на сушата, растителната покривка и състава на атмосферата.

6.2. НАЦИОНАЛНИ ДЕЙСТВИЯ ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА

Неразделна част от стратегическата рамка на регионалното планиране е и проблематиката по изменението на климата. Климатичните промени и последиците от природни бедствия и обособяването на рискови зони изискват подходящия набор от мерки за превенция и адаптация. Този факт се утвърждава и от специално разработената **Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие до 2030 година**. Документът идентифицира и описва възможните рискове, свързани с изменението на климата и потенциалните негативни въздействия върху развитието на икономическите сектори. Дефинирани са цели и приоритети за адаптиране към климатичните промени, както и конкретно приложимите мерки и действия. Стратегията посочва, че България е разположена в регион с висока уязвимост спрямо климатичните промени, най-вече по отношение повишаването на температурата и интензивните валежи. В резултат се появяват екстремни засушавания и наводнения, които оказват крайно негативно въздействие върху социално-икономическото развитие. Други проявяващи се проблеми са горските пожари и свлачищата. Констатациите на Стратегията са за трайно влошаване на ситуацията по отношение на климата, вкл. постепенно увеличение на годишните температури, значително намаляване на дъждовете през летния сезон, увеличаване честотата на бедствените явления. Всичко това неминуемо ще сложи отпечатък върху природните ресурси, селското стопанство и горското стопанство, редом с ключови отрасли на българската икономика и изисква предвиждането на мерки за превенция. Дефинирани са следните стратегически цели пред България във връзка с климатичните политики:

1. Приобщаване и интегриране на адаптирането към изменението на климата;
2. Изграждане на институционален капацитет за адаптиране към изменението на климата;
3. Повишаване на осведомеността относно адаптирането към изменението на климата;

4. Изграждане на устойчивост към изменението на климата.

6.3. ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА

Националното законодателство регламентира необходимите действия в тази специфична област чрез Закона за ограничаване изменението на климата (ЗОИК). Той постановява България да изпълнява задълженията си по отношение на Рамковата конвенция на Обединените нации по изменение на климата (РКОНИК), Протокола от Киото и Регламент (ЕС) 2018/842 на Европейския парламент и на Съвета от 30 май 2018 г. за задължителните годишни намаления на емисиите на парникови газове. Чл. 2 от ЗОИК определя неговата основна цел: „...да гарантира намаляване на емисиите на парникови газове като основен елемент в политиката по ограничаване изменението на климата и да осигури дългосрочното планиране на мерките за адаптация към климатичните промени“.

Законът посочва и най-важните хоризонтални мерки, които водят до намаляване емисиите на парникови газове:

- повишаване на енергийната ефективност;
- увеличаване дела на енергията от възобновяеми източници за собствени нужди, както и за покриване на обществени разходи за вече съществуващи проекти за производство на електроенергия от възобновяеми енергийни източници;
- улавяне и оползотворяване на метан;
- залесяване, повторно залесяване и промени в земеползването; залесяването и повторното залесяване може да бъдат осъществявани само с местни видове, обитавали или обитаващи съответния регион или географски пояс, а използваните методи трябва да бъдат природосъобразни и да отчитат научните достижения в тази област и опита с адаптацията към климатичните промени на страните, подписали РКОНИК;
- разработване и внедряване на екологични технологии, които стимулират повишаването на енергийната ефективност и/или използването на енергия от възобновяеми източници;
- разработване и въвеждане на политика за ограничаване изменението на климата с цел изпълнение на задълженията по Протокола от Киото;
- образователни мерки, научни изследвания и мерки за подобряване на административния капацитет и управлението на дейностите по политиката по ограничаване изменението на климата;
- повишаване информираността на широката общественост по въпроси, свързани с изменението на климата;
- разработване и въвеждане на мерки за адаптация към изменението на климата.

6.4. ОБЩИ ХОРИЗОНТАЛНИ МЕРКИ, СВЪРЗАНИ С ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА

Представената екологична рамка поставя изискванията за целенасочено и последователно планиране и реализиране на мерки и дейности свързани с изменението на климата. Общите хоризонтални мерки са два основни вида:

- Мерки за ограничаване изменението на климата (предприемането на превантивни мерки, свързани с ограничаване на вредното въздействие на човешката дейност, допринасящо за парниковия ефект);
- Мерки за адаптация към изменението на климата (предприемането на мерки, свързани с предвиждането и определянето на негативните социални и икономически последици, свързани с измененията на климата; преодоляване на възникналите щети; идентифициране на възможностите, появили се вследствие климатичните изменения).

Първият тип мерки са свързани с анализ и оценка на антропогенните фактори, които довеждат до увеличение на вредните емисии на парникови газове. Следват нужните корективни действия, които да неутрализират източниците на вредни емисии. Необходимо е да се осигурят ефективни начини, които да гарантират осъществяването на функциите, зависими от заменените енергийни източници.

Вторият тип мерки е насочен към вече възникналите изменения на климата. Мерките за адаптация включват и точно предвиждане на предстоящите негативни явления и процеси, застрашаващи производството и потреблението на обществата. Необходимо е да се зложат мерки, които не само реагират спрямо настоящата ситуация, но и предхождат появата на бъдещи щети. Мерките за адаптация следва да се разглеждат и като начин за разглеждане на климатичните изменения като възможност. Наложените проблеми и ограничения позволяват преразглеждането и преоткриването на по-слабо популярните и използвани потенциали, стимулиращи устойчиво развитие.

Предходните описания и представяне на законодателната рамка, позволяват синтезирането на някои основни хоризонтални мерки, които да ръководят политиките и да обосновават инициативите и проектите в областта на климатичните промени на община Разград в периода 2021-2027 г.:

- Въвеждане и поддържане на системи за мониторинг, контрол и оценка на качеството на компонентите на околната среда;
- Повишаване на публичната информираност и осъзнатост относно екологичната проблематика, в т. ч. и изменението на климата;
- Повишаване на административния капацитет на община Разград за изпълнение на екологична политика и реализиране на мерки и проекти в сферата.

Мерки за ограничаване изменението на климата:

- Повишаване на енергийната ефективност на жилищни, административни и производствени сгради;

- Повишаване използването на възобновяеми енергийни източници ;
- Развитие на „кръгова икономика“ чрез внедряване на иновативни технологични и организационни подходи;
- Осигуряване на условия и насърчаване на пешеходното и велосипедното движение;
- Подобряване на системата за управление на отпадъците;
- Закриване и рекултивация на съществуващи сметища и терени със замърсявания. Ограничаване вредните емисии на метан;
- Оптимизиране начина на трайно ползване на земните ресурси;
- Ограничаване употребата на нитрати и пестициди в селското стопанство;
- Съхраняване на горския фонд и залесяване на незалесени територии.

Мерки за адаптация към изменението на климата:

- Ефективно използване на водните ресурси. Подобряване на водоснабдителната и канализационната мрежа;
- Разработване и прилагане на правила и нормативи за устройство и застрояване, съобразени с климатичните промени;
- Изграждане на съоръжения срещу наводнения. Поддържане и регулярно почистване на отводнителни канали и дерета;
- Изграждане на съоръжения за защита от горски пожари;
- Опазване на съществуващите и обособяване на нови екологични култури, които улесняват миграциите на животинските видове.

В допълнение, конкретните мерки на ПИРО Разград също имат принос към противодействието на изменението на климата и адаптацията към вече настъпилите промени. Към тях се присъединяват:

- Мярка 1.1.2. Изграждане и комплексно обновяване на модерни индустриални и логистични зони;
- Мярка 1.1.3. Внедряване на мерки и технологични решения за повишаване на производителността, енергийната и ресурсната ефективност на МСП;
- Мярка 3.1.1. Рехабилитация на републиканската и общинската транспортна инфраструктура;
- Мярка 3.1.2. Поетапно обновяване на ВиК инфраструктурата и съоръженията за пречистване на отпадъчните води;
- Мярка 3.1.3. Усъвършенстване на системата за събиране и управление на отпадъците;
- Мярка 3.1.4. Рехабилитация на улиците и подобряване на уличното осветление в селата;

- Мярка 3.1.6. Развитие на „зелената“ инфраструктура в общината, вкл. благоустрояване на крайречните корита;
- Мярка 3.2.1. Подобряване на транспортната свързаност и градската мобилност в Разград;
- Мярка 3.2.2. Внедряване на мерки за енергийна ефективност и конструктивно укрепване на многофамилни жилищни сгради;
- Мярка 3.2.3. Развитие на системата от „зелени“ коридори и открити публични пространства и обвързването им с извънградските залесени територии;
- Мярка 3.2.4. Благоустрояване и социализиране на крайбрежните площи на река Бели Лом.

7. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ И ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПИРО РАЗГРАД

7.1. ДЕЙСТВИЯ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПИРО

7.1.1. Доклади и оценки за изпълнението на ПИРО

Законът за регионалното развитие дефинира като основни дейности по наблюдението и оценката на ПИРО своевременното изработване на следните инструменти:

- Годишен доклад за наблюдение на изпълнението на плана – разработването на докладът е отговорност на кмета на общината, който го представя пред общинския съвет, който от своя страна го одобрява;
- Междинна оценка – кметът на общината внася за обсъждане и одобряване от общинския съвет резултатите от междинната оценка;
- Последваща оценка – кметът на общината внася за обсъждане и одобряване от общинския съвет резултатите от последващата оценка.

Съдържание на Годишните доклади съгласно Правилника за прилагане на Закона за регионалното развитие (чл. 72):

1. общите условия за изпълнение на плана за интегрирано развитие на общината и в частност промените в социално-икономическите условия в общината;
2. постигнатия напредък по изпълнението на целите и приоритетите на плана за интегрирано развитие на общината въз основа на индикаторите за наблюдение;
3. действията, предприети от компетентните органи с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението на плана за интегрирано развитие на общината, в т. ч.:
 - а) мерките за наблюдение и създадените механизми за събиране, обработване и анализ на данни;
 - б) преглед на проблемите, възникнали в процеса на прилагане на плана за интегрирано развитие на общината през съответната година, както и мерките за преодоляване на тези проблеми;
 - в) мерките за осигуряване на информация и публичност на действията по изпълнение на плана за интегрирано развитие на общината;
 - г) мерките за постигане на необходимото съответствие на плана за интегрирано развитие на общината със секторните политики, планове и програми на територията на общината, включително мерките за ограничаване изменението на климата и за адаптацията към вече настъпилите промени;
 - д) мерките за прилагане принципа на партньорство;
 - е) резултатите от извършени оценки към края на съответната година;
4. изпълнението на проекти, допринасящи за постигане на целите и приоритетите на плана за интегрирано развитие на общината с размера на усвоените средства за отчетния период и източниците на тяхното финансиране;

5. заключения и предложения за подобряване на резултатите от наблюдението на плана за интегрирано развитие на общината.

Съдържание на Междинната оценка съгласно Закона за регионалното развитие (чл. 33):

1. оценка на първоначалните резултати от изпълнението;
2. оценка на степента на постигане на съответните цели;
3. оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;
4. изводи и препоръки за изпълнението на ПИРО.

Съдържание на Последващата оценка съгласно Закона за регионалното развитие (чл. 34):

1. оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите;
2. оценка на общото въздействие;
3. оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;
4. изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие

За единен стандарт в проследяването на реализацията на ПИРО при равностойно отчитане на проекти/приноси от различните сектори/дирекции на общината е препоръчително утвърждаването на единни стандарти за отчитане на проекти и индикатори от страна на отделните дирекции и отдели на общинска администрация. Тези стандарти следва да кореспондират със структурата на Програмата за реализация на ПИРО, вкл. нейната съставна финансова таблица.

7.1.2. Годишно планиране на изпълнението на ПИРО

В допълнение, за да се постигне още по-ефективен процес на изпълнение, наблюдение и оценка на ПИРО е препоръчително изготвянето на годишни планове за изпълнение на ПИРО в координация между отделните общински дирекции и отдели. Тези годишни планове следва да представляват кратък оперативен документ с дефиниране на конкретни проекти за изпълнение на годишна основа, произлизащи от Програмата за реализация на ПИРО и в съответствие с нейните мерки.

Примерното съдържание на годишния план може да бъде следното:

1. Общи данни за ПИРО Разград и годишния план;
2. Кратко описание на планираните проекти в рамките на календарната година, вкл. текущи проекти от предходната година;
3. Организация за изпълнение с разпределение на отговорностите;
4. График за изпълнение по месеци;
5. Приложение – извадка от Програмата за реализация на ПИРО.

7.1.3. Актуализация на ПИРО

На база констатациите от Годишните доклади и Междинната оценка, при обоснована нужда от промяна в стратегическата част на ПИРО или неговите инструменти за изпълнение, кметът на общината може да организира актуализацията на ПИРО. Актуализираният ПИРО подлежи на обществено обсъждане и одобрение от страна на общинския съвет.

Подобна процедура може да засегне и единствено Програмата за реализация на плана, което по същество означава да се добавят нови конкретни проекти с 1. обществена значимост или 2. проектна готовност в съответствие с проведени публични обсъждания с равностойно представителство на различните заинтересовани страни и групи за обсъждане.

Предпоставки за актуализация на ПИРО съгласно Правилника за прилагане на закона за регионалното развитие (чл. 22):

1. при съществени промени на икономическите и социалните условия в общината;
2. в резултат на промени в свързаното с него национално законодателство или в правото на ЕС;
3. при съществени промени в национални или секторни стратегии, концепции и програми, влияещи върху изпълнението на плана;
4. при приемане или изменение на бюджета на общината и утвърждаване на индикативните разчети за средствата от Европейския съюз се актуализира и програмата за реализиране на плана.

7.2. ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПИРО

Индикаторите за наблюдение и оценка са неразделна част от цялостната система за проследяване на изпълнението на ПИРО. Чрез тях се отчита степента на постигане на целите и темповете в изпълнението на приоритетите, което позволява обективна оценка относно ефективността и ефикасността на плана. Индикаторите са подбрани по такъв начин, че да съответстват на тематичния обхват на целите и набора от мерки на приоритетите. Всеки един индикатор има ясно количествено измерение, привързано към достъпен източник на информация с посочена базова и определена целева стойност, така че индикаторите да бъдат практически приложим инструмент. Наборът от индикатори следва да бъде отчитан на годишна основа като част от изготвянето на годишните доклади за ПИРО, както и в Междинната оценка по средата на програмния период.

При определянето на базисните стойности на индикаторите са използвани официалната статистика на НСИ, Агенцията по заетостта, както и данните от публични регистри на общинско и национално ниво. Подборът и остойностяването на индикаторите са базирани на анализа на ПИРО, като широкият набор от статистически данни е сведен до кратък набор от индикатори. Някои от индикаторите са с текущо отчитане на база актуалната статистическа информация, докато други се отчитат с натрупване на база отчетите за работа на отделните дирекции и отдели.

Съобразно Методическите указания за разработването и прилагане на ПИРО, индикаторите са два вида:

- Индикатори за продукт – този вид индикатори отразяват приоритетите на ПИРО и позволяват да се проследи доколко успешно се изпълняват дефинираните мерки и по какъв начин планът допринася за развитието на различните сектори и територии, вкл. икономика, обществени услуги, транспорт, техническа инфраструктура, жизнена среда и др. Този вид индикатори обобщава изпълнението на конкретни проекти и привлечените инвестиции, поради което за повечето от тази група базисната стойност е 0, а отчитането им е с натрупване;
- Индикатори за резултат – тези индикатори отразяват целите на плана и позволяват да се определи степента на тяхното изпълнение, както и общото въздействие на ПИРО за подобряването на социално-икономическата ситуация. В този случай се използват показатели от текущата статистика на НСИ и Агенцията по заетостта, базисната им стойност е към последната година с налични данни, а отчитането им през годините позволява да се проследи доколко постигнатите резултати се доближават или отклоняват от поставените цели.

Методиката, използвана при разработването на индикаторите за наблюдение и оценка на ПИРО, е така наречената SMART. Наименованието ѝ произлиза от първите букви на критериите, на които трябва да отговарят индикаторите, на английски език, а именно:

- Specific (специфични) – съответстващи на целите и приоритетите;
- Measurable (измерими) – количествено измерими, така че да се позволява сравнение между текущите стойности през годините, между базовата и целевата стойност;
- Available/Achievable (постижими) – индикаторите позволяват да бъдат измервани в определени интервали от време, чрез данни от официални източници на информация;
- Relevant/Realistic (реалистични) – индикаторите са пряко свързани с целите и приоритетите на плана и в същото време са реалистични за постигане като стойности;
- Timely (съобразени с времето) – заложената стойност на индикатора трябва да бъде постигната в ограничен период от време, което е взето предвид при неговото дефиниране.

Процесът на разработването на системата от индикатори за настоящия ПИРО премина през два етапа:

- Преглед на Списък на общите индикатори в областта на регионалната политика и за постигане на растеж и заетост чрез ЕСИФ за периода 2021-2027 г. съгласно Методическите указания за ПИРО и подбор на релевантните за община Разград;
- Преглед на анализа на ПИРО и селекция на използваните статистически данни, които най-добре отразяват стратегическите цели и приоритети.

Таблица 21. Индикатори за резултат и продукт

Индикатор	Мерна единица	Източник на информация	Начин на отчитане	Базова стойност /година или период/	Целева стойност /година или период/
Индикатори за резултат					
Цел 1. Ефективна и иновативна икономика с увеличени инвестиции и разнообразна отраслова структура					
Произведена продукция	хил. лв.	НСИ	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	1 221 206 /2018/	1 500 000 /2027/
Дял на нетните приходи от продажби от общите за областта	брой	НСИ	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	76,79 /2018/	80 /2027/
Реализирани нощувки	брой	НСИ	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	60 416 /2019/	70 000 /2027/
Цел 2. Качествени и достъпни обществени услуги и повишено равнище на заетостта					
Брой ученици в професионалните гимназии	брой	НСИ	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	1829 /2019/	1900 /2027/
Брой учители на 1000 деца в общообразователните училища	брой	НСИ	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	81,60 /2019/	85 /2027/
Брой болнични легла в МБАЛ на 1 000 души	брой	НСИ	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	7,37 /2019/	8 /2027/
Население на един общопрактикуващ лекар	брой	НСИ	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	2022 /2018/	1600 /2027/
Население на един дентален лекар	брой	НСИ	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	1257 /2018/	1100 /2027/
Равнище на безработицата	%	Агенция по заетостта	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	5,3 /2018/	4 /2027/
Средна годишна работна заплата	лв.	НСИ	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	13064 /2018/	17000 /2027/
Цел 3. Здравословна жизнена среда и балансирано териториално развитие					

Индикатор	Мерна единица	Източник на информация	Начин на отчитане	Базова стойност /година или период/	Целева стойност /година или период/
Дължина на реконструирани общински пътища	км	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	-	25 /за периода 2021-2027/
Брой проекти за оптимизиране на транспортната мрежа на гр. Разград	брой	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	-	6 /за периода 2021-2027/
Загуби на вода във водоснабдителната мрежа	%	„Водоснабдяване Дунав” ЕООД Разград	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	69,98 /2019/	60 /2027/
Индикатори за продукт					
Приоритет 1.1. Повишаване на произведената продукция и приходите от земеделието, промишлеността и туризма					
Приходи от дейността в отрасъл „Селско и горско стопанство“	хил. лв.	НСИ	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	100 043 /2018/	125 000 /2027/
Инвестиции за модернизация на земеделските стопанства и техните материални активи, привлечени от ЕЗФРСР	лв.	ИСУН 2021-2027	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	1 500 000 /за периода 2021-2027/
Приходи от дейността в отрасъл „Преработваща промишленост“	хил. лв.	НСИ	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	970 505 /2018/	1 200 000 /2027/
Инвестиции за повишаване на производителността, енергийната и ресурсната ефективност на МСП, привлечени от ЕФРР	лв.	ИСУН 2021-2027	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	12 000 000 /за периода 2021-2027/
Проекти за развитие на недвижимо културно наследство	брой	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти; ИСУН 2021-2027	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	2 /за периода 2021-2027/
Проекти за изграждане на дребномащабна туристическа инфраструктура	брой	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти; ИСУН 2021-2027	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	4 /за периода 2021-2027/

Индикатор	Мерна единица	Източник на информация	Начин на отчитане	Базова стойност /година или период/	Целева стойност /година или период/
Приходи от нощувки	лв.	НСИ	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	2 448 563 /2019/	2 800 000 /2027/
Заетост на местата за настаняване	%	НСИ	Ежегодно към 31.12, с текуща статистика	25,07 /2018/	30 /2027/
Реализирани концепции за интегрирани териториални инвестиции, включващи туристически атракции	брой	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти; ИСУН 2021-2027	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	1 /за периода 2021-2027/
Приоритет 2.1. Подобряване на здравеопазването, образованието, социалните дейности, културата и административното обслужване					
Публични инвестиции в образователна инфраструктура	лв.	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти; ИСУН 2021-2027	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	9 300 000 /за периода 2021-2027/
Публични инвестиции за повишаване привлекателността на професионалното образование	лв.	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти; ИСУН 2021-2028	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	550 000 /за периода 2021-2027/
Публични инвестиции в здравна инфраструктура	лв.	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти; ИСУН 2021-2027	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	4 890 000 /за периода 2021-2027/
Брой новоизградени културно-музейни центрове	брой	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти; ИСУН 2021-2027	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	1 /за периода 2021-2027/
Приоритет 2.2. Развитие на дуалното обучение и повишаване потенциала на работната сила					

Индикатор	Мерна единица	Източник на информация	Начин на отчитане	Базова стойност /година или период/	Целева стойност /година или период/
Публични инвестиции за приложение на модела на дуалното обучение в различни професионални направления и на различни образователни равнища	лв.	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти; ИСУН 2021-2027	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	900 000 /за периода 2021-2027/
Проекти за активиране на икономически неактивни лица с мотивация, квалификация и осигуряване на заетост	брой	Общинска администрация Агенция по заетостта	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	10 /за периода 2021-2027/
Приоритет 3.1. Обновяване на техническите инфраструктури и намаляване на териториалните различия					
Публични инвестиции за подобряване на общинската пътна мрежа	лв.	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти; ИСУН 2021-2027	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	3 000 000 /за периода 2021-2027/
Дължина на изградената/реконструираната водоснабдителна и канализационна мрежа	км	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти; ИСУН 2021-2027	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	40 /за периода 2021-2027/
Публични инвестиции за рехабилитация на улиците и подобряване на уличното осветление в селата	лв.	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти;	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	5 000 000 /за периода 2021-2027/
Изградени инсталации за третиране и оползотворяване на отпадъците	брой	Общинска администрация	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	2 /2027/
Реализирани концепции за интегрирани териториални инвестиции за благоустрояване на крайречните корита	брой	Общинска администрация	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	1 /за периода 2021-2027/
Приоритет 3.2. Интегрирано развитие и обновяване на град Разград					
Публични инвестиции за подобряване на градската мобилност в Разград	лв.	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти; ИСУН 2021-2027	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	15 000 000 /за периода 2021-2027/

Индикатор	Мерна единица	Източник на информация	Начин на отчитане	Базова стойност /година или период/	Целева стойност /година или период/
Изградени велоалеи	брой	Общинска администрация	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	3 /2027/
Многофамилни жилищни сгради с повишена енергийна ефективност	брой	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	20 /за периода 2021-2027/
Проекти за благоустрояване на паркове и озеленени площи	брой	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти; ИСУН 2021-2027	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	9 /за периода 2021-2027/
Дължина на обновените речните корита с бетонови конструктивни елементи	км	Общинска администрация – отчети за изпълнени проекти; ИСУН 2021-2027	Ежегодно, с натрупване през отчетния период	0 /2020/	2 /за периода 2021-2027/

8. ОПИСАНИЕ НА КОМУНИКАЦИОННАТА СТРАТЕГИЯ, НА ПАРТНЬОРИТЕ И ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ И ФОРМИТЕ НА УЧАСТИЕ В ПОДГОТОВКАТА И ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПИРО ПРИ СПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ ЗА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

Комуникационната стратегия към ПИРО Разград е разработена на най-ранен етап, така че да се гарантира участието на заинтересованите страни по време на разработването на плана. В обхвата на комуникационната стратегия попадат няколко основни задачи:

- Идентифициране и систематизиране на заинтересованите страни;
- Определяне на приложимите комуникационни дейности и канали за комуникиране на ПИРО Разград;
- Определяне на общите дейности в различните етапи по подготовка, разработване, изпълнение и отчитане на ПИРО.

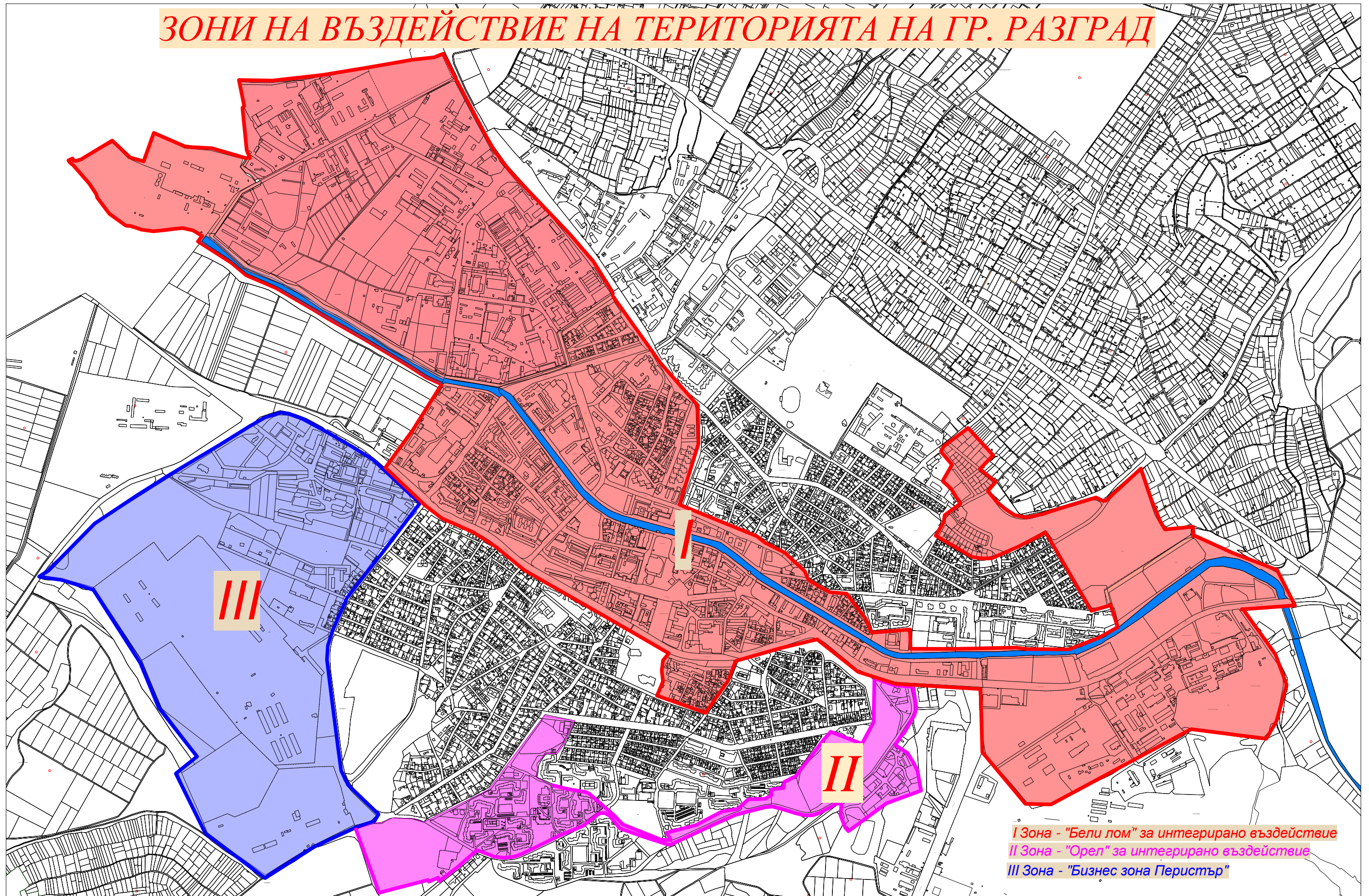
Комуникационната стратегия следва да подсили принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност при формирането и прилагането на общинската политика за интегрирано устойчиво развитие при изпълнение на ПИРО Разград в периода 2021-2027. Подробното представяне на комуникационните канали, дейности и заинтересованите страни в община Разград може да бъде намерено в **Приложение: Комуникационна стратегия за подготовка, разработване, изпълнение и отчитане на ПИРО Разград 2021-2027 г.**

Неразделна част от изпълнението на комуникационната стратегия е подготовката, публикуването и разпространението сред заинтересованите страни на анкетно проучване относно проблемите, нуждите, потенциалите и предизвикателствата в общинското развитие. Чрез анкетното проучване, организирано успоредно с аналитичната работа по ПИРО, успешно са отчетени обществените нагласи и очаквания за общинското развитие, като същите са заложили в стратегическите цели, приоритети и мерки. Моделът за формулиране на стратегическата част, включващ резултатите от анкетното проучване, е демонстриран в предходните раздели. Резултатите от анкетното проучване могат да бъдат намерени в **Приложение: Доклад с резултати от проведено анкетно проучване за разработването на ПИРО Разград 2021-2027 г.**

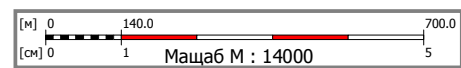
9. ПРИЛОЖЕНИЯ

- **ЗОНИ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ГРАД РАЗГРАД – КАРТА;**
- **ЗОНА „БЕЛИ ЛОМ“ – КАРТА;**
- **НАСЕЛЕНИ МЕСТА В ОБЩИНА РАЗГРАД – КАРТА;**
- **КОМУНИКАЦИОННА СТРАТЕГИЯ ЗА ПОДГОТОВКА, РАЗРАБОТВАНЕ, ИЗПЪЛНЕНИЕ И ОТЧИТАНЕ НА ПИРО РАЗГРАД 2021-2027 Г.;**
- **ДОКЛАД С РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОВЕДЕНО АНКЕТНО ПРОУЧВАНЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА ПИРО РАЗГРАД 2021-2027 Г.**

ЗОНИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ГР. РАЗГРАД

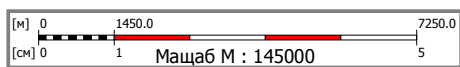
I Зона - "Бели лом" за интегрирано въздействие
II Зона - "Орел" за интегрирано въздействие
III Зона - "Бизнес зона Перистър"

ЗОНА "БЕЛИ ЛОМ"

ЛЕГЕНДА:
Общинска пътна мрежа
Републиканска пътна мрежа

НАСЕЛЕНИ МЕСТА В ОБЩИНА РАЗГРАД

